

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

K G OSSIANNILSSON

och ARBETARRÖRELSEN

En studie i en ideologisk konfrontation

Mayre Lehtilä - Olsson

Skrifter utgivna av Litteraturvetenskapliga
institutionen vid Göteborgs universitet 9

Mayre Lehtilä-Olsson

**K G OSSIANNILSSON
och ARBETARRÖRELSEN**

En studie i en ideologisk konfrontation

AKADEMISK AVHANDLING

som för avläggande av filosofie doktorsexamen
vid Göteborgs universitet kommer att offentligt försvaras
vid Litteraturvetenskapliga institutionen, Stora Nygatan 23–25,
tisdagen den 25 maj 1982, kl. 10.

Göteborg 1982

Abstract

Lehtilä-Olsson, M 1982. K G Ossiannilsson och arbetarrörelsen. En studie i en ideologisk konfrontation. Skrifter utgivna av Litteraturvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet. 9. Göteborg. Swedish text with a summary in English. 237 pp. ISSN 0348-4653, ISBN 91-86270-03-6.

K G Ossiannilsson's novel *Barbarskogen* has become known as one of the more famous political "turnabouts" of Swedish literature. When it was published in 1908 it created quite a stir and its violent attack on the labour movement was debated in detail in bourgeois and social democratic press. In the second part of the thesis the novel is analysed from different points of views: the intentions of the author, the novel's character of "roman à clef", autobiographical features, historical reality background and political tendency. This analysis of the novel demands a mapping back in time; the first part of the thesis seeks to clarify K G Ossiannilsson's relations with the labour movement during the period, 1902-1908, that preceded the publication of the novel. Apart from letter material and protocols the greatest part of the source material amounts to newspaper excerpts; twenty-three social democratic newspapers from the period have been examined and excerpted.

It turns out that Ossiannilsson despite his chairmanship of the Social Democratic Youth Association 1903-1904 did not play a specially influential political role within the labour movement. He did, however, through his very popular political poems act as an agitator and source of inspiration for workers and younger intellectual radicals. A closer scrutiny of the contents of ideas in his publications, that is to say poems and articles in the worker's press, reveal that many features, here as in the author's earlier works from 1900-1902, basically were incompatible with the image of a social democratic movement. It is shown that the continuity in Ossiannilsson's ideological position during the decade was strong; the extreme individualism, the cult of the hero and the leader, anti-democratism, nationalism and the preferences for fight and war exist in both the first collections of poems that awoke the interest of the worker audience and the works published in the worker's press only in order to return in the novel *Barbarskogen*.

The reception aesthetic analysis shows that apart from the political poems the labour movement rather coolly received the works that Ossiannilsson published. It is further stated that the enthusiasm in the labour movement over having in their own ranks a poet with renommé overshadowed the doubt they felt over ideological ambiguities present in his production; an ambivalent, selective process by the labour movement filtered away components of the poet that were less attractive and useful for the movement in order to take up and absorb with greater enthusiasm what was purposeful and useful for the movement. That the labour movement was attracted to Ossiannilsson's poems to such an extent is explained by reference to the diversified intellectual climate of the turn of the century, where Nietzschean moods put their stamp on the world of ideas of many young intellectual radicals.

Finally the thesis shows that Ossiannilsson with his work and his ideological attitude stands out as relatively typical of the flow of ideas centered around nationalism, anti-democratism, and the cult of violence. Names such as Rudyard Kipling, Maurice Barrès and Rudolf Kjellén have been associated with these views.

The third and final part of the thesis treats the press debate that followed the publication of the novel *Barbarskogen* in the autumn of 1908.

K G OSSIANNILSSON och ARBETARRÖRELSEN

En studie i en ideologisk konfrontation

Mayre Lehtilä-Olsson

Abstract

Lehtilä-Olsson, M 1982. K G Ossiannilsson och arbetarrörelsen. En studie i en ideologisk konfrontation. Skrifter utgivna av Litteraturvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet. 9. Göteborg. Swedish text with a summary in English. 237 pp. ISSN 0348-4653.

K G Ossiannilsson's novel *Barbarskogen* has become known as one of the more famous political "turnabouts" of Swedish literature. When it was published in 1908 it created quite a stir and its violent attack on the labour movement was debated in detail in bourgeois and social democratic press. In the second part of the thesis the novel is analysed from different points of views: the intentions of the author, the novel's character of "roman à clef", autobiographical features, historical reality background and political tendency. This analysis of the novel demands a mapping back in time; the first part of the thesis seeks to clarify K G Ossiannilsson's relations with the labour movement during the period, 1902–1908, that preceded the publication of the novel. Apart from letter material and protocols the greatest part of the source material amounts to newspaper excerpts; twenty-three social democratic newspapers from the period have been examined and excerpted.

It turns out that Ossiannilsson despite his chairmanship of the Social Democratic Youth Association 1903–1904 did not play a specially influential political role within the labour movement. He did, however, through his very popular political poems act as an agitator and source of inspiration for workers and younger intellectual radicals. A closer scrutiny of the contents of ideas in his publications, that is to say poems and articles in the worker's press, reveal that many features, here as in the author's earlier works from 1900–1902, basically were incompatible with the image of a social democratic movement. It is shown that the continuity in Ossiannilsson's ideological position during the decade was strong; the extreme individualism, the cult of the hero and the leader, anti-democratism, nationalism and the preferences for fight and war exist in both the first collections of poems that awoke the interest of the worker audience and the works published in the worker's press only in order to return in the novel *Barbarskogen*.

The reception aesthetic analysis shows that apart from the political poems the labour movement rather coolly received the works that Ossiannilsson published. It is further stated that the enthusiasm in the labour movement over having in their own ranks a poet with renommé overshadowed the doubt they felt over ideological ambiguities present in his production; an ambivalent, selective process by the labour movement filtered away components of the poet that were less attractive and useful for the movement in order to take up and absorb with greater enthusiasm what was purposeful and useful for the movement. That the labour movement was attracted to Ossiannilsson's poems to such an extent is explained by reference to the diversified intellectual climate of the turn of the century, where Nietzschean moods put their stamp on the world of ideas of many young intellectual radicals.

Finally the thesis shows that Ossiannilsson with his work and his ideological attitude stands out as relatively typical of the flow of ideas centered around nationalism, anti-democratism, and the cult of violence. Names such as Rudyard Kipling, Maurice Barrès and Rudolf Kjellén have been associated with these views.

The third and final part of the thesis treats the press debate that followed the publication of the novel *Barbarskogen* in the autumn of 1908.

Omslag: K G Ossiannilsson talar på Gärdet, första maj 1905.
Foto från Arbetarrörelsens arkiv, Stockholm.

Innehåll

<i>Inledning</i>	5
<i>I. K G Ossiannilsson och arbetarrörelsen 1902–1908</i>	
1. Inledning	9
2. K G Ossiannilssons politiska verksamhet inom arbetarrörelsen....	10
3. K G Ossiannilssons lyrik. Diktsamlingarna <i>Masker, Hedningar</i> och <i>Örnar</i>	19
4. K G Ossiannilsson och arbetarpubliken	28
5. K G Ossiannilssons kampdiktning	39
6. K G Ossiannilssons artiklar i socialdemokratisk press 1903–1908. Det nationalistiska temat	52
7. Arbetarpressens reaktion på K G Ossiannilssons författarskap t o m år 1908	69
8. K G Ossiannilsson och Bengt Lidfors.....	86
9. K G Ossiannilsson i litterär/politisk samtid och tradition.....	100
<i>II. Barbarskogen</i>	
1. <i>Barbarskogens</i> tillkomst	113
2. <i>Barbarskogen</i> som nyckelroman Intentioner, modeller, personteckning, politisk tendens	119
3. <i>Barbarskogen</i> som samtidsskildring Tids- och miljöbilden.....	137
4. Kritiken av arbetarrörelsen – <i>Barbarskogens</i> ideologi.....	152
<i>III. Pressdebatten om Barbarskogen</i>	166
Noter.....	184
Käll- och litteraturförteckning	215
Förkortningar	223
Summary	224
Personregister	233

Inledning

K G Ossiannilssons roman *Barbarskogen* har blivit känd som ett av vår literaturs mera ryktbara politiska "avfall". Den väckte, när den publicerades hösten 1908, mycket stor uppmärksamhet i pressen, där den ägnades omfattande recensioner under rubriker som ofta accentuerade dess smått sensationella karaktär: "En socialistdiktarens afräkning med 'partivännerna'", "En 'uppgörelse'", "K G Ossian-Nilssons vidräkning med socialismen". I socialdemokratiska och borgerliga tidningar följde en våldsam debatt, som ebbade ut först under våren 1909. Till bilden hör att *Barbarskogen* snabbt bildade skola; den följdes redan året därpå av två s k uppgörelser och avfall i liknande anda, båda utspelade inom arbetarrörelsen.¹

Andra delen av min avhandling har romanen *Barbarskogen* i centrum, och jag söker där analysera den ur skilda aspekter. Bland annat uppehåller jag mig vid frågor som författarens intentioner med romanen, dess karaktär av nyckelroman, den historiska bakgrunden och den politiska tendensen i såväl person- som miljöteckning. Jag söker också frilägga arten av den kritik som författaren riktar mot arbetarrörelsen och förankra den i ett bestämt ideologiskt sammanhang.

Men denna romananalys kräver en kartläggning bakåt i tiden. Var Ossianilsson någonsin socialdemokrat? Vad gjorde han egentligen inom arbetarrörelsen, och vad skrev han i de socialdemokratiska tidningarna? Att han var en uppbyren kampdiktare och tillika ordförande i det Socialdemokratiska ungdomsförbundet under en kortare period är bekant. Men hans politiska och publicistiska verksamhet inom arbetarrörelsen har inte systematiskt klarlagts någonstans. Det enda vi har att tillgå är författarens egna memoarer, på vilka speciella synpunkter måste läggas när det gäller källvärdet (se vidare nedan), och kortare eller utförligare kommentarer av dem som var med i den politisk-litterära samtiden. Ossiannilssons gästspel i socialdemokratien är emellertid omdiskuterat, och flera nyanser kan urskiljas i reflexionerna över hans engagemang. Som kommer att framgå av avhandlingens tredje del, stämplades Ossiannilsson som "renegat", "avfälling", av såväl borgerlig som socialdemokratisk press efter publiceringen av *Barbarskogen* 1908; några få röster i debattstormen påminde om författarens kanske redan tidigare för arbetarrörelsen dubiösa ideologiska hållning. Klara anhängare under sin verksamma period inom arbetarrörelsen hade Ossianilsson i bland andra Zeth Höglund, Fredrik Ström och Erik Hedén, som

inte ens efter *Barbarskogen* såg honom som "förlorad" för arbetarrörelsen och som långt senare i memoarverk och annorstädes minns honom som en engagerad, om än individualistiskt sinnad, socialdemokratisk diktare.² Andra samtida, till exempel Ernst Wigforss och Ture Nerman, har starkare framhävt den klart individualistiska läggningen hos skalden framför den socialistiskt färgade övertygelsen och samtidigt apologetiskt hänvisat till sekelskiftets brokiga idéklimat när det gällt den receptionsetetiska aspekten.³ En skeptisk och avståndstagande hållning gentemot Ossiannilssons diktning och engagemang intog däremot från början den samtida inflytelserike socialdemokratiske kulturskribenten Bengt Lidforss. I senare historiska översiktsverk av lätt populär karaktär beskrivs Ossiannilsson ofta utan de ideologiska tvetydigheter som vidlåder hans politiska engagemang, så i exempelvis Tage Lindboms *Den socialdemokratiska ungdomsrörelsen i Sverige* (1952 s 131 f): "/ --- / Han fick snart som efterträdare den unge studenten och skalden K. G. Ossian-Nilsson. Denne var dock ingen världsfrånvärd drömmare utan en man med socialistisk övertygelse och en duktig agitator, även om hans agitatoriska gärning ibland blev litet för lyrisk och dramatiskt betonad. Men han var mycket populär och uppskattad och han var både ärlig och oförskräckt, när det gällde att slåss för idéerna."

Hur förhöll det sig med den socialistiska övertygelsen, och vilka var idéerna Ossiannilsson slogs för? Avsikten med min omfattande första del i avhandlingen är att undersöka bakgrunden till romanen *Barbarskogen*, att söka följa Ossiannilssons verksamhet inom arbetarrörelsen och närmare granska de idéer och tankegångar han propagerade för i sin publicistiska gärning i arbetarpressen. Av speciellt intresse blir i sammanhanget det receptionsanalytiska problemet: hur mottag man inom arbetarrörelsen Ossiannilsson och hans verk? Var det enbart fråga om entusiasm och okritiskt anammande, även om alstren var ideologiskt dubiösa – reflekterade man över huvud taget över sådana frågor och var Ossiannilssons ideologiska hållning verkligen dubiös för arbetarrörelsen?

Inget vetenskapligt arbete har i sin helhet ägnats K G Ossiannilsson. Däremot har hans verk, bl a romanerna *Barbarskogen* och *Havet* (1910), i korthet behandlats i skilda avhandlingar, främst i Christer Jacobsons *På väg mot tioalet. Två studier* (1961), Mats Rehns *Jack London i Sverige. Studier i marknadsföring och litterärt inflytande* (1974) och Lars Wolfs *Tigande diktare? En studie kring litterära reaktioner på 1909 års storstrejk* (1975). Nils Beyers biografi över Bengt Lidforss (1968) berör förhållandet mellan skalden och kulturskribenten B L. I mera essayistisk form har Ossiannilssons verk uppmärksamrats av bland andra Axel Uhlén, Holger Ahlenius, Carl August Bolander och Fredrik Böök.

Den ende av ovanstående forskare som i vetenskapligt sammanhang tagit

upp frågorna om Ossiannilssons relationer till arbetarrörelsen är Lars Wolf, som utifrån en analys av Ossiannilssons roman *Havet* (1910), den sista i den trilogi som inleddes med *Barbarskogen* och *Slätten* (1909), understryker Ossiannilssons ställning som "oberoende i förhållande till arbetarrörelsen".⁴ Det andra bidraget av intresse här är avsnittet om Ossiannilsson i Axel Uhléns översiktsverk *Arbetardiktningens pionjärperiod 1885–1909*; i den starkt personliga och mycket affektladdade framställningen hävdar Uhlén att Ossiannilsson som "socialdemokrat och t.o.m. som demokrat utan särskild klassificering var / --- / inte endast tvivelaktig utan t.o.m. uppenbart opålitlig", att hans framgångar som kampdiktare kunde tillskrivas de socialdemokratiska ungdomarnas stora och blinda entusiasm som fick dem att glömma analysen och att *Barbarskogen*, denna "sensationella, hätska och illvilliga roman", endast konfirmerade misstankarna om den ideologiska distansen.⁵ Varken Wolf eller Uhlén har emellertid anledning att i sina stora översikter göra djupare efterforskningar i Ossiannilssons relationer till arbetarrörelsen, och de drar sina slutsatser främst från den ovan nämnda romantrilogin och från Ossiannilssons egna utsagor i memoarerna.

Mitt främsta källmaterial till avhandlingen, utöver protokollböcker, matriklar och brev, utgöres av tidningsexcerpter; jag har systematiskt genomgått och excerperat den socialdemokratiska och radikala press som utgavs under den aktuella perioden, dvs åren 1900–1908. Genomgången omfattar följande tidningar (senare startår än 1900 anges inom parentes): *Arbetarbladet* (1902), *Arbetaren* (1902), *Arbetet*, *Blekinge Folkblad* (1903), *Eskilstuna-Kuriren*, *Folkbladet*, *Folket* (1906; = *Sörmlands-Kuriren* 1905), *Landskrona-Kuriren*, *Lysekils-Kuriren* (1901), *Norrskensflamman* (1906), *Ny Tid*, *Nya Norrland* (1907), *Nya Samhället*, *Oskarshamns-Bladet* (1902), *Skånska Social-Demokraten* (1907), *Smålands Folkblad* (1901), *Social-Demokraten*, *Södermanlands Nyheter*, *Värmlands Folkblad* (1906), *Örebro-Kuriren* (1902), *Östergötlands Folkblad* (1905), *Ystadbladet Aurora*; tidskrifterna *Brand* och *Fram* (1903).⁶

Ossiannilssons memoarer *O gamla klang- och jubeltid!* (1945) och *Under portar av sång* (1946) är naturligtvis intressanta att ta del av, men de måste ur källkritisk synpunkt läsas med viss försiktighet. De är avfattade cirka fyrtio år efter författarens socialistiskt orienterade period, och han har då sedan länge befunnit sig i annat politiskt läger. Sådana omständigheter torde förklara en del minnesfel och den något tillrättalagda framställningen med dess starka tendens att tona ned det socialistiska engagemanget.⁷

För vetenskaplig skolning, berikande kunskaper, stöd och uppmuntran står jag i tacksamhetsskuld till mina handledare, professor Lennart Breitholtz,

professor Peter Hallberg och framlidne docent Kurt Aspelin. Vidare riktar jag tack till docent Sverker Göransson, Göteborgs universitet, docent Rolf Arvidsson, Lunds universitetsbibliotek, FM Sven-Olof Kedbäck, Göteborgs universitet, FK Ingrid Cantwell, Kungl. biblioteket samt personalen vid Bonniers arkiv, Kungl. bibliotekets och Göteborgs universitetsbiblioteks låneexpeditioner.

Ett särskilt tack går till Harry Järv, Kungl. biblioteket, som läst avhandlingen i korrektur.

För detta arbete har jag erhållit bidrag ur Karl och Betty Warburgs fond.

Stockholm i mars 1982

Mayre Lehtilä-Olsson

I. K G Ossiannilsson och arbetarrörelsen 1902–1908

1. Inledning

Tidsramen, 1902–1908, för denna undersökning om K G Ossiannilsson och arbetarrörelsen utgör en naturlig avgränsning. Före 1902 förefaller skalden inte ha visat något uttalat intresse för politiska eller sociala frågor; han tog sin kandidatexamen i Lund år 1897 och arbetade sedan som lärare på den skånska landsbygden fram till 1901, då han beslöt att helt ägna sig åt sitt författarskap.¹ Som kommer att framgå av det följande, väckte hans diktsamlingar *Masker* (1900) och *Hedningar* (1901) intresse hos arbetarpubliken, och skaldens egna första kontakter med arbetarrörelsen kan tidsbestämmas till 1902.

Dispositionen för den första delen av avhandlingen har utformats så att olika aspekter av Ossiannilssons relationer till arbetarrörelsen under perioden från 1902 fram till publiceringen av *Barbarskogen* 1908 får sin belysning.

Det närmast följande kapitlet, Ossiannilssons politiska verksamhet inom arbetarrörelsen, är avsett att fungera som stomme till senare kapitel, i vilka en utförligare diskussion presenteras om frågor som inledningsvis erhållit en kortfattad redovisning. Ett kapitel kommer därefter att ägnas Ossiannilssons tre första diktsamlingar, *Masker*, *Hedningar* och *Örnar*, eftersom han genom dem blev ”den unge svenske folk- och arbetarskalden”. Det därpå följande kapitlet berör närmare Ossiannilssons relationer till sin arbetarpublik, varvid jag söker besvara frågan hur dessa Ossiannilssons diktsamlingar kunde attrahera en krets av arbetare och intellektuella radikaler. Ossiannilssons publicistiska verksamhet inom arbetarrörelsen, dvs kamplyrik och artiklar han under åren 1903–1907 publicerade i arbetarpressen, upptas till behandling i de två följande kapitlen, varefter en redovisning och diskussion presenteras av hur denna press mottog de verk av Ossiannilsson som publicerades efter de tre första diktsamlingarna. Ossiannilssons polemiska förhållande till Bengt Lidforss kräver sin belysning i ett kapitel, eftersom detta förhållande jämte vissa tillkommande omständigheter gav den yttre, omedelbara impulsen till konceptionen av romanen *Barbarskogen*. Slutligen avser jag söka ställa Ossiannilssons ideologiska framtoning i relation till den sekelskiftets speciella idéströmning, som är nationalistisk, antiintellektualistisk och antidemokratisk och mot vilken författaren avtecknar sig som relativt tidstypisk.

2. K G Ossiannilssons politiska verksamhet inom arbetarrörelsen

Hur ser Ossiannilsson själv på sina tidigaste kontakter med arbetarrörelsen?

I memoarerna skildrar han hur de båda första diktsamlingarna *Masker* och *Hedningar*, som han publicerade år 1900 respektive 1901, vann stor popularitet bland arbetarna. Framför allt var det samlingen *Hedningar* som slog våldsamt an bland arbetarungdomen, och flera av de enskilda dikterna citerades och deklamerades "var man kom tillhoppa". Båda diktsamlingarna uppmärksammades i tidningen *Arbetet*, uppger han, av en för honom okänd recensent, Bengt Lidforss, men dennes "hånfulla" bemötande kunde icke reducera dikternas popularitet (*Klang* s 70 f, 84, 127). Ossiannilsson är emellertid angelägen om att framhålla avsaknaden av socialistiskt idéinnehåll i samlingarna. Som belysande exempel nämner han dikterna Tiggarnes fosterland och Marat ur samlingen *Hedningar*, vilka blev "verkliga slagnummer" bland arbetarna genom den moderna tendens man utläste ur dem. Detta var emellertid en missuppfattning från läsarnas sida, menar författaren: dikterna var fantasiskapelser och historiska skildringar utan hänrytning till proletärer i modern tid (*Klang* s 84).

Vidare förklarar Ossiannilsson, att han vid tidpunkten hade mycket vaga föreställningar om politik, i synnerhet socialistisk sådan (*Klang* s 62). Under Englandsresan våren 1902 besökte han visserligen den anarkistiske furst Krapotkin, då en uppbyten ledargestalt inom ungsocialistiska kretsar, men sammanträffandet kom till stånd på initiativ av hans goda vän Ellen Key, och samtalet med fursten berörde främst skönlitteratur, beroende på hans egen okunnighet om socialpolitiska idéer (*Klang* s 107 ff).

Strax efter hemkomsten från England i mars 1902 uppsöktes han av Fabian Månsson, som erbjöd honom hedersledamotskap i "den nybildade socialdemokratiska ungdomsklubben" i Malmö. Ossiannilsson uppger sig ha blivit förbluffad över anbudet; han var okunnig om såväl socialdemokratiska åsikter som avsikter, och klubbnamnet var honom helt obekant (*Klang* s 126). Fabian kunde däremot omtala, att Malmöklubben och övriga skånska klubbar nyligen brutit sig ur det socialistiska ungdomsförbundet i opposition mot Hinke Bergegrens "fantasteri" och nu avsåg att skapa ett mera moderat ungdomsförbund (*Klang* s 131). Ossiannilsson kunde genom sitt medlemskap bidra med moraliskt stöd till denna nya klubb och därmed motarbeta hinkeanerna. Trots invändningar från Ossiannilsson, som bl a framhöll, att han var okunnig om socialismens ekonomisk-politiska program, att han visserligen var antiklerikal men ej gudsförnekare, samt att han hyste farhågor för socialdemokratins försvarsvilja, lyckades Fabian övertala honom till inträde i klubben.

I memoarernas framställning understryker Ossiannilsson kraftigt, att steget in i ungdomsrörelsen för hans del var ett stort misstag i vilket Fabian

Månssons övertalningsförmåga spelade en icke oväsentlig roll. Han var totalt omedveten om vad han gav sig in på, och han framhåller gång på gång, att han aldrig varit socialist, att han aldrig "omfattat åsikter, som gå ut på statsmonopol eller fackföreningsmonopol eller socialisering av jord och företag" (*Klang* s 127). Den faktor som vid sidan av Fabians skickliga övertalningskonst medverkade till hans anslutning till rörelsen, var de starka patriotiska känslor, som uppväckts under Englandsvistelsen. Genom denna "ännu ej hårdnade eller förbenade generation av arbetarklassen" hoppades han kunna frammana en nationalistisk pånyttfödelse för fosterlandet (*Klang* s 134 f).

Sådan är memoarernas redovisning av författarens första kontakt med arbetarrörelsen. Hur överensstämmer då det återgivna förloppet med den bild som samtida källor kan förmedla?

Fanns det hos arbetarrörelsen något intresse för Ossiannilssons två första diktsamlingar, och hur yttrade sig i så fall detta? Av socialdemokratisk press var det endast *Arbetet* (17/12 1900) som recenserade Ossiannilssons första diktsamling *Masker*.¹ Det var Bengt Lidforss som här i litet överlägsen ton fann samlingen vara "deklamationspoesi af renaste vatten / --- / men som sådan / --- / ganska beaktansvärd". Lidforss konstaterade också, att författaren hade "goda förutsättningar för att bli en politisk versmakare af rang" om han valde mera näraliggande ämnen och gjorde sig kvitt all Frödingpåverkan,

När samlingen *Hedningar* utkom hösten 1901, uppmärksammades den av såväl *Arbetet* som *Social-Demokraten*. Möjligen var det ordvalet i de borgerliga tidningarnas positiva recensioner som fäst Lidforss' och Brantings blickar på diktsamlingen. Levertin i *Svenska Dagbladet* (12/12 1901) omnämnde författarens "anarkistaktiga trots", medan Warburg i *Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning* (20/12 1901) beskrev honom som en "revolutionär ande, som icke spar på orden mot de härskande samhällsmakterna". Branting undertecknade i *Social-Demokraten* (21/12 1901) en mycket välvillig recension av diktsamlingen; han fann, att dess författare här ägde samma "glödande indignation, samma oförskräckthet att sjunga ut som han visat i sin första bok", vilket gjorde hans nya bok till "en af bokmarknadens förnämsta". Lidforss däremot betraktade, med undantag för ett par antiklerikala dikter, merparten av innehållet i *Hedningar* som "rimmad journalistik" och ironiserade över den "öfverskattning" som kritiker hittills visat den unge skalden (*Arbt* 3/2 1902).

Tiggarnes fosterland i samlingen *Hedningar* var uppenbarligen den dikt som väckte störst intresse. *Arbetet* återgav dikten den 3/1 1902, och några månader senare tryckte den ungsocialistiska tidskriften *Brand* samma dikt (nr 6 1902).

Den entusiasm de båda diktsamlingarna väckte bland unga radikaler omvittnas av memoarförfattare med socialistisk bakgrund. Det är märkligt, att dessa dikter med deklamatoriska och maktförhålligande hyllningar till extrema individualister, tyranner och imperialister kunde hänföra socialistiskt orienterade läsare. Men både Zeth Höglund och Fredrik Ström har skildrat hur stimulerade och gripna de blev av samlingarna, och vi kommer att utförligare diskutera deras och andra sekelskiftesradikalers motiveringar för sin entusiasm i kapitlet K G Ossiannilsson och arbetarpubliken.

Tidningen *Arbetets* avtryck av Tiggarnes fosterland den 3/1 1902 fick till följd en närmare kontakt mellan diktens författare och arbetarrörelsen. Den 9/1 1902 innehöll nämligen *Arbetet* en hyllningsdikt till Ossiannilsson med anledning av Tiggarnes fosterland. Författaren till dikten, signaturen "En arbetare", tackar "barden" som stämt sin lyra för proletärerna och skänkt dem tröst och mod. Ossiannilssons svar till denne arbetare publicerades i *Arbetet* den 17/1 1902, varvid redaktionen förklarade, att den från författaren, som för tillfället befann sig i London, emottagit följande brev:

Det är med anledning af en dikt ställd till mig och signerad En arbetare som jag har nöjet skrifva till Er. Skrifva och tacka! Tacka för de vackra varma stroferna och för den sympati som anas bakom dem. Orden och det som dikterat dem vill jag sätta som stjärnor på min annars rätt dystra himmel. Och så vill jag tacka för något annat: för den visshet "en arbetare" skänkt min gamla, kära tro, att just hans "klass" har entusiasm och lifsfriskhet, hälsa tillräckligt för att skapa *framtiden*, – lyfta baneret, som redan vacklar i domnande, liknöjda händer, – väcka och ansa den nya kultur, som vår outtröttliga moder jorden är hafvande med. Lefve ungdomen och optimismen – lefve sympatien!!

Det publicerade brevet utgör Ossiannilssons första inlägg i arbetarpressen, med undantag för de ovan nämnda avtryckta dikterna. Optimismen beträffande arbetarklassen som kulturell pånyttfödare överensstämmer väl med de förhoppningar som uttrycktes i memoarerna, men det bör uppmärksammas, att Ossiannilsson vid denna tidpunkt icke tillrättalägger misstaget att uppfatta Tiggarnes fosterland som proletärdikt riktad till proletärer, utan snarare tycks bekräfta att så är fallet.²

I mars 1902 återvände Ossiannilsson från ett cirka tre månader långt besök i England.³ Det är nu som han enligt egen uppgift mottager det besök av Fabian Månsson, som så omsorgsfullt redovisats i memoarerna.⁴ Av detta besök har vi nu endast Ossiannilssons framställning att tillgå, varför det är svårt att avgöra under vilka former "övertalningen" i realiteten ägt rum. Det är dock helt uteslutet, att samtalet förts i överensstämmelse med memoarernas redogörelse. Den ungdomsklubb, den socialdemokratiska, som Ossiannilsson låter Fabian Månsson beskriva, existerade inte 1902. De omtalade händelserna, utbrytningen ur förbundet, nybildandet av klubben osv inträffade först ett år senare, i mars 1903, då Ossiannilsson varit medlem i ett år.

Ur samtida källor kan vi få en kronologisk överblick av Ossiannilssons närmande till arbetarrörelsen. Som tidigare nämnts, hade *Arbetet* den 3/1 1902 avtryckt Tiggarnes fosterland; hyllningsdikten till författaren återfanns i tidningen den 9/1, varefter dennes svar infördes den 17/1. Den 3/4 1902 publicerade *Arbetet* ännu en dikt av Ossiannilsson, Vi måste fram. Den 2/5 1902 meddelade samma tidning, att ”den unge Malmö-skalden K. G. Ossian-Nilsson och hans broder, den senare i studentmössa” deltagit i arbetarnas demonstrationståg den 1 maj.

Härefter får vi beakta protokollboken för Malmö socialistiska ungdomsklubb, där vi finner skaldens namn för första gången omnämnt i samband med ett föreningsmöte den 15/5 1902. Ossiannilsson höll vid detta tillfälle efter dagordningens slut ett kort anförande, ”hvare han tolkade sin glädje öfver den vakenhet och det intresse ungdomen visar för de viktigaste dagsfrågorna”, varefter han deklamerade några av sina dikter. Nästa gång hans namn återkommer i denna protokollbok är i ett mötesreferat från den 29/5 1902. I § 4 omtalas, att ”skalden Ossian Nilsson” jämte ytterligare en person valts till ”Hedersledamöter af klubben”.⁵

Ossiannilsson blev således i maj 1902 hedersledamot i Malmö socialistiska ungdomsklubb. Det är inte osannolikt, att Fabian Månsson verkat som pådrivande faktor, eftersom han själv var klubbmedlem sedan 1901 och närvarande vid både de ovan nämnda sammanträdena.⁶ Klubben var varken nybildad eller särskilt socialdemokratisk, som memoarerna gör gällande. Den hade existerat sedan 1895 och var ungsocialistisk, dvs den tillhörde Svenska socialistiska ungdomsförbundet, vilket alltsedan slutet av nittio-talet bar klart anarkistisk prägel och stod i stark opposition till det socialdemokratiska partiet.⁷

En blick i klubbens protokoll över detta första medlemsår för Ossiannilsson avslöjar inte någon mera omfattande aktivitet från hans sida. Uppenbarligen har han endast framträtt som föredragshållare och diktuuppläsare. Vid ett möte föreläste han om franska revolutionen; en annan gång uppläste han ”ett af Schäckspirs stora arbeten” och vid ytterligare ett tillfälle läste han dikter av Jonas Lie.⁸

Vi kan emellertid i tidningsreferat från senare delen av 1902 och förra delen av 1903 följa Ossiannilssons verksamhet på annat håll. Det framgår här, att författaren även valt större auditorium än ungdomsklubben för sina uppläsningaftnar. I december 1902 uppläste han ett urval dikter ur *Masker* och *Hedningar* i ett till trängsel fyllt Folkets hus i Malmö.⁹ Det var av allt att döma vid detta tillfälle han stiftade närmare bekantskap med Bengt Lidforss och *Arbetets* redaktör August Nilsson, de båda personer som han senare skulle komma att betrakta som sina huvudfiender.¹⁰ Lidforss hade för övrigt några dagar tidigare i *Arbetet* (16/12 1902) infört en synnerligen välvillig recension av Ossiannilssons nyutkomna diktsamling *Örnar*.

Ossiannilsson begagnade tillfället att även i Göteborg och Stockholm hålla liknande uppläsningar. Besöket i Göteborg aviserades genom en trespaltig presentation av "den unge folk- och arbetarskalden" på *Ny Tids* första sida (12/3 1903). Hans diktuppläsning fyllde Arbetarinstitutets stora sal till sista plats med en hänförd publik, förmedlade samma tidning några dagar senare (16/3 1903). Tillställningen i Stockholm recenserades i *Social-Demokraten* (6/4 1903) av Hjalmar Branting, som på "det kraftigaste" manade sina läsare att "trots hyreskvartalets närhet" icke försumma andra kvällens tillfälle att höra skalden. Bland de dikter, som Branting och publiken i första hand tilltalades av, återfinns vi Marat och, med Brantings ord, "den storslagna och gripande" Tiggarnes fosterland; recensenten uppfattade den senare dikten som "det nutida motstycket till Runebergs 'N:o 15 Stolt', men i hvilket dallrar ett vaknande proletariats hela segervissa kraftkänsla". Några dagar senare framträdde Ossiannilsson inför fyrahundra hamnarbetare. *Social-Demokraten* (9/4 1903) exalterade referent skrev: "Den unge revolutionären har här tagit steget ut och skall nu läsa upp sina dikter för utkastade, öfver axeln sedda hamnarbetare. Det är modigt gjort." Ytterligare ett avsnitt ur referatet förtjänar att återges, då det förmedlar mycket av den stämning och det mottagande som Ossiannilsson mötte vid dessa uppläsningstillfällen:

Det är så tyst, man väntar . . . Så börjar han. Åhörarna luta sig framåt liksom för att komma närmare, de dragas mot den mörke spänstige diktaren, som så impulsivt och glödande tolkar känslor, som proletären mer anat än känt. / --- / Ögonen sögo sig fast vid den uppträdande som inspirerad och värmad af sina åhörarens förstälse slungade ut de tändande orden att slukas af hungerande själar. Medan hårda näfvar tolka sitt hjärtas känslor med åskor af applåder drager den hyllade sig blygsamt tillbaka. Ordf. framför i enkla ord allas tacksamhet och bifallet bryter löst på nytt. Den varma hyllningen tvingar den populäre gästen in igen. Han stiger upp på estraden och talar under djupaste uppmärksamhet. Det är helt kort. Han känner det skönt, att hans ord gått så från hjärta till hjärta. Det har icke alltid varit så för honom. Lefve arbetarna! I häpenheten kommer man knappt sig för att hurra. Men så höjer ordf. ett lefve Ossian-Nilsson, då tar man skadan igen, ty lefvet besvaras med så rungan-de hurrarop att endast fyrahundra strupar kunna åstadkomma något dylikt. / --- / (*SocD* 9/4 1903, sign Elis.)

Det entusiastiska och intresserade mottagande Ossiannilsson erhöll vid dessa uppläsningstunder gav honom uppslaget att samla och utge de mest populära dikterna i ett separat häfte, avsett att för billigt pris spridas bland arbetarna. Häftet med namnet *Stormklockan* trycktes i Malmö och utkom i april 1903 innehållande sex dikter jämte ordförklaringar till priset av 25 öre.¹¹

Om vi återgår till Ossiannilssons förehavanden i Malmö socialistiska ungdomsklubb, får vi först ta i beaktande några händelser i februari 1903. Då samlades nämligen i Stockholm det Svenska socialistiska ungdomsförbundet till sin fjärde kongress.¹² Malmöklubben sände en delegation ledd av Fabian Månsson och Herman Österdahl, den sydsvenska rörelsens båda mest tongivande namn. Vid kongressen, där majoriteten i omröstningarna följde förbundsledningens, dvs Hinke Bergegrens och Albert Jensens, förslag, auktoriserades en rad programpunkter som Malmöombuden röstat emot. Sålunda intog förbundet en konsekvent försvarsnihilistisk hållning; man uppmanade till kamp mot religionen; självständighet gentemot partiet markerades bestämt och det varnades för "ensidig" parlamentarism. Den anarkistiska inställningen både till försvarsfrågan och till parlamentarismen fick till följd att Malmöklubben den 19/3 1903 bröt sig ur förbundet och bildade ett nytt ungdomsförbund, vars namn fastställdes till Socialdemokratiska ungdomsförbundet.¹³

Ossiannilssons namn förekommer inte i protokollen för de tiotal möten som klubben anordnade från och med den 2/11 1902, då han läste dikter av Jonas Lie, fram till utbrytningen i mars 1903. Om han över huvud taget varit närvarande går ej att avgöra; mötesprotokollen upptar endast namn på sådana personer, som yttrat sig i olika frågor. Med kännedom om skaldens talförhet kan man förmoda, att han ej deltagit i dessa möten. Kanske gäller om Ossiannilsson detsamma som Fernström noterar angående Per Albin Hansson, den blivande statsministern – nämligen att denne var "alltför nykommen inom rörelsen för att kunna spela någon roll vid själva utbrytningen inom den ungsocialistiska rörelsen".¹⁴ Både Per Albin Hansson och Ossiannilsson hade för första gången infunnit sig till Malmöklubbens möte den 15/5 1902.¹⁵

I det nya förbundets mötesprotokoll återfinner vi Ossiannilsson som synnerligen aktiv medlem. Han blev vald till ett av de fyra ombud, som förväntades representera Malmöklubben vid Socialdemokratiska ungdomsförbundets första konferens i början av juni 1903.¹⁶ Någon vecka senare valdes han bland ett antal kandidater till förbundsrevisor.¹⁷ Den 3/9 1903 förrättades val till förbundets centralstyrelse, varvid Ossiannilsson blev invald tillsammans med bland andra Fabian Månsson och Herman Österdahl. Fördelningen av posterna inom centralstyrelsen har av allt att döma sedan skett i denna instans och Ossiannilsson har då erhållit ordförandeskapet.¹⁸ Centralstyrelsens protokoll finns ej bevarade, varför vi har en lucka beträffande den delen av Ossiannilssons klubbverksamhet,¹⁹ men de ordinarie mötesprotokollen ger en tämligen utförlig bild av aktiviteten i klubben – centralstyrelsens medlemmar deltog naturligt nog även i ordinarie sammanträden.

Till den första maj 1903 utkom förbundets tidskrift *Fram*, vars redaktör Herman Österdahl blivit. De första numren av tidskriften underströk förbundets avståndstagande från ungsocialistisk politik och markerade i stället lojalitet till det socialdemokratiska partiet och anslutning till dess partiprogram. Ossiannilsson medverkade ofta med bidrag i *Fram*, där flera av hans kampdikter för första gången publicerades.

I *Fram* kan vi likaledes observera, att Ossiannilsson såsom förbundsordförande anlätats vid s k agitationsmöten. Den 11/10 1903 anordnade Svedalaklubben ett sådant möte, uppger *Fram*, varvid "skriftställaren K. G. Ossiannilsson gaf genom ett utmärkt föredrag en utredning om socialismens begrepp och därmed i samband stående spörsmål".²⁰ Senare i oktober höll han vid ett av Malmöklubben anordnat möte "ett kraftigt och tändande agitationstal, gisslande den ännu på vissa håll förekommande skräcken för 'det röda spöket', socialismen, och manade ungdomen att ställa sig under de röda fanorna".²¹

Från och med mars 1903 återkommer mera regelbundet än tidigare bidrag av Ossiannilsson också i *Arbetet* och *Social-Demokraten*. De artiklar och dikter som här kan vara av intresse kommer att behandlas i senare kapitel.

Om vi återgår till Malmöklubben och dess mötesprotokoll, erinrar vi oss, att Ossiannilsson i början av juni 1903 valdes till konferensombud. I enlighet med föredragningslistans första punkt godkände ombuden vid denna konferens det socialdemokratiska partiprogrammet i dess helhet.²² Man beslutade vidare att utge och sprida "lättfattliga och populärt skrifna broschyrer, hvari de socialdemokratiska idéerna tydliggjordes", och Fabian Månsson och Ossiannilsson framhöll vikten av att sprida agitation i en billig veckotidning; det framgår att det främst rör sig om antimilitaristisk propaganda bland militären man vill sprida.²³

Vad kan vi då utläsa ur protokollen om Ossiannilssons verksamhet i denna socialdemokratiska Malmöklubb som han några år senare skulle skildra i *Barbarskogen*? De mest centrala frågorna i den socialistiska debatten strax efter sekelskiftet gällde rösträtten och den därmed sammanhängande tanken på storstrejk, vidare försvaret och religionen.²⁴ Hur tog Ossiannilsson ställning i dessa frågor i klubbens diskussioner? Den mest debatterade frågan rörde utan tvivel inställningen till försvar och militarism.²⁵ Det Socialdemokratiska ungdomsförbundet var försvarsvänligt, så länge det gällde fosterlandets försvar – ungsocialisternas principiella försvarsnihilism var ju en av huvudorsakerna till brytningen.²⁶ Samtidigt var man angelägen att bedriva stark antimilitaristisk propaganda, framför allt för att omöjliggöra insättande av militär vid arbetskonflikter. Ossiannilsson har helt anslutit sig till förbundets och även partiets ståndpunkt i frågan; vid ovan nämnda

konferens stödde han förslaget om antimilitarisk propaganda och författade senare själv en agitationsbroschyr med titeln *Militär!*, vilken förbundet lät trycka och sprida i början av 1904. Vid en diskussion i klubben om den frivilliga skytterörelsen gav han denna rörelse sitt stöd med patriotiska motiveringar: fredstanken kan icke realiseras, så länge det finns nationer på olika kulturnivå; Sverige måste således ha ett starkt försvar för att kunna hävda sin självständighet mot nationer med lägre kulturnivå.²⁷ Redan halvannat år senare hade emellertid förbundet radikalt ändrat ståndpunkt och åter närmat sig den försvarsnihilistiska linjen; vi har därför anledning att utförligare diskutera frågan i de kapitel som berör författarens kampliryk och artiklar i arbetarpressen.

I religionsfrågan intog Ossiannilsson en kanske något radikalare hållning än partiet och ungdomsförbundet, vilka förklarar religionen vara privat-sak.²⁸ Han var inte i likhet med ungsocialisterna motståndare till religionen i alla dess former, men ägde ett starkt antiklerikalt patos som tydligt kommer till uttryck i många dikter. Vid en klubbdiskussion förklarade han, att religionen som samhällsinstitution bör bekämpas.²⁹ Som alternativ till de etablerade söndagsskolorna tillkom på hans initiativ "sagostunder" för barn på Folkets hus i Malmö.³⁰

Vid en diskussion i storstrejksfrågan, tillkommen på centralstyrelsens förslag, antog ungdomsklubben en resolution i vilken storstrejken förordades som vapen mot de makthavande som "icke under nuvarande förhållanden godvilligt vilja ge Sveriges arbetare och öfriga rösträttslösa medborgare medbestämmanderätt".³¹ Ossiannilsson bör såsom centralstyrelsens ordförande ha ställt sig solidarisk till den utfärdade resolutionen.

Sammanfattningsvis kan vi utifrån Malmöklubbens protokoll konstatera, att Ossiannilsson inom förbundet knappast spelat någon mera betydelsefull politisk roll, att han inte avvikit i åsikter som klubbmedlemmarna omfattat, men att han exempelvis starkare än de betonat den nationella frågan och försvaret.³² Hans insats var snarare av kulturell än politisk art, i det han främst verkade för upplysning och undervisning bland klubbmedlemmarna genom föredrag och diktuppläsningar. För en djupare inblick i Ossiannilssons ideologiska hållning är de rudimentära protokollen otillräckliga; däremot ger hans publicistiska verksamhet, hans kampdikter och artiklar i arbetarpressen en mera tillfredsställande bild i det avseendet, och vi återkommer till ämnet i de kapitel, där denna verksamhet närmare behandlas.

Hur ser Ossiannilsson i memoarerna på sin verksamhet i den socialdemokratiska ungdomsklubben? Här omtalas (*Klang* s 133 ff), att han gjorde sig stora förhoppningar om sin verksamhet i denna landsomfattande organisation och att han som sin främsta mission såg att "bekämpa de för svenskhe-

ten främmande inflytelserna inom arbetarnas rörelse". Han avser då sin nationalistiska förkunnelse, som vi kommer att finna starkare framhävd i kampdikterna och artiklarna än i klubbprotokollen. Emellertid insåg han snart, uppger han, att han missuppfattat sin ställning – enligt Fabian Månsson avsedd att vara "den förgyllda knappens på flaggstången". Han gjorde sig för stora förhoppningar om de enskilda medlemmarnas betydelse; ungdomarna i klubben var visserligen inte anslutna till det socialdemokratiska partiet, men visade sig ändå dogmatiskt bundna till en "stor internationell rörelse av övervägande socialekonomisk beskaffenhet". Inte heller fann författaren hos dem gensvar för sina idéer om en "fosterländsk renässans". Det blev snart uppenbart, att det "omaka bundsförvantskapet" inte kunde upprätthållas, och av denna "tragiska motsättning" har författarens roman *Barbarskogen* givit en "spegelbild".

Slutligen vill jag här helt kort omnämna de händelser som ledde till att Ossiannilsson lämnade förbundet och för vilka en utförligare redovisning ges i kapitlet om författarens förhållande till den ledande socialdemokratiske skribenten Bengt Lidforss. Under år 1904 utgav det Socialdemokratiska ungdomsförbundet två s k agitationsskrifter författade av Ossiannilsson. Den ena av dessa med titeln *Är du nöjd med din ställning?* blev i augusti 1904 föremål för en kritisk granskning av Bengt Lidforss i *Arbetet* (13/8 1904). Lidforss ansåg, att broschyren vädjade till "tarfliga känslor" och förvårade klasshatet – Ossiannilsson hade i sin strävan att bli förstådd av arbetarna "skruvat ner intelligensens veke så djupt, att dess låga ej längre lyser, endast osar och sotar". Då Ossiannilsson ej ansåg sig erhålla det solidariska stöd han krävt av ungdomsförbundet mot angreppet, avgick han både från ordförandeposten i centralstyrelsen och ur förbundet. Några månader senare bosatte han sig i Göteborg och började medarbeta i *Ny Tid*; han upprätthöll befattningen som tidningens huvudrecensent men publicerade också artiklar i dagsaktuella frågor samt en del dikter.

Tre år efter Ossiannilssons utträde ur förbundet gav agitationsbroschyren åter upphov till polemik mellan honom och Bengt Lidforss, denna gång med anledning av Lidforss' 1907 utgivna bok *Socialistisk journalistik* i vilken kritiken av broschyren ingick. En del socialdemokratiska skribenter, bl a Hjalmar Branting, blandade sig i striden och slöt upp på Lidforss' sida. Som svar på angreppen gav Ossiannilsson hösten 1908 ut romanen *Barbarskogen*, vilken av några borgerliga tidningar omedelbart karakteriserades som en "socialistdiktares afräkning med 'partivännerna'".³³

Vi kommer i det följande att närmare granska förutsättningarna för denna s k "afräkning". Inledningsvis återvänder vi i de två närmast följande kapitlen till Ossiannilssons tre första diktsamlingar, vilka så starkt attraherade

arbetare och intellektuella radikaler, att skalden genom dem av Fredrik Ström i *Ny Tid* (12/3 1903) erhöll epiteten ”den unge svenske folk- och arbetarskalden”.

3. K G Ossiannilssons lyrik. Diktsamlingarna *Masker*, *Hedningar* och *Örnar*

Ossiannilsson har i memoarerna lämnat en redogörelse för sin ideologiska hållning under studietiden i Lund på 1890-talet:

Den som hört mig [---] skulle kallat mig årkereaktionär. Jag läste med nöje Xavier de Maistre och skulle kunnat instämma med mycket hos hans bror Joseph. Pacifism, demokratism – i den mån jag överhuvud kände till dem – voro mig ytterst motbjudande. För mig var personligheten kärnan i allt, och allt, som bidrog att skingra den nimbus, som för mig omgav personligheten, allt som ville nivellera och mekanisera, var mig förhatligt. Vad som ibland vädjade till mig i Franska revolutionen, var det brokiga skådespelet, de skarpast framträdande individualiteterna och framför allt den individualitet, som gav omvälvningen dess enda berättigande mening: Napoleon. Hela tillvaron tycktes mig ha till syfte att utkristallisera intressanta personligheter (*Klang* s 39).

Denna författarens uppfattning av tillvaron är emellertid icke begränsad temporärt till att gälla blott under studietiden i Lund. Krigsdyrkan, antidemokratism, auktoritetstro, extrem individualism, hjälte- och ledarkult är starkt framträdande drag i Ossiannilssons första diktsamlingar *Masker* (1900), *Hedningar* (1901) och *Örnar* (1902). Samma idéinnehåll återfinns i romanen *Barbarskogen* skriven åtskilliga år senare. Vad som däremot kan synas märkligt är att dessa idéer även satte sin prägel på en stor del av den litterära produktion som Ossiannilsson publicerade under sin aktiva tid inom arbetarrörelsen; uppenbarligen fann han inte denna ideologi oförenlig med det socialistiska engagemanget.

Kontinuiteten i Ossiannilssons ideologiska hållning under seklets första decennium får till följd, att romanen *Barbarskogen* svårigen kan uppfattas som ett ”avfall”, en beteckning som den dock tidigt erhöll (se avhandlingens del III). Att romanens hätskt polemiska utformning väckte uppmärksamhet är ej förvånansvärt – däremot torde de idé- och tankeformer som den gav uttryck åt ej ha förbluffat någon som närmare tagit del av författarens produktion under de närmast föregående tiotal åren.

I det följande kommer jag att behandla Ossiannilssons tre diktsamlingar *Masker* (1900), *Hedningar* (1901) och *Örnar* (1902). Det finns skäl att i denna avhandling, vars främsta aspekt gäller relationen K G Ossiannilsson – arbetarrörelsen, närmare beakta författarens tre första diktsamlingar. Det

var nämligen genom dessa diktsamlingar som han upptäcktes och slog igenom hos arbetarpublik och yngre intellektuella radikaler.

Anledningen till att jag granskar diktsamlingarna tillsammans är att de däri ingående dikterna skrivits vid ungefär samma tidpunkt, efter vad författaren uppger i memoarerna huvudsakligen under sommaren och hösten 1900 (*Klang* s 59, 63). Samtliga diktsamlingar är alltså färdigställda före Ossiannilssons aktiva tid i det Socialdemokratiska ungdomsförbundet. Ytterligare skäl till att behandla samlingarna i grupp är deras homogenitet – samma slags dikter, likartade både till form och innehåll, finns i alla tre diktsamlingarna.

Det är främst den ideologiska aspekten jag uppmärksammat i behandlingen av dikterna. Genom uppföljning av några motiv och idélinjer låter sig författarens ideologiska hållning preciseras tämligen väl. Denna ideologiska linje blir, som omnämnts, bestämmande för praktiskt taget allt Ossiannilsson skriver under de närmaste tio åren och dess anknytning till romanen *Barbarskogens* idévärld är mycket stark.

Flera enskilda dikter i de tre här aktuella samlingarna är av betydelse först i anslutning till diskussionen om arbetarpublikens intresse för skalden; de kommer således att granskas i närmast följande kapitel.

I avslutningsdikten Panthéon i samlingen *Örnar* (s 166) välver Ossiannilsson ett tempel över "framtidens tro", varvid han genom de olika stroforna anger denna tros beståndsdelar; diktens femte strof omfattar följande moment:

Höjom en stod åt despoten:
njutom af trotset, bländom oss af ståten,
trotset är härligt och stolt.
Hyllom med sånger tyrannen:
böjom oss desslikes för upprorsmannen,
människor bli gudar i storm och revolt.

Despoten, tyrannen och upprorsmannen är de gestalter som skalden apo-teoserar i en rad extremt individualistiska dikter, vilka finns representerade i alla tre diktsamlingarna. Bland despoterna och tyrannerna finns åldrande härskare i redan etablerad maktposition; hit hör dikterna Richelieu (*Örnar*), Saul, Ludvig XI, Tiberius och Nero (*Masker*), samtliga utformade som små dramer där titelpersonen i monologform cyniskt, hatfullt, sjukligt miss-tänksam, ofta också ironiskt, bevakar sin maktställning och leker med undersåtars liv. En svit Napoleondikter, spridda i de tre diktsamlingarna, hyl-lar kejsaren-despoten från det ögonblick han som okänd elev i Brienne hå-nas av adelsynglingarna fram till nederlaget vid Waterloo. En mera samtida "hjalte" till skalden avbildas i dikten Bismarck (*Örnar* s 66), "en karl, som lyddes, älskades / och hatades och var / från kasken och till sporren / en

karl". Despotismens ideolog, Machiavelli, som ger "afkall på hvarenda dygd / för detta paradisi: – att härska" är föremål för två dikter (*Masker* s 78, 83); en rad andra dikter, till vilka vi återkommer i det följande, utgör hyllningar till krigare och fältherrar.

Bland diktsamlingarnas upprorsmän finner vi Catilina (*Hedningar* s 47) som i sin kritik ej gör skillnad "emellan de simpla och de fina, / mellan ockrarn och Romas senat", vidare Marius (*Masker* s 85), plebejen, som kräver hämnd för gamla oförrätter och Atlas (*Hedningar* s 51), titanen-rebellen, som med "smädelsens hat på sin tunga" trotsar gudarna. Hur en dikt som Atlas lämnat omisskännliga spår hos en senare diktare, Arnold Ljungdal, har Stenkvist (1971 s 55 f) visat. Det var emellertid dikten om revolutionären Marat (*Hedningar* s 41) som i samtiden blev mest uppmärksammas; den hörde till paradnumren vid skaldens uppläsningar inför Folkets hus' publik och dess stora popularitet är omvitnad av memoarförfattare med socialistisk bakgrund:¹

Jag håller ej tal som Danton, jag,
och jag är ej profet som Robespierre.
Jag ger hin Rousseauanernas sång, jag,
och den gycklande satan Voltaire.
Hvad jag tror? Ja, det vet icke tusan,
men jag tror på förakt och på spe,
och jag tror, att den tionde musan
har lärt mig mitt ord: "Écrasez!"

Marat är revolutionären-anarkisten som inte har något till övers för subtilare ideologiska aspekter på revolutionen, dess bakgrund och framtid. Han är obeveklig i sitt hat till de forna förtryckarna – "när jag letar i minnet, så minns jag, / att ni skällde mig fordom er dräng. / Monseigneur gjort min ryggrad så böjlig, / monseigneur gjort Babette till hetär –" – och han är besatt av en enda tanke, hämnd:

Låt Danton hålla prydliga tal,
mitt festtal har åskan i tonen,
och min sång är en afrättssignal.
Ni babblar om nåd – jo, jag tackar,
ge fyr – och om framtidens stat –
voilà – här är fullt upp med nackar,
voilà – låt maskinen få mat!

Strofer som de ovan citerade ur Marat kan nog förklara en del av den popularitet Ossiannilssons diktsamlingar vann bland arbetare och radikaler kring sekelskiftet; diskussionen om vilka drag i dikterna som appellerade till denna publik är emellertid ett frågekomplex vi återkommer till i det följande.

De nämnda upprorsmännen representerar vad man skulle kunna kalla en

vänsteropinion mot den härskande klassen – som i ett par fall störtats – antingen denna utgörs av Roms senat, optimaterna, gudarna eller adeln. Men vi kan notera, att Ossiannilsson med samma frejdighet besjunger upprorsmän på den politiska högerkanten. Från skaldens samtida politiska scen är engelsmannen doktor Jameson (*Örnar* s 57) och fransmannen Déroulède (*Hedningar* s 80) hämtade; båda var kända som extrema nationalister och kuppmakare mot parlamentariska regimer. Dikten Mirabeau (*Örnar* s 119) är utformad som en apologetisk monolog i vilken titelfiguren förklarar sitt svek mot revolutionen:

Dock, jag ber, inga domareminer,
jag vill dömas af eget parti,
jag har sagt er dess namn, jakobiner:
Gabriel Honoré Riquetti.
Jag lydde ej takten af pinnen:
ett folk som en kung blir tyrann.
Mitt parti var mitt vett, mina sinnen,
mitt parti var en själfständig man.

Mirabeau vågade trotsa massan och hävda sin frihet att gå egna vägar även om dessa innebar svek och förräderi – ”han sjönk, som han kämpade: fri, / den bräckta, den fläckade vingen / Gabriel Honoré Riquetti –”. Denna individens yttring, att hävda självständighet mot massan, återfinns som motiv i några andra dikter. I en kort dikt omtalas att Madame Sans Gêne (*Hedningar* s 50) sagt ”samtidens störste man” en sanning; ”men tänk,” utbrister skalden, ”om Madame ägt dristighet nog / att säga en sanning åt mängden?” Despotens känsla inför mängdens hat skildras i dikten Hatets son (*Masker* s 39), där Napoleon ett ögonblick sviktat i ett domslut:

Blott en sekund – så bröt där stark
en ström af kraft ur hjärtats mark,
hans strid var slut.

[---]

Men det som gaf hans gång dess takt,
hans tunga ljud, hans vilja makt
med lag och stat,
som lade trots och stål däri, –
det var de mångas raseri,
det var ett tusenröstadt skri
af allas hat.

Det är således en hjältedyrkan av närmast extrem karaktär vi möter i dessa tre diktsamlingar. En sådan glorifiering av individen och individens handlingar innebär i motsvarande grad ett accepterande av antidemokratiska och antiparlamentariska principer. Redan valet av hyllningsobjekt i dikterna om Déroulède och doktor Jameson uttrycker uppskattning av individu-

ella omstörtningförsök mot parlamentariska regimer. ”Zevs, att vi ägde en man med en höstvind i rösten, / jagande bäfvan och skräck i de jublande brösten”, ber skalden i dikten Efter Marathon (*Örnar* s 35), när han ser atennarna lättjefullt och övermodigt ”dagarnas pärlor som vattendroppar förspilla”, medan perserna rustar oräkneliga skaror av härar. Samma tilltro till ledarens, hjältens, ingripande uttrycks i dikten Tyrannen (*Masker* s 35). Här vänder sig skalden med förakt till ”humana frihetsycklare” och pekar ut den för honom ende verkliga frihetsskaparen: ”den störste hjälten och martyr'n – tyrannen!” Han skildrar så den härskande klassens flathet och hjälplöshet inför revolutionära stämningar, då proletärer ”myllra [---] fram ur gränderna” och ”barn och kvinnor sjunga marseljäsen”. En sådan situation, när ”frihetsstormen hviner öfver jorden”, kan bemästras enbart av mannen som tillika är despot:

Men då, – när elden fräser öfver länderna,
då rycker hjältens tappra hand i bränderna.
Han vågar lifvet för att kväfva lågorna
och ger med handling släktet svar på frågorna
och bjuder stormen och förstummar pratet
och får som lön förbittringen och hatet.

Ett klart ställningstagande i fråga om antidemokratiska tendenser är också dikten Den 10 augusti 1792 (*Örnar* s 100), som handlar om stormningen av Tuilerierna. Den unge ”medborgar-kapten” Bonaparte dröjer ett ögonblick i gemaken och betraktar förödelsen; bland skärvorna ligger ”en leksak af stenbesatt guld” som får den unge kaptenen att kröka sin ”fältherreläpp” åt marseljäsens fraser. Under ett kort ögonblick ser han sin egen utkorelse, kejsarvisionen:

Han drömmer, att murarna vika,
han ser det omöjliga ske,
fast ideologerna skrika
om våld på en nytänd idé.
Han hör som ett dån af saluten
och af massornas sorlande lof –
det är, som härinne i sagornas borg
hans fesaga bidande sof.

Det är despotism och imperiedrömmar som glorifieras i dikten, medan revolutionens idéer ringaktas; dikten kan ses som illustration till författarens i memoarerna framförda tanke, att franska revolutionens enda berättigande mening var att bereda väg för Napoleon. Nu finns i de tre diktsamlingarna ytterligare ett par dikter som anlägger ett annat perspektiv på revolution och omstörtning; dessa kommer att behandlas i senare avsnitt (nedan s 32 f).

I de tre diktsamlingarna finns vidare ett starkt drag av antihumanitet och antiintellektualism. De hjältar som utvalts till hyllningsobjekt är alla hand-

lingens män för vilka bragd, styrka och makt är allt, medan humana ideal, idéer och teorier föraktas. I dikten *Ideologer* (*Örnar* s 127) framför Fouché till Napoleon några undersåtars klagomål över kejsarens krig, varvid denne i sitt svar hånar de "oändligt små, oändligt många" som vill "vräka block / i tidens väg att segermarschen hejda" och som "vanmäktiga, men starka dock, / mot jubel, kraft och storhet fejda". Så avkunnar han domen över dem:

"Alltså, Fouché, håll räfst med dina demagoger,
bombkastare och män, som synas vara män:
bered en plats åt dem i mitt Cayenne!
Men vi förakta dock, min käre vän,
att mörda myggor och ideologer!" –

Särskilt uppenbar är misstron mot humanitetsideal och intellektualism i dikten *Barnen* (*Örnar* s 6), där skalden försjunker i kontemplation inför en skara barn, vilkas framtid han med sorg ser utstakad som en anpassnings- och försteltningsprocess. Vad han betraktar som hälsosamt trots, impulsivitet och kampanda kommer att ersättas av andra egenskaper: "Dessa själar med mod / af ett hälsosamt blod / skola vattnas med humanitetens moral / skola vänjas på lek / vid gråhet och svek, / skola byta batalj i förtal." I de tre sista stroforna uttrycker han dock förhoppningar om sin "aning om framtidens barn", som skall vara "af en friare fläkt, / af en starkare släkt / än idéernas flaxande flarn".²

De som för skalden representerar "framtidens ätt" är Amerikaner (*Hedningar* s 67), som ej har någon "fritid att spana / i evighetsgåtorna blindt"; de marscherar fram med "målsäker vilja" och muskler av stål: "Ur vägen, / här ta vi oss rätt att gå fram!" Eller också är det engelska imperiebyggare (Vår tid, *Hedningar* s 65), en "senfull och energisk ätt", som "eröfrar käckt sig län och land" och för vilka det nu "grytt en väldig tid, / en tid för bragd och hjältekraft".

I diktsamlingarnas tendens till antihumanitet kan vi urskilja förakt för egenskaper som svaghet, medlidande, mildhet. "Dyrkom i tjusning styrkan: / länge för svagheten lågo vi i dyrkan, / stängde med våld våra ögon igen", förklarar skalden i dikten *Panthéon* (*Örnar* s 166). Dikter som mest ohöjlt uttrycker beundran för obeveklighet, känslökyla och dödsförakt är Buddha, Kitcheners jakt, *Il principe* (*Masker*) och Austerlitz (*Örnar*). Däremot finns det i diktsamlingarna ett storstilat svärmeri för heroism och soldatdisciplin (bl a Tiggarnes fosterland, Kitcheners jakt, Austerlitz, Waterloo). Krig, kamp och fältslag är synnerligen vanliga motiv, och de flesta hjältar författaren väljer att uppehålla sig vid är krigare och fältherrar (Cromwell, Cortez, Pombal, Alkibiades m fl).

All denna dyrkan av krig, kamp och våld utsträcks till att omfatta alla aspekter av liv. Ibland utformas den i ett närmast vulgärdarwinistiskt per-

spektiv som i dikten *Kamp* (*Hedningar* s 83), där skalden oförbehållsamt tar parti för den sida som representeras av Ahasverus i Rydbergs stora tankedik:

Det kämpar i skogen af saft emot saft,
det kämpar af cell emot cell.
Det trädet har rätt, ty det trädet har kraft,
fast suget af mossornas fäll.
Det skjuter, det spjärnar, men där det sig häft
på envisa rötter ur dyn,
det ser ej den skalade stam, som det kväft,
där det fritt står och kikar mot skyn.

Kamp hyllar i likhet med Ossiannilssons övriga dikter enbart den dynamiska uppfattningen av livet, och vi kan i diktens femte strof notera en slags förvitalistisk-futuristisk syn på stadsliv och maskiner. Dikten avslutas med ett triumfatoriskt:

Hell, väldiga lif, din flämtande jakt
och din växlings eviga gång!
Hell allt som prunkar i fältslagets prakt
eller dånar i hamrarnas sång,
i trummans appell eller isarnas knall,
allt som blänker i blixtn eller knif,
i blodets harm och karteschernas fall,
din väldiga kamp, o lif!

Samma våldsamma livsaptit finns i dikten *Vår* (*Hedningar* s 57), där dikta- ren liknar sig vid en panter "hukad till språng på världen" och vars avslutningsrader lyder:

Värld, på din strupe jag ligger,
trotsar och trugar och tigger,
värld, på din strupe jag ligger,
dricker och dricker ur forsande flöden!

Som Espmark (s 127 f) påpekat, är dikten föregångare till både Diktonius' jaguar- och Lundkvists tigerdik; Espmark antar dock inte något samband utan ställer alla tre diktarna i en nietscheansk dynamisk tradition. Över huvud är en vitalism i förgrovad form mycket framträdande i Ossiannilssons diktsamlingar. Det är en vitalism som innefattar en dynamisk, kampbetonad livsuppfattning med ungdomskult, heroisk aktivism och entusiastisk framtidstro som främsta ingredienser; däremot är den sensuella aspekten i vitalismen mycket sparsamt företrädd.³

En grupp antikerikala dikter, som återfinns i *Hedningar* och *Örnar*, torde vara huvudsaklig anledning till att skalden av samtiden förlänades epiteterna samhällsomstörtare och anarkist. Det är här vi finner de revolutionära fraserna och de bombastiska appellerna framförda med en intensitet som

närmast anknyter till den kamplyriska tradition, vilken utbildats mot 1890-talets slut av ungsocialisterna.⁴ I "Écrasez l'infâme!" (*Hedningar* s 3) varslar skalden i de olika stroforna om stormvindar, stormfloder och tordön, som skall vräka undan kyrkan, det väldiga "ruckel", som genom sekler fyllts "af lögners och ruttna tankars ånga":

Du tror på evig stiltje, du hoppas evig fulhet,
du menar ingen sålta får makt med blodets gulhet,
du litar på din timrade damm.
Så vet, jag hör det susa som af ett väldigt väder,
som knäcker träd som kvistar och bjälkar såsom bräder
och varsnar ej, om planket är förgyllt, där det skall fram.

Praeterea censeo. . . (*Hedningar* s 31) är en vidräkning med och förkastelse-dom över kyrkans skändligheter; från "urminnes tider" har hon "lättjat sig till de träländes sparade bröd" och "himlat sig kallt vid massornas skriande nöd": "Betänken, hur ljuft i himmelen maten skall smaka, / när med hunger och törst I möten förbarmaren död!" I . . . ecclesiam esse delendam (*Örnar* s 23) är det aristokraten som ställs till svars för sitt beskydd av "den heliga kyrkan" och hotas med uppgörelsens stund:

Jag vet, det skall komma en dag, som ändrar den
långa skandalen
och klarar de fattiges syn och sonar de vetandes
skam,
då revolutionens musik ledsagar den öppnade balen
och frihetens jublande flod bestormar en vacklande
damm,
då druckna af yrande fröjd befriarne spränga sig fram
och smula i spillror och grus så templet som läsaesalen
/ --- /.

Det är inte klassmotsättningen proletären-aristokraten som utgör diktens huvudtema, utan kyrkans av aristokratin understödda osunda makt över de fattiga. Revolutionen, den "framtida, härliga kamp", vilken förebådas i sista strofen, kommer att störta aristokraten och därmed också "templet" och "läsaesalen". Snarare än proletariatets revolution är det en vitalistisk revolt mot "slöhet och andelig sömn" som föresvävar i framtidsmålet, då "alla de friska och unga / i hälsa och ljus och natur lofsjunga sin treenighet, / då kraften har rätt till sin bragd, / --- / och glädje och mod / ge lefnaden glans och värme och kraft i vårt blod." Denna sida av vitalismen, dvs en pånyttfödelse av dynamiskt liv, hälsa, kraft, bragd och ungdom, är starkt framträdande i Ossiannilssons dikter med revolt- eller revolutionsmotiv.

En grupp dikter, som finns företrädade i alla tre diktsamlingarna, är öppna ställningstaganden för en imperialistisk världsordning. Erik Hedén har ett par decennier senare (1922 s 294 f) kommenterat denna Ossiannilssons imperialistiska hållning på följande sätt:

Han var maktfilosof men en i högsta grad frihetsvänlig maktfilosof, ty hans maktfilosofi var icke tysk utan engelsk. Han var en av dem, som lärde svenskarne (dvs några få, ack så få, svenskar!) att imperialismen icke enbart var den landglupskhet och den förtryckarpolitik som våra tyskbeundrare med jubel och våra Aftonbladsliberaler, småstatshumanister och marxister med fasa skönjde däri, utan därjämte något mer: förmågan att leda politiken enligt världssynpunkter och viljan att politiskt organisera världen.

Ser vi nu närmare på de berörda dikterna, finns det väl endast en som kommer i närheten av Hedéns definition, nämligen dikten Imperialism i samlingen *Hedningar* (s 71). Bland de "välsignelser" som genom västerländsk civilisation, närmare bestämt engelsk imperialism, förs ut till häpna "barbarer", nämns målsättningen "en aurea aetas, / där händer förenas och flätas, / glömska af färg eller ras". Men det dominerande inslaget i dikten är likväl själva erövringslusten, trampet "af nya legioner" och "romareörnar, som höjas igen" i utbredandet av "en oändlig orbis terrarum, / lyst af en sol, som aldrig går ner".

Det är detta inslag som är helt allenarådande i Ossiannilssons övriga imperialistdiker. Det är det aktivistiska momentet, den hänsynslösa maktutövningen i imperialismen, som fånglar honom. I dikten John Bull (*Masker* s 3) är det Englands "landglupskhet" som prisas:

Du är frodig och välfödd och fet, John Bull,
som man påstår af andras svält,
och du låter din hjord gå i bet, John Bull,
bra ofta i grannens fält.

Det är lätt att förstå, att de skräna, de små,
och att ingen stort älskar dig just, John Bull,
ty så snart du får lust till en ö eller kust,
strax lägger du vantarne på.

Och skalden förklarar avslutningsvis: "Så hatad du är, så har jag dig kär, / och ju mera du hatas, dess mer, John Bull!" De exponenter för engelsk imperialism som Ossiannilsson väljer att besjunga karakteriseras av känslökyla och en omätlig vilja till makt – i ett par fall rör det sig om imperiebyggare, vilka även i hemlandet uppbar klander för sin hänsynslöshet. I dikten Mr Chamberlain (*Masker* s 9) beskrivs titelfiguren som "en man som med järnet och blyet / vill rödja sin åker ren", medan en annan dikt utmålar Cecil Rhodes (*Masker* s 9) som "tidens och handlingens man", vilken "planat och sträfvat och samlat, / eröfrande tum för tum" där andra ej förstått att utnyttja situationen. I Kitcheners jakt (*Masker* s 13), en dikt som förhärskar en disciplindyrkan av närmast religiösa mått, röjer lorden ej en min när efter ökenfärden endast en femtedel återstår av hans trupp. Dikten På Londons börs (*Örnar* s 62) är en direkt kommentar till en händelse 1899 under boerkriget, och i Doktor Jamesons röfvaretåg (*Örnar* s 57) idealiserar Ossi-

annilsson en incident under samma krig i Sydafrika som t o m britterna kände sig besvärade av:

Som en jakt
på ett vildt
af ett jättelejons makt,
som ett träsvärds stöt mot en tiger,
då ditt mod
är förspilldt
och förspilldt ditt unga blod,
huru stolt det i ådrorna stiger,
så var Jamesons ridt
att få Transvaal, det härliga Transvaal fritt.

Frankrikes imperialistiska aspirationer prisar Ossiannilsson i några dikter om Napoleon. En av dikterna, *Le rêve* (*Hedningar* s 76), har sin utgångspunkt i Détaillies tavla med samma namn föreställande franska härens nattläger före slaget vid Sedan och frammanar för ett kort ögonblick visionen av "den stolta skuggan" med sin "segrande armé", en syn som dock upplöses av gryningstimman: "det sorlar om Frankrikes glömda Gloire / och om Frankrikes döda Génie". Ett bifall till antiparlamentariska ambitioner, till krigsaktivism och imperialism lämnar dikten *Déroulède* (*Hedningar* s 80). *Déroulède* är mannen i "den stelnade strömmen" av likgiltiga, vilken med hänfödda drag och "i glödande ynglingaskick" vädjar till armén att störta "fredsrepubliken", som "burit [---] smälek och ve". Det är "drömmen / på örningar" som Ossiannilsson låter *Déroulède* frambesvärja: Frankrikes "revanche" mot Tyskland och förhoppningen att landet ånyo blir "ett världsomfamnande träd".

Extrem hjältedyrkan, antidemokratism och imperialism i förening med antiintellektualistisk handlingskult, vilken utmynnar i dyrkan av all brutal kraftutveckling – det är den ideologiska kvintessensen i Ossiannilssons tre första diktsamlingar. Nu återstår att söka utröna hur Ossiannilsson genom dessa diktsamlingar blev "den unge svenske folk- och arbetarskalden".

4. K G Ossiannilsson och arbetarpubliken

Som utgångspunkt för diskussionen om skaldens relationer till arbetarpubliken väljer jag Axel Uhléns sammanfattande värdering av Ossiannilssons diktsamlingar *Masker*, *Hedningar* och *Örnar* i *Arbetardiktningens pionjärperiod 1885–1909* (s 119):

Genom de tre nämnda diktsamlingarna hade Ossiannilsson i mycket ringa grad dokumenterat sig som socialistisk kamp- och propagandadiktare. Endast

en dikt, Tiggarnas fosterland, som ingår i samlingen Hedningar [---] kan ha motiverat att han – som han själv uppgivit – redan 1902 hade vunnit popularitet som den socialistiska ungdomens diktare. I den tredje samlingen, Örnar, är den socialistiska tendensen märkbar i några fler dikter, men den är inte heller i dessa särskilt påfallande och än mindre stormande – skyggt tvekan- de kan anses vara en mera adekvat term. Men skaldens storhetsdröm, hans beundran för maktmänniskorna och hans virtuosa färdighet att jonglera med rim fanns där och tog sig mer eller mindre anmärkningsvärda uttryck.

Uhlén har obestriddligen rätt. Ansatserna till socialistisk tendens, som kan spåras i främst *Örnar*, drunknar i den massiva övermänniskoideologi, som ändå dominerar i samtliga tre diktsamlingar. Inte helt överraskande i detta sammanhang ter sig uppgifter som att den svenska konservatismens ideolog Harald Hjärne, "eljes ingen ömmare vän av poesi, brukade taga boken [Masker] med sig på festligheter, deklamera stycken därur och ljudligt rosa dem" eller att det extremt konservativa *Göteborgs Aftonblad* avtryckte dikten Bismarck.¹ Icke desto mindre är Uhlén alltför måttfull när det gäller att värdera arbetarpublikens intresse. Det märkliga är att Ossiannilsson genom dessa tre diktsamlingar blev "den unge svenske folk- och arbetarskalden".² För att anknyta till den nämnda hjältedikten Bismarck, föll den ej enbart stark konservativ press i smaken – Branting uttryckte sitt gillande i en entusiastisk recension med orden "den ståtliga kraftdiken Bismarck" (*SocD* 6/4 1903).

Vi har tidigare uppmärksammat att Ossiannilsson i maj 1902 blev hedersledamot i Malmö socialistiska ungdomsklubb och att han under perioden december 1902 till april 1903 begagnade tillfället att läsa sina dikter inför Folkets hus-publik i Malmö, Göteborg och Stockholm. I slutet av april 1903 publicerade han dikten Proletär! och inledde därmed efter en viss trevande början sitt kamplyriska författarskap; denna period kommer att behandlas i följande kapitel.

De dikter skalden valde att uppläsa inför Folkets hus-publiken var samtliga, utom en nyskriven, hämtade från *Masker*, *Hedningar* och *Örnar*;³ urvalet omfattade alla kategorier dikter: de historiska porträtten, hjältedikterna, de antiklerikala och imperialistiska dikterna osv. Som vi också noterat, blev dessa uppläsningaftnar synnerligen populära och renderade skalden entusiastiska recensioner och anmälningar, bl a av Branting i *Social-Demokraten*.

Varför blev då dessa diktsamlingar populära? Hur uppfattades bland radikaler och arbetare tendensen i dikterna? Vilka speciella dikter uppmärksammades och avtrycktes i arbetarpressen?

Av såväl politiskt vänster- som högerorienterad press framgår, att Ossiannilsson genom dessa diktsamlingar karakteriserades som samhällsom-

störtare, anarkistskald och revolutionär.⁴ *Göteborgs Aftonblad*, som uppskattade hjältedikten Bismarck, förklarade dock ogillande, att skaldens "häftiga förkärlek för omstörtningen gör såväl flertalet af hans politiska dikter som äfven många af de allmänt lyriska synnerligt revolutionära, lägger i dem en ytterst omogen klokskap af samhällsförbättrare och tyrannhatare, religionsföraktare och godtköpspolitiker, som man gärna förlåter i ett debutarbete, men stannar mera betänksam inför i samlingen nummer tre" (*GAbI* 13/11 1902). Arbetarpresen noterade däremot med tillfredsställelse, att skalden "vunnit stor popularitet bland arbetarne, som till fulla förstå uppfatta det stridskynne och den revoltanda som ligger i alla hans dikter. [---] Där klingar ett så friskt mod, ett sådant brusande hat mot det bestående, ett sådant härligt jubel öfver en 'gryende dag', att man oemotståndligt smittas och ryckes med af hans tankar" (*NT* 31/1 1903).

Till karakteristiken av skalden som revolutionär bör främst de antiklerikala dikterna ha bidragit.⁵ De våldsamma bilderna av annalkande vår- och stormfloder, av stormvindar och tordön för tanken till den traditionella kamplyriken. Även om en närsynt läsning ger vid handen, att den vitalistiskt betonade revolten mot kyrkans "osunda dvala" är det primära för skalden, är det naturligt, att dikterna av arbetarklassen i första hand uppfattades som revolutionära appeller riktade mot det etablerade samhällets förtryck så som det representerades av religion och präster. Här finns kampparoller som i hög grad erinrar om den aktiva antireligiösa propaganda som bedrevs av socialdemokratin, främst Palm och Danielsson, under 1880- och 90-talet.⁶ Kyrkan har tjänat som stöd till den härskande klassen genom att "inpiska drängar åt staten / med skrämnel för yttersta domen och fan" (Voltaire, *Hedningar* s 7); den har bidragit med "råd, hur till samhällets höjder det krypes" (. . . *ecclesiam esse delendam*, *Örnar* s 23), och den har hållit "paket i styr" och pekat på mål utanför den timliga världen (*Praeterea censeo*, *Hedningar* s 31, . . . *ecclesiam esse delendam*); prästerskapet är hycklande frossare med löner och pastorat som huvudintresse (bl a Röd, *Örnar* s 148).

Den dikt ur dessa Ossiannilssons första diktsamlingar, som blev ojämförligt populärast inom arbetarrörelsen, var Tiggarnes fosterland i samlingen *Hedningar* (s 93).⁷ Vi har tidigare uppmärksammat Brantings beskrivning av den som "det nutida motstycket till Runebergs 'N:o 15 Stolt', men i hvilket dallrar ett vaknande proletariats hela segervissa kraftkänsla" (*SocD* 6/4 1903). Diktens upptakt lyder:

Vårt hemland, det är våra trasor,
vårt hemland vår tiggarekost.
Blott sommaren tänder oss brasor,
vårt hemland är dimma och frost.
Vårt hemland är stenhårda marken,

vårt hemland är trug och förakt,
vårt hemland är knuffen och sparken
af enhvar som har lust och har makt.

I andra strofen beskrivs hur landet hotas av fara, och svaret från "tiggarna" blir: "Det är rikemans fosterland bara, / som kan fresta en röfvares hand. [---] vårt hemland, det är våra trasor, / vårt hemland tar ingen från oss". Tredje till femte strofen hånar så "rikemanshären" som drar i fält – "ni som valt edra fäder, / ni som ärfva en rikemansbörs" – och förakt öses över ärebetygelse som väntar den.

Så långt är det helt uppenbart varför dikten fick en sådan genomslagskraft bland proletära läsare och åhörare; de första stroforna erinrar osökt om det kommunistiska manifestets sats "Arbetarna hava intet fädernesland. Man kan icke fråntaga dem, vad de icke ha."⁸ Vi kan också påminna oss Axel Danielssons välbekanta formulering från 1895:

Men kan en socialdemokrat älska "våra strömmars brus", så länge den elektriska kraften i vattenfallen är privategendom, älska "bäckarnas språng", så länge endast strändernas ägare få fiska kräftor och högt betalande engelsmän meta laxöring, älska "den mörka skogens dystra sus", där baggbölarens yxa förjagat skogsnympfen och andra poesier, älska "stjärnenatten", hvarunder en här af utplundrade proletärer hacka tänderna af köld, och "sommarijuset", i hvars sken de få arbeta sig svettiga dag och natt?⁹

Betydligt aggressivare tongångar i samma ämne – Danielsson hade besvarat frågan jakande – finner vi i ett militärupprop som ungsocialisterna spred 1902 och vilket senare samma år åtalades och fälldes:

Man har tutat dig i öronen vackra fraser, fraser, om att du skall försvara ditt fosterland, att du skall värja vår urgamla frihet och skydda den för främmande förtryck.

Idel fraser!

Hvad har du att försvara? Ditt fädernesland är icke ditt, det är de stora godsegarnes, de stora industririddarnes, tjufvarnes och skälmarnes fosterland. Du är bara ett illa behandlat styfbarn, en askunge i ditt fosterland, en "rock bland rockarna", en maskindel i den stora maskin, som oafbrutet arbetar för att skaffa guld och lycka åt de rike. [---]¹⁰

Det är således lätt att finna beröringspunkter mellan diktens inledande strofer och socialistisk propaganda i ämnet omkring sekelskiftet.

I diktens sjätte strof sker emellertid ett omslag – när rikemanshären förlorat slaget är det tid för "kamrater af tiggarelaget" att gripa vapen och försvara riket: "Vi äro som födda soldater, / ty intet förloras med oss." Och slutet blir: "När kanonerna upphört att dundra / och karteschen att plöja upp sand, / skall man hitta de trasiga hundra, / som försvarat sitt fädernesland." De trotsiga försvarsnihilistiska parollerna i diktens början går således plötsligt över i extrem patriotism och heroism. Uhlén (1978 s 122) fram-

håller, att diktens logiska utveckling knappast är övertygande för en försvarsnihilistiskt disponerad läsare, och han finner det begripligt, att "antimilitaristerna såväl inom det nya som det gamla ungdomsförbundet vägrade godta de två sista stroferna". Av yttre tecken att döma godkändes dikten emellertid av "det gamla ungdomsförbundet", de klart försvarsnihilistiska ungsocialisterna, som avtryckte den med fyra strofer på *Brands* första sida (nr 6 juni 1902) och resten i skymundan på sidan två.¹¹ Anledningen till diktens omåttliga popularitet bland socialister, av vilka dock flertalet var antimilitarister, får väl närmast sökas i den suggestiva upptakten och i den accentstarka versen med dess välljudande rim, som gjorde den, liksom de flesta av Ossiannilssons dikter, väl lämpad att deklamerades på offentliga möten.

Av samlingarnas dikter med revolt- och revolutionsmotiv blev, som vi tidigare noterat, Marat i *Hedningarna* mest uppmärksammad. Dess popularitet var förklarlig; franska revolutionen var omtyckt motiv i den traditionella kamplyriken och därtill var hatet, som så glödande tolkas av Marat i dikten, en av de vanligaste inspirationskällorna för kampdikterna åren omkring sekelskiftet.¹²

En annan dikt med revolution som motiv, Pompeji (*Örnar* s 13), avtrycktes i *Frams* novembernummer 1903.¹³ Dikten beskriver hur livet i Pompeji levs sorgglöst och lättsinnigt vid "kanten af slocknad Vesuv" och hur "de lärde" med en axelryckning avfärdar "krönikans varsel om fall". Men så vaknar vulkanen och "bevisar sitt värde, / ett renande, brusande bål", och skalden förklarar, att "aldrig så hvitnade hjässor / och aldrig så ung teori" kan släcka en gnista i "vårt mänskoeländes / doftslumrande, starka Vesuv". Den kanske "spaknar" för dagen, men stunden kommer "då den vaknar / med sprängande domedagsknall", vilket för skalden innebär:

Den kommer med vältrande lava,
en ringlande, stängande mur,
att säkert förseglad begrafva
en unken och falnad kultur.
Den kommer med obrutna släkten
och obruten, jungfrulig jord,
den ljusa, välsignade väkten,
som finner förlösningens ord.

Det är en social kontrastbild som inte är helt ovanlig i 1800-talets lyrik; Ahlenius ger i sin undersökning av arbetaren i svensk diktning (1934 s 127 f) flera exempel, bl a Frödings Vulkanisk grund från 80-talets slut. Likväl har Ossiannilssons syn på den varslade omstörtningen sin speciella accent, och vi kan härvidlag jämföra dikten Pompeji med Trumman (*Hedningar* s 60), även den en dikt om revolution. Här skildras hur dekadent

adel präglad av livsleda och sjuka nerver håller bal trots föraningar om slutet: "Nous dansons, nous dansons, papillons de rococo, / medan blekheten skyles af smink: [---] dansons, eh bien, dansons, ah, dansons sur le volcan!" Ett avlägset ljud av trummor avbryter i gryningstimman balen:

Förbi – rataplan – papillons de rococo,
er orgies tviflande spe.
Till storm, till attack dessa trumhvirflar slå,
till fejd emot ynka och ve.
Rataplan – rataplan – det är nya tiders makt,
som lämnar vaktombyte åt eder trötta vakt,
det är gubbarnes sekel du där såg förgå:
le jour de gloire est arrivé!

Båda dikterna kan lämna utrymme för en intolkning av en proletariats revolution mot den härskande klassen och det rådande samhällsskicket; en sådan tolkning har arbetarpubliken uppenbarligen gjort, då den så snabbt upptog Ossiannilsson till sin revolutionssångare. Av naturliga skäl har främst Pompeji med sin speciella sociala accent ("vårt mänskoeländes [---] starka Vesuv") uppmärksammats – den franska terminologin i Trumman bör ha avskräckt från införande av den dikten i arbetarpress. Men tendensen är densamma i båda dikterna. Det är knappast den politiska revolutionen som ligger skalden varmt om hjärtat, utan huvudtemat från åtskilliga andra dikter: revolutionen avser i första hand våra åldrings-trötta, håglösa, sjuka livsformer, som bör lämna plats för "nya tiders makt", för skalden synonymt med ungdom, hälsa, kraft och bragd. I *Örnars* inledningsdikt *Revolt* (s 3), av *Ny Tid* (31/1 1903) betecknad som "ett riktigt mästerstycke", lyder samma tema: "en stolt och skön revolt må göra världen fri, / att Ynkighetens majestät har upphört att regera, / på ledigvorna tronen stiger Kraftens dynasti. / Där längtar det till dåd och bragd – af längtan varde gärning!" Vår tid (*Hedningar* s 65) ger ytterligare ett exempel på hur temat turneras:

för oss har grytt en väldig tid,
en tid för bragd och hjältekraft,
[---]
Stig trött i dina kamrars kvalm,
du grubbeltunga åldringsvärld:
[---]
Tag med, tag med oss, starka ström,
och fyll vår själ, du stolta tid!¹⁴

Dikten *Vår tid* avser närmast engelska imperiebyggare och med dem besläktade människotyper, men de vagt utformade handlingsappellerna kan lika väl anpassas för arbetarklassens syften och tolkas som revolutionsfanfarer för proletärer. En sådan tolkning renderade Ossiannilsson i seklets

början ett mera revolutionärt-proletärt sinnelag än han i realiteten ägde. För honom var det sak samma om revoltörerna var engelska imperiebyggare, plebejiska amerikaner, franska boulangister, enväldshärskare eller proletärer bara den grandiosa kraftutvecklingen fanns med i bilden.

Att arbetarpubliken vid skaldens diktuppläsningar även accepterade hyllningarna till maktthungriga engelska officerare och känslökalla, hatfyllda despoter ter sig något överraskande. Emellertid ingick ett urval sådana dikter bland skaldens deklamationsnummer. Dikterna med imperialismotiv var de två "äreminnena" över engelsmännens insatser i boerkriget, Kitcheners jakt (*Masker*) och Doktor Jamesons röfvetåg (*Örnar*). Nu är båda dikterna i formellt avseende mycket suggestiva; Kitcheners jakt är väl för övrigt den dikt av Ossiannilsson som kommer närmast Kiplings välljudande accentstarka balladrytmer. De torde således varit synnerligen väl lämpade för deklamation, vilket vi också kan notera av Brantings recension (*SocD* 6/4 1903), som enbart förmedlar denna formellt-estetiska aspekt på de båda dikterna: " / --- / öfverraskades man af den målände åskådlighet skalden visade sig kunna förfoga öfver, när han ville. I den präktiga 'Kitcheners jakt' togs man helt med i ökenridtens kval, och rytmerne galopperade i 'Jamesons röfvetåg' riktigt som genljud af hästrampet öfver Transvaals jord, 'kopje opp, kopje ned'."

I uppläsningssprogrammet ingick också dikter om hjältar och despoter, bl a Nero, Ludvig XI, Condottière (*Masker*), Le rêve (*Hedningar*), Bismarck, Cromwell, Richelieu och Waterloo (*Örnar*). För att förklara dessa dikters popularitet får vi beakta de upplysningar som lämnats i ämnet av och om sekelskiftets radikaler. Ture Nerman har påpekat, att det fanns "ett intressant drag av hjältedyrkan i radikalismen i seklets början", och han tillägger, att det inte precis var övermänniskan som dyrkades, men "heroen, titanen, gudastormaren" (*GP* 21/6 1961). Vittnesbörd om hjältedyrkan och "behov av hjältedater" hos ledande radikaler som Axel Danielsson och Bengt Lidforss har Zennström respektive Beyer lämnat.¹⁵ Ett tillrättaliggande liknande Nermans gör Fredrik Ström i sin presentation av Ossiannilsson på *Ny Tids* (12/3 1903) första sida inför uppläsningstillfället i Göteborg 1903. Han menar, att det i Ossiannilssons diktning finns "ett drag som vi demokrater stöta oss vid, då vi se det ytligt". Det är skaldens beundran för tyrannen. Men, förklarar Ström, det är "tyranner i den hellenska meningen, kraftmänniskan" som Ossiannilsson avser: "Det är mannen, den ledande förmågan, den store samlaren och ordnaren, som för ett folk till seger och storhet och fri självständighet, som Ossiannilsson besjunger så ofta." Fredrik Ström återkommer i sina memoarer till detta drag i Ossiannilssons diktsamlingar och pekar då på det paradoxala i denna proletärerans hjältedyrkan:

Sådant behagade den vanlottade proletära ungdomen, som blott drömde om frihetsstrider och erövringar. "Ossian" trodde ej på massorna, han diktade om de individuella människorna och om handlingens män, och även detta tilltalade i hög grad den nya ungdomen, trots dess kollektivistiska strävan på arbetsplatser och demonstrationsmöten. / --- / K. G. Ossian-Nilsson älskade kraftgestalterna, upprorsmännen, de djärva människorna och detsamma gjorde proletariatet. Därför älskade de K. G. Ossian-Nilssons *Örnar* och *Hedningar*, trots att de själva var massan, som han hånade.¹⁶

Zeth Höglund skriver i sina memoarer, att han själv blev starkt gripen av dikterna Marat och Tiggarnes fosterland, och han betygar också: "/ --- / vi var hjältedyrkare och det personliga var det högsta i historien trots vår massdyrkan / --- /." ¹⁷ Denna sekelskiftesheroism söker Höglund inplacera i en marxistisk tradition; han förklarar, att "dyrkan av det heroiska" var en "levnadsstämning" som hänfört omfattades av många yngre socialdemokrater:

Den var också utmärkande för Ossiannilssons hjältepoesi. Men i grund och botten var denna revolutionära viljekult ett väsensdrag hos den marxistiska socialismen – såsom Marx' egen historia visar, och likaså Lenins, Karl Liebknechts, Rosa Luxemburgs och otaliga andras – och ingalunda kännetecknande blott för den revolutionära syndikalismen eller / --- / reaktionära strömningar / --- /.¹⁸

Det är uppenbart att heroism- och hjälte dyrkanskomplexet får hänföras till sekelskiftets brytningstid med dess mångskiftande idétraditioner. Vi bör ta hänsyn till att nietscheanismen blivit en mode- och tidsrörelse som satte sin prägel även på många unga radikalers tankevärld; inom ungsocialismen upptogs filosofen som husgud.¹⁹ Kombinationen social medkänsla och bejakandet av herremoral var inte helt ovanlig; Stenkvist (1968 s 129), som påvisat exempel på sammanställningen hos Erik Blomberg, hänvisar till föregångare som Ellen Key och inom själva arbetarrörelsen Bengt Lidforss. Också när det gäller en sekelskiftets "samhällsteoretiker och idépolitiker" som Gustaf Steffen, har Åke Lilliestam i sin avhandling redovisat en i sammanhanget intressant motsättning mellan å ena sidan ett starkt socialt patos som anammar jämlikhetssträvanden och å den andra en av Nietzsche influerad individualfilosofisk åskådning som hyllar den enskilda personlighetens frihet.²⁰ Vi kan vidare påminna oss Heidenstam, som 1899 i samma diktcykel anknyter till såväl radikala krav på medborgarrätt som föreställningar om krigets moraliska värde, närmast kända från Nietzsche och konservativ idétradition.

Heroism och hjälte dyrkan kom inom den konservativa idétraditionen att förknippas med nationalism, imperialism och aktivism som självändamål, en utveckling som så småningom också ledde till Mussolinis framträdande. För Ossiannilssons del innebar utvecklingen i sinom tid ett mera officiellt

”exit höger”; hans anknytning till denna tidsströmning berörs närmare i kapitel 9.

Men heroism och antiintellektualistisk handlingskult var vanliga inslag också i de revolutionära kampdikter som exempelvis *Brand* publicerade åren före sekelskiftet.²¹ En viss yttre likhet mellan sådana dikter och Ossiannilssons torde förklara den omedelbara mottagligheten hos radikala läsare. Det råder dock intet tvivel om att målet för de upproriska stroferna i *Brands* kampdikter är proletariatets revolution och det socialistiska samhällets upprättande. En sådan ideologisk målsättning föreligger icke i Ossiannilssons här penetrerade diktsamlingar *Masker*, *Hedningar* och *Örnar*.

Slutligen ett par sammanfattande synpunkter på Ossiannilssons förhållande till arbetarpublik/läsare.

Som vi tidigare noterat, hävdar Ossiannilsson i memoarerna, att arbetarpubliken ur vissa av hans dikter utläste en icke avsedd socialistisk tendens, samt att han hellre velat bränna dessa dikter än att på så sätt få dem misstolkade.²² Och han tillägger: ”Det tjänade verkligen ingenting till, att författaren trädde fram och dementerade sina egna dikter. De voro inte längre hans, sedan de på trycksvärtans vingar flugit ut bland folket” (*Klang* s 130). Som vi inser, är det en missvisande bild Ossiannilsson här förmedlar. Det var i själva verket så att han, när han väl fått närmare kontakt med arbetarrörelsen, själv underbyggde och utnyttjade den tendens arbetarpubliken inlade i dikterna. Han tillvaratog snabbt detta intresse, som visades hans dikter, genom att rikta sig till arbetarpublik vid sina uppläsningsaftnar i Folkets hus i Malmö, Göteborg och Stockholm. Samtidigt utverkade han tillstånd av sin förläggare att samla och separat utge de mest populära dikterna, bl a de ”misstolkade” Marat och Tiggarnes fosterland, i ett häfte avsett att spridas bland arbetarna.

Dock, när Ossiannilsson indignerat framhärdar i att det icke finns ”en rad socialism” i *Hedningar*, får vi av allt att döma ta författaren på hans ord. Det är säkerligen helt korrekt, att Ossiannilsson ej haft en tanke på samtidens arbetarklass och dess strävanden när han skrev exempelvis Tiggarnes fosterland eller dikterna om franska revolutionen. Huvudtendensen i hans diktsamlingar är en våldsamt protest mot sekelslutspeppismen i ”det åldrade Sverige”;²³ Han vill riva ner gamla, degenerade kultur- och livsformer och ge plats för framåtblickande och kampglad ungdomlighet. När arbetarklassen plötsligt visar intresse för hans dikter, upptäcker han att just arbetarrörelsen är en ung, kraftmedveten och kampvillig maktfaktor i linje med tendensen i hans egen diktning. Det blir med vitalistens ögon han betraktar arbetarna, och vi kan dra en parallell till en senare författare med likartade böjelser för en dynamisk livsuppfattning, nämligen Artur Lundkvist, och med Kjell Espmark hävda, att vitalisten ”satsade på den klass,

som enligt marxistisk uppfattning ägde kraft att förnya samhället, och gjorde den till bärare av *sin utopi*".²⁴ Ossiannilssons utopi beträffande arbetarklassen framgår av hans insändare i *Arbetet* den 17 januari 1902 (jfr ovan s 12):

[---] Och så ville jag tacka för något annat: för den visshet "en arbetare" skänkt min gamla, kära tro, att just hans "klass" har entusiasm och lifsfriskhet, hälsa tillräckligt för att skapa *framtiden* – lyfta baneret, som redan vacklar i domnande, liknöjda händer – väcka och ansa den nya kultur, som vår outtröttliga moder jorden är hafvande med. Lefve ungdomen och optimismen – lefve sympatien!!

Att Ossiannilsson under en period ensidigt kom att rikta sig till arbetarpublik, torde också ha samband med de ringa utsikter till framgång han ansåg sig kunna möta hos en borgerlig läsekrets. I memoarerna förklarar han, att det litterära klimatet vid tiden för hans debut inte ingav så stora förhoppningar:

I Skåne gick smaken i helt annan riktning, än den som nu en gång var min. I Skåne hade Ola Hansson bildat skola. Både litteraturen, konsten, filosofien och publikuppfattningen följde den skolans program.
(*Klang* s 52)

I ett brev till sin förläggare K O Bonnier (7/12 1902) beklagar han likaledes, att publiksmaken går i en annan riktning än den han själv företräder:

Olyckligt för *mig*, tycks det i vårt land icke finnas fullt så många själar, besläktade med mig som med Ekelund. Man "lefver med" Ekelund, och man applåderar eller hvisslar ut (mest bägge sakerna samtidigt) Ossian-Nilsson.

Aversionen mot fin-de-siècle-stämningar i den svenska litteraturen är något Ossiannilsson poängterar genom hela decenniet. En sådan litteratur, präglad av "de franske rouéernas lifströtthet" och "de lungsiktiges psykologi", menar han, förstärker "reaktionärt sinnelag" hos den borgerliga klass som utgör dess läsekrets, företrädesvis då "öfverklassens kvinnor samt den studerande ungdomen".²⁵ Mot denna litteraturs prägel av livsleda, förgänglighet, formförfining och skepticisism ställer han sitt ideal, den kultur han anser vara lämpad för arbetarklassen:

Må blott icke folket, det friska, uppryckande, antaga den slagna rasens manér. Må våra arbetare icke bli halfherrar, som dricka "pönsch" som öfverklassen, blaseras som öfverklassen och kasta bort tiden på öfverklassens halfförstädda böcker. Folkets föda skall vara frisk föda. Vi skola icke bygga våra nya hus på medelklassens gödselhögar. Vi skola bygga dem på vår egen fasta granitgrund. Den kultur vi vilja skapa skall vara hälsans kultur. De visor vi älska skola vara solbrända visor. Den litteratur vi förbereda skall icke vissna som "litteratur", den skall bli svenska folkets själ och lif och must och näring. I den skall svenska folket betala sin tacksamhet mot världskulturen.²⁶

Det torde vara tämligen uppenbart, att skalden i denna "hälsans kultur" inbegrep sin egen diktning och att han för egen del knöt förhoppningar om att bli genom sin litterära produktion kunna spela en ledande roll inom arbetarrörelsen. Förmodligen avsåg han mer än så. I ett brev till Ellen Key (30/9 1903), där han omtalar att han valts till ordförande i centralstyrelsen för det Socialdemokratiska ungdomsförbundet, tillägger han också:

Och den tro tiden behöfver är icke tron på en idé – idéer bryta ned, idéer nivå – utan på personer, människor, oberoende och fria, som ge åt den de vilja och neka hvem de vilja [---]. Tiden behöfver *härskare* (genom öfverlägsenhet) öfver *fria människor* (genom förstående tro).

Med alla sina föreställningar om ledarnaturen, om den viljestarka, hänsynslösa personligheten, vars vilja massorna underkastar sig och lyder, bör han ha känt sig lockad att för egen del pröva tillfället.

Vad innebar steget från borgerlig klass till arbetarrörelsen för Ossiannilsson själv? Bengt Lidforss hävdade i en recension år 1905, att "den röda fanan för Ossian-Nilsson icke är en flagga att hissa i topp, utan fastmer ett segel, som för förliga vindar skall bära hans egen lilla farkost öfver böljorna".²⁷ Det är en anklagelse som kan diskuteras. Även om Ossiannilsson inom själva arbetarrörelsen hade vissa utsikter att intaga en kanske eftertraktad ledarposition, innebar anslutningen i övrigt knappast någon vinning för hans del. Socialdemokratien var politiskt ännu mycket svag med, förutom Branting, endast tre ledamöter invalda 1902 i Andra kammaren.²⁸ När den slutligen kom i regeringsställning, hade skalden för länge sedan lämnat partiet. Någon ekonomisk framgång var ej att vänta. Arbetarpressen var inte frikostig med honorar, och i ungdomsförbundet arbetade Ossiannilsson helt utan ekonomisk ersättning.²⁹

En öppen anslutning till arbetarrörelsen medförde andra olägenheter. Zeth Höglund nämner i sina memoarer, att det exempelvis för en jurist var direkt ödeläggande för karriären att vid denna tid liera sig med arbetarrörelsen.³⁰ Något liknande kom Ossiannilsson att erfara efter utträdet ur ungdomsförbundet 1904. I brev till K O Bonnier (24/1 1905) förklarar han sig vara "afhängig" av medarbetarskap i pressen, men finner sitt politiska rykte vara till men: "och äfven tidningarna 'dra sig' för fast medarbetarskap". Senare samma år skriver han till förläggaren (12/12 1905):

Och särskildt jag är genom arten af mitt skriftställer utestängd inte blott från alla privata skolor, där min fil. kand. ex. (utan profår) kunde ge mig inkomst, utan från hvarje *fast* anställning i "borgerliga" tidningar. Ni må tro, att jag försökt. Partitidningarna ha inte råd, och deras medarbetarskap är f. n. fullt.

Zeth Höglund består oss även ett exempel på hur litterär renommé kunde äventyras genom samröre med arbetarrörelsen. Han omtalar, att Ossiannilsson under Göteborgsuppehållet 1905 presenterades i en veckotidning,

där hans diktning prisades med förbehållet, att "hans anslutning till arbetarrörelsen dock icke möjliggjorde ett helt erkännande".³¹

Som vi noterat tidigare (ovan s 17 f), kommenterar Ossiannilsson kortfattat i memoarerna sina stäckta förhoppningar om det personliga inflytande han trodde sig kunna utöva inom arbetarrörelsen. Han konstaterar därvid att det "omaka bundsförvantskapet" inte länge kunde upprätthållas och att romanen *Barbarskogen* gett en spegelbild av denna motsättning (jfr ovan s 18).

Hur det "omaka bundsförvantskapet" efter hand blev allt mera uppenbart kommer att framgå av de närmast följande kapitlen, i vilka Ossiannilssons publicistiska verksamhet inom arbetarrörelsen presenteras och arbetarrörelsens reaktion på denna verksamhet och författarens övriga produktion närmare granskas.

5. K G Ossiannilssons kampdiktning

Ossiannilsson har ofta betraktats som detta sekels klassiker inom kamplyrikgenren. Uhlén, som närmare forskat i flera generationer kampdiktares alster, konstaterar att Ossiannilssons bana som "arbetarrörelsens kamp- och propagandadiktare" visserligen var kort men synnerligen betydelsefull som stilbildande faktor. Hans skola, uppger Uhlén (1978 s 135), dominerade den kamplyriska högkonjunkturen mellan åren 1902–1909, och dess inflytande blev märkbart långt in på 1910-talet. Hur en senare diktare som Arnold Ljungdal tagit intryck – "man vill ibland säga alltför starka" – av bl a Ossiannilssons verser, har Jan Stenkvis visat i sin undersökning av Ljungdals kamplyrik från 1919–1920 (1971 s 55 f, 61). Ljungdal har också för Stenkvis i en intervju något maliciöst förklarat, att Ture Nerman och Ossiannilsson varit "de två poeter som säkert mer än några andra har bidragit till att försinka min litterära utveckling" (1971 s 56).

I det följande kommer jag att behandla den dikt av Ossiannilsson med politisk-tendentiös, oftast agitatorisk karaktär, som publicerades i arbetarpressen åren 1902–1908.¹ Eftersom jag i min framställning snarare följer teman som är tämligen konstanta i skaldens produktion än beaktar kronologiska aspekter, har jag ej sökt avgränsa dikter skrivna före och efter årsskiftet 1904–1905 från varandra. Ossiannilssons utträde ur det Socialdemokratiska ungdomsförbundet hösten 1904 innebar icke något avbrott vad gäller publiceringen av dikter i arbetarpressen; spridda dikter förekom under hösten 1904 i den nämnda pressen, och från januari 1905 började hans medarbetarskap i *Ny Tid*, vilket även omfattade en betydande andel publicerad lyrik. Där så är nödvändigt, uppmärksammas givetvis även kronologiska

aspekter i det följande. Någon fullständighet i urvalet dikter har jag icke eftersträvat – många dikter är ju skäligen ointressanta rimmade beställningsverk till fackliga jubiléer etc – utan uppehållit mig vid de dikter som blivit populära, dvs avtryckts av flera tidningar, och som förefaller vara av intresse för en idébetonad analys.² Det är fortfarande i huvudsak den ideologiska aspekten, som jag finner mest intressant i undersökningen av både de tidigare samlingarna och dessa kampdikter, som Ossiannilsson skrev för den svenska arbetarrörelsen. Vilka idéer förde han fram i sin propaganda, och hur förhåller sig denna periods diktning till de tidigare publicerade samlingarna?

En omständighet som vi i analysen bör beakta är att kampdikten i första hand var avsedd att deklameras, ibland också sjungas, vid sammankomster på klubbar och annorstädes. Hänsynen till accentstark vers med välljudande rim har förmodligen för diktaren många gånger vägt tyngre än logiskt tillfredsställande uppbyggnad i textinnehållet. Stenkvist har i sin ovan nämnda undersökning (1971 s 56) pekat på denna lyriks karaktär av variationer över givna teman med ett närmast formelartat språk, och där avsaknaden av personlig och individualpsykologisk problematik motiveras av genrens syfte att i främsta hand entusiasmera och gripa, att ”vara språkrör för ett stort kollektiv”. Alltför stor vikt kan således inte läggas vid de enskilda här aktuella kampdikternas ordval, men betraktade som helhet torde de ändå väl avspegla några linjer i författarens ideologiska hållning. Då Ossiannilsson ofta karaktäriserats som genrens virtuos och nydanare, bör hans kampdikter kanske tåla en mera närgången och kritisk granskning än diktarten i gemen.

Den första dikt Ossiannilsson skriver speciellt för arbetarpresen är Arbetarsång, tryckt i *Arbetet* 20/5 1902, några dagar således efter det författaren blivit hedersledamot i Malmöklubben.³ Dikten är avsedd att sjungas till Marseljäsens melodi, men är till innehållet inte lika blodigt revolutionär som Fredins svenska översättning av originalet. Den är ett agitationsstycke helt präglad av rösträttsstriden detta år – diskussionerna i riksdagen om de framlagda förslagen till rösträttsreform hade börjat 15 maj – och författaren uppmanar arbetarna att sluta upp i de påbjudna demonstrationerna och arbetsnedläggelserna:

Låt trumman gå, vi följa alla!
Den storm, som gnyr ur alla bröst,
sjung ut, så alla murar skalla:
en man ett ord, en man en röst!
Det fordra vi och ej som gåfva,
vi fordra det som allas rätt,
vi äro svenskar, svensk vår ätt,
och hålla måste de som lofva.

De vilja kamp: välan,
i ledet, alle man!
Till storm!

Upp tidens barn, att ge vår framtid form!

I fyra likartade strofer kräver folket, som vaknat i ”den unga vårens stund”, sin rätt bland annat med motiveringen att ”den som trålar” är ”landets grund och landets makt” utan vilken samhällsskutan strandar.⁴ Med sin tonvikt på rättfärdigheten och i sitt fördömande av den olyckliga sociala splittringen som är till men för den nationella enheten – ”ve den makt, som hejdar oss, / som svenskar vill från svenskar skilja” – kommer dikten nära det politiskt betonade mittpartiavsnittet i Heidenstams diktcykel *Ett folk*, vilken utgivits i separatutgåva några veckor tidigare.⁵ Tongångarna i såväl Heidenstams som Ossianniilssons dikt är dock tidstypiska och inte särskilt uppseendeväckande; de flesta liberaler torde vid tidpunkten ha instämt i de framförda kraven.

Något hotfullare stämning frammanas i dikten Proletär!, tryckt över halva *Social-Demokratens* första sida 27/4 1903:

Proletär – det är titeln, kamrater,
det är namnet, som träskon mot gatstenen slår,
det står tryckt på vår dräkt, våra later,
är det skam, så är skammen ej vår:
hvem har klädt oss i sot, hvem har träskott vår fot
och med knot och med hot tagit ”tiggarn” emot –
de må skylla sig själf, deras stater,
om vår sko sätter sotiga spår!

Det är på tiden, menar författaren, att proletärerna som inget människovärde äger och som endast möter förakt av omgivningen samlar sig i solidarisk enhet och gör sina röster gällande; om alla på en gång reste sig ”ur svett och ur blod” och bildade en ”växande, otalig här”, skulle deras makt bli uppenbar:

Om vi ropade då, både stora och små:
en minut ska' ni få att besinna er på, –
proletärer, jag tror man förstod oss,
och man lydde oss med, proletär!⁶

Proletär! blev en oerhört populär kampdikt; den trycktes vid upprepade tillfällen och deklamerades flitigt i arbetarrörelsens möteslokaler.⁷ Den är till tonen den mest hotfulla av Ossianniilssons första kampdikter med genrens speciella uppslagskaraktär. De dikter av samma art som sedan följer har en viss konventionell prägel av beställningsverk. Samling! (*SocD* 30/6 1903), skriven med anledning av verkstadslockouten 1903, manar arbetarna till sammanslutning för rättens försvar och betonar den makt som erhålles genom solidarisk enhet: ”När tusen och tusen vi taga i hand, / Är det vi,

som befalla vårt land!"⁸ Samma uppfordran till arbetarna att ställa krav på rätt finns i Rösträttsmarsch och Valsång, båda avsedda att sjungas till välkända melodier.⁹ I Samling. 1:sta maj hålls den röda fanan fram som symbol för hoppet och framtiden.¹⁰

Genomgående gäller att dessa dikters handlingsappeller begränsas av en demokratisk ram; den politiska terminologin är således helt i den reformistiska arbetarrörelsens tjänst: "Så bryt då din tvekan, du arbetets man, / --- / stig frejdigt till valkampens bord" (Valsång). Rösträttsmarsch' fraser kan stundom få en anstrykning av Internationalens revolutionära glöd: "Ej under herrars hälar / vi böja oss för bröd: / till kampen upp, I trälar! / Till seger eller död!" Men omedelbart härpå följer omkvädet: "Vi kräfvä den igen: / vår rösträtt, lefve den -".¹¹

Redan från början av kamplyrikperioden blir ett tema klart dominerande i Ossiannilssons dikter, nämligen patriotism och nationalism. Men innan vi övergår till denna omfattande kategori dikter, skall vi anknyta till några av de tidigare diktsamlingarnas idélinjer, vilka vi även återfinner i dessa av arbetarpressen publicerade dikterna.

Det vitalistiska perspektivet finns företrätt i åtskilliga dikter. Dikten Den röda sidan med den kategoriska utsagan i första raden, Den röda sidan är den rätta, bröder, har av bl a Zeth Höglund inrangerats bland arbetarrörelsens stora kampdikter.¹² Men redan fortsättningen av första strofen markerar att dikten snarare är en vitalistisk programförklaring än en socialistisk sådan:

den vänstra sidan, det är hjärtats sida
där livet hamrar och där blodet glöder,
där hoppet bor och tvivlen bittrast svida,
ty när du väljer, gack åt vänster till,
blott den vill rätt, som vill vad livet vill!

Det är skaldens antiintellektualistiska livstro som här liksom tidigare ställs mot "hjärnans klokskap". På den orätta sidan befinner sig det förnufts- och lärdomspräglade, de feqa, dröjande och handlingsovilliga, som skalden med blödande bröst betraktar som "dödsdömda frön". Valet av den vänstra sida innebär för Ossiannilsson icke i första hand ett ställningstagande för en socialistiskt färgad livsåskådning, utan ett förhållande av blodet, hjärtat, de starka känslorna, dvs det ständigt skiftande rörliga livet: "Var dag nytt mål, ny kurs för vår galej!" En dikt som I nyårsnatten, skriven för och uppläst vid Göteborgs arbetarkommuns nyårsvaka, kan också hänföras till den vitalistiska sfären.¹³ I stället för de traditionella bönerna inför det nya året förordar skalden här aktivism, handling – en förändring av det tröga svenska sinnet: "Nyår, giv oss inga skänker, / giv oss endast nya sinnen, / varma, tåliga och starka / för den nya solens id!"

Förkärleken för aktivism, vilken nu liksom tidigare även omfattar prefe-

renser för kamp och krig, är särskilt påfallande i några dikter. Dikten Fuji-jama, uppslagen på framträdande plats i åtskilliga arbetartidningar, är en hyllning till den japanska militarismen som plötsligt visat sin överlägsenhet i det pågående kriget mot Ryssland.¹⁴ I motsvarande grad öses förakt över den handlingsodugliga ryska flottan i dikterna Ryska flottans segersång och Amiral Roschdestvensky.¹⁵ I denna beundran för Japans överraskande militära styrka hade Ossiannilsson som meningsfränder både Heidenstam och de extrema nationalisterna Adrian Molin och Rudolf Kjellén. Alla såg de som föredöme det ungdomligt tappra japanska folket, ”den stigande morgonens män”, vilkas brinnande nationalkänsla manifesterats i denna respektingivande handlingskraft.¹⁶ Nu tog även arbetartidningarna ställning för Japan i dess kamp mot det gamla tsarväldet, men dess sympatityttringar framfördes under beklaganden över ett krig som framkallats av kapitalistiska intressen och som ställde japanska arbetare mot ryska.¹⁷ Än mera uppenbar är emellertid klyftan mellan författarens och arbetarrörelsens uppfattning om krigets moraliska värde i dikten Kriget, för första gången tryckt i *Svenska Dagbladet* 25/9 1904, senare avtryckt av två arbetartidningar. Dikten utgör en åtta strofer lång hyllning till ”det väldiga, härliga kriget” som skalden hör nalkas och som han hoppas skall ända ”den sömn, som ej längre är sund”:

Kväfvande unket är lugnet –
den långa, gäspande freden
söfver allt med tyrannisk palm,
/ --- /
vägrar dig lemmarnas svängrum
i bommade kamrars kvalm.

Kriget är ärligt och stolt, det liknas vid ”den manliga vreden” och ”den rensande flammen” – diktens språkbruk an knyter som synes till den uppfattning av krigets renande och härdande värde, som utbildats inom nietscheansk och konservativ idétradition kring sekelskiftet.¹⁸ Dikten lockade två arbetartidningar, *Nya Samhället* och *Arbetarbladet*, till avtryck, varvid dessa tidningar oförfärat sökte inordna den martialiska retoriken i ett socialistiskt perspektiv: ”I Svenska Dagbladet har K. G. Ossian-Nilsson skrivit följande ståtliga dikt, hvars stormfyllda rader låter en ana, att det som lett skalden är aningen om det stora sociala krig, hvars vingslag höres i luften nu i dessa dagar, då order *storsträjk* blifvit eller håller på att blifva kött på så många ställen i världen / --- /.”¹⁹

Den heroiska aktivismen kombinerar Ossiannilsson nu liksom tidigare med individualism i form av hjälte- och ledarkult. Denna gång har dock handlingens män en viss social anknytning – där finns namn som Axel Danielsson, Adolf Hedin och Lassalle – men alltjämt är det de grandiosa ledarfysionomierna som framhävs.²⁰ Adolf Hedin beskrivs som en väldig

hövdinggestalt, som endast en gång i seklet framträder i det ”urgamla Sverige, / så fattigt och armt på män”; även Axel Danielsson utmålas i sin ”hövdingstol” – ”en väldig syn” för såväl gudar som människor.

Sitt individualistiska credo framlade skalden redan 1903 i dikten *Massorna*, publicerad i decembernumret av ungdomsförbundets tidskrift *Fram*. Den är en programförklaring som står i stark kontrast till solidaritetsmotivet i ungefär samtidigt publicerade kampdikter av mera konventionell uppskaraktär (jfr ovan s 41):

Jag tror på inga massor,
var aldrig massans tolk,
och sällan såg jag skillnaden
på adel och på folk.
Jag mönstrade ej skocken
på måfå och i skock
och dömde ingens värde af
hans rock.

Nej, skaldens sång är avsedd för ”ensamfåglarna”, för individen, den kraftfulle mannen, ”som slåss och kämpar / att skyla sina sår / och blygs, när smärtan prässade / en tår”. Det finns åtskilligt i såväl diktens bildspråk som dess ideologiska linje som föregriper romanen *Barbarskogen*: den extrema individualismen, ringaktningen för massan och den starka tendensen att framhäva det mänskliga på bekostnad av klassmotsättningar, här mellan adel och proletariat.²¹

De dikter som här behandlats låter sig inte helt osökt integreras i en arbetarrörelsen närstående ideologi. Avslutningsvis kommer jag att ta upp den omfattande grupp dikter vilkas tema, nationalismen, likaledes torde utgöra ett främmande inslag för en samhällsåskådning som saknar ambitioner till nationell självhävdelse och vars slutmål är socialismens internationella seger.

Det stora idékomplexet svensk sekelskiftespatriotism och -nationalism har utforskats av Staffan Björck och Nils Elvander.²² Elvander har därvid starkare än Björck framhävt influenser från den nya extrema, makt- och våldsdyrkande kontinentala nationalismen, vars främste företrädare var Maurice Barrès i Frankrike och vars mest kände representant i Sverige blev Rudolf Kjellén. Det torde stå klart, att Ossiannilssons nationalistiska böjelser i högre grad har frändskap med denna tidsströmning än med den tillbakablickande, traditionella skapatentpatriotismen i sekelskiftets Sverige.²³ Vi återkommer till frågan i följande kapitel.

Patriotismen som heroisk och offervillig fosterlandskärlek har vi tidigare noterat i samlingen *Hedningars* dikt Tiggarnes fosterland. Temat finns också i dikten *Vårens dag*, där skalden förklarar sig ha ”ett folk, en jord att vårda, / att lösa ur dess dvalas nät”, och framtidsdrömmen för det nyväck-

ta folket har färgats av nationella ambitioner liknande dem Heidenstam företräder i sin dikt *Åkallan* och löfte:

ur våra själar smid dig svärden
att fäkta för den dröm du drömt, –
ej för ett lugn i glömska gömdt,
men för en spira öfver världen!²⁴

Avslutningsdikten vid Ossiannilssons uppläsningsturnéer inför arbetarpublik, *Nu komma de svenske* (avtryckt i *Arbt* 19/12 1902), har den nationella självhävdelsen som huvudtema. Till de sedvanliga inslagen av nyväckt vär och ungdomsglöd, av trummor och sång, låter skalden svenskarna storma fram för att ”kämpa fosterlandets kamp” och ”timra den nya tidens form”:

Nu måste framtids-Sverige bli drömmens Sverige likt,
den gamla storhetsdrömmen, som ej är vaken än –
upp, Sveriges män och kvinnor, låt stiga stort och rikt
Atlantis, vårt Atlantis ur havets sömn igen!²⁵

I arbetarpressen trycks så en rad dikter i vilka Ossiannilssons hopp om ett förnyat fosterland knyts till den unga framåtsträvande arbetarklassen. Dikten *Sverige!* fördömer de maktavande som obekymrat ser emigranterna lämna landet; det är landets framtid som släcks, dess ungdom, kraft och hälsa som rinner bort i ”tusen röda droppar, Sverige, / tusen, tusen / droppar af ditt blod”.²⁶ I *Ungdomens fädernesland* ger skalden en framtidsvision av det nya fosterlandet – ”vår framtids solstråleland” – som alla bör kämpa för och icke svika som ”flyktingar och emigranter”.²⁷

I decembernumret av *Fram* 1903, samma nummer som innehöll dikten *Massorna*, trycktes Ossiannilssons *Ungdomsmarsch*, som under något tiotal år blev den svenska kampsång som i popularitet kunde tävla med *Arbetets söner* och *Internationalen*.²⁸ Ture Nerman exempelvis har följande minnen: ”Och hur vi sjöng! Hur många hundratusen /sic!/ kvällar har inte den tidens unga hänfört sjungit *Ungdomsmarschen*, K. G:s ungdomsmarsch på gamla *Engelbrektsmelodin*! Den blev vår stora sång / --- /.”²⁹ Och Nerman fortsätter: ”*Ungdomsmarschen* var ingen klasskampssång, den var en kampsång för nationell frihet.” Diktens första strof lyder:

Fram i arbetets här och fram i ungdomens led
under röda standar, om ditt hjärta där är med:
vill du känna dig ung, och vill du kämpa dig fri,
se här är frihetens skara, och de unga äro vi.
Där i sång vi gå fram, och där vi storma fram i strid,
för den ärliges id skall gry en ljusare tid:
vi gå fram som en vår, då alla bojor brista loss,
vi ha sol, vi ha sång, vi ha segertro med oss.

I de båda övriga stroferna beskrivs klasskampen i vaga formuleringar om förtryck som representeras av fogdar och fogdeborgar, konventionella me-

deltidsbilder som arbetardiktare ofta använde (se Stenkvisst 1971 s 51 f). Nermans likaledes något vaga begrepp "nationell frihet" är emellertid det dominerande inslaget i dikten. Kampen gäller "allas frihet och rätt", och när friheten vunnits är målet nått, "då är Sveaväldet fritt". Här torde förstås frihet för nationen från såväl inre som yttre förtryck:

Vi gå fram för vårt folk och för vårt fädernesland
till att lösa dess garn och förtryckets tunga band,
till att tända dess ljus, att det ser sanningen klar,
och till att värna dess lif mot både fogde och barbar.
/ --- /

fram till strid för vår rätt, så sant vi kallas svenske män,
ha de röfvat vårt land, vi eröfra det igen!

Om en konkret politisk målsättning är vagt formulerad i Ungdomsmarschens nationella frihetsfraser, framgår desto klarare de positiva värdebestämningar som diktens ovan citerade första strof ger uttryck för och vilka vi tidigare mött alltifrån författarens första diktsamlingar till de ovan nämnda nationella dikterna; hit hör begrepp som ungdom, kamp, entusiasm, sol, hälsa.

I brevet till *Arbetet* 17/1 1902 (ovan s 12) uttryckte Ossiannilsson förhoppningar om att arbetarklassen skulle äga "entusiasm och lifsfriskhet, hälsa tillräckligt för att skapa *framtiden* / --- /"; i en programartikel några år senare i *Ny Tid* (12/10 1905) riktad mot den fin de siècle-präglade dekadenta litteraturen (ovan s 37) utropar han: "Folkets föda skall vara frisk föda. / --- / Den kultur vi vilja skapa skall vara hälsans kultur. De visor vi älska skola vara solbrända visor."

Sådana stämningar var ej unika i samtiden. Staffan Björck har visat hur en hel rad ungdomsrörelser och organisationer med mer eller mindre bestämd målsättning alltifrån sekelskiftet satte sin prägel på hela decenniet.³⁰ En våg av optimism och idealism svepte fram i ungdomsrörelsernas hägn med hopp om nationell och social uppryckning, med bildningsiver, friluftsglädje och hembygdskänsla. Decenniets talrika gånglåtar, bl a Thunmans *Vi gå över dagstänkta berg*, skriven 1900, gav uttryck för samma soliga entusiasm.³¹ Soldyrkan blev för övrigt ett tidssymptom. Som Björck utrett, upplevde decenniet en formlig solkult, vilken tog sin början med Karl-Erik Forsslunds *Storgården* 1900. Det var här inte så mycket fråga om det klasiska temat om nordbons längtan efter solen som en hymnartad, kultisk soldyrkan vars rötter Björck spårar till bl a Nietzsche, Hans Alienus, Frödings ariska diktning och fornnordisk kult av solens gudomlighet.³²

Dessa stämningar framträdde tydligast omkring år 1905 och växte sedan i styrka fram till storstrejken 1909; Forsslund och Ossiannilsson bildade således en förtrupp eller, som Björck uttrycker det, "trumpetare för en stor, optimistisk ungdomsarmé, som tågar upp under 00-talet".³³

Men begrepp som nationalism, ungdomsrörelse, sol och hälsa ger också anknytningspunkter framåt i tiden, och härvidlag blir Ungdomsmarschens vidare öden intressanta att följa.

När Ossiannilsson 1934 utgav *Valda dikter*, hade han i Ungdomsmarschens första strof låtit införa en textändring: "röda standar" har ersatts av "blågult standar". Bakgrunden till ändringen ger han senare i en tidningsartikel (*Arbt* 6/8 1947), som han inleder med en historik över Ungdomsmarschens tillkomst. Han uppger här, att han under Englandsresan 1901–1902 blev glödande patriot och att han, sedan han närmat sig arbetarrörelsen, såg som sin främsta mission att "bringa dem /arbetarna/ över på fosterlandets sida" och i övrigt verka för deras inlemmande i samhället – "Jag ville hjälpa till i kampen för sådana reformer, som skulle göra arbetarna till fullmyndiga borgare." Han nämner också att Ungdomsmarschen trots sin enorma popularitet sågs med misstro av en del antinationalistiskt sinnade unga arbetare för slutstrofens ordval "vi gå fram för vårt folk och för vårt fädernesland". Textändringen "röda" till "blågult" motiverar han så med den historiska utvecklingen som förvandlat "ordens valör": "Anno 1903, då dikten skrevs, betydde röda standar helt enkelt svensk arbetarrörelse. Efter 1917 hade den röda färgen kommit att betyda bolsjevismen och ryska staten. Med ingendera ville jag ha någonting att skaffa."

Så långt artikeln i *Arbetet*. Förklaringen till textändringen är dock ej uttömmande. Författaren erhöll nämligen från Uno Hammarström i Sveriges nationella ungdomsförbund en speciell förfrågan i oktober 1933:

/ --- / huruvida Du har någonting emot, att Din "Ungdomsmarsch" som är införd i Tidens sångbok, där – enligt vad jag läst – Du icke vill ha den kvar längre, så småningom får ingå i vår sångbok. Den är med undantag av ett ord precis som skriven för den nationella ungdomsrörelsen av idag. Det enda ord, som icke passar, är "röda" framför "standar" i första versen. Tillåt Du därför, att vi där i stället fick sjunga "blågula" eller "svenska" eller något dylikt, vore vi tacksamma.³⁴

Ossiannilsson lämnade sitt medgivande, och Ungdomsmarschen trycktes förutom i sångboken även i *Nationell tidning* nr 51, dec 1933.³⁵ Sveriges nationella ungdomsförbund, vilket Ossiannilsson själv tillhörde sedan 1928, hade på hösten 1933 i det närmaste fullbordat marschen in i det nationalsocialistiska lägret, en utveckling i vilken Hammarström varit en av de drivande krafterna – han blev för övrigt några år senare Per Engdahls närmaste man i nazistorganisationen Svensk opposition.³⁶ De proletärt revolutionära parollerna i Ungdomsmarsch var således ej stringentare utformade än att denna arbetarrörelsens tidiga uppmarsch med utbyte av ett ord kunde inkorporeras av en rörelse med tämligen artskild ideologisk målsättning. Därjämte fanns i dikten ingredienser som omgående och osökt kunde upptas, nämligen nationalismens, ungdomens, solens och hälsans evangelium.

Också i de nationellt präglade dikterna, som Ossiannilsson skrev efter utträdet ur förbundet 1904, är det till ungdomen som framtidshoppet ställs. "Ungdom, som gripit i häfstångens skaft, / ett hell åt ditt mod och din unga kraft, / som Sverige mot molnen skall bära!" utropar han i dikten Till Ungdomskongressen (NT 10/6 1905).³⁷ En hel rad dikter uttrycker hans avsky för samtida förhållanden i landet, antingen det gäller den härskande klassen, som görs ansvarig för vanstyre eller hela den ålderdomspräglade samhällsandan hos det svenska folket, som omintetgör handlingskraft och framtidsdåd. Mot stämningar av ålderdomströtthet, vilka bland andra Bo Bergman tolkat 1903 – "Vi föddes gamla, och vår släkt / fick gråa hår i vaggan" – vänder sig Ossiannilsson i dikten De gamles land.

Jag vet ett gammalt, gammalt land,
proppfullt af gammalt folk:
den enda tand, de ha är tand
för tungan, själens tolk.

Geni och kraft missaktas i detta land, där man föds "till gråa hår", där idealen tidigt läggs på bår och där ungdomen kastas ut "på tiggargstig": "I detta land, i detta nu / fy fan att vara ung!"³⁸

Det tröga svenska lynnet påtalas i några dikter skrivna med anledning av unionsupplösningen 1905:

Låt norrmanen gå, dit norrmanen vill:
han hörde dock aldrig vårt rike till,
vårt rike af herrar och trälar.
De svenskes blod är så trögt och tungt,
och norrmanens flyter så hett och ungt,
han andas med lungor och svensken med gälar.³⁹

Sammanställningen av ett åldrat, degenererat Sverige med ett ungt, livskraftigt Norge är, som Björck visat (1946 s 27 f), inte ovanlig kring sekelskiftet. Nationalisten Rudolf Kjellén hör till dem som kontrasterar den svenska ålderdomssvagheten mot den norska ungdomskraften: Sverige har ett åldrande samhälles trötta, svaga vilja, medan Norge är "en nation som har ungdomens hela kraft i sin vilja och som icke splittrar sig då det gäller fosterlandet".⁴⁰ I likhet med Kjellén hyser Ossiannilsson avund mot norrmanens kraftfulla nationalistiska medvetenhet och önskar se den överförd till svenskarna.

Flera av Ossiannilssons unionsdikter jämte ett par samtidigt publicerade artiklar i *Ny Tid* utgör hätska angrepp på den av överklassen omhuldade rojalismen. Dikten Domen, som publicerades i *Ny Tid* den 30/5 1905, en vecka före det norska stortingets deklaration om unionsupplösningen, gav, som Vedung påpekat, "en mycket realistisk spådom" av händelserna.⁴¹ Med anledning av att kung Oscar vägrat sanktion till konsulataktionen skrev Ossiannilsson:

Hvad var det som brast, skrek kungen,
var det icke min bågskytt's båge?
Vore icke den bågen sprungen,
mången min ovän i stoftet låge.
Var det din båge, som brast, skrek kungen.
Ejnar kvad: Där brast väl värre:
Norge ur dina händer, herre!
/ --- /

Brusten är bågen, Norges båge,
alltför stramt lät du bågen spänna.
Om ej så hårdspänd strängen låge,
aldrig sprunge en sträng, som denna.
Brusten är bågen, Norges båge,
brusten är bågen utan like:
konung, ur händerna brast dig ett rike!

Det är replikföringen mellan Olav Tryggvason och bågskytten Einar "tam-barskälve" ombord på Ormen länge i Heimskringlas återgivning av slaget vid Svolder, som Ossiannilsson låter bilda bakgrund till sin bild av den svenske kungen som aldrig och orkeslös; i slutstrofen varslar han om ytterligare förluster:

Konung, som dröjer i akterstäfven,
skälfvande illa för konungsdöden,
alltför klen är den gamla näfven
längre att länka Ormens öden.
Konung, som dröjer i akterstäfven,
bågen knakar. Det varslar väl värre:
Sverige ur dina händer, herre!

I dikten Till Norge! ställer Ossiannilsson frågan när Sverige skall resa sin "kufvade nacke" och likt det fria broderlandet som "en örn på lösta vingar / mot solen lyfta sin konungsfärd":

Du Sverges örn, som man ännu tvingar
i buret med bundna fjädrar och klor,
det rycker i dina breda vingar,
när fri och frälsad de ser din bror.
Du örn, som lyfter i morgonflamman,
o när få vi stiga mot solen samman?⁴²

Och i besvikelsen över norrmännens beslut att bibehålla monarkin frågar han i dikten Kungaköp: "Norrmän, norrmän; hvad vill ni med kung, / liksom ni ej haft nog af stassen? / Blef eder frihetens krona för tung, / er, som vi räknat till framtidsklassen?"⁴³

Ovanstående dikter i vilka Ossiannilsson anslöt sig till socialdemokraternas uppfattning i unionsfrågan, blev anledning till att författaren utvecklades i en våldsam polemik med framför allt högerpressen i Göteborg.⁴⁴ Up-

penbarligen är det dessa konfrontationer med representanter för samhällsbevarande kretsar som accentuerat samhällskritiken i några senare dikter med nationella motiv. I en dikt ironiserar skalden genom elva strofer över "den svenska friheten", som bl a innebär:

Men kan man skilja mitt och ditt
så får man bara svälta fritt.
Och bär man tyst vad ödet gav,
så har man all sin tystnd
till skänks att leva av.

/ --- /

var finnes runt vår hela jord
som här ett land, där frihet
är blott ett vackert ord?⁴⁵

I folkvisepastischen Engelbrekt frambesvärjer Ossiannilsson såväl titelfiguren i sin hjälteskepnad som den heroiska andan hos forna tiders svenskar, som visste sätta "riksens herrar" på plats.

Och ägde vi än *hans* like i nord
och bönder som fordom i Dalom,
ej talte vi längre vår frihets mord,
vi reste oss alla för hals och ord,
för frihetens skatt, för Sverges jord:
"Si, med riksens herrar vi talom,
och gud nåde dem fegom och falom!"⁴⁶

Och slutligen har vi dikten *Handling!*, som i revolutionär glöd knappast står tillbaka för ungsocialisternas mera högröstade kampparoller.⁴⁷ *Ny Tids* redaktion bedömde dikten till den grad omstörtande, att den inflikade ett tvetydigt förbehåll som ingress: "(Nedanstående dikt åsyftar, som ju våra läsare förstå, inte våra svenska – utan ryska förhållanden!!)":

Upp, vårt fädernesland är i fara
och i narrars och nidingars hand:
upp, arbetare, upp att försvara,
som du svurit, ditt fädernesland!
Allt för länge man lärt proletären
att ge efter och ge sig till tåls:
har ej också man lärt honom skjuta till måls,
och att rösträtten bor i gevären?

/ --- /

Upp, att visa dem, om proletären
kommenderas att ge sig till tåls:
upp att visa, hur säkert vi skjuta till måls
med de hundrade tusen gevären!

I augusti samma år har den revolutionära glöden falnat, och försonings-tanken firar triumfer till fosterlandets försvar. Dikten *Folket i vapen* manar

alla att glömma de interna klasstriderna och enigt försvara landet mot yttre fiender, så att framtidens tempel ”med svenskarnas ära till skyarna når”:

/ --- /

i ledet vi ställa oss lugna och varma,
och ingen till hot, men mot utländsk barbar
ett enigt och frivilligt borgarförsvär.

/ --- /

Ty Sverige är summornas summa, kamrater,
hur alla vi räkna i handling och dikt,
hur olika vapen vi tjäna, soldater,
en är dock vår bjudande medborgarplikt.
Och komme emot oss alla världens barbarer
med våld av kosacker och maktbud av tsarer,
då motade dem på var kulle en här
och bakom varendaste sten ett gevär.⁴⁸

Hur kunde då dessa stundom starkt nationella självhävdelser bli populära i arbetarpresen? Socialdemokratin hade ju förklarar sig vara en till internationalism syftande rörelse, och nationalistiska aspirationer av betydelse fanns över huvud ej i Sverige.⁴⁹ Tankegångar liknande dem Ossiannilsson företräder om ”svenskarnas ära” och ”den gamla storhetsdrömmen” finner man vid denna tidpunkt egentligen endast inom en begränsad falang av högern med Rudolf Kjellén som främsta namn.⁵⁰ I opposition mot ungsocialisternas antipatriotism och principiella försvarsnihilism intog det nya ungdomsförbundet under en kortare tid en patriotisk och försvarsvänlig hållning – tänkesätt som Ossiannilsson med säkerhet sökt underbygga och befästa genom sina dikter i Ungdomsmarschens anda. Skalden torde sedan med besvikelse och motvilja åsett den försvarsnihilistiska riktningens inbrytning även i det nya förbundet. Efter 1905 blev denna linje här helt dominerande med intensiv antimilitaristisk propaganda, där t o m folkbevärningen förkastades som alternativ i fosterlandsförsvaret.⁵² Det är i ljuset av denna utveckling vi får se Ossiannilssons dikter Handling!, Engelbrekt och Folket i vapen, i vilka han återoppar den traditionella bilden av milisen som en underklassens armé i kampen mot den härskande klassen.⁵³

De patriotiska dikternas popularitet får tillskrivas den omständigheten, att författaren i dem sammanvävt sitt nationella patos med en ytterligt hätsk kritik av det rådande samhällsskicket. För Ossiannilsson är den härskande överklassen degenererad och sjukligt ålderdomspräglad och därigenom ansvarig för vanstyre av landet; hans framtidshopp riktas i stället till den unga, kämpande arbetarklassen, som förväntas realisera Sveriges nya storhetstid.

Emellertid står kampdikternas nationalistiska tema icke isolerat i Ossiannilssons publicistiska verksamhet. I ett antal artiklar från samma period underbygger och vidareutvecklar han dessa sina idéer om nationen, foster-

landskärleken och försvaret, och det är denna del av hans publicistik som närmast följande kapitel tar upp till behandling.

6. K G Ossiannilssons artiklar i socialdemokratisk press 1903–1908. Det nationalistiska temat

Under perioden 1903–1908 publicerades förutom kampdikterna ett stort antal artiklar av Ossiannilsson i den socialdemokratiska pressen. Materialet omfattar två kronologiskt avgränsade delar: dels ett 15-tal artiklar från perioden 1903–1904 tryckta i *Social-Demokraten*, *Arbetet* och *Fram*, dels ett mycket rikhaltigt material av artiklar och litteraturrecensioner i *Ny Tid* 1905–1908. Av utrymmesskäl är det omöjligt att här behandla allt detta material. Litteraturkritiken i *Ny Tid* kommer att förbigås helt, och när det gäller artikelmaterial, har jag valt att begränsa framställningen till det tema som avslutade kapitlet om Ossiannilssons kampdikter, nämligen nationalismen.¹ För att inte helt lämna en lucka beträffande det övriga artikelmaterial, kommer jag att mycket kortfattat i det följande beröra innehållet i några artiklar i *Social-Demokraten* och *Ny Tid*.

Att välja det nationalistiska temat som huvudlinje ur artiklarna faller av sig själv; liksom i kampdikterna är temat starkt framhåvt, eftersom nationalismen för Ossiannilsson var den viktigaste missionen att föra ut till arbetarna. Som genomgången av artiklarna kommer att utvisa, berör temat också andra pregnanta motiv och idélinjer, vilka tidigare behandlats i samband med författarens dikter, så exempelvis antidemokratismen, uppfattningen av krig/fred, och den vitalistiskt färgade åskådningen. Det blir också hela detta idékomplex av nationalism, försvarsvilja och fredsförakt, som definitivt skiljer Ossiannilsson från det Socialdemokratiska ungdomsförbundet.

Under den första perioden, 1903–1904, då Ossiannilsson var ordförande i det Socialdemokratiska ungdomsförbundet, publicerade han i socialdemokratiska tidningar ett femtontal artiklar, varav hälften i den av Branting redigerade ledande partitidningen *Social-Demokraten*.² Ett par av artiklarna upptar det nationalistiska temat, och de kommer att behandlas närmare i det följande. Men först några ord i korthet om de inledande artiklarna, av vilka åtminstone ett par accentuerar den Ossiannilssons ideologiska profil, som inte helt osökt smälter in i det socialistiska sammanhanget.

Den första artikel Ossiannilsson skrev speciellt för *Social-Demokraten*, ”Individualism, industrialism och socialism” (6/10 1903), exponerar hans mycket personligt färgade syn på socialismen och dess målsättning, eftersom han här söker leda i bevis, att ”socialismen kämpar för individualismen”.³ Då två borgerliga huvudstadstidningar ifrågasatte hans tes och menade, att

arbetarmassorna, när de väl nått socialismens mål, skulle förkväva all personlighetssträvan, förklarade Ossiannilsson i en svarsartikel (*SocD* 19/10 1903), att socialismen varken kan eller vill nivellera bort "mänsklighetens toppar".⁴ I artikelns avslutning understryker han ett par idéer, vilka återkommer några gånger i hans artiklar, och vilka senare ingår som viktiga komponenter i romanen *Barbarskogens* ideologi, nämligen differentiering, samförstånd och ledarskap, här utvecklade inom det "andliga" området, men i andra sammanhang utsträckta även till den sociala sfären:

De andligen "rika och fattiga" måste alltid "vara ibland hvarandra, naturen har skapat dem alla". Och socialismen, som ingenting annat vill än samförstånd och samarbete mellan "höga" och "låga" för ett mänsklighetens allt högre uppåtstigande, skall alltid för detta måls förverkligande behöfva de andliga vägvisare, som peka på de bästa och kortaste vägarna. Härom äro alla socialister ense, och tillfälliga taktiska eller personliga skiljaktigheter i partiledningen motsäga på intet sätt den stora sanning, som är uttryckt i orden: "*socialismen kämpar för individualismen*".

Samma artikel upptar även ett digert avsnitt, där Ossiannilsson med den vitalistiskt färgade entusiasm vi mött i kampdikterna, ger en idealiserad bild av den unga arbetarklassens framåtanda och bildningsiver i kontrast till den depraverade borgerlighetens förfall. Likaledes sker i artikeln "Arbetarna och bildningen" (*SocD* 5/11 1903), där han ställer arbetarklassens ärliga vilja till kunskap mot överklassens tunna och ytliga bokbildning,⁵ medan en artikel som "Arbetarna och historiens studium" (*SocD* 25/11 1903) åter framhäver den i sammanhanget personliga framtoningen – här söker han bibringa den läsande proletärklassen sin egen idealistiska historieuppfattning genom att betona "personens betydelse, den enskildes omätliga ansvar för allt han säger och gör".⁶

Från och med sommaren 1903 och framöver publicerade den socialdemokratiska pressen Ossiannilssons kampdikter i nationalistisk anda, och i december samma år fanns hans första artikel i ämnet införd i *Social-Demokraten* (3/12 1903). I artikeln "Patriotism och internationalism" uppger sig Ossiannilsson vilja utjämna den i titeln implicerade motsättningen mellan begreppen, men ger ändå genomgående patriotismen/nationalismen den accentuerade rollen. För Ossiannilsson utgör patriotismen eller nationalismen en form av individualism:

Nu synes det mig klart, att alla till en nation hörande människor tillsammans, så att säga, bilda en individ, en folkindivid. Härstamning, språk, historia, "fördomar" och andra gemensamheter ha *faktiskt* skapat både en "folk-kropp" och en "folksjäl" inom hvarje nationalitet.

Nationsbegreppet behöver ej överensstämma med politiska realiteter, men dess existens finner Ossiannilsson obestridlig, och "ju finare individernas

känsltrådar bli, dess säkrare förnimmer de sin verkliga och närmaste nationella samhörighet". Han vänder sig med skärpa mot den i försvarsnihilistiska kretsar framförda uppfattningen, att ett uppgående i exempelvis Ryssland vore en lösning för Sveriges vidkommande:⁷

Att då, såsom vissa ytligare internationalister låtsas sig vilja, med ett slag dekretera de nationella bandens ogiltighet och rent af anropa en större och "tryggare" (?) politisk enhet att sluta en i sin "fadersfamn", vore en lika löjlig och naturvidrig handling, som om en människa högg af sig armen och bad en annan sy den fast vid sig. Det vore att politiskt vandra till fattighuset, att själfmant gifva sig till träl, som det brukades i den mörkaste medeltiden.

Det internationella samförståndet främjas inte av nationers underkastelse, menar Ossiannilsson: "En underkufvad *nations* lif är som en sjuk människas. Att vilja själfmant ge sig en annan nation till pris är som att själfmant ådraga sig en sjukdom." Internationalismen blir för Ossiannilsson en vision av en framtida "världsomfattande folkgemenskap", ett stadium nationerna så småningom kan uppnå utan att ge avkall på sin integritet. Fler och fler nationer kommer att frigöra sig "allt eftersom den allt mera utvecklade frändskapsinstinkten sammanför det som hör samman". Och han beskriver framtidsmålet som ett nytt "imperium romanum", där de "förbrödrade nationerna" ingå som "själfstyrda kommuner i en alla hägnande enhet":

De böra icke gå ut på att förlora sig själfva, att drunkna i hafvet, de böra sträfvä efter att utveckla och personliggöra sig själfva, på det att de alltid måtte ha någon ny gäfva att skänka det gemensamma förrådet / --- /.

Den därpå följande artikeln i samma ämne, "Klasshat" (*SocD* 28/12 1903), gav till skillnad från den ovan nämnda eko i mer än en tidning. Utgångspunkten för Ossiannilssons diskussion är nationalistisk så till vida, att han denna gång vänder sig mot det inom arbetarrörelsen predikade klasshatet, som han finner nationellt söndrande. Inledningsvis förklarar han sig oförmögen att vare sig skjuta en ryss eller hata en överklassperson, emedan båda är hans medmänniskor och bröder. Och han fortsätter att precisera frändskapen:

Det kan väl håller aldrig falla någon sund och lugn hjärna in, att icke en öfverklassare i vårt eget land är i ännu närmare grad vår släkting än en ryss eller en kines, låt vara af underklass, men som vi aldrig sett, och om hvilkens från våra så afvikande förhållanden vi blott ha svaga och färgade underrättelser.

Den av honom förordade solidariteten mellan klasserna inom nationen för honom så över till frågan om försvarsnihilismen, som han eftertryckligt fördömer. Han instämmer visserligen i arbetarnas krav på rättigheter – "Det är brottsligt att tala om ett fosterland för *alla* svenskar, om man icke unnar fosterlandets rätt åt *alla* svenskar." Men när orättvisorna undanröjts måste solidaritet råda mellan människorna, och här avser han i första hand *alla* samhällsklassers solidariska försvar av nationen:

Om underklassen, *den* underklass, som trots all rättvisa alltid kommer att existera vägrade deltaga i ett försvar för fördelar, hvilka äfven, om än i *mindre* grad, voro underklassens, då handlade underklassen mot bättre vetande och skadade sig själf.

Det Ossiannilsson bestrider är nödvändigheten att hata sin motståndare. Han anser det vara en "ovärdig förklaringsgrund" att söka krigens och klasskampens orsak i just hatet. Däremot finner han det mänskligt och begripligt, att hat uppstår i stridens hetta, ett hat han dock ej anser ha berättigande bland "humana sträfvanden" och därför ovärdigt att predikas inom arbetarrörelsen.

Artikeln väckte opposition i arbetarpresen. Med anledning av ett polemiskt inlägg från "En arbetare" (*SocD* 12/1 1904), som i Ossiannilssons artikel mött en anda långt ifrån "i öfverensstämmelse med den man är van att finna i Ossian-Nilssons diktalster", utvecklade skalden i ytterligare en artikel sin syn på klasshatet (*SocD* 16/1 1904). Han förklarar, att han endast "för ett ögonblick" ställt sig på "*den* humanitets ståndpunkt, som man nu med all makt vill påtvinga utvecklingen". Samtidigt erinrar han om hela sin litterära produktion, vilken torde utvisa, att han icke är någon "human man", att han alltid "fört lidelsens talan mot teorien". Det individuella hatet, den personligt kränktes känslor har hans förståelse och gillande, men ej "en uppagiterad, förut obefintlig / --- / motvilja mot människor, som de uppagiterade icke känna":

Ett hat bygt på teorier, är till sitt berättigande något för mig i högsta grad obegripligt.

Slutligen finner han det olämpligt att uppfostra den framryckande, segerrika arbetarrörelsen "efter rent negativa grunder":

Låtom oss i olyckans stund beväpna oss med hvarje åtkomligt vapen, men låtom oss i segerns öfva den adliga mildhet, som man väntar af det nyas fullt värdiga bärare!

Ett par tidningar blandade sig i diskussionen om klasshatet, varvid *Karlstads-Tidningens* skribent stödde Ossiannilssons tes om det oberättigade och meningslösa i "det urskilnadslösa klasshatet".⁸

Ett skarpt genmäle från *Hallands-Postens* redaktör Viktor Larsson, som poängterade vikten av klasshatet – "Så länge skiljemurar finnes mellan klasserna skall ock klasshatet bestå och ha sin uppgift att fylla" – gav Ossiannilsson anledning att inkomma med ett avslutande inlägg i ämnet.⁹ Han pekar på det inkonsekventa i det socialdemokratiska partiets handlande:

Ett parti, som det socialdemokratiska, som gång på gång afvisar revolutionen för att i stället peka på den parlamentariska evolutionen, som den väg arbetarrörelsen har att välja, begår en inkonsekvens, när det vidhåller dogmen om klasshatet.

Personligen såg han själv helst, att gevären talade, men förmodar, att det inte intresserar "det släkte, som uppfostras av fredsföreningarnas fruntimmerspredikningar". Men har partiet valt parlamentarismens väg, bör det i samarbetets namn icke proklamera "det oförsonliga hatet": –"Dessa tal spränga så småningom klyftor, där det förut var jämn mark, de underminera hvarje förhoppning om en fredlig framtid, och de motverka alldeles gifvet den allmänna förbrödring, som dessemellan bebådas." Av partiet kräver han, att det antingen överger "parlamentarismens långsamma stråt" och förbereder revolution eller arbetar för förståelse mellan de stridande, och då äger klasshatet icke något berättigande vare sig som instinkt eller "taktisk dogm".

Viktor Larsson (*HP* 30/1 1904) svarade, att det beror på de makthavande "hvilka former klasshatet kommer att ikläda sig" och om det kommer att utjämnas "på den fredliga utvecklingens väg":

Men att förneka vare sig dess existens eller *existensberättigande*, det är att jäfva historien själf i ett dess mest fundamentala och mest centrala vittnesbörd.

Han menar också, att tanken på den blodiga revolutionen numera ersatts av uppfattningen om "den fredliga, oblodiga omhvälfning, hvilken dagligdags försiggår under våra egna ögon".

Ossiannilssons artiklar var inlagor i den sedan förbundssprängningen ständigt återkommande diskussionen om nationen, fosterlandskärleken och försvaret, en fråga i vilken uppfattningen inom det Socialdemokratiska ungdomsförbundet skiftade genom åren.¹⁰ Ungsocialisterna vidhöll konsekvent sin försvarsnihilistiska och starkt antipatriotiska linje i det man hävdade, att proletariatet icke ägde något fosterland. Influenserna från denna propaganda var starka och vann så småningom gehör även i det nya förbundet. Under åren 1903 till 1905 utvecklades stämningarna i det Socialdemokratiska ungdomsförbundet från försvarsvilja och fosterlandskärlek till antimilitarism, försvarsnihilism och fosterlandsfientlighet. Det var en utveckling, som Ossiannilsson måste ha följt med största olust.

Hur intensiva och känsloladdade motsättningarna var i denna centrala fråga åskådliggörs av olika inlägg i ungsocialisternas tidskrift *Brand*, som i varje nummer under dessa år införde starkt försvarsnihilistiska artiklar. Som framgick av det Socialdemokratiska ungdomsförbundets protokollböcker (ovan s 17), stödde Malmöklubben med Ossiannilsson i spetsen den frivilliga skytterörelsen. *Brand* noterade hånfullt i juninumret 1903, att den socialdemokratiska Malmöklubben i sitt demonstrationståg denna gång kompletterat de röda fanorna med den "fosterländska mördareklubbens (= skyttekl.) blågula nationalistiska fana":

En rörande syn var att se dessa svältgränsaflönade, åkarpsslagsomgårdade, rättslösa samhällsparias, som nu skulle inklämmas i knekttröjan för att lära

sig försvara öfverklassen, öfverklassens kultur och öfverklassens fosterland emot sina klassbröder ifall dessa skulle vilja afkasta slafbojorna – att se dessa fosterlandslösa så naivt gladt tåga under den fosterländska fanan under pukor och trumpeter,

I sanning en rask kräftgång af dessa *socialdemokratiska* ungdomar!

Vid tidpunkten för Ossiannilssons artikel "Patriotism och internationalism", december 1903, var de fosterländska känslorna emellertid tämligen starka inom förbundet, även om skalden i stort sett var ensam om den intensiva nationalistiska propaganda, som flera av hans kampdikter gav uttryck för. Men han hade meningsfränder. Kata Dalström, hängiven anhängare av det nya ungdomsförbundet, hävdade samma tankegångar som Ossiannilsson i en artikel på *Frams* första sida, publicerad vid ungefär samma tidpunkt som den ovan nämnda artikeln.¹¹ Såväl hennes som Ossiannilssons inlägg hade uppenbarligen sin grund i den av främst ungsocialisterna framförda idén, att Sverige i internationalismens namn lika gärna kunde uppgå i Ryssland. Dalström framhåller, att nationernas individualitet icke behöver undertryckas till förmån för internationalistiska strävanden. Hon vill se fosterlandet lösryckt "ur rövvarhänder", och som arbetarrörelsens uppgift ser hon att omskapa det till "ett hem, värdigt ett fritt folk". Hennes lösning för att tillgodose internationalismen blir densamma som Ossiannilssons: ett internationellt förbund av fria, självständiga nationer var och en med sin egenart. Avslutningsvis varnar hon för "den falska chauvinismen" och förordar "den djupa, sanna fosterlandskärleken som vill värna om nationernas individualitet".

När däremot Ossiannilsson i artiklarna om klasshatet gick så långt, att han i den nationella sammanhållningens intresse anbefalldes både samförstånd mellan de sociala klasserna och bibehållen social differentiering, hade, som den anförda debatten utvisar, arbetspressens representanter svårt att följa honom. Noteras kan också Ossiannilssons totalt avvikande uppfattning om internationell solidaritet för arbetarklassens del; det är idéer han återkommer till i romanen *Barbarskogen*.

Som en invändning mot enskildheter i skaldens framtoning kan även artikeln "Patriotism och internationalism" av Fredrik Ström (*Fram* febr 1904) uppfattas. Ström, som uppmärksammat det för stunden starka nationella inslaget hos den socialdemokratiska ungdomen, varnar för chauvinism och framhåller, att socialdemokratien som "den stora bärarinnan af internationalismens idé" i samma utsträckning bör predika denna idé. Han sammanställer internationalismen och fredsrörelsen och menar, att förutsättningen för en nations fulla och sunda utveckling är världsfreden, vars hörnsten är just internationalismen.¹²

Under år 1904 utgav det Socialdemokratiska ungdomsförbundet två skrifts agitationsbroschyrer författade av Ossiannilsson. Den första av dessa med titeln *Är du nöjd med din ställning?* blev, som vi tidigare omnämnt, anledning till att Ossiannilsson avgick ur förbundet. I detta sammanhang skall vi emellertid helt kortfattat beröra den andra skriften, en tvåsidig broschyr betitlad *Militär!*, vilken var avsedd att utnyttjas som propaganda i militärkasernerna.¹³ Uppenbarligen var den initierad av förbundet som motvikt till ungsocialisternas försvarsnihilistiska propaganda, senast manifesterad i uppropet *Du unge militär!* (jfr ovan s 31). Liksom i senare artiklar söker Ossiannilsson här bekämpa fosterlandsfientligheten genom att framhålla, att fosterlandet icke är synonymt med "den härskande öfverklassen" och konungen, utan utgörs av svenska folket, det folk "som med Engelbrekt räddade Sverge, det svenska folk, som ännu en gång kan göra det". Därför varnar han den unge militär uppropet riktas till, för att efterkomma befallning om utkommendering mot sina klassbröder, men till skillnad från ungsocialisterna, betonar han försvarsskyldigheten, samtidigt som han uppmanar till anslutning till socialdemokraterna:

Alltså, militär, tro icke dem, som säga, att socialdemokraterna vilja förloda dig att svika din ed. Dina bröder ur folket vilja tvärtom, att du lyssnar till din *plikt*, och din plikt är att försvara ditt folk. Ty folket är fosterlandet, och fosterlandet är folket!

Under detta år, 1904, inträffade de händelser, som fick Ossiannilsson att avgå ur såväl centralstyrelsen som förbundet; i kapitel 8 kommer dessa omständigheter att närmare beröras. Följden blev likväl, att Ossiannilsson i början av 1905 flyttade till Göteborg, där han påbörjade ett mångårigt medarbetarskap i *Ny Tid*. I memoarerna förklarar han, att han efter händelserna i Skåne tidigare under hösten föresatt sig att låta politiken vara, men att utvecklingen trots detta blev en annan.¹⁴ Han nämner sina svårigheter med försörjningen – han är hänvisad till "dagsförtjänster i pressen", men vägras fast anställning i borgerlig press; hans tid fylls till stor del av föredrag och uppläsningar, vilka emellertid ger klen ekonomisk ersättning.¹⁵ Så möter han *Ny Tids* redaktör, A C Lindblad, och övertalas att medarbeta i dennes tidning.¹⁶ Liksom han en gång framhållit Fabian Månsson som drivande kraft bakom beslutet att inträda i den socialistiska ungdomsklubben, tillskriver Ossiannilsson nu A C Lindblad rollen som initiativtagare till det återupptagna politiskt-litterära engagemanget.

Under åren 1905–1908 publicerade Ossiannilsson tre slags bidrag i *Ny Tid*, dikter, artiklar och litteraturrecensioner. Dikterna har tidigare behandlats, medan litteraturkritiken av utrymmesskäl måste förbigås. När det gäller Ossiannilssons artikelbidrag (med undantag för litteraturrecensionerna) i *Ny Tid* under denna period, kan en tämligen klar linje urskiljas. Produktio-

nen var som mest omfattande och därtill mest engagerad och polemisk under år 1905 (23 artiklar), för att åren därefter hastigt minska i både omfång och engagemang (1906: 4 artiklar; 1907: 2 artiklar jämte polemik med B L; 1908: inga artiklar).

Under det första året, 1905, var det nationalistiska temat ett upprepat inslag i Ossiannilssons artiklar; den svenska pressdebatten under året dominerades ju av unionsupplösningen, en politisk tilldragelse som gav skilda partier tillfälle att under olika former vädra fosterlandskänslorna.

Ossiannilsson engagerade sig häftigt i unionsdebatten, varvid han slöt upp vid sidan av de socialdemokrater och radikala liberaler, vilka förordade en fredlig avveckling av unionen. Genom den hållning, som exempelvis dikterna *Domen*, *Till Norge!*, *Låt norrmannen gå!* och *Kungaköp* (ovan s 48 ff) klart uppvisade, och som accentuerades av samtidigt publicerade artiklar, utmanade Ossiannilsson den konservativa opinionen och involverades i en hätsk polemik med den press, som företrädde de unionsbevarande krafterna. Främst bland skaldens motståndare fanns den extremt högersinnade tidningen *Göteborgs Aftonblad* i vilken den den storsvenska hållningen proklamerats redan på 1890-talet av Oscar Norén och Rudolf Kjellén.¹⁷

I anslutning till unionsdebatten fördes i ett par socialdemokratiska tidningar en diskussion med krav på författningsrevision och republik; främst *Ny Tid* upplät spaltutrymme till denna debatt ”i fosterlandets inträse”.¹⁸ Ossiannilssons medverkan i en dylik debatt i Göteborgs arbetarförenings stora sal den 15 februari 1905, utförligt refererad i *Ny Tid* dagen därefter, bildade upptakten till skaldens medverkan i tidningens spalter framöver.

Ossiannilssons inlägg är intressant, därför att han här i ett något oväntat sammanhang framförde sin idealbild av den politiska styrelseformen, av sina idéer om nationen och dess ledare. Inledningsvis uppger han sig vara tacksam över att få närvara, ”då fordran på den början till revolutionen, som ligger i krafvet på full författningsrevision och den bestående kungamaktens upphäfvande, framställts med sådan kraft som nu”. I föregående talares efterföljd riktar han stark kritik mot den bernadottske regenten, som helt saknar de egenskaper han menar att en härskartyp bör äga. Under livligt bifall kräver han, att denna den härskande borgarklassens personifikation skall avlägsnas från makten. Men Ossiannilsson begagnar omedelbart tillfället att i huvuddelen av sitt långa inlägg utveckla sin egen idealbild av nationens ledare: ”Jag har i allt som jag diktat sökt framhålla härskarne, d.v.s. ledarne, de stora andar som gå i spetsen. Men endast undantagsvis ha dessa härskarnaturer setat på *ärfliiga* kungatroner.” Han beskriver sitt ideal som ”den väldiga kraftmänniskan”, vilken ”med sin enande vilja kan

/---/ leda ett folk rakare vägar som lättare leda till målet än då de många stridiga viljornas kompromiss skall bli kompassen". Denne ledare bör tillika ha massornas väl för ögonen – han skall vara en "Messias med törnekronan, den som bär de mångas lidande på sina axlar och sträfvar att utplåna det". Ossiannilsson anpassar denna sin antiparlamentariska och ledarorienterade utläggning efter sitt auditorium genom att förklara, att landet hittills icke ägt någon sådan kraftnatur i sitt härskande skikt, men att "den revolutionära arbetarrörelsen" visat sig "äga kraft och vilja att härska och leda så", och att män som Axel Danielsson, som stått "i den kämpande arbetarklassens led", ägt sådana egenskaper.¹⁹

Vi kan notera, att övriga talares inlägg enbart berörde frågan om författningsrevision mot bakgrund av de rikets missförhållanden, vilka med stor intensitet påtalades. Ossiannilssons inlägg väckte bifall när kritiken riktades mot regenten, men hans argumentering för härskar- och ledaridealet gav ej något gensvar, utan förbigicks med artig tystnad.

Evert Vedung har i sin avhandling om den svensk-norska unionsdebatten beskrivit hur venstre i den norska debatten tillämpade "den nationalistiska tekniken", dvs man framhöll det egna partiets politik som den enda sant fosterländska, medan motståndarens, høires, politik stämplades som ofosterländsk och mindre nationell.²⁰ Det var som bekant venstre, som i högre grad än andra partier stod för nationell självhävdelse och förespråkade fullständig separation från Sverige.²¹ Vedung beskriver vidare, hur det i Sverige blev den konservativa sidan, som övertog "den nationalistiska tekniken" i debatten; motståndarna till unionsupplösningen framställde sig själva som "fosterlandssinnade", "nationellt sinnade" eller "svensk-sinnade" och utmålade bl a socialdemokratien och dess sympatisörer som "fosterlandslösa" och "antinationella", ja t o m som "landsförrädare".²²

Detta är bakgrunden till några artiklar Ossiannilsson skrev med anledning av konflikten. I likhet med flera socialdemokratiska skribenter tillbakavisade han anklagelserna för bristande fosterlandskänsla.²³ I artikeln "Landsförrädare" (NT 17/6 1905) angrep han bl a "skandalprässen" i Göteborg för att den utslungat skymfordet "landsförrädare" mot ett helt politiskt parti, därför att "sagda parti söker hindra sabelskramlarne att bringa det gemensamma fosterlandet i en räddningslös belägenhet!" Som landsförrädare utpekade han i stället "skandalprässen och den klass dylik präss-representerar", och i en rad anklagelsepunkter exemplifierar han det konservativa samhällets synder i det avseendet. Man har inkallat "utländska hjälptrupper i den ekonomiska kampen", dvs polacker, som svenska kungar under "storhetstiden" bekrigat, har satts in som strejbrytare mot svenska män och kvinnor. Norrland har utlämnats till "utländska jobbare, skogs-

och grufsköflare”, och fosterlandets ekonomi har genom ”privategoistisk hushållning” bragts i ”slaveri under utländskt kapital”; svenska arbetare har genom ”missvård och förtryck” drivits i landsflykt, vilket inneburit, att fosterlandets ådror tappats på sitt ”kraftigaste och friskaste blod”. Och slutligen har man genom karaktärlös och svekfull taktik mot den naturlige bundsförvanten Norge fått dess tålmod att brista och berövat fosterlandet ”unionsbroderns ryggestöd”, för att sedan genom ”bakslug och medvetet agiterande alarmteknik mot broderfolket” vilja framkalla ett krig, som även politiskt kommer att utlämna fäderneslandet ”i de utlänningars våld, till hvilka /man/ redan ekonomiskt sålt oss!”²⁴

Alla norrmän äger ett fosterland, medan det svenska folket icke äger något, framhöll Ossiannilsson i en annan artikel med anledning av unionskonflikten (NT 18/8 1905). Norrmännens fosterland är av annan beskaffenhet än ”de nedärfda och led efter led inpiskade nationella och religiösa lögnersvensken afspisats med”:

det landets hela historia är en *folkets* historia, icke blott en prästernas och kungarnes historia, därför att i det landet ingen adel gynnas och befordras på duglighetens bekostnad, och därför att i det landet *den allmänna rösträtten* icke är det överkliga himmelrike, som i Sverige utlofvas oss efter döden, utan örlig, storsint skapad värklighet.

Sådana omständigheter, menar Ossiannilsson, har bidragit till att andan i Norge blivit en annan än i Sverige. Genom målmedvetenhet, handlings snabbhet och energi, som visar norrmännens överlägsenhet över svenskar, har den norska demokratin nått sina politiska resultat. Den konservativa pressens vägran att erkänna denna anda och dess resultat vittnar om att denna press ej tänker tillskynda demokratins utveckling i Sverige, och resultatet blir förödande för landet, konstaterar författaren: allt fler arbetare jagas i landsflykt som emigranter, och de som stannar kvar utsätts för de härskandes förtryck.

Denna artikel klargör de bevekelsegrunder, som fått Ossiannilsson att så deciderat försvara Norges intressen, ett ställningstagande som kanske ter sig överraskande mot bakgrund av hans såväl nationalistiska som martialiska böjelser. Den politiska högern i Sverige hotade ju i nationalismens namn med krig för att hindra upplösningen av unionen. Men Ossiannilsson har i likhet med socialdemokrater och radikala liberaler uppfattat Norge som ett demokratiskt föredöme. Den parlamentariska utvecklingen hade där nått betydligt längre, och den sociala strukturen skilde sig väsentligt från den i Sverige. Som Ossiannilsson påpekar i ovanstående citat, saknade den svenska högadelns mäktiga ställning motsvarighet i Norge, där radikalismen alltsedan 1880-talet gått segrande fram, och där kungen fått se sin makt i stortinget allt mera reducerad.²⁵ Och, framför allt: det var här den

av Ossiannilsson förordade rätta nationalistiska andan fanns. Radikalerna i Norge stod för den ungdomliga, framåtblickande och kampbetonade nationalismen, vilken hade så föga gemensamt med den i Sverige rådande konservativa, traditionstyngda och tillbakablickande patriotismen.

I båda de anförda artiklarna berördes emigrationens olycksdiga följder för landet. Emigrationen som denationaliserande faktor var också ett tema, som återfanns i kamplryken, så exempelvis i dikten *Sverige!*, där skalden i emigrantströmmen såg landets unga och hälsosamma blod rinna bort i "tusen röda droppar" (ovan s 45). I ett par artiklar i *Ny Tid* underströk Ossiannilsson sin uppfattning om emigrationen som den största olyckan för landet genom åderlåtningen av det friskaste blodet.²⁶ Här betonas också kraftigt det konservativa Sveriges underlåtenhets synd gentemot proletärklassen. Det vitalistiska perspektivet är klart framhävt i dessa artiklar, liksom i den ovan nämnda, där norrmännens andliga egenskaper befanns överlägsna svenskarnas. Inte bara överklassen är medskyldig till den landets misär, vilken driver arbetarklassen till emigration, utan även svenskarnas lynne, "den svenska fattigdomen", som för Ossiannilsson är liktydig med "vårt andliga klimats drömsjuka" och "våra svaga, veka karaktärer". Vår påtagliga brist på intensitet är ingen klassegenskap, menar författaren, den gäller hela den svenska "rasen". Och Ossiannilsson frammanar en vision av hur förhållanden skulle te sig om kraftiga viljeyttringar värdiga en stor nation kom till stånd; det är en bild han ofta frammanar i sina kampdikter:

Jagar icke en bris dunsterna från feberträskan? Spolar icke vinden drömsjukan ur de svenska hjärnorna? Rätas icke ryggarna, stålas icke viljorna, lyser icke Rudbecks Atlantis, rikedomlandet, honunglandet, sagolandet, i framtidsfärger för våra ögon? Är icke kronan Sverige på nytt vorden en stormakt, öfverglänsande alla gamla minnen och öfverträffande alla unga drömmar?

Den pessimistiska bilden av ett ålderdomspräglad Sverige utvecklar Ossiannilsson i artikeln "De svenskes blod" (*NT* 15/7 1905), skriven med anledning av den uppmärksamhet, som dikten *Låt norrmannen gå!* (ovan s 48) väckt. Att landet decennium efter decennium tappas på sitt friskaste blod genom emigrationen, sätter sin prägel på klimatet. De unga reser och de gamla stannar kvar – Sverige blir "de gamles land" (jfr dikten med samma namn, ovan s 48):²⁷

det är de gamle, som styra, de gamle, som frodas, de gamle, som sätta sin färg och ton på gamla Sverige. Och däraf kommer det, att "de svenskes blod är så trögt och tungt", medan det kunde varit så "hett och ungt" som något annat folks.

Som säkra gubbtecken och ålderdomsdrag räknar Ossiannilsson vårt aristokratiska styrelsesätt, vår politiks brist på "raska dåd, på raka vägar och nya, oförsökta idéer", vidare vår litteraturs "öfvervägande politiska servilitet el-

ler indifferentism”, vår ”äckliga gudlighet”, vår ”bepriade lojalitet och fredlighet” – allt är ”trötthetens och vaneträldomens ålderdomstecken”. Avslutningsvis konstaterar han:

När norrmännen göra oss emot, dricka vi punsch och prygl socialister – men för *Sverges ära*, som vi inbilla oss med slika medel upprätta, visa vi gubbars slappa, medgörliga likgiltighet. Att vi äro en visa, en skammens visa i alla frisinnade länder för vår ljusskygghet och neofobi, gör oss ingenting. Allt vi begära är att i ålderdomens *fred och ro* få äta vårt fattighusbröd, medan vi för vägfärande förtälja om, hvilka karlar vi voro – innan vi voro födda.²⁸

Flera av Ossiannilssons kampdikter berör frågan om arbetarnas förhållande till fosterlandet; ett par artiklar tar upp samma tema. I en av dessa (NT 22/7 1905) raljerar han med de konservativas sk patriotism, vilken han till största delen finner bestå i hyllningar till konungen och hat mot norrmän och socialister. I likhet med flera socialdemokratiska tidningar pekar Ossiannilsson på det orimliga i att kräva sann fosterlandskänsla av arbetarna, så länge de förmenas rätten att vara fullvärdiga medborgare:

Så länge *högern* trots sin absoluta minoritet skall påtvinga hela fosterlandet sin rättsuppfattning, åläggande det rättslösa flertalet att handla icke efter sitt, men efter de härskandes samvete, så länge har flertalet intet fosterland / --- /.

En annan artikel, ”Nationalfäster och Gustaf Adolfs-dagar” (NT 11/11 1905), manar arbetarna att söka älska *icke* de konservativas Sverige, det som är liktydigt med ”präster, Odhnersk historia och ljusskygghet”, utan det Sverige som *borde* vara arbetarnas:

Så länge vi icke emigrerat och därmed visat, att vi trifvas bättre annorstädes, hvarför icke älska det land, som vi vilja omskapa till vårt hem? / --- / låt oss med jubel och lust erkänna och hylla *det Sverge*, som bygges till ett hus för oss alla, och som i sig skall rymma alla ord med kärna och alla sånger som vi tro på!

Men i en några dagar senare publicerad artikel, ”Fosterlandslöshet” (NT 25/11 1905), har tonen blivit betydligt fränare. Här fokuserar Ossiannilsson kritiken på den härskande klassens Sverige, och hans hätska utspel mot denna klass tangerar nu ungsocialisternas kampparoller. Med utgångspunkt från den konservativa pressens tillmäle på arbetarklassen, ”de fosterlandslöse”, ett invektiv, som framkallats av socialdemokraternas ställningstagande i unionskonflikten (ovan s 60), och som vissa riktningar inom arbetarklassen upptog som hedersbenämning andra som skymford, förklarar Ossiannilsson varför arbetarna icke kan älska fosterlandet. Liksom i den ett halvår senare publicerade dikten, Den svenska friheten (ovan s 50), pekar han på en rad områden, där de icke röstberättigade arbetarna saknar fri- och rättigheter, och efter att ha angett exempel på överklassens vanvård av

landet utropar han med ett patos, som erinrar om upptakten i Tiggarnes fosterland:

Du, som icke har annat åt de bäste än tryckfrihetsåtal, bannlysningar, köld, förakt, svält och umbäranden, du, som dräper vår framtidstro, vårt hopp att någonsin se gryningen i detta nattens land, du är icke vårt fosterland, / --- /
ty vår hunger har du aldrig mättat, vår kärlek har du aldrig besvarat. Du är prästernas, kapitalisternas, löjtnantssnobbarnas land, du är ingenting för människor med den nya tidens behof.

Förklaringen till det hätska utfallet torde ligga i den nyligen avkunnade fällande domen över Zeth Höglund och dennes upprop *Ned med vapnen!*²⁹ "Det är ryska fasoner, som fängelsedomt en hänförd och högsinnad ung man för ett dåd, som borde fått sin enkla tacksägelse. Man har i Zeth Höglund gifvit de fosterlandslöse den martyr, som de ännu saknade", skriver Ossiannilsson i samma artikel.

Det finns anledning att återkomma till Höglunds upprop i det följande, när vi till slut berör Ossiannilssons martialiska böjelser, som med den anknytning de har till tidshändelserna också kan ses som en aspekt av det nationalistiska temat. Mot bakgrund av idéinnehållet i Ossiannilssons dikter, hans ständigt framförda hyllningar till kamp och krig, var det på många håll oväntat, att han i debatten 1905 kom att förespråka en fredlig avveckling av unionen. *Göteborgs Aftonblad* påpekade flera gånger det paradoxala i skaldens hållning, och för att illustrera denna hans ambivalens, avtryckte man hans dikt *Soldater* (3/7 1905), vars första strof lyder:

Jag svärmar för granna soldater,
soldater i grann uniform,
och äro de morska krabater,
då ta de mitt hjärta med storm.
När tappert i takt med musiken
regementena tåga förbi,
prediken, apostlar, prediken –
jag hör till soldatens parti.

I versraden "För morska soldater jag glöder" i diktens sista strof åstadkom tidningen det maliciösa "tryckfelet" *norska* i stället för *morska*, varför Ossiannilsson i ett öppet brev (*NT* 25/9 1905) protesterade och förklarade, att dikten "skrifvits månader innan den norska konflikten ledt till katastrof", och innan borgerliga tidningar "fått tillfälle att parodiera och skymfa" honom för hans åsikter "i den norsk-svenska krigsfrågan". När nu *Varia*, som han tillställt dikten, släppt ut densamma "midt under ett krigsgurgel", vill han kraftigt betona, att hans "aktning för kriget som bestående faktor i världssammanhanget" icke har "det *minsta*" att göra med hans hållning i den norska frågan: "För det man i allmänhet håller på kriget som idé, behöfver man väl icke gilla *alla* krig – det skandinaviska allra minst."

Till sitt ställningstagande i unionskonflikten och till sin syn på krig och militarism återkom Ossiannilsson i en artikel i juli 1906 (*NT* 30/7). Här anknyter han till Zeth Höglunds upprop *Ned med vapnen!*, med vars syfte och motiveringar han säger sig sympatisera, så länge det gäller den ekonomiska aspekten på militarismen. Om kriget i allmänhet har han en annan uppfattning:

Vad beträffar uppoffringen av människoliv o. det s. k. barbariska i kriget som allmän idé, har jag däremot en annan syn på tingen än fredsmännen. En blodig revolt, sådan den i Ryssland, med barrikadstrider och bomber, är ju också ett inhumant skådespel, och dock, vill jag tro, långt att föredraga framför den slöa "fred" som i Ryssland föregått densamma. Hur mycket lyckligare skulle icke månet land varit, om det i rätt tid ägt en handlingens man, sådan som Finland ägt, och sluppit uthärda den förfärliga, hycklande och stundom hopplösa procedur, som man kan benämna med uttrycket byråkratisk-monarkisk-pänningsäcksparlamentarism.

Det krig mot Norge, som "de reaktionäre" velat påtvinga Sverige föregående år, betecknar han som "vanvett", både på grund av dess orsaker och ändamål. Unionskonflikten anser han vara ett verk av svenskarna själva, eftersom man tidigare genom "ett dumt krig" påtvingat Norge unionen och senare uppträtt utmanande med såväl "dumma överhöghetsfantasier" som dumt svenskt "parlamentarande". Han konstaterar, att det primära ändamålet med konflikten var att avleda svenska folkets uppmärksamhet från politiska och sociala orättvisor inom landet. Avslutningsvis fastslår han, att krig för Sveriges och andra småstaters del är "dumma och onödiga", eftersom dessa stater "varken ha kolonier eller erövringsmöjligheter f. n."³⁰

Till sist några sammanfattande ord om Ossiannilssons förhållande till arbetarrörelsen, i första hand då det Socialdemokratiska ungdomsförbundet, med avseende på parternas uppfattning i den nationalistiska frågan.

Ossiannilsson utträdde ur förbundet hösten 1904, men blev, som vi noterat, åter indragen i det politiska skriftstället året därpå. Redan från början utmanade han den konservativa opinionen, främst representerad genom *Göteborgs Aftonblad*, med sina hätskt antiroyalistiska inlägg, vilka framfördes i muntlig form (refererade i *NT* 16/2 1905), för att sedan ytterligare understrykas i dikter skrivna med anledning av den under året tillspetsade unionskonflikten.³¹ Det övervägande antalet artiklar Ossiannilsson skrev för *Ny Tid* under år 1905 hade något samband med unionskonflikten, och då han i denna fråga intog samma hållning som socialdemokratin, framstod han som mera inlemmad i de partitrognas skara än tidigare. Som ett yttre harmoniskt tecken kan vi uppfatta omständigheten, att han 1905 uppträdde som talare vid första majdemonstrationerna i Stockholm.³² Sitt nationalistiska patos fick han flera tillfällen att framföra både i samband med själva

unionskrisen och vid sidan av denna fråga. Genom sitt hetsiga temperament och utspel involverades han i stridbar polemik med konservativ press och drevs på så sätt till en allt häftigare kritik av det rådande samhällsskicket, vilket stundom gav hans klander av överklassens vanstyre en anstrykning av ungsocialisternas revolutionära kampparoller, så i exempelvis artikeln "Fosterlandslöshet" och dikterna Den svenska friheten och Handling!

Kravet på arbetarnas fosterlandskärlek är likväl det bestående inslaget i Ossiannilssons dikter och artiklar, och då avser han icke överklassens Sverige utan, som han uttrycker det för arbetarna, "det land, som vi vilja omskapa till vårt hem / --- / det Sverige, som bygges till ett hus för oss alla, och som i sig skall rymma alla ord med kärna i och alla sånger, som vi tro på!" (NT 11/11 1905). Hans starka tonvikt på försvaret i det nationella intressets namn och hans negativa syn på fredsrörelsen blev det som skilde honom helt från uppfattningen inom ungdomsförbundet; som kommer att framgå av närmast följande kapitel, blev denna motsättning allt mera iögonfallande och markerad åren efter 1905. Det socialdemokratiska ungdomsförbundets kongress sommaren 1905 gav klara uttryck för stämningar, som låg nära ungsocialisternas försvarsnihilism, och man diskuterade t o m frågan om eventuell sammanslagning av de båda förbunden; den positiva försvarstanken, vilken genomsyrar exempelvis Ossiannilssons ett år senare publicerade dikt Folket i vapen (NT 23/8 1906, jfr ovan s 50f), diskuterades överhuvudtaget icke på kongressen.³³ Det socialdemokratiska moderpartiet var splittrat i frågan om fosterland, försvar och militarism och för att tillfredsställa båda riktningarna inom partiet, såväl de fosterlands- och försvarssinnade som de försvarsnihilistiska, tillfogades 1905 på partistyrelsens förslag formuleringen "Ett folkligt försvarssystem. Kamp mot militärväsendet" i partiprogrammet, en formulering ungdomsförbundet betecknade som inkonsekvent.³⁴ Ungdomsförbundets kongress 1907 var klart försvarsnihilistisk och fördömde t o m den frivilliga skytterörelsen, och samma tendens visades på den ordinarie partikongressen 1908, då Per Albin Hansson "med stor majoritet" och mot Brantings invändningar fick kongressen att fatta samma beslut.³⁵ Detta är en utveckling viktig att beakta, då vi i följande kapitel redovisar Ossiannilssons förhållande till arbetarpressen.

Vi kan notera, att Ossiannilsson i memoarerna tagit avstånd från denna periods publicistiska verksamhet. Han konstaterar, att han snart skulle ha tröttnat på artikelförfattandet i *Ny Tid*, om inte unionsdebatten åter dragit in honom i politiken (*Portar* s 31). Han påpekar, att fraseologin i en dikt som Låt norrmannen gå! hörde till "proletäruppfattningen", och att han för stunden smittades av denna fraseologi. I övrigt uppfattar han sitt deltagande i debatten helt och hållet negativt:

Det talades och skrevs dåraktiga och onödigt sårande ting under unionens sista tid, och bland dem som så talade och skrevo fanns också jag. Man spådde på högerhåll, att jag en gång skulle beklaga överorden, och detta slog in. Mitt deltagande i unionskåbblat tillhör det jag mest ångrar av hela min offentliga verksamhet (*Portar* s 32).

Ossiannilssons nationalism var, som vi tidigare konstaterat, ingen isolerad företeelse i sekelskiftets Sverige. Både Staffan Björck och Nils Elvander har i sina respektive avhandlingar penetrerat den svenska sekelskiftespatriotismen / -nationalismen och klargjort distinktionen mellan båda dessa begrepp.³⁶ Elvander (1961 s 34 ff) har därvidlag starkare än Björck framhävt inflytandet från den nya extrema, europeiska nationalismen på svenskt politiskt och kulturellt klimat åren kring sekelskiftet.

Den nya svenska nationalismen, som uppstod i konservativ gestalt, beskriver Elvander (1961 s 30) som väsentligt annorlunda än den traditionella, tillbakablickande, defensiva patriotismen, vilken var starkt inriktad på hyllningar till kungahuset och landets stora historiska minnen. Den nya nationalismen var nuinriktad och stridbar, och den agiterade för ett politiskt handlingsprogram med svensk självhävdelse och maktutveckling som ledande idé. Den svenska konservativa hållningen i såväl tullfrågan som unionskonflikten karakteriserar Elvander (1961 s 32 ff) som starkt nationalistisk och markerar därmed avståndet till den äldre "officiella patriotismen". Han håller också för troligt, att det var högernationalismen, som med sin speciella agitatoriska kraft, bidrog till att driva fram nationellt engagemang hos politiskt radikala författare, vilka sannolikt inte skulle ha attraherats av den gamla, sterila patriotismen (1961 s 35).

Ser vi till Ossiannilssons nationalism sådan den avtecknar sig i hans artiklar och dikter, har den mycket litet samband med den traditionella patriotismen. Trots den med radikalerna gemensamma hållningen i unionsfrågan, kommer han i sitt nationalistiska patos nära högersidans attityder. En speciell affinitet tycks hans tänkesätt uppvisa med den extrema variant av den nya nationalismen, som företräds av Rudolf Kjellén, men naturligtvis har Ossiannilssons idéer i detta avseende inte samma fyllighet och konsekvens som Kjelléns filosofiskt-politiskt fullt utbildade system.

Kjellén jämte några av hans lärjungar i det extremt konservativa lägre propagerade under seklets första decennium för ett politiskt program med målsättningen att stärka den nationella samhörigheten och höja svenska folkets nationalkänsla.³⁷ Det är hos Kjellén vi finner de även av Ossiannilsson begagnade termerna "svenskarnas ära" och "den gamla storhetsdrömmen". Kjelléns nationalism var av militant slag; den såg som förebildlig den ungdomligt tappra kampanjen hos norrmän och japaner. En positiv värdering av kriget var ett naturligt led i hans åskådning: kriget är värde-

fullt och nödvändigt för både stat och individ, då det utgör en härdande och uppfostrande prövning för folket och individerna; det verkar nationellt stärkande, medan freden är söndrande och förslappande.³⁸

Utöver sambandet i nationalistiska tänkesätt finns likheter mellan Kjellén och Ossiannilsson i själva grundåskådningen. Kjellén hade redan vid sekelskiftet utbildat vad som senare kom att bli "1914 års idéer", dvs han förkunnade, att frihetens, humanitetens och fredens idéer skulle ersättas av sina motsatser: "auktoritet, rättvisa och stridens spänning".³⁹ Han var klart antiintellektualistisk i sin politiska förkunnelse och hyllade handling, kraft och viljestyrka på bekostnad av förnuftet. Han stod främmande för demokratin och förutspådde dess undergång. I stället förde han fram sina tankar om ledaren, och Elvander menar, att Kjellén här uttryckte grundtanken "i den nationella diktaturens ledarprincip".⁴⁰ Kjellén konstaterade 1902, att "det är alla germaners djupaste längtan att hafva i sin spets en man, hvilken de förtroendefullt kunna lyda", och särskilt svenska folket "behöfver en hård hand öfver sig för att framstå i sitt bästa ljus".⁴¹ Några år senare, efter den här aktuella tidsperioden, utvecklade Kjellén närmare idén om demokratins baneman, en "cäsar" eller "höfding", som stiger fram ur folkets led, griper makten och skapar "ordning", ingivande folket illusionen att det själv har den reella makten.⁴²

Ligheterna i åskådning mellan Kjellén och Ossiannilsson är påfallande, men jag har ej funnit konkreta belägg, som röjer att Ossiannilsson läst eller tagit intryck av Kjellén. Likafullt torde han knappast ha undgått att komma i beröring med denne i periodens debatt välkände politiske idégivare och talare i vars hemstad, Göteborg, han för övrigt var bosatt under åren 1905–1907.

Men, som både Elvander och Björck framhållit, många av idéerna var vanliga i samtiden, och en del likheter kan uppenbarligen tillskrivas den omständigheten, att Kjellén och Ossiannilsson båda var tidstypiska representanter för den sekelskiftets idéströmning, som utgick från bland andra Maurice Barrès i Frankrike. Denna idéströmning kommer att behandlas närmare i ett senare kapitel.

Närmast kommer vi emellertid att uppehålla oss vid den receptionsanalytiska aspekten av förhållandet mellan författaren och arbetarrörelsen och söka utröna hur den socialdemokratiska pressen mottog de arbeten av Ossiannilsson, som publicerades efter den tredje diktsamlingen *Örnar* 1902. Vi får samtidigt tillfälle att studera hur den ideologiska klyftan mellan författaren och ungdomsförbundet blir allt djupare, hur Ossiannilsson genom sina dikters idéinnehåll kommer i konflikt med några av arbetarpressens skribenter, vilket blir omständigheter som bidrager till att han hösten 1908 publicerar romanen *Barbarskogen*.

7. Arbetarpressens reaktion på K G Ossiannilssons författarskap t o m år 1908

I tidigare kapitel har vi redogjort för det entusiastiska mottagande bland arbetare och unga intellektuella radikaler, som Ossiannilssons tre första diktsamlingar erhöll. Entusiasmen fanns både ute på fältet vid skaldens uppläsningsturnéer och hos skribenterna i arbetarpressen. Kampdikterna, som trycktes i den socialdemokratiska pressen, accentuerade i än högre grad Ossiannilssons framtoning som "den unge svenske folk- och arbetarskalden".

Hur reagerade arbetarpressen på Ossiannilssons fortsatta författarskap? Efter *Örnar*, som utkom hösten 1902, publicerade Ossiannilsson följande arbeten: *Svart och vitt (med dramat Jörgen Kock)*. *Dikter /hösten 1904/*, *Amerikaner och byzantiner /våren 1905/*, *Marx Meyer på Varberg och andra berättelser /hösten 1905/*, *Äfventyr. Berättelser för ungt folk af alla åldrar /hösten 1906/*, *Samlade dikter 1900-1905 /våren 1907/*, *Orkester. En diktsamling /hösten 1907/*, *Tigerhuden. Skådespel i fem akter. En modärn kvinna och andra dramatiska ting /våren 1908/*.

I memoarerna (*Portar* s 41 ff) uppger Ossiannilsson, att all hans produktion vid sidan av arbetardikterna mötte motstånd inom partiet och hos arbetarpubliken. Att de av honom själv högt värderade historiska novellerna och skådespelen lämnade arbetarpubliken kallsinnig, söker han förklara med "de dåvarande arbetargenerationernas bildningsgrad":

Man kunde inte av den tidens folkskoleelever begära kunskap om eller intresse för allmän historia eller diktning, som förutsatte historiska, geografiska och språkliga kunskaper utöver folkskolans nivå. Man kunde inte heller av massmänniskorna begära poetiskt omdöme eller ens poetisk hunger. Arbetarna hade kring sekelskiftet ofta nog av ett annat slags hunger (*Portar* s 43).

Framför allt uppehåller sig Ossiannilsson vid Brantings solidaritetsförklaring med Bengt Lidforss under polemiken 1907; att Branting den gången stämplade hans författarskap som alltför "brokigt" och därutöver talade om hans "förlöpningar", har Ossiannilsson svårt att komma över.¹ Vidare förklarar Ossiannilsson, att Branting understöddes av dem, "som med ringaktning betraktade" allt vad han skrev vid sidan om arbetardiktningen:

Jag borde skriva så och inte så, om det ämnet och inte om det. Jag fick inte skriva indiska sagospel, inte historiska noveller, inte skyttedikter. Partiet var realistiskt, inte romantiskt, aktuellt och avskydde historia, antimilitaristiskt [---] och föga försvarsvänligt. Partiets alla skribenter, även dess sångare måste vara likriktade (*Portar* s 46 f).

Hur överensstämmer denna beskrivning med bilden i samtida dokument? Vi kommer i det följande att uppmärksamma arbetartidningarnas bemö-

tande av Ossiannilssons ovan uppräknade verk, som av utrymmesskäl inte kommer att tagas upp till ytterligare behandling.² Vi har här tillfälle att också notera hur man i arbetarpresen uppfattade och värderade, anamma- de eller bortsåg från idéer och karakteristika i författarens produktion, vil- ka ter sig främmande för en socialistisk samhällsyn.

Det måste emellertid framhållas, att när vi i avhandlingen diskuterar Os- siannilssons relationer till arbetarrörelsen, det i första hand gäller hans re- lationer till intellektuella radikaler och tongivande personer, vilka hade möjlighet att formulera sig i rörelsens tidningar och tidskrifter. Det blir en begränsad del av den omnämnda relationen vi ringar in, nämligen den offici- ella, sådan den avspeglas i partipresen. Stämningar och attityder ute i ungdomsklubbarna och annorstädes på fältet är svårare att fånga; det vi har att tillgå är referat av uppläsningsframträdanden liknande det inför hamnarbetarna (ovan s 14) jämte uttalanden om skaldens popularitet av de radikala skribenterna.

Det första arbete som publicerades av Ossiannilsson efter de tre populära diktsamlingarna *Masker*, *Hedningar* och *Örnar var Svart och hvitt*, en volym som innehåller dels en samling dikter, dels dramat Jörgen Kock.

De tre tongivande socialdemokratiska tidningarna recenserade samlingen. Fredrik Ströms anmälan i *Social-Demokraten* 5/11 1904 bör ha tillfreds- ställt Ossiannilsson. Ström visar stor entusiasm för dramat om Jörgen Kock, "mannen som blir folkets höfding mot herrarna och som leder folket till större frihet och bättre lycka genom sin egen viljas makt", och han spår berömmelse för författaren som dramatiker; han lovordar också några dik- ter som skalden "låter åtfölja" dramat, bl a dikten om Napoleon III, "på hvilken skalden har en original, förlåtande och storsint syn". Zeth Höglund i *Ny Tid* (2/11 1904) söker med ett paradoxalt uttryck karakterisera Ossian- nilsson som "socialistisk individualist", emedan denne förväntar att socia- lismen förutom människovärdig existens även kan främja den egna person- lighetens tillväxt. Det är i opposition mot "kälkborgerligheten, fegheten", som Höglund vill se Ossiannilssons dyrkan av "den dådkraftiga personlig- heten, handlingens män, viljans hjältar, för hvilka ingenting i världen lägger hinder mot de mål de eftersträfvat". Höglund framhåller vidare diktsamling- ens ypperliga porträttkonst och dess glänsande versteknik, men finner hel- ler inte någon "egentlig fördjupning" i skaldens diktning. Dramat Jörgen Kock bedömer han som "ganska ointressant" och ger författaren rådet att i stället behandla ett modernt ämne. Bengt Lidforss' recension i *Arbetet* (4/1 1905), som utförligare berörs i följande kapitel, lovordade dikterna, men fann dramat föga roande och riktade avslutningsvis ett personligt angrepp mot skalden, som misstänktes använda den röda fanan icke som "en flagga att hissa i topp, utan fastmer ett segel, som för förliga vindar skall bära hans egen lilla farkost öfver böljorna".

De två arbeten som Ossiannilsson gav ut under 1905 uppmärksammades mycket litet i den socialdemokratiska pressen. *Amerikaner och byzantiner*, som utkom våren 1905, är en samlingsvolym som innehåller dels korta rebeberättelser från författarens Amerikabesök året innan, dels ett versdrama betitlat *Byzantiner*. Endast *Social-Demokraten* uppmärksammade samlingsvolymen och då enbart i B-upplagan (8/4 1905), där Fredrik Ström vidhöll sin entusiasm för Ossiannilssons dramatiska talang. Ström söker se det byzantinska dramat också som en spegel av vår tid där Ossiannilsson riktar dråpslag mot "filisttermänniskor och borgarsjälar":

Alla dessa som hata den friborna, stolta kraften, som ränsar och slår ner, alla dessa som köpslaga med själar och hjärtan, alla andens giftblandare och makten trälrar – det är lögnen och hyckleriet, lumpenheten och dumheten som Ossian-Nilsson går till rätta med, det är de starka offren för dessa brott, de som söka sin lycka och sitt lidande bortom medelmåttornas ideal, som han förhårligar.

Författarens andra bok 1905 var *Marx Meyer på Varberg och andra berättelser*; volymen innehåller sju äventyrsberättelser, vilka utspelas i svensk och engelsk historisk miljö.

I en kort anmälan i *Social-Demokraten* (2/12 1905) mottogs boken svält av Vera von Kraemer, som påpekade att mycket, "i ifrågavarande bok det mesta, tack vare författarens kolossala produktion, reduceras till ren förströrelselitteratur". Hon rekommenderar dock boken, som roar och intresserar för stunden och som kan läsas av såväl gammal som ung.

Ossiannilssons nästa bok, *Äfventyr. Berättelser för ungt folk af alla åldrar*, vilken utkom 1906, är åter en samling korta berättelser ur engelsk historisk miljö.

Och åter var det endast Vera von Kraemer, som uppmärksammade författarens berättelser (*SocD* 22/12 1906), dock välvilligt denna gång. Hon finner samlingen "stilfullare och mera suggererande än den föregående"; den är rolig och uppfriskande att läsa med sin "fläkt av sagostämning", och fantasileken är genomförd med kraftfull hand och oförfärat humör.

Det ointresserade och svala mottagandet i arbetarpressen av de tre av honom själv högt värderade böckerna har uppenbarligen sårat och förargat Ossiannilsson. När så några kritiska reflexioner över hans arbeten publicerades i julnumret av *Fram* 1906 tappade han tålmodet och gick i svaromål; det var första gången han officiellt tillkännagav sitt missnöje med vad han bedömde som arbetartidningarnas bristande solidaritet. Att det var Lidforss' angrepp som utgjorde grunden för hans aggression framgår tämligen väl.

Anledningen till hans känsloutbrott var Sigurd Järles recension av en diktantologi (*Fram* dec 1906) i vilken hans egna dikter ingick. Järle uttryc-

ker stor uppskattning för Ossiannilssons första period, då denne utgav sina samlingar *Masker*, *Hedningar* och *Örnar*, men han befarar att skalden där- efter tröttnat:

Produktiviteten fanns dock kvar, men alstren blevo sämre. Här och där i tidningar och tidskrifter strödde han sina dikter och rim – men det låg över nära nog dem alla en prägel av billighet och kram. Den forne gudaskändaren skrev juldikter till åtskilliga kyrkans obskyra personligheter, hymndiktaren skapade braskande frasdikter blottade på allt utom tomhet och den titaniska glädjen över att få störta gudarna, att kunna blotta lögnen och uselheten, tycktes ha mattats och försvunnit.

Svart och hvitt ser Järle som en inledning till en helt ny diktning hos skalden, en djupare och mjukare sådan, men där denne förlorat hela sin diktarindividualitet.

I sitt svar, som var riktat till redaktören för *Fram* (jan 1907), sökte Ossiannilsson klargöra, att han aldrig skrivit juldikter till "kyrkans obskyra personligheter", och han tillbakavisar anklagelsen om avradikalisering med en hänvisning till sina antiklerikala dikter, till Krig åt Kristus-dikten i *Ny Tid* jämte dikterna skrivna med anledning av unionskrisen. Och han påpekar, att Järle inte uppmärksammat vad han själv "med ett visst vemod märkt":

att jag de senaste åren fått allt mindre tid för mina *hjärtar*, emedan det svenska *folkets* tusen *små* lagt så mycket beslag på mitt deltagande och min pänna. Han har väl icke heller lagt märke till det gemensamma i alla mina "perioder", de tidigare som de senare, att det just varit de *små*s tidningar, *arbetarnas* tidningar, som tackat mig med de hatfullaste anfallen, giftigheterna, töligheterna.

Han förklarar vidare, att han av olika hänsyn, bl a till partiet, ej tidigare "gittat parera huggen, bemöta smädelserna", men att Järles "klent stiliserade kria" fått honom att ta till orda: "Det är ofta en mycket *liten* droppe som får en människas tålmod att rinna över." Slutligen meddelar han, att alla bidrag han lämnat till *Fram* sänts dit på direkt anmodan av *Frams* redaktion – en uppgift han hoppas redaktören kan bekräfta. Och han avslutar: "Den 'röda fana', som, enligt en välvillig arbetarkritiker, av mig be- gagnats som 'ett segel att föra min lilla farkost lätt och lustigt över böljorna', har icke blott i reaktionens stormar mot min person varit nära att föra min julle till undergång – den har icke ens förmått skydda mig för smutskastning i partiets tidningar."

Järle genmälde i *Fram* febr 1907 bland annat, att hans ord om skaldens försvagade produktion icke framkastats som någon beskyllning: "Ty jag kan väl icke anse sådant för fel eller tecken på brottslighet, som enligt alla nationalekonomiska och sociala principer framträder som ett faktiskt resultat av massproduktion, och allra minst kan jag göra det nu, då hr Ossiannilsson öppet erkänt [---] att flera av hans dikter tillverkats på be- ställning."

Redaktionen, som undanbad parterna fler personliga förolämpningar i eventuellt kommande inlägg, inflikade i samma nummer av *Fram* (febr 1907), att Järles insinuation om "fabriksmässig versproduktion" föll på det faktum, att man aldrig från tidskriftens sida vid anmodan till Ossiannilsson uppgett någon önskan om "dikter med viss tendens".

Den socialdemokratiska pressens ointresserade hållning till Ossiannilssons historiska berättarkonst kontrasterar starkt mot den entusiasm, som samma press visade skaldens *Samlade dikter*, vilka utkom våren 1907. Hans dikter hade denna gång samlats i tolv separata häften i vilka dikterna från *Masker*, *Hedningar*, *Örnar* och *Svart och hvitt* ingick jämte åtskilliga dikter, som tidigare tryckts i såväl borgerlig som socialdemokratisk press.³

Ny Tid uppgav 14/3 1907, att skrifterna hade strykande åtgång och att bl a första häftets förstaupplaga slutsåldes på fjorton dagar.⁴ Man förklarar detta med, att ingen annan skald förmått "samla så mycken strid om sitt namn"; han har väckt både beundran och hat, men ingen har kunnat ifrågasätta "den stormfyllda kraft och den överlägsna formkonst som Ossian-Nilsson äger":

Ingen konstnär i Sverge utövar i detta ögonblick så stort inflytande som Ossian-Nilsson. Det går väl inte en dag utan att fackföreningar, ungdomsklubbar, folkmöten genom att sjunga eller uppläsa poesi av honom låter hans ord spridas.

Dessa *Samlade dikter* recenserades synnerligen välvilligt av fem socialdemokratiska tidningar, som alla anbefalldes dikterna till inköp.⁵ Man framhåller viljestyrkan, livskraften och ungdomsglöden, den starka personligheten och den formfulländade versen. Några tidningar berör tämligen konciliant inlag i skaldens produktion, som för dem ter sig främmande. Signaturen F. B. /bör vara Fredrik Brand, dvs Fredrik Ström/ i *Ny Tid* (30/10 1907), som kallar Ossiannilsson för "sin tids skald, folkets såväl som härskarnes", emedan han besjunger det viljestarka och handlingskraftiga antingen det uppträder hos despoten eller massorna, hos "framåtskridandets förriiddare eller dess bekämpare", påpekar, att ett "framtidsparti bör vara starkt från mer än en sida":

Det har nytta med sig, att dess medlemmar – på samma gång de gå med den enade styrkans kraft att fullborda vad de samfällt anse förmånligt och rätt – också äro individer, vilkas ögon stå öppna för allt omkring – även det som är utom det egna partiet.

Arbetsbladet (26/6 1907, sign H. Å.) hävdade, att det är Ossiannilssons "dragning till det kämpastarka och ungdomsfriska", som fört honom till socialismen. Man anser det vara hans "rätt som skald och människa" att någon gång "frondera mot det ensidiga teoretiserandet" eller att visa sin mot-

vilja till anpassning efter ”den för dagen rådande moderiktningen inom partiet”:

Det vore lika orätt att söka begränsa en diktande ande med paragraferna i ett partiprogram som att göra bibeln till auktoritet för den vetenskapliga forskningen. Och där kampen står mellan ljus och mörker, där vet man nog, var man har Ossian-Nilsson.

En av de mera utarbetade analyserna av Ossiannilssons diktning gav Erik Hedén i *Smålands Folkblad* (19/7 1907). Den klassiskt bildade Hedén, som sannolikt omfattade skaldens intelligensaristokratiska syn med viss sympati, påpekar att Ossiannilssons beundran för de stora hjältarna aldrig är blind:

Han inser, att den store mannen ej får vara sig själv nog utan dels är *tjänaren* åt något ännu större, sitt värk, dels *ledaren*, som när han segrat är skyldig dela segern med De menige. En sådan storhetsdyrkan är det bästa skyddet mot majoritetsdogmatism och falskt humanitetspjunk. Om en sådan storhetsdyrkare blir socialist, är det därför, att han i socialdemokratin finner ett kraftigt frigörande, ett genom strid kulturskapande, ett större människor fostrande parti. Vårt parti syftar verkligen dit, om vi än, naturligtvis i den vägen ha mycket försummat och brutit. Därför behöva vi, mer än andra, diktare, som framhålla just dessa våra ideal och framhålla dem med just den skärpa och vidsyn som Ossian-Nilsson. Han skall också, det är jag viss på, finna, att när det gäller, alla ledsamma tvister till trots, hans rotfäste i vår mark är tryggt och säkert.

Dessa tre recensioner kan samtidigt betraktas som inlagor i den polemiska fejden, vilken tidigare samma sommar börjat mellan Lidforss och Ossian-Nilsson, och som framgår ställde sig dessa tidningars skribenter solidariska med den temperamentsfulle skalden. För polemiken mellan parterna 27/5–6/7 1907, jämte Brantings inlägg den 20/6, hänvisar jag till närmast följande kapitel.

I ämnet litteratur och politik utväxlades samtidigt på annat håll några het-siga ord mellan Ossiannilsson och redaktören för *Fram*, Per Albin Hansson. Meningsutbytet är av intresse, eftersom det an knyter till diskussionen om det nationalistiska temat i föregående kapitel; det markerar hur vidgad klyftan blivit mellan ungdomsförbundets och Ossiannilssons uppfattning i den fosterländska frågan.

Utgångspunkten för diskussionen var Ossiannilssons recension i *Ny Tid* (1/6 1907) av Harold Gotes drama *Stridbar ungdom*, där skalden angrep *Fram*, som åtagit sig att genom flera nummer publicera hela dramat. Med formuleringar som kan synas utmanande i en arbetartidning konstaterar Ossiannilsson:

Det är så nyss, som arbetarna börjat lära sig tänka, att man icke får misstycka dem, om de helst allesamman tänka på samma sätt. Emellertid är det icke

nödvändigt, att arbetarnas författare gör det. En författare skall väl icke endast uttrycka publikens tankar, han skall väl främst uttrycka sina egna, n. b. om han har några.

Göte tycks nu ej äga några sådana, menar Ossiannilsson och sammanfattar dramats idéinnehåll på följande sätt: "Vi äro ju alla ytterst förbittrade antimilitarister, vi veta att krig är brodermord och att hottentotter äro våra bröder [--], vi veta, att det är ruttet att älska sin hustru, försvara sitt fosterland, tala andra språk än esperanto och resonera om annat än det man icke förstår." Ossiannilsson menar, att skådespelet skulle ha "gjort sig förträffligt" i *Brand*, där man "ärligt och konsekvent predikat fosterlandslöshetens och jämnstrukenhetens evangelium", och han undrar varför sammanslagningen mellan förbunden ej kommit till stånd nu när *Fram*, som tidigare enbart propagerat för försvarsfientlighet, också accepterar ett rent fosterlandsfientligt drama.

Per Albin Hansson förklarade i sitt svar (*Fram* juni 1907), att det ej funnits någon anledning för *Fram* att refusera dramat. Det driver gäck med överklassens "patenterade fosterländskhet", och det häcklar såväl den allmänna värnplikten som "militärgalenskapen". Han finner det berömvärdt, att författarinnan betonat det rättmätiga i att undandraga sig "tvånget att exercera" och att låta soldaterna "göra gemensam sak med folket" i stället för att vara "marionetter i den härskande klickens hand". Om så en av dramats personer predikar "en väl extrem internationalism", förlitar sig Per Albin Hansson på något som Ossiannilsson förnekat, nämligen den svenska arbetarklassens förmåga att tänka självständigt och sovrä. Själva upplösningen av dramat, "antimilitarismens krav realiserade på parlamentarisk väg", dvs "successiv avväpning och internationellt förbrödringsarbete", borgar för att dramat ej har något gemensamt med det ungsocialistiska förbundet. Slutligen förvånas Per Albin Hansson över att författaren till Tiggarnes fosterland och Nu komma de svenske står så oförstående inför dramat – om han blott skrivit dikten Soldater hade det hela varit förklarligt.

Ossiannilsson noterade med tillfredsställelse i följande nummer av tidskriften (*Fram* juli 1907), att Per Albin Hansson medgivit "en väl extrem internationalism" i dramat. Sin ställning till fredsrörelsen anser han sig ej ha tid eller anledning att precisera, men han betonar, att han "aldrig med en rad, varken i Tiggarnes fosterland eller annorstädes predikat fred":

Jag har sympatiserat med *proletärens* likgiltighet för *det* fosterland, som "närt honom med stenar och smekt honom med klor". Men då klasskampen äsyftar att *utrota proletärerna genom att göra dem till medborgare*, skall den, enl. min mening också utrota likgiltigheten för fosterlandet, för dess självständighet och alltså för dess försvar. Sådan är *min* fosterländskhet.

I december 1907 utkom den produktive skalden med ännu en diktsamling, *Orkester*. Eftersom publiceringen av samlingen fick speciella polemiska

konsekvenser, finns det skäl att något dröja vid dess innehåll. Utöver ett omfattande avsnitt naturlyrik finns här dikter av samma art som i tidigare samlingar, soldat- och hjältedikter, lovsånger till "viljeseklet", till "örnarnas vårdag", till bragder och ära. Ett omfångsrikt, inledande parti upptar Ossiannilssons fosterländska dikter, och här finner vi historiska porträtt av rikets herrar, nostalgiska barndomsminnen och vårvisor med förhoppningar om nationell pånyttfödelse. Till studenterna riktar han följande ord (dikten Vår):

Det jäser och knoppas
i svenskarnas jord
till mjölk och till honung
för framtidens bord.
Det susar av vingar
från gudarnas sal,
det brusar av bragder
och blå ideal –
[---]

Samlingen innehåller vidare den intensiva hyllningen till den frivilliga försvarsrörelsen, dikten Folket i vapen, med dess höga nationella ambitioner (jfr ovan s 50 f):

Vad fäderna byggde, vad samtiden bygga,
som framtidens blygsamma grundval vi trygga,
där templet, som nu blott i aningen står,
med svenskarnas ära till skyarne når.

Samma hyllning riktar skalden i dikten Skyttesång till "en jublande medborgarhär":

O du folk av soldater från dådstora dar,
har du ungdomen kvar, har du livskraften kvar,
vill du vara ett folk under blågult standar
eller tjäna en utländsk barbar?
[---]
Vill du leva med skam?
Vill med ära du dö?
Tag geväret på arm och gör strupen din klar,
och giv frågarn ett dånande svar:
[---]

Slutligen bör vi omnämna dikten Appell, då den i ytterst utmanande form exponerar Ossiannilssons krigiska dyrkan:

Och vore jag den siste
av dem, som älskat strid,
och tog ditt rike, Kriste,
i morgon redan vid,

jag rör dess mera hånande
mitt trumskinn emot dig,
jag slår dess mera dånande
till krig!

Genom stroferna riktar han sig hånfullt mot gråtmilda "fredspigescher" och ställer mot deras i hans ögon förljugna och naiva bilder av den eviga freden sina bombastiska fraser om krigiska aktiviteter:

O stolt är jätteslaget,
när vredens åska går
och det förkrympta jaget
till manshöjd växa får,
/ --- /
Gudomlig är den kampen,
som står på liv och död,
/ --- /
där klinga orden ärliga,
där – stode valet fritt,
bland dödssätt, krig, du härliga,
då valde jag ditt.

Som vi ser, finns här hela den martialiska uppsättningen idéer, för vilka Treitschke med efterföljare, bland andra Rudolf Kjellén, propagerade.

Att somliga inslag i samlingen *Orkester* skulle betraktas som dubiösa av arbetarpressen, förstod Ossiannilsson; strax före publiceringen av samlingen skrev han till brodern, Theodor Nilsson (25/11 1907):

Och att arbetartidningarna (åtm. Soc.Dem. o Arbetet) komma att skälla värre än vanligt, tar jag för givet. Nå, *nu* ha de då fått ngt att skälla för. Förut skällde de av "födsel och obehindrad vana".⁶

Det omedelbara mottagandet i arbetarpressen blev nu inte som Ossiannilsson befarat; det dröjde några månader, innan reaktionen på diktsamlingen kom, och lugnet bröts. Det var endast tre socialdemokratiska tidningar som recenserade *Orkester*, och av dem innehöll *Social-Demokraten* (21/12 1907) en mycket kort och välvilligt intetsägande anmälan, där man framhöll, att skalden är "densamme som alltid och han är lika stark, lika frisk som någonsin". Hans lovsång till fosterjorden i "manligt varma ord" omnämns, liksom malmen i stroferna, vilken recensenten anser "står vackert" mot skaldens kärlek till hemmet och naturen. I *Ny Tids* (4/3 1908) utrymmeskrävande och synnerligen positiva recension uppehöll sig signaturen Vidar främst vid samlingens naturlyriska och fosterländska inslag och apostroferade oförbehållsamt både Folket i vapen och Skyttesången. "Ossian-Nilsson är en stor *fosterländsk* diktare", menar han och fortsätter:

han älskar Sverige, både land och folk, med sin själs hela lidelsefullhet, men därför *måste* han också sjunga ut sanningen om den svider aldrig så; han vet vad det *kan* bli av detta land och han *vill* ock att det *skall* bli vad det kan.

Även *Landskrona-Kuriren* (27/1 1908) fann samlingen lika kraftfull som skaldens tidigare, och bland de dikter man särskilt positivt nämnde, dock med ett litet förbehåll, fanns "den kraftiga Appell trots det hån emot fredsvännerna, den annars demokratiska skalden här visar, och som vi för vår del ej gillar".⁷

Ossiannilsson hann utge sin sista volym före *Barbarskogen*, innan de mera indignerade reaktionerna på dikterna i *Orkester* tog form. Denna gång gällde det ett par dramer, *Tigerhuden. En modärn kvinna och andra dramatiska ting*, som utgavs i en volym våren 1908. *Ny Tids* och *Social-Demokratens* mottagande var som vanligt positivt. Vera von Kraemer (*SocD* 11/3 1908) berömmar *Tigerhuden* för dess självständighet, skönhet, liv och för språkets "nerv och flykt". En modärn kvinna däremot kunde uteslutits ur samlingen – hon finner den präglad av en "nog så älskvärt naiv, men i allt för pueril och osann skämtsamhet". Dramatikern Ossiannilsson bedömer hon som "en uppryckande företeelse", och det hon väntar sig av honom är ett "stort historiskt, roligt, omväxlande och kraftfullt skådespel".

I *Ny Tid* (18/3 1908) fick Ossiannilsson till recensent en hänförd vapen-dragare (sign Laicus) som redan inledningsvis omtalade, att han "älskar Ossian-Nilssons skaldskap". Det finns anledning att återge motiveringarna för hänförelsen, eftersom de ger en utförlig bild av hur arbetarpressens representanter kunde högt värdera de paradoxala dragen i Ossiannilssons diktning. Det är ej skaldens formbegåvning som fångslar, utan det faktum, att han är "så sund och kraftig i sin egenart":

/ --- / han älskar kraften och mannamodet och hatar klemighet och hjärnblöthet. Han älskar övermänniskor, som vilja något / --- /. Han har den fördomsfullhet, som är av godo, och han håller äran och den ofläckade vapenskölden som mannens högsta rikedom. Han är sant konservativ och anarkistisk, imperialist och individualist. Med alla dessa egenskaper har han blivit diktaren, som skapat både Kitcheners jakt och Tiggarens fosterland, både Marat och Långsamt flyter strömmen, Sverge, både De gamles land och Skyttesången. Han är sig själv i alla väder och älskar styrka och skönhet, ärelystnad och rättfärdighet.

Samma värden som i lyriken finner recensenten i Ossiannilssons dramatik. Tidsstämningen i *Tigerhuden* anser han vara "väl träffad" och dramat som helhet både andlöst spännande och intensivt med "följdriktig" psykologisk utveckling och stark karakterisering.

Två tidningar uppvisade inte samma omedelbara mottaglighet som de föregående. Signaturen A. L. i *Smålands Folkblad* (6/4 1908) har med känedom om författarens "föregående dramatiska alstring" mött volymen med en "skepticism" som efter hand infriats. Samlingens bästa stycke anser han vara *Människor emellan* med dess genomtänkta handling och bärande ten-

dens. Tigerhuden, som Ossiannilsson själv värderar så högt, finner han ha "en till ytterlighet tunn handling, som uttänjts rent onaturligt genom fem akter". Stycket har flera förtjänster, konstaterar recensenten, men är svårt att bedöma objektivt "då endast få dödliga fått den stora gåvan att kunna följa K. G. Ossian-Nilssons sammansatta och oberäknliga författarenatur på hans mer och mindre primitiva utflykter inom diktens värld". Såväl dessa dramer som Jörgen Kock demonstrerar och befäster svealget mellan skalden och dramatikern och bevisar "oförtydligt att författaren inte passar för sådana uppgifter", avslutar recensenten.

Harald Wäger i *Skånska Social-Demokraten* (14/4 1908) gav samlingen relativt god kritik; Tigerhuden anser han vara det "bästa och mest helgjutna" han läst av den "mångskrivande" skalden; däri finns en "friskhet och ett konstnärligt behag" annars ovanligt hos författaren, som skryter med sin robusta läggning. Förklaringen ser Wäger i den omständigheten, att dramat är tio år gammalt, och han konstaterar att Ossiannilsson på dessa år "icke rört sig i riktning mot större konstnärlighet och djup", vidare att författaren aldrig varit en "stor konstnär" – "själens djup och intima vrår ha aldrig funnits för honom och få icke heller finnas". Dock har han hamnat "på den punkt, att Svenska Akademien med biskop Billing och Wirsén i spetsen ge honom erkänsla – både i tal och mynt":

Det är hans stolta krigsfanfarer i *Orkester*, där han sjunger en hymn till tvänne stålkartescher med det väljudande rimmet fredspigescher, som åstadkommit detta.

Denna Wägers avslutning ger oss anledning att beröra två händelser, som inträffade under våren 1908 och som båda fick återverkningar i arbetarpressen. I slutet av mars 1908 erhöll Ossiannilsson ett statligt författarstipendium på 600 kronor; detta väckte debatt i Andra kammaren, där en av ledamöterna uppläste dikten *Krig mot Kristus* och ifrågasatte överlämnandet av statliga belöningar till religions- och fosterlandsfientliga författare. Flera socialdemokratiska tidningar refererade med en viss munterhet debatten, och vi återger här några repliker, då de ger en föreställning om hur samtiden, dvs både den politiska högern och vänstern, uppfattade skalden.⁸

Harald Hjärne uppgav sig ogilla en del inslag i skaldens diktning, men "genom sin diktningens fosterländska anda, genom att icke uppmuntra till liderlighet eller klasshat – poetiska överdrifter finge inte tas alltför mycket på allvar – hävdade diktaren sin plats som en av vårt lands bästa författare i våra dagar". Karl Warburg framhöll som medlem av prisnämnden, att denna varit enig i beslutet att belöna "skaldens i det hela märkliga diktning", dock ej stycken av den art som det uppläste. För att åskådliggöra sin mening uppläste han ett par utvalda fosterländska dikter av skaldens hand. Efter invändningar från flera talare, där bl a någon frågade om man ej kunde få in "lämpliga personer med ansvarskänsla i nämnden", påpekade Ru-

dolf Kjellén, att "den unge skald som skrivit något av den vackraste fosterländska poesi vi ha, bör bedömas efter sina förtjänster och ej efter sina fel". Hjalmar Branting försvarade nämnden i vilken representanter för så skilda skolor som Selma Lagerlöf och C D af Wirsén fanns – "vi måste lyckönska oss till att inte ha angriparna i nämnden, utan personer med mera vidsynhet, en förtjänst som talaren aldrig trott han skulle få anledning att prisa hr af Wirsén för".⁹

Denna debatt refererades naturligt nog av arbetarpressen med solidarisk uppslutning på skaldens sida. Annorlunda förhöll det sig med nästa belöning för skaldens del: redan följande månad erhöll han ett anslag på 800 kronor från Svenska akademien med motiveringen, att "denne författare mer och mer uppenbarat ett varmt fosterländskt åskådningssätt och att hans litterära utveckling ger anledning till stora förhoppningar".¹⁰ Beslutet var undertecknat av akademiens direktör, biskop Gottfrid Billing, och dess sekreterare, C D af Wirsén. Det var denna utmärkelse Wäger åsyftade med avslutningsorden i sin recension, i vilken han insinuerade en viss anpassning hos skalden till etablerade konservativa värderingar.

Den tidning som reagerade kraftigast var *Ystadsbladet Aurora*, som i två inlägg (11/4, 18/4 1908) häftigt angrep Ossiannilsson. I det första skrev man:

Den här skalden K. G. Ossian-Nilsson, ni vet, runtenomsnurrar på värskonstens område, har i dessa dagar icke allenast erhållit ett statsanslag [---] utan därtill en finare komplimang från biskop Billing och C. D. af Wirsén. [---] De säga att hr Ossian-Nilsson på sistone "uppenbarat ett varmt fosterländskt åskådningssätt" och man hoppas på fortsatt dragning åt den slags skoj i framtiden! Oj, om man vågade, så svure man väl en sjumila-lång skrat-tared åt dylikt! Och Bengt Lidforss skulle instämma, ty nu äro han och Billing och Carl David ense! Men K. G. Ossian-Nilsson, då? Är han fortfarande medredaktör i *Ny Tid* eller är det slut med den löjliga historien?

I ett något seriösare inlägg (18/4 1908) frågade tidningen, var gränserna mot vänster och höger bör sättas för det socialdemokratiska arbetarpartiet, vänsterut med tanke på anarkister som Hinke Bergegren och Carl Schröder och högerut när det gäller "skalden K. G. Ossian-Nilsson, krigstrumpeten o. fosterlänningen, den av biskop Gottfrid Billing och C. D. af Wirsén med slantar o. lovord belönade runtenomsnurrar". Man pekar på riskerna att erhålla ett "slenriansystem", som låter socialismens heliga idéer "solkas och vanhållas av schackrande och blådunstspridande högerdrängar":

ty lovprisandet av krig och patentfosterländskhet kan väl aldrig i livet komma att räknas till socialdemokratiens taktikfrågor!

Emellertid antager man, att skalden "av *brödbekymmer tvingats* att skriva de Billing-Wirsén välsmakande grannlåtarna", och man uppmanar med

särskild hänvändelse till Göteborg, att diskussion upptas i den viktiga frågan.

Ossiannilsson gjordes uppmärksam på angreppen genom att *Stockholms Dagblad* publicerade en översikt av angreppen på skalden i den socialdemokratiska pressen. Hans svar i *Ny Tid* (25/4 1908) var främst koncentrerat till anklagelsen, att han i sin senaste diktsamling skulle ha anpassat sig till högerns krigsdyrkan. Han ger en omfattande sammanställning dikter ur sin produktion för att påvisa, att han allt från begynnelsen skrivit dikter "sympatiserande med krig och erövring" och att han ständigt angripit det för honom "förhatliga och sant kristliga fredsidealet". Det var "på grund av" diktsamlingarna *Masker* och *Hedningar* han erbjöds hedersledamotskapet i Malmöklubben, och därvid bortsåg man från krigsdikterna, för att i stället "anamma de i samma böcker inneslutna arbetardikterna". Han påminner om, att ungdomsförbundet på den tiden varken fördömde skytterörelsen eller fosterlandet, och han menar, att samarbetet med arbetarna "för deras närmaste och aktuella mål" varit självklart för honom, trots att han ej satt någon tilltro till framtida "idealtillstånd" som "fred" och "avnationalisering". Numera inser han, att han är både ensam och otidsenlig i sina angrepp på fredsidealet; krigsdikter betalar sig inte, för på "samhällets höjder är man minst lika fredskär, minst lika ängslig gentemot brutal kraft och brutala utvägar, som man på sistone blivit det bland *Auroras* läsare". Vidare uppger han, att det ej varit ekonomiska skäl, som fått honom att utesluta arbetardikter ur samlingen *Orkester*:

Det är tvärtom förra årets angrepp i *Auroras* anda, vilka förmått mig att inskränka sympatitvtringarna mot ett parti, som betraktar dylika yttringar som försök att "begagna den röda fanan som ett segel". Partiet har genom sina främste sagt ifrån, att *min* agitation för arbetarsaken är otidsenlig och umbärlig, och då har jag naturligtvis inställt min agitation.

Slutligen uppger han, att han sedan 1904 icke tillhör någon "partiklubb av någon färg", samt att hans författarskap "i socialdemokratiens tjänst sedan ett år inskränkt sig till bokanmälningarna i *Ny Tid*"; skulle han tvingas därifrån, har Billing och af Wirsén visat sig vara mera storsinta än det parti han skänkt sin radikala produktion, "men som icke kan tillåta det ringaste kätter".

En som tog skalden i försvar var den socialdemokratiska riksdagsmannen och redaktören för *Hallands-Posten*, Viktor Larsson. I en Brett upplagd artikel under rubriken "Vad ont har han gjort?" (*HP* 4/5 1908) frågade han med anledning av den "stenkastning, som från vissa håll inom arbetarepartiet satts i scen mot skalden K. G. Ossian-Nilsson", vilket svängrum en diktares "personliga och konstnärliga frihet" kan tillåtas få inom arbetarrörel-

sens ram, "även där han slår an andra toner än dem, som passa i stycke med partiprogrammet". Viktor Larsson finner det vara hög tid att rikta en protest mot angreppen på en man "till vilken dock, säga vad man säga vill, den svenska arbetareklassen står i den djupaste tacksamhetsskuld". Anklagelsen mot Ossiannilsson går ut på att hans diktning "skulle förete en allt starkare dragning åt höger", bl a därför att den förhärskar "chauvinism och krig". Men, fortsätter VL, det är ingenting nytt i Ossiannilssons diktning; i denna har han alltid varit en "vådlig slagskämpe och musketör". Ossiannilsson har heller aldrig varit "demokrat i detta ords banala bemärkelse":

"det personliga" har varit det högsta i hans diktning, det må sedan ha tagit mandom hos en Danton eller en Bismarck. Massregimentet har han egentligen aldrig tålt; men i proletärmassan ser han en personifikation av den nya urkraften. "Den sotige mannen av blusen" är för honom tidens nya kondottär, som skall erövrå världen.

Och Viktor Larsson menar, att arbetarrörelsen, som skall vara "förgården till andens fria republik, där konsten och konstskapandets frihet skall vara helig" borde visa större tolerans mot personligt temperament hos en diktare, som gett rörelsen "en så hög skönhetslyftning, och där tänt så mycken helig entusiasm". VL tror slutligen inte, att en diktare som skrivit Ungdomsmarschen och liknande dikter skulle kunna bli "förrådare och 'högerlakej'", men finner det förklarligt om "grämselsen över att se sig så behandlad, drivit honom allt längre bort från ett parti, som han en gång även i den aktiva dagskampen med liv och själ tillhörde".

Ett par sympatityttringar kunde Ossiannilsson inhösta. *Social-Demokraten* (6/5 1908) uppgav, att det i några av arbetarrörelsens tidningar påbörjats en "kampanj mot skalden Ossian-Nilsson, där man med ett språk, som synes lånat ur det ungsocialistiska ordförrådet smädar honom". Härunder avtryckte man sedan större delen av Viktor Larssons artikel i *Hallands-Posten*. I *Ny Tid* (28/4 1908) och *Folket* (2/5 1908) publicerades en anonym hyllningsdikt till Ossiannilsson "som svar på en hel del ovederhäftigt och pinsamt glävs i ett par sydsvenska partitidningar".

Härmed hade kommentarerna till Ossiannilssons författarskap ebbat ut i arbetarpressen, och stiltje rådde fram till publiceringen i november samma år av *Barbarskogen*, en händelse som rev upp decenniets debattstorm i såväl borgerlig som socialdemokratisk press.

Som framgår var det Ossiannilssons *Samlade dikter* från 1907, som väckte den största entusiasmen i arbetarpressen. Det var dikterna med ungdoms-glöd, revoltanda och antiklerikalism från de tre första samlingarna man föredrog, jämte de dikter med proletära motiv, som tidigare enbart tryckts i arbetarpressen. Mottagandet av övriga verk var svalare; Ossiannilssons

korta historiska berättelser med engelska motiv väckte inte något intresse, och för hans dramatiska alster var det enbart Fredrik Ström, som visade entusiasm. Dock erhöll han positiva recensioner för såväl *Svart och hvitt* som *Orkester*, men de överflyglades av ett par ordentligt negativa uttalanden, vilka uppenbarligen sårade skaldens fåfänga.

Som en underton i Ossiannilssons egna inlägg går Bengt Lidforss' angrepp, vilka vi kommer att redovisa först i närmast följande kapitel. Men de har, som vi kommer att erfara, spelat en stor roll för Ossiannilssons negativa inställning till arbetarpresen; de gjorde honom också synnerligen känslig för varje invändning från socialdemokraternas sida, eftersom han omedelbart däri såg ett stöd för Lidforss.

Det som slutligen gav upphov till den häftigaste meningsmotsättningen mellan Ossiannilsson och de socialdemokratiska skribenterna blev inte hjälte- och övermänniskoideologin, vilken man tvärtom visade stor tolerans och t o m beundran, utan hela det nationalistiska komplexet, som innefattade frågorna om fosterlandskärlek, försvarsnihilism och krig/fred. Skalden förfäktade genom åren sin utpräglade nationalistiska uppfattning av Sveriges kommande storhetstid med arbetarklassen som förverkligare av detta ideal. Trots en viss ambivalens i hållningen, uttryckt under affekt i en och annan dikt och artikel (jfr ovan s 63 f), är ändå huvudlinjen i Ossiannilssons ideologiska framtoning en agitatoriskt framförd propaganda för fosterlandskärlek och försvarsvilja samt ett ställningstagande mot fredsrorelsen. Som vi erfarit, valde det Socialdemokratiska ungdomsförbundet jämte många partiskribenter en helt annan linje. Zeth Höglund åtalades och dömdes till sex månaders fängelse för den 1905 utgivna broschyren *Ned med vapnen!*, vilken gav uttryck för förbundets starkt antimilitaristiska hållning i unionskonflikten; vi har också omnämnt den försvarsnihilistiska tendens, som satte sin prägel på både ungdomsförbundet och partiet efter 1905. Att Ossiannilsson under sådana förhållanden publicerade dikter som *Folket i vapen*, *Skyttesång* och *Appell* i samlingen *Orkester* 1907 och därpå belönades av det konservativa etablerade samhället för "ett varmt fosterländskt åskådningssätt", framstod som utmanande för socialdemokratiska skribenter, vilka ställde sig lojala till ungdomsförbundets linje och därmed var konflikten total.

Till slut några sammanfattande ord om den receptionsanalytiska aspekten av relationen mellan K G Ossiannilsson och arbetarrörelsen, dvs mottagandet av författarens litterära produktion inom arbetarrörelsen och då främst reaktionen så som den avspeglas i arbetarpresen.

Det var genom sina dikter, som Ossiannilsson blev portalfiguren inom arbetarrörelsen. Hans artiklar spelade en jämförelsevis ringa roll – de uppmärksammades inte i samma utsträckning som dikterna, ej ens under uni-

onskonflikten, då det var dikterna som av den borgerliga pressen betraktades som den största utmaningen. Någon betydelsefull politisk roll utöver att entusiasmera med kampdikter i Ungdomsmarschens anda spelade Ossiannilsson aldrig.

För arbetarrörelsen var det naturligtvis en triumf att inkorporera en skald med renommé i de egna leden. Ossiannilsson var ändå erkänd i etablerade kretsar, vilket såväl Levertin som Harald Hjärne hade bekräftat. Man har sett honom som "den gyllene knappen" på flaggstången, som Fabian Månsson uttryckte det. Och förtjusningen att äga en "riktig skald" i det egna lägret har sedan övertrumpat tveksamheten inför ideologiska tveigheter i hans produktion.

Det har dock i första hand rört sig om en selektiv reception från arbetarrörelsens sida. Man valde helt enkelt ut vad som för tillfället ansågs passande och begagnade det för sina syften utan att taga hänsyn till skaldens intentioner. Om en dikt innehöll en strof, som kunde begagnas agitatoriskt, avtryckte man den och anpassade den för sina syften utan att närmare se till kontexten. Så gjorde tidningen *Nya Samhället* (18/4 1902), då den i sitt avtryck av Ossiannilssons dikt Tiggarnes fosterland helt sonika strök de fyra sista stroferna. Förfarandet med dikten Sousa (ur *Örnar*, 1902) kan också illustrera förhållningssättet. På *Frams* första sida (sept 1903) uppmanade signaturen Ö "studerande ungdom, jordbruks- och industriarbetare" att "gå till storms mot samhällsorättvisornas gamla fäste" och med Ossiannilsson sjunga:

Ej, bröder, länge roste vi
i hörnens skumma fred:
vår skörd står gul – nu måste vi,
vi alla vara med!
För alla är en stegrande
batalj att stolt bestå,
ett hopp att ändtligt segrande
en lyckas höjder nå. / --- /

Att strofen är hämtad ur Sousa, en av Ossiannilssons karakteristiska hyllningar till krigets värden i motsats till "hörnens skumma fred", och där ett par strofer exponerar en närmast makaber entusiasm för slagfältet (Hör marschen mot kanonerna / i knuten energi – / där ligger mer i tonerna / än flockens melodi; / --- / Det flyger öfver trafvarna / af liekklippta lik – / det lyfter öfver grafvarna / sin käcka fanas flik) är man tämligen obekymrad om. Samma ambitioner att utnyttja för arbetarrörelsen ideologiskt dubiösa dikter för bestämda syften visade de båda arbetartidningar, som avtryckte dikten Kriget, vilken Ossiannilsson publicerat i ett uppenbarligen i hans ögon mera avpassat forum, *Svenska Dagbladet* (jfr ovan s 43). Andra dikter, som exempelvis Soldater, vilka visade sig helt omöjliga att anpassa, förbigicks med tystnad i arbetarpressen.

Frågan om ideologisk renlärighet i kampdikter har vi tidigare berört och funnit, att en suggestiv form säkerligen uppfattades som angelägnare än strikt renlärighet i idénnehållet (ovan s 40). Dessutom var kampdikterna av tradition bemängda med borgerligt idégods, vilket Lars Lönnroth senast har visat i sin analys av Henrik Menanders kampsång *Arbetets söner*, där sambandet med ”borgerligt idealistisk litteraturtradition och gammaltestamentlig mytologi” betonas.¹¹

Men Ossiannilssons framtoning i dess helhet – hur kontroversiell fann man den? Ja, toleransnivån förefaller vara hög, vilket kanske i viss mån kan tillskrivas den omständigheten, att någon djupare teoretisk-socialistisk debatt knappast existerade inom socialdemokratins åren kring sekelskiftet.¹² ”Man får komma ihåg vilken brokig blandning av idéer som satte sin prägel på den radikala och socialistiska ungdomen”, skriver Ernst Wigforss i sina memoarer (1 s 346). Och han fortsätter:

Wicksell var en idol för ungsocialisterna. Men också för socialdemokrater. De kände inte vad som skilde honom från partiet så som han själv. Att Ossiannilsson kunde bli partimedlem och ordförande i ett socialdemokratiskt ungdomsförbund var alltså inte så egendomligt, som det senare kunde förefalla. Han var diktare, leddes av sitt temperament och kom i en ohållbar position.¹³

Wigforss berör även (1 s 314) vad vi i ovanstående avsnitt kallade selektiv reception hos arbetarrörelsen, och Wigforss' egen reaktion inför skalden torde väl beskriva ett sådant förhållningssätt:

Om hjältar skrev också Ossiannilsson. Den som en gång levtt bland de socialdemokratiska ungdomarna, som läste och deklamerade hans dikter, i dem fann uttryck för sin revolt mot det bestående och samtidigt för sin solidaritet med ett framtida fädernesland, gör gärna skillnad mellan det han kan uppskatta av diktningen och det som stötte bort eller lämnade honom oberörd.

Hur starkt etablerad Ossiannilsson var inom arbetarrörelsen framgår av Lars Wolfs intressanta undersökning om litterära reaktioner på 1909 års storstrejk, *Tigande diktare?* Wolf har bland annat undersökt arbetarpressens ”litterära utbud i storstrejkstid”, varvid han utförligt excerperat tretton tongivande socialdemokratiska dagstidningar under andra halvåret 1909.¹⁴ Av hans excerpering framgår (s 85), att Ossiannilsson, näst Maria Sandel, som för tillfället hade en följetong i arbetarpressen, svarade för det överlägset största antalet tryckta bidrag under perioden. Wolf konstaterar därmed, att K G Ossiannilsson är ”det stora namnet i arbetarpressens litterära spalter, och Barbarskogsstriden har ännu inte fått hans tron att vackla”. En omständighet, som Wolf emellertid förbigår, är att samtliga bidrag av Ossiannilsson, utom ett, är avtryck av äldre dikter.¹⁵ Där återfinns *Samling!*, *Sverige*, *Axel Danielsson*, *Proletär!*, *Den röda sidan* med flera dikter.

Det var således icke skalden som åter engagerade sig i dagshändelserna,

utan arbetarpressen som mobiliserade hans tidigare alster i en speciell situation. Trots alla ideologiska differenser och meningsskiljaktigheter, som senast ventilerats och accentuerats genom Barbarskogsstriden, fann man inom rörelsen hans dikter användbara och utnyttjade dem när tillfälle förelåg. Denna attityd är symtomatisk för arbetarrörelsens ställningstagande till Ossiannilsson; det är fråga om en ambivalent, selektiv hållning som filterar bort för rörelsen mindre attraktiva och mindre användbara komponenter i skaldens framtoning, för att med desto större entusiasm anamma och absorbera det för rörelsen ändamålsenliga och användbara.¹⁶

Vi kommer emellertid att i följande kapitel taga del av hur *en* betydelsefull socialdemokratisk skribent alltifrån början av Ossiannilssons socialistiska engagemang med skepsis betraktade skaldens åtaganden och utspel i arbetarrörelsens tjänst. Och det polemiska förhållande som uppstod mellan parterna, jämte de förvecklingar som därav följde, fick en avsevärd betydelse för Ossiannilssons inställning till arbetarrörelsen.

8. K G Ossiannilsson och Bengt Lidforss

Bengt Lidforss, sekelskiftets mest inflytelserike socialdemokratiska kulturskribent, kom att bli föremål för avbildning i flera romaner, men har knappast någonstans erhållit ett så hatfullt porträtt som i *Barbarskogen*. Då romanen utkom, reagerade recensenter och debattdeltagare i såväl borgerlig som socialdemokratisk press mot det lätt identifierbara nidporträttet, vilket ansågs ha tillkommit i hämndlystnad från Ossiannilssons sida.

I bakgrunden fanns en mångårig polemisk fejd, som utkämpades öppet i tidningsspaltarna mellan de båda kontrahenterna. Den kan delvis följas i det häfte, *Barbarskogens skald* (1908), som Lidforss utgav under den stormiga debatten om *Barbarskogen*, och i vilket han publicerade de artiklar han ”under årens lopp kommit att egna åt hr K. G. Ossian-Nilssons verksamhet som skribent”.¹

Bengt Lidforss, som var docent i botanik vid Lunds universitet sedan 1897 (professor i Uppsala 1910), började medarbeta i *Arbetet* redan på Axel Danielssons tid och blev efter sekelskiftet under signaturen B. L. välkänd för sina artiklar i naturvetenskapliga, politiska och litterära ämnen. Han var samtidigt en av våra främsta polemiker, lika beundrad av sina anhängare som hatad av sina fiender. För alla uppgifter rörande hans levnadsteckning hänvisar jag till Nils Beyers utomordentliga biografi från 1968.²

”Den egentliga anledningen låg väl i deras vitt skilda temperament: eld mot is, den heta känslomänniskan mot den kalla kritikern, och i yttre mening

borgaren mot bohemen. Kanske har inte minst den sistnämnda motsättningen spelat in" – så kommenterar en samtida, Zeth Höglund, brytningen mellan Ossiannilsson och Lidforss.³ Det är säkert en riktig iakttagelse, som Höglund gör. Hur Lidforss uppfattade skalden och dennes gästspel inom socialdemokratin, får vi anledning att återkomma till i det följande; att det för Ossiannilssons del i hög grad rörde sig om en djupt rotad motvilja mot Lidforss' bohemska framtoning torde stå klart. Ossiannilsson var en utrerad renlevnadsman, som med yttersta ogillande bevitnade Lidforss' skandalbetonade privatliv. I memoarerna uppger han sig tidigt ha tagit avstånd från Lidforss och dennes "bohemscola" bland Lunds studenter, rädd om både sin hälsa och sitt "borgerliga anseende".⁴ Lidforss' drag av bohem och de omskrivna skandalerna i samband med hans person är något, som Ossiannilsson ej försummat att framhäva i *Barbarskogen*. Medan pressdebatten pågick, framhöll han upprepade gånger i brev till vänner sin avsky för Lidforss' bohemliv och förklarade det vara en "sammällsplikt" att avslöja dekadansen.⁵

Ytterligare en källa till misshälligheter låg i de båda parternas skilda preferenser i litteraturkritiska frågor. Lidforss var, som Beyer utrett, helt apolitisk i sin bedömning av lyrik och prisade skalder "för hvilka poesin är ett väsen alltför högt och heligt för att användas i dagsbestyrens tjänst".⁶ Han betraktade Vilhelm Ekelund som Sveriges störste lyriker.⁷ Ossiannilsson, vars egna dikter utgör motpolen till Ekelunds stämmningsfyllda verser, stod helt främmande för all kontemplativ, fin-de-siècle-influerad poesi. "Jag har aldrig kunnat förstå den uppskattning, som kommit Vilhelm Ekelund till del", skriver han vid ett tillfälle (*NT* 15/12 1906) och fortsätter:

Hans språk är oartikulerat, raffinerat konstlöst. Hans dikter förefalla som i naturen nedskrivna utkast, förstudier till dikter. De förefalla som utrop, som utandningar av en poetisk själ, som skulle vilja giva sig konstnärlig form, men icke förmår det.

Som framgår av det följande, gav ämnet upphov till förbittrade meningsutbyten mer än en gång och ledde så småningom till att de personliga förbindelserna mellan Lidforss och Ossiannilsson bröts.⁸

Oenighet mellan parterna förelåg också i andra frågor, som exempelvis det nationalistiska engagemanget samt i favorisering av skilda kulturnationer. Lidforss' patriotiska böjelser härrör främst från senare delen av seklets första decennium, medan han omkring sekelskiftet och även senare var en hängiven beundrare av tysk kultur och tyskt väsen.⁹ Han gick så långt i sina pangermanistiska sympatier, att han förordade Sveriges inträde i det tyska statsförbundet.¹⁰ Ossiannilsson gjorde alltifrån inträdet i ungdomsförbundet nationalismen till en huvudfråga; efter fosterlandet var det England, "personlighetsprincipens och personligheternas land framför alla", som utövade starkast dragning.¹¹ "Tysk" och "tyskinfluerad" är ofta negativt värdeladdade ord i hans litteraturkritik.¹²

När det gäller Ossiannilssons redovisning i memoarerna av förhållandet till Lidforss, är det påfallande, att han fortfarande fyrtio år efteråt har samma hätska och aggressiva inställning till Lidforss, som kom till uttryck i *Barbarskogen*. Efter att ha delgivit oss sin mycket personliga uppfattning av Lidforss som skribent och privatmänniska, förklarar han:

Det var också Lidforss, som först och utan anledning och utmaning upprepa-
de gånger angripit mig. Att jag teg eller drog mig undan, att jag till och med
flyttade från staden och provinsen, blickade inte hans lurande långsinthet. I
sju år fördrog jag stillatigande hans aggressivitet. När jag äntligen i en tidning
försvarade mig, ställde sig ett helt politiskt parti på B L:s sida. Ingen kan gär-
na undra på, att mitt tålmod tog slut. Det var inte mitt fel, att när jag äntli-
gen själv gick till anfall i bokens form, hans person erbjöd så många blottor
att sätta in stöten på.¹³

Är det en korrekt bild av förhållandet, som Ossiannilsson här förmedlar?
För att erhålla svar på frågan, är det nödvändigt att göra en tillbakablick på
det mångåriga polemiska mellanhavandet främst såsom det avspeglas i
pressen, men också med hänsyn tagen till annat tryckt och otryckt material.

Låt oss först se närmare på Lidforss' recensioner av Ossiannilssons tre
diktsamlingar *Masker* (1900), *Hedningar* (1901) och *Örnar* (1902). Recen-
sionen av *Masker* (*Arbt* 17/12 1900) är inte helt negativ, men överlägsen
och raljant i tonen. B L har observerat, att kritiken mött samlingen med
”enhälligt bifall”, vilket han tillskriver författarens rutinerade ”välde öfver
formen”. Han citerar med uppskattning några strofer ur dikten Cecil Rhod-
des och konstaterar, att Ossiannilsson har ”goda förutsättningar för att bli
en politisk versmakare af rang”. Men skaldens såväl i tiden som rummet
avlägsna ämnen jämte de påträngande Frödinginfluenserna får honom att
som avslutning citera Heine: allt hade kunnat sägas bättre på prosa.

I recensionen av *Hedningar* (*Arbt* 3/2 1902) citerar Lidforss avsnitt ur
samlingens båda antiklerikala dikter, vilkas strofer han bedömer som
”manliga”, med äkta patos och med rytmer som ”susa och blänka som
långa, vinande sabelhugg”. Lidforss' apolitiska bedömningsgrunder sätter
emellertid sin prägel på återstoden av recensionen, där han avfärdar större
delen av Ossiannilssons produktion som ”rimmad journalistik”, visserligen
kraftfull och stilistiskt elegant men i längden enformig och opoetisk; avslut-
ningsvis ifrågasätter han den samtida kritikens omdöme, då den trots ”fun-
damentala brister” i Ossiannilssons dikter firat dem som ”fullblodspoesi
och framtidsmusik”.

När recensionen av *Örnar* (*Arbt* 16/12 1902) publicerades, hade Lidforss
gjort en helomvändning. Den ironiska och överlägsna tonen var borta för
att lämna plats för översvallande entusiasm: nu gör Ossiannilssons ”ten-
denspoesi” alltigenom ”intrycket av *man*”, han är en av ”de naturer, i hvil-

kas väsen det ej finns en enda konservativ blodsdroppe, men däremot en god dosis revolutionär dynamit". Lidforss finner i samlingen en "andlig blodsförvantskap" med Nietzsche, men till skillnad från den tyske filosofen äger Ossiannilsson en demokratisk fördomsfrihet, som trots all hjältedyrkan icke isolerar honom från "folkets breda lager", i det han verkar för höjandet av den stora massans kulturnivå. Lidforss anser vidare, att "en av de starkaste makterna" i Ossiannilssons diktning är den "otidsenliga idealism", som vackrast uttryckts i samlingens dikt Themistokles och som innebär att

den, som vigt sitt lif åt ett stort och ädelt mål, ej får låta sin handlingskraft söndersmulas av de tusen hänsyn, som trycka den kortsynta och egoistiska vardagsmänniskan ned i gruset. En sådan idealism är allt annat än immorallisk; den ställer tvärtom betydligt högre och hårdare kraf på sin man än de kristna husdjursdygdena, och den smutsas aldrig ner af tankar på tack och vedergällning.

Recensionen, som avtecknar den nietzscheanskt färgade elitismen som gemensam värderingsnorm för de båda senare så bittra antagonisterna, väckte förvåning i samtiden. Ernst Wigforss är en av dem, som kommenterat den, och han lämnar i sina memoarer en plausibel förklaring till Lidforss' helomvändning. Man uppmärksammade nämligen när recensionen publicerades, berättar han, att B L avtryckt hälften av dikten Themistokles' sexton strofer, och detta tolkades som att B L känt sig "personligt berörd" av dikten.¹⁴ Den episod Wigforss i sammanhanget omnämner styrker hans uppfattning. Att Lidforss många år efter *Örnars* publicering alluderade på dikten Themistokles, tyder på starkt engagemang för densamma.¹⁵ Han har sannolikt sett sig själv skickligt och välvilligt porträtterad i den mörke grubblaren Themistokles' gestalt eller också känt en mycket stark frändskap med porträttet, och detta har sedan färgat av på hans bedömning av hela diktsamlingen.

När Lidforss i maj 1903 (*Arbt* 9/5 1903) recenserade ett samlingshäfte dikter och essayer betitlat *Från Skåne*, hade entusiasmen för Ossiannilssons diktning synbarligen ebbat ut. Dennes bidrag i häftet omnämns välvilligt, men en reservation tillfogas för uppfattningen, att hans dikter skulle utgöra "inledningen till en ny tid för Skåne och skånskt kulturlif". Recensionen är utformad som en hyllning till den skånska diktning, som utgått från Ola Hansson och Vilhelm Ekelund, och därjämte får även Ernst Norlind och häftets debutant, Anders Österling, del av lovorden.

Denna recension föranledde Ossiannilssons broder, läroverksadjunkten N Theodor Nilsson, att månaden därefter i *Malmö-Tidningen* (26/5, 27/5 1903) publicera några artiklar rörande den skånska konsten, som enligt hans åsikt genom dekadenta och främmande inslag kommit att avlägsna sig

från det äkta, friska och sunda skånelynnet. Särskilt angrep han Ola Hansson, Vilhelm Ekelund och Ernst Norlind, vilkas litterära framgång helt berott på, att "individer ur deras beundrarekrets / --- / med mindre aktningvärda medel velat verka för utbredandet af deras konst och för undertryckandet af andras".¹⁶

Lidforss, som torde känt sig åsyftad, bemötte kritiken i *Arbetet* (4/6, 5/6 1903) med ett par artiklar under rubriken "Skånsk kultur". Han framhåller det fruktlösa i att tillskriva en viss landsända speciella egenskaper, men ger i alla fall sin bild av det skånska lynnet – en bild, som icke överensstämmer med N Th Nilssons. Han raljerar med dennes krav på "frisk" diktning och tillbakavisar anklagelsen om Ola Hanssons kosmopolitism och Vilhelm Ekelunds och Ernst Norlinds tyska beroende. Allt tal om en sammansvärjning i Lund "mot den friska och den starka delen af skånska konsten" anser han vara "en ful skenmanöfver, afsedd att skada Ekelund och Norlind". Hans slutrader riktas mot ett tämligen uppenbart mål:

Det kunde vara intressant nog söka upp de motif, som ledt herr Theodor Nilsson till hans handlingssätt; men vi afstå därifrån, då ett sådant spårsökande måhända kunde föra oss öfver den tröskel, som leder till familjelivets hälgd.¹⁷

Det är naturligtvis svårt att avgöra om Ossiannilsson på något sätt medverkat i broderns inlägg, även om mycket talar därför. Vi kan emellertid konstatera, att broderns litteraturuppfattning är identisk med Ossiannilssons; han framlägger i artiklarna tankegångar, som Ossiannilsson företrädde under hela decenniet. Som jämförelse kan vi återropa skaldens artikel "Svensk litteratur" (*NT* 12/11 1905), som är synnerligen samstämmig med broderns inlägg i fördömselen av det sjukliga och förgångelsepräglade i lyriken och i förordandet av en "hälsans kultur".¹⁸

Polemiken ledde i varje fall till en brytning av de personliga förbindelserna mellan Ossiannilsson och Lidforss.¹⁹

Även i nästa fas av polemiken är Ossiannilsson indirekt berörd. Nils Beyer avslöjar i boken om Lidforss (s 273 f) en kortvarig schism mellan Lidforss och tidningen *Arbetet* i december 1903. Anledningen anser Beyer vara en "kritisk kommentar", som redaktionen tillfogat Lidforss' recension av Ekelunds *Elegier* (*Arbt* 9/12 1903). Då B L i recensionens avslutning skriver: "vad är, när den lyckas som bäst, den politiska lyriken annat än en rimmad ledare, som kunde sagts lika bra eller bättre på prosa", har redaktionen genom en asterisk tillfogat: "Det ena goda förskjuter ej det andra. Förständig anmärkning af Red." Beyer har funnit, att Lidforss i ilskan över tilltaget avbröt förbindelserna med tidningen och i ett brev vände sig till Hjalmar Branting för att söka anställning i *Social-Demokraten*:

Med andra ord: jag står helt och hållet till Soc.Demokratens disposition – om Ni anser Er kunna ha något bruk af mig. ”Arbetet” har ju numera ett sådant öfverflöd på akademiskt bildade medarbetare, Henrik Berg, Ossian-Nilsson, Edwin Malmström o. s. v., att de ej längre ha användning för mig; det är nämligen just detta akademiska element, icke arbetarna, som utrotat mig ur bladet (Beyer s 274).

Att i likhet med Meurling (s 19) på grundval av Beyers uppgifter hävda, att Ossiannilsson intrigerade bort Lidforss ur *Arbetets* spalter, är att tillmäta skalden en alltför betydelsefull roll. Det torde vara uteslutet, att tidningen för hans skull skulle offra sin mest uppmärksammade medarbetare.²⁰ Men det förefaller naturligt, att redaktionen i den nämnda noten avsett ett försvaret för Ossiannilssons dikter – man hade ju tidigare under året gjort reklam för och distribuerat hans urvalshäfte tendensdikter, *Stormklockan*. Då Lidforss tidigare med samma argument, ”rimmad journalistik”, avfärdat Ossiannilssons båda första diktsamlingar, har han blivit ursinnig över redaktionens tillrättavisning och för några veckor brutit kontakten med tidningen.

Hittills hade misshälligheterna parterna emellan varit av litterär karaktär, men så småningom fick fejden också en politisk ton. I tidskriften *Frams* majnummer 1904 kan vi observera, att Lidforss med skepsis betraktade Ossiannilssons något storvulna engagemang och framtoning i spetsen för ungdomsförbundet. Ossiannilsson publicerade i detta nummer av tidskriften en kampsång, Rösträttsmarsch, som var avsedd att sjungas till samma melodi som den danska sången Den tappre Landssoldat.²¹ I samma nummer av tidskriften finns också en artikel av Lidforss med rubriken Ungdomstankar, i vilken han bl a framhåller de olikartade förhållanden under vilka åttio-talets och det nya seklets ungdom har kämpat och kämpar:

På underklassens ungdom har känslan af att vandra fram till strid genom ödemarken, där pionier redan gått, ibland den verkan, att man vill slå ett tapperhetsrekord. Då det för ögonblicket ej finnes användning för det fysiska modet, söker man gå en medelväg, och vill genom hotelser, fraser och stora ord väcka skenet af en revolutionsmöjlighet, som för närvarande absolut icke existerar. Denna känsla af tryck inför de äldre generationernas redan tillryggalagda väg tar stundom formellt korrekta uttryck i bunden form, men någon betydelse framåt eger den icke.

Enligt Gustav Möller (s 17 f), som medverkade i *Fram* vid tidpunkten, löd den ursprungliga versionen av sista meningen i citatet:

[---] tar stundom formellt korrekta uttryck i bunden form, men någon betydelse framåt eger den icke, även om den haltar fram på danska chauvinistmelodier.

Möller omtalar, att Lidforss' sarkasm hann komma med i ett par exemplar av tidskriften, innan den uteslöts.²²

Under sensommaren 1904 kom en vändning i polemiken, som gav eko även utanför *Arbetets* spalter. Lidforss publicerade då i *Arbetet* (13/8) en recension av ungdomsförbundets agitationsskrift nr 1, den av Ossiannilsson författade *Är du nöjd med din ställning?* Recensionen har rubriken "Agitationens ABC" och upptar tre spalter på ledarplats. Lidforss inleder med att icke betvivla författarens eller förbundets goda avsikter:

Det är redan mycket aktningvärdt, när en person, som likt Ossian-Nilsson både i den egna och den allmänna opinionen är en skriftställare af rang, det oaktadt ej drar sig för att som simpel soldat i ledet kämpa för en så hatad och föraktad sak som arbetarklassens ekonomiska frigörelse.

Med uppskattning citerar han, vad Ossiannilsson har att säga arbetarungdomen om emigrationen, men konstaterar snart, att åtskilligt i broschyren är "förkastligt". Han förstår svårigheten att "träffa rätta tonen" i en skrift som främst vänder sig till oorganiserade arbetare, men kan bara fastslå, att "Ossian-Nilsson under sin sträfvan att bli förstörd af de breda lagren skruvat ner intelligensens veke så djupt, att dess låga ej längre lyser, endast osar och sotar". Broschyren söker inte "väcka entusiasm, rättskänsla och framtidstro", utan vädjar till "så tarfliga känslor som afvundsjuka och krass egoism". Ossiannilssons beskrivning av kapitalisten som dagdrivare citeras, och Lidforss kommenterar:

[---] och om också epitetet *dagtjuf* och *latmask* kunna passa in på en del af Sverges arbetsgifvare, så är det helt enkelt dumt att vilja stämpla hela klassen som en samling indolenta odågor. Det är dumt, därför att ett sådant påstående, hvars ovederhäftighet kan påvisas när och hvarsomhållst, ger motståndarne ett förträffligt vapen i händerna.

Efter några råd om hur socialistisk agitation bör bedrivas – riktas mot orättvisorna i samhället, ej vädja till sämre lidelser utan vända sig till "själens bästa krafter", "framhålla de ideella momenten i socialismen utan att därför lämna verklighetens fasta mark" – avslutar han inlägget med följande ord:

Ossian-Nilsson är utan tvivel en god demokrat, när situationen så kräver, men han synes ännu ha för mycket öfverklassblod i kroppen för att fullt förstå, att äfven folkets breda lager kunna ha öra för idéernas vingslag och öga för idealens värld. Som god soldat borde han dock veta, att den tillfälliga framgång, som kan vinnas genom att förtala motståndaren, icke är värd att bära det stolta och vackra namnet seger.

Ossiannilsson blev ursinnig över recensionen, vilket framgår av bl a hans agerande i ungdomsklubben, där han uppenbarligen krävt en diskussion om recensionen. Ur protokollen kan vi utläsa, att man på förslag av Sigfrid Hansson i ett styrelsemöte den 16/8 1904 beslutade att uppta en sådan diskussion vid det ordinarie klubbmötet den 30/8 1904.²³ Per Albin Hansson

inledde detta möte och yrkade i sin framställning på protest mot tidningen *Arbetet*, som infört recensionen. Ossiannilsson begärde därefter ordet och förklarade, att broschyren var "skrifven för jordbruksarbetarna och inte för en bildad publik"; hade han känt till att broschyren skulle recenseras, "i synnerhet" av B L, hade han aldrig skrivit någon. Och han fortsatte enligt protokollet:

Mig gör recensionen ingen skada, hvad som mest förargar mig är att förbundet kommer att lida däraf; högerpressen har redan fått fatt i den. Nyligen har den citerats i stockholmsbladet. Men, hvad som förvånar och förargar mig mest är att "Arbetet" har intagit denna kritik. Hade en högertidning gjort det, då hade jag funnit det helt naturligt, men att "Arbetet" har gjort det, det är nästan detsamma som "gå din väg" – "Mohren har gjort sin tjänst, mohren går". Jag har gjort hvad jag kunnat, jag går: adjö.

Härefter avlägsnade sig Ossiannilsson från mötet. I den diskussion som följde, beklagade de flesta att *Arbetet* infört recensionen. Både Per Albin Hansson och Sigfrid Hansson ansåg, att det var Lidforss' personliga hat mot Ossiannilsson, som givit upphov till den – "hade någon annan skrivit broschyren så hade nog inte B. L. gjort sig den mödan att skriva en 2-spalstig recension". Diskussionen slutade emellertid med, att man i stället för den föreslagna protesten mot *Arbetet* med 27 röster mot 24 beslutade att "uppmåna Ossian-Nilsson att ingå i svaromål".²⁴

Hur reagerade Ossiannilsson? Vi kan omedelbart konstatera, att han inte vidare återkommer i klubbens protokoll. De 19/8 1904 anhöll han centralstyrelsen om tjänstledighet, vilket beviljades genom brev den 2/9 1904. Alma Jönsson, centralstyrelsens tillfälliga sekreterare, skrev bl a:

Men kunna vi ej annat än beklaga den stora förlust såväl Centralstyr. s. Förbundet i dess helhet härigenom kommer att lida. På samma gång vi uttala vårt tack för Edert gjorda arbete i Centr.styr. uttala vi en förhoppning om, att snarast få återse Eder bland Centralstyr.:s medlemmar.

Den 23/9 1904 skrev Per Albin Hansson följande till Ossiannilsson för centralstyrelsens räkning: "Då nu agitationen tager allas krafter i anspråk och vi alltså har dålig råd att undvara en så praktig och initiativrik man som du, beslöt C-S att göra en förfrågan huru länge du hade tänkt dig att din semester eller tjänstledighet skulle räcka. I hopp om svar omgående [---]." Av senare brev framgår, att Ossiannilsson vid detta tillfälle utträtt ur såväl centralstyrelsen som förbundet.²⁵ Till Ellen Key skrev han den 6/11 1904:

Ni vet kanske, att jag t. v. skilt mig från det socialdemokratiska arbetet i Skånes hufvudstad. Saken är, att jag inte har tid. Saken är ock, att jag inte har lust. Äfven socialdemokratin (i Malmö åtminstone) har sitt Illusia. Jag är, som Ni nog vet, inte rädd för kriget – men inbördeskriget hör inte till mina svärmerier. Det hinkeanska gnället roade mig måttligt. Att nu höja upprorsfa-

nan som en ny Hinke lockar mig inte. Så länge emellertid Docenten Lidforss skall ha rätt att ge utlopp åt sin privata hätskhet i tidningen *Arbetet*, är det bäst för rörelsen, om hans fiender hålla sig fjärran. Emellertid svarar jag inte för framtiden. Och slår jag till, så skall det värka i mer än en åsnekindbåge, det tror jag mig kunna utlofva. Jag har tidningar nog till mitt förfogande.

Ossiannilssons reaktion utåt manifesterades i *Frams* septemhernummer 1904, där han publicerade en dikt, *Ve de besegrade!*, som "allmänt ansågs" riktad mot Lidforss.²⁶ Nedan citeras den första jämte de två sista stroferna av dikten.

Bedjen för min ofärd, I som spottat på mig,
I som gett mig blott en blick af gäckeri:
skola eder småleks fläckar tvagna bli,
noga, mycket noga måste ödet två mig.
/ --- /

Narr, som utan tanke sände dina sting,
blott att se din klinga glittergnistor stänka:
narr, jag föddes just att lära narrar tänka,
blotta deras hjärnors tomma ingenting.

Mycken, mycken vanmakt ödet skall bestå mig,
innan mina narrar se sig trygga mer:
oerhörda plågor planar jag åt er,
bedjen för min ofärd, i som trampat på mig!²⁷

I den socialdemokratiska ungdomsklubben föreslog en styrelsemedlem den 4/10 1904, att man åter skulle upptaga frågan om protest mot tidningen *Arbetet* till diskussion, men mötet den 11/10 avslög med stor röstövertikt protesten.²⁸ Det är möjligt, att den hatfulla dikten i *Fram* hade betydelse för utslaget.

Arbetet kommenterade inte Ossiannilssons utträde ur förbundet. *Fram* införde en mindre notis i novembernumret 1904:

Efter en längre tids tjänstledighet har skriftställaren hr K. G. Ossian-Nilsson afgått såsom förbundsordförande. Till hans efterträdare har valts muraren hr Siegfried Hansson.

Nästa inslag i den polemiska striden stod Lidforss för, då han i januari 1905 recenserade Ossiannilssons diktsamling *Svart och hvitt* (*Arbt* 4/1 1905). Lidforss konstaterar, att samlingen icke tillför Ossiannilssons diktning något nytt. Det i samlingen ingående dramats huvudperson finner han vara "en målmedveten och hänsynslös kraftnatur av det slag, som Ossian-Nilsson redan förut titt och ofta förhärsligt, och som i grund och botten synes vara idealiserade projektioner av hans eget väsen". Samlingens fristående dikter omnämns positivt, framför allt inledningsdikten *Sverige*, vars "manligt behärskade form" Lidforss menar "ypperligt harmonierar med

den manliga fosterlandskärlek, som bär upp dikten". Med tanke på dessa "elitdiker" beklagar så Lidforss det missbruk av sin talang, som författaren gör sig skyldig till genom att i pressen frikostigt strö underhaltiga alster. Den "intellektuella plasticitet", som får Ossiannilsson att "ena dagen skriva ett glödande antikristpoem / --- /, andra dagen en religiös juldikt i 'Sydsvenskan' och på den tredje dagen förhårliga guds moder i damtidningen Idun", ger Lidforss numera intrycket, att

den röda fanan för Ossian-Nilsson icke är en flagga att hissa i topp, utan fastmer ett segel, som för förliga vindar skall bära hans egen lilla farkost öfver böljorna.

Angreppet blev av allt att döma en av orsakerna till Ossiannilssons beslut att flytta från Malmö; till K O Bonnier skrev han den 26/1 1905:

Af flera orsaker flyttar jag snarast möjligt (inom en vecka) till Göteborg. / --- / Det är bl. a. i arbetsrons intresse jag gör denna bostadsändring.

I ett brev adresserat till Viktor Larsson, *Hallands-Postens* redaktör, våren 1908 pekade han likaledes med ett mera drastiskt ordval på de yttre omständigheterna bakom beslutet att flytta:

Hänsyn känner jag få, men hänsynen för partiet har hittills avhållit mig från att visa en socialdemokratisk dekadensbild, full av otäck, ruttnande verklighet – en bild, som en gång kom mig att förfärad fly min barndoms stad.²⁹

Vapenvilan, som inträdde mellan parterna med Ossiannilssons avflyttning till Göteborg i början av 1905, bröts av den polemik Ossiannilsson involverades i med anledning av Sigurd Järles kritiska kommentar till hans diktning i *Frams* decembernummer 1906 (jfr ovan s 71). Ossiannilsson gick hetsigt i svaromål (*Fram* jan 1907) och angrep arbetarpressens i hans ögon osolidariska hållning, i vilket sammanhang han också citerade Lidforss' angrepp i dennes recension av *Svart och hvitt*.

Senare på våren detta år, 1907, var det åter dags för öppen konflikt. Då utkom Lidforss' bok *Socialistisk journalistik*, i vilken bl a artikeln "Agitationens ABC" medtagits.³⁰ Ossiannilsson publicerade två artiklar i *Ny Tid* – den ena en recension av Lidforss' bok och den andra ett polemiskt angrepp på Lidforss själv, för att han låtit artikeln ingå i boken. I recensionen, som är kortfattad och reserverad, omnämns Lidforss' stilistiska egenskaper med uppskattning, men även docentens negativa sidor, hans vana att flå "sitt offer naked från varje trasa av moraliskt eller intellektuellt värde", får del av utrymmet (*NT* 27/5 1907).

Den andra artikeln är mera utrymmeskrävande – den upptar nära nog hela *Ny Tids* första sida (28/5 1907). Ossiannilsson uttrycker sin förvåning över att Lidforss infört "Agitationens ABC" i boken, då broschyren ej längre är aktuell och aldrig funnits i bokhandeln. Han finner det oridderligt att

uppvakta publiken, den till stor del *osocialistiska* publik, som läser Bengt Lidforss, med en kritik, och en synnerligen besk kritik av ett alster, som denna publik aldrig fått se.

Lidforss har sedan genom att citera ett par indignerade rader, vilka ryckts ur sitt sammanhang, givit en "alldes oriktig föreställning om såväl ton som innehåll" i broschyren. Efter några anmärkningar om den "fullständigt underkännande kritik" Lidforss ägnat hans böcker och de "försåtliga sidohugg", som samtidigt förekommit i recensionerna, övergår Ossiannilsson till broschyrens tillkomsthistoria. Han hade på Socialdemokratiska ungdomsförbundets begäran skrivit denna enkla och lättfattliga broschyr utan alla litterära anspråk – dess uppgift var att väcka "oorganiserade arbetare på socialistiskt obruten mark" till medvetande om "sin ställning och få in dem i organisationerna". Lidforss hade genast kastat sig över broschyren och lämnat in en mördande kritik av den till tidningen *Arbetet*. Ossiannilsson hade sedan, för att inte skymma "utsikten för partimedlemmar, som voro partiet dyrbarare", avlägsnat sig från Malmö, men kan nu konstatera, att han fortfarande "skymmer", eftersom Lidforss gjort om dumheten att publicera sin kritik. Avslutningsvis frågar han:

Men, hr docent, hur skulle det vara, om vi stackars angripna, som inför Er kritik icke tillåtas äga en trasa av vårt personliga värde, hur skulle det vara, om vi en gång på Er själv tillämpade Er egen taktik? Er moral och Er intelligens i all ära, men hur tror Ni att de skulle ta sig ut, om vi så där på Ert eget manér helt plötsligt ryckte kappan av dem?

Lidforss' genmäle med rubriken "K. G. Ossian-Nilssons martyrium", publicerades någon vecka senare i *Arbetet* (6/6 1907). Inledningsvis förklarar Lidforss varför agitationsbroschyren överhuvud behandlats. Han hade i flera år avvaktat ett tillfälle att protestera "mot den böjelse för överdrift", som gjort sig gällande i socialdemokratisk agitation. Hellre än att som åskådningsmaterial välja en broschyr från arbetarhåll och bli beskylld för att med sin "akademiska lärdom söka krossa en fattig arbetare etc.", föredrog han Ossiannilssons skrift "så *typisk* för den gottköpsagitation, som gör mer skada än gagn" – denne borde också i sin dubbla egenskap av högt upp-buren författare och stridbar polemiker" tåla "den lilla törn, som en sådan artikel kunde rendera honom". Beskyllningen om felaktiga citat tillbakavisar han:

hr Ossian-Nilsson vill väl icke påstå, att hans för oorganiserade arbetare avsedda agitationsbroschyrer äro så oklart formulerade, att ett resonemang, som i hans broschyr upptar ungefär en sida, blir missvisande, så snart det ej läses i omedelbart samband med det övriga.

I återstående delen av artikeln tar Lidforss upp Ossiannilssons klagomål om förföljelse och nedgörande kritik. Han visar, att kritiken av de två första

diktsamlingarna inte varit "fullständigt underkännande" och påpekar, att Ossiannilsson förbigår den positiva recensionen av samlingen *Örnar*, för vilken Lidforss t o m erhöi ett tackbrev från författaren. Efter att ha redogjort för Ossiannilssons egen delaktighet i polemiken, bli dikten i *Fram*, broderns artiklar i *Malmö-Tidningen*, vilka Lidforss anser att Ossiannilsson ligger bakom, samt hans "mångsidighet" (juldikterna), finner Lidforss det "lindrigt sagt en smula löjligt, när hr Ossian-Nilsson nu spelar ut sig som den förföljda martyren" och Lidforss "som den hatfulle och intrigerande fienden-förföljaren".

Ossiannilssons svar upptog åter fyra spalter på *Ny Tids* första sida (18/6 1907). Han påpekar i inledningen, att docent Lidforss minst av alla passar till granskare av andras "överdrifter" – "docenten L., som just *karaktäriseras* av uttryckets krassa överdrift, framför-allt i sin polemik". Härefter söker Ossiannilsson förklara, att juldikterna som Lidforss citerat icke är kristna, utan "panteistiska", att dikten om "narren" ej avsåg docenten, och att brodern och ingen annan skrivit "en artikel, som *icke* handlade om doc. Lidforss". Han radar sedan upp exempel på nedsättande omdömen, som Lidforss använt i recensionerna av hans diktsamlingar och konstaterar:

Docenten har naturligtvis full rätt att sköta sitt kritikerkall, som honom bäst synes. Han må också hjärtans gärna spotta åt mina stackars arbetardikter [---]. Jag har inte skrivit dem för att bli prisad. [---] "Små sår och fattiga vänner skall man inte förakta", och det är väl inte skäl att stöta ifrån sig en medkämpe i framåtskridandets armé. [---] Det bärande i hela min verksamhet har varit hänförelsen, hänförelsen också för ett ungt, storsint parti, som mäktade rymma *människor* och *icke blott nummer*. Men med organ sådana som *Arbetet* och dess skötebarn B. L. vilka *icke* respekterat bl. a. *mitt* människovärde, inspirerar partiet på sin höjd till tystnad.

Polemiken mellan Ossiannilsson och Lidforss gav upphov till en del kommentarer i den övriga svenska pressen. Två inlägg kan omnämnas här, eftersom Ossiannilsson själv tog mycket illa vid sig av denna inblandning. Viktor Larsson tog klart parti för Lidforss i sin tidning *Hallands-Posten* (10/6 1907) och menade, att Ossiannilssons "överdrivna känslighet för kritiken emellanåt antagit ledsamt löjliga och småfuttigt fåfänga former". För den andra kommentaren svarade Hjalmar Branting, som tog sin tidnings första sida (*SocD* 20/6 1907) i anspråk för ett trespaltigt inlägg i fejden. I artikeln utformad som en recension av Lidforss' bok ger han ett kortfattat referat av polemiken mellan parterna och finner, att Ossiannilssons artikel

rent barnsligt mynnar ut i att efter hans mening otillräcklig uppskattning av hans skaldskap är ett angrepp på hans "människovärde" och som tyckes antyda att hans ställning till *partiet* rätt mycket beror av recensionerna!

Beträffande införandet av kritiken i Lidforss' bok, ansluter sig Branting helt till dennes uppfattning:

I partipressen har man flerstädes beklagat, att ej B. L. uteslöt denna artikel, som givit anledning till en så föga uppbygglig personstrid. För min del kan jag icke dela den meningen. Det syndas över nog av oss litet var genom tystnadens undfallenhet mot ovederhäftigheter och förlöpnigar.

Lidforss' kritik borde Ossiannilsson, enligt Brantings mening, ha kunnat "bära med jänmmod". Artikelns avslutningsord utgör en hyllning till Lidforss:

/ --- / en på en gång ungdomlig och mognad stridsman för andlig och social frigörelse, icke ett spår av ofelbarhetsfasoner, utan en mänsklig, käck sapper, som tillhör vårt lands kulturella elit och som vårt parti är stolt att räkna bland sina andliga ledare.

Lidforss gav under rubriken "Den förföljda oskulden. En efterskrift" (*Arbt* 6/7 1907) ett sista bidrag till polemiken. Han finner det fortfarande egendomligt, att just "den kristna kyrkans högtidsdagar" har inspirerat Ossiannilsson till hans "panteistiska poesi", vilken sedan publicerats i "sambhällsbevarande kapitalistorgan". Ossiannilsson fortfar att ignorera den välvilliga kritiken av samlingen *Örnar* och radar upp lösryckta citat ur recensioner från 1900 och 1901. Avslutningsvis målar Lidforss upp en framtidsvision:

Men *en* sak så god som två veta vi numera: om det i en framtid skulle visa sig att hr Ossian-Nilsson bleve som han kallar det inspirerad till tystnad, och om det sedan, då tigandet i längden torde bli honom omöjligt, skulle hända att vi finge höra hans sonora stämma ljuda oss till mötes från ett *annat* läger, så veta vi nu, vad som då har vållat detta trista resultat. Det har skett, emedan under-tecknad, / --- / "narren med den tomma hjärnan" förnekat hr Ossian-Nilssons människovärde.

På hösten följande år utkom *Barbarskogen*. I förordet kan vi läsa bland annat följande:

Förhållanden, för vilka det här är onödigt att redogöra, har under det senaste året kommit mig att erfara en sällspord lättnad från hänsyn, som hittills präsat mig. En viss älskvärd uppriktighet har på senare tiden präglat umgängelsen med forna stridskamrater [---].

De förhållanden för vilka Ossiannilsson anser det "onödigt att redogöra" torde här ha fått sin belysning i granskningen av polemiken mellan honom och Lidforss. Att Lidforss spelat en stor roll för utformningen av *Barbarskogen* till en hätsk nyckelroman är tämligen uppenbart. Men frågan är om inte Brantings uppslutning på Lidforss' sida blev avgörande för Ossiannilssons avståndstagande från partiet. Indignationen i några brev talar för att han blev dödligt sårad av Brantings ställningstagande.³¹ Till Fredrik Ström, som vid ett senare tillfälle brevledes sökt beställa en dikt till Brantings femtioårsdag av Ossiannilsson, skrev skalden (8/10 1910):

Ursäkta mig – men nog finner jag denna anmodan karaktäristisk, inte för dig, men för det parti, vars uppdrag ditt brev tjänade. Episoden erinrar mig livligt om *Barbarskogens* sista kapitel. Sedan Hj. Branting 1907 tagit bestämt och aggressivt parti mot undertecknad, sanningslöst påstått, att jag hämndrecenserat Lidforss (jag skrev en *berömmande* recension över L:s Soc. journalistik samtidigt som jag i *en annan artikel* försvarade mig mot L:s angrepp), uppmanat *Ny Tid* att vägra mig plats för mina gemälen, sökt ställa min produktion på *ett lägre plan* än L:s litterära – och efter *Barbarskogen* i en synnerligen perfid artikel förklarat V. v. K:s berömmande recension förhastad, näväl, sedan allt detta (för mig idel nedslående överraskningar) inträffat, vill man, att jag skall uppträda med en *hyllningsdikt* åt den, som kom mig att förtvivla om allt vidare samarbete med socialdemokratin (-ter)!

Beskyllningen mot Branting för ansatser till ”nedtystning” återkommer i ett par andra brev.³² Det är svårt att avgöra hur bokstavligt vi skall uppfatta anklagelsen; men det är möjligt att Branting sökt påverka *Ny Tids* redaktion. En viss reserverad hållning kan nämligen iakttagas i en redaktionskommentar den 12/6 1907, då man skriver:

Under denna rubrik [Socialistisk journalistik] tilläto vi efter någon tvekan, emedan stridsfrågan som döljer sig därunder, hör så att säga uteslutande till Malmö, hr Ossiannilsson att få infört en artikel till bemötande. [---] Samtidigt uttala vi den önskan, att de båda parterna i denna fråga ej alltför mycket taga vårt utrymme i anspråk med vad de till äventyrs än en gång ha att säga varandra.

Någon vecka senare införde man dock utan kommentarer Ossiannilssons svarsartikel till B L (18/6 1907, ovan s 97) över fyra spalter på *Ny Tids* första sida.

Polemiken mellan K G Ossiannilsson och Bengt Lidforss med dess kulmen under år 1907 blev således den avgörande impulsen för tillkomsten av romanen *Barbarskogen*. Genomgången av denna polemik, där Lidforss väl får tillmätas de flesta anfallen, men där Ossiannilsson ej heller blev svaret skyldig, bör ge den förklarande bakgrunden till det hatfulla porträttet av Lidforss i romanen. Men även om detta polemiska förhållande spelade en stor roll för den känslige författaren, kan det likväl inte isoleras som enda motiv till Ossiannilssons stora uppgörelse med arbetarrörelsen. Naturligtvis fanns den ideologiska motsättningsgrunden där redan från början. Ossiannilssons extrema individualism, hans kulturaristokratism, nationalistiska patos och krigsdyrkan har så småningom visat sig oförenliga med engagemanget i arbetarrörelsen. Det är denna motsättning han söker avspegla i romanen *Barbarskogen*.

Såg Lidforss den ideologiska klyftan mellan Ossiannilsson och hans omgivning klarare än andra inom arbetarrörelsen? Den polemiska striden, sådan

den här redovisats, ger inte starkare skäl för den uppfattningen. Polemiken med dess personliga, närmast grälsjuka prägel, är mera inriktad på litterär prestige än ideologiska motsättningar. Lidforss torde emellertid inte ha satt någon större tilltro till Ossiannilssons häftiga känslöengagemang i socialismen, och klart är att han funnit skaldens lätt pompösa framtoning utmanande. Ossiannilssons hjälte- och ledarkult visar han som så många andra i partiet stor tolerans. Attityden är inte särskilt överraskande när det gäller Lidforss, eftersom B L själv var en personlighet ideologiskt präglad av sin samtids, dvs sekelskiftets, mångfasetterade och motsägelsefulla idéer. Som framgår av Beyers biografi, uppvisar hans åskådning besynnerliga avvikelser från den socialistiska läran; vi kan i sammanhanget erinra oss hans pangermanism, nietzscheanism och antisemitism, vidare hans kvinnouppfattning och den totalt apolitiska litteratursynen. Liksom Ossiannilsson framstår han som konsekvent radikal endast i kristendomskritiken.

Trots bittra meningsmotsättningar tycks den nietzscheanska övermänniskoattityden och kulten av hjältar vara något gemensamt för de båda här aktuella kontrahenterna. Samma attityd har vi tidigare iakttagit hos bland andra Axel Danielsson, Fredrik Ström och Zeth Höglund. Nu återstår att söka se dessa idéer i sitt tidssammanhang, att söka relatera dem till sekelskiftets speciella antidemokratiska, antiintellektualistiska och nationalistiska idéströmningar.

9. K G Ossiannilsson i litterär-politisk samtid och tradition

Ossiannilssons ideologiska framtoning i litterär och publicistisk verksamhet präglas, som den föregående framställningen utvisat, av extrem individualism uttryckt i en hjälte- och ledarkult som i hög grad innefattar förakt för demokratiska och parlamentariska verksamhetsformer. Hans åskådning är antiintellektualistisk med stark dragning till aktivism och stormfylld handling; brutal maktutövning, kamp och krig är något han ständigt glorifierar. Hans stora beundran för imperialismen överflyglas så småningom av hans nationalistiska patos; i ett vitalistiskt färgat perspektiv ser han den ungdomliga, sunda och kampvilliga arbetarklassen som förverkligare av en ny framtida storhetstid för landet.

Ossiannilsson var emellertid ej unik i denna sin åskådning; idéer av ovannämnda slag var i själva verket förhållandevis tidstypiska. För svenskt vidkommande har vi berört Rudolf Kjellén, och här kan tilläggas namnet på dennes kollega vid Göteborgs högskola, Vitalis Norström, vid sidan av Kjellén den göteborgska unghögerns främste idégivare och företrädare för antiintellektualistiska, vitalistiska och nationalistiska idéer.¹ Staffan Björck har påvisat tendenser av samma ideologiska art hos Heidenstam under hans

mest nationalistiskt orienterade period,² och några senare namn i samma tradition är exempelvis Fredrik Böök, som med stor entusiasm 1908 för svenska läsare introducerade Maurice Barrès, samt Sven Lidman med Silfverstååhlromanernas heroiska och nationalistiska patos.

På nordiskt område finns andra exempel. En dansk forskartrio, Giersing, Thobo-Carlsen och Westergaard-Nielsen, har i en studie, *Det reaktionære oprør. Om fascismen i Hamsuns forfatterskab*, beskrivit tematiska strukturer i Knut Hamsuns romaner och därigenom frilagt en ideologi med nära anknytning till de ovan nämnda idéerna.³ Sven Møller Kristensen har i en intressant essay, "Prænazisme før 1914", kartlagt danskt "aandsliv" före första världskriget, varvid han hos flera tidningsskribenter och författare konstatat böjelser för "biologisk tænkning" främst inriktad på krigsaktivitet.⁴ Och när det gäller finlands-svenskt språkområde, har Sven Willner analyserat Bertel Gripenbergs utveckling från "Euterpe till Lapporörelsen" och framhållit heroismen, handlingskulten och glorifieringen av kriget i Gripenbergs diktsamlingar alltifrån den andra samlingen, *Gallergrinden*, vilken utkom 1905.

Gunnar Aspelin har i *Tankelinjer och trosformer* (s 383 f) lämnat en sammanfattning av vad denna sekelskiftets speciella idéströmning innebar. Han ser i första hand Nietzsche som banbrytare för den irrationalistiska viljekult som sätter sin prägel på europeisk litteratur omkring sekelskiftet. Idéströmningen, som är en reaktion mot det föregående seklets livströtta pessimism och skepticism, vänder sig mot demokratiska, pacifistiska och intellektuella ideal, vilka bedöms som viljeförlamande och upplösande krafter. Mot kritisk reflexion sätter den handling och mytbildande fantasi, och en heroisk etik med kult av den tappra och hårda viljan proklameras.

Aspelin ser tidens imperialistiska tendenser återspeglade i denna "ideologiska förskjutning", och han nämner som exempel Rudyard Kiplings glorifiering av soldatliv och brittisk erövringspolitik och vidare Maurice Barrès' extrema individualism som övergår i nationalism och soldatheroism. Hit hör också George Sorels beundran för arbetarklassens revolutionära handlingskraft samt dennes förakt för parlamentariska och demokratiska ideal. Idéströmningens kulmen finner Aspelin i den italienske författaren Marinettis futuristiska manifest av år 1909 med dess handlingskult som blivit brutalitetskult: Marinetti lovsjunger den hänsynslösa kraftutvecklingen som sådan, antingen den uppenbaras hos enskilda revolutionära anarkister eller i det organiserade kriget (ibid s 384).

Mot denna fond avtecknar sig den ideologiska hållning Ossianniilsson exponerar i sin diktning som tämligen tidstypisk; flera av hans idéer tycks helt enkelt ligga "i tiden". I det följande kommer jag att sammanställa hans diktning med några av de ovan nämnda namnen i Aspelins översikt jämte ytterligare ett par andra namn, men naturligtvis kan det av utrymmesskäl ej

bli fråga om en utförlig komparativ undersökning med kartläggning av tänkbara inspirationskällor. Min avsikt är inte att i första hand påvisa bestämda influenser, utan snarare att peka på överensstämmelser i de tids-typpiska dragen samt framhålla några litterära preferenser skalden gett uttryck för.

Att sammankoppla Ossiannilssons första diktsamlingar med Friedrich Nietzsches namn ter sig inte speciellt långsökt. Där förefaller ett närmast vulgarnietzscheanskt perspektiv vara iögonfallande med aristokratiskt extrem individualism, antidemokratism, förhållande av kamp och krig och förakt för kristna dygder som mildhet, svaghet.

Praktiskt taget alla forskare, som haft anledning att beröra Ossiannilssons diktning, har placerat honom i Nietzsche-traditionen. Harald Beyer, som kartlagt Nietzsches inflytande i nordisk diktning, nämner de ovan uppräknade sammanfallande dragen, men erinrar också om Ossiannilssons tillbakavisande av allt tal om Nietzscheanska impulser.⁶ Beyer konstaterar dock i sin sammanfattning "en indirekte påverkan, både när det gäller svermeriet för det gamle hedenske livsideal, styrken och livsdugligheten, och forakten för det svake, förkröblete".⁷ Ossiannilssons hjälte-typ i såväl dikterna som Jörgen Kock-dramat vill Beyer också sammanställa med den härskartyp som Nietzsche i senare verk kallat "eine Art Übermensch".

I memoarerna (*Klang* s 39) påpekar Ossiannilsson att han vid sekelskiftet hade "rätt dimmiga föreställningar" om Nietzsche, och i ett par samtida uttalanden återgivna i tidningsreferat (*Arbt* 5/12 1904, *NT* 6/3 1905) tillbakavisar han likaså uppgiften att hans tankegång skulle vara Nietzscheansk. Likheter är endast skenbara, menar han, emedan hans tre första diktsamlingar var avfattade innan han läst en rad av Nietzsche; senare bekantskap med filosofens verk har så klargjort "den vidtgående divergensen" dem emellan. Han känner sig betydligt mera besläktad med en annan filosof, Machiavelli; överhuvud är det renässansskedet, vars centrala idé han anger som "den återväckta monarkiska idén", som fångslat honom:

Alla mina hjältar äro renässanshjältar – machiavelliska monarkister. Den skenbara släktskapen mellan dessa hjältar och Nietzsches öfvermänniska ligger i deras häfdande af den ensammes rätt gentemot de många. Olikheten är den, att Nietzsches ideal kämpar *egoistens kamp mot de många*, under det min furste alltid *fäktar för de många* – äfven om han just därför stundom tvingas att göra front emot dem. Hans ringaktning af de många är icke så väsentlig som hans medkänsla med dem (*Arbt* 5/12 1904).

Emellertid har Machiavellis verk *Fursten*, som han högt uppskattar, ej skänkt den avgörande impulsen till hans dikter. Hans "tankegång" var klar långt innan han läst *Fursten*, och denna "tankegång" är helt enkelt lika med hans egen livserfarenhet:

Mina dikter äro inga teorier, inga diskussionsinlägg, de äro erfarenheter utanför diskussionen. Mina hjältar äro min själs masker, och deras historietrohet har alltid betydtt mig mindre än deras trohet mot min egen historia.⁸

Skall vi ta skalden på hans ord kan vi uppenbarligen ej tillmäta direkta impulser från Nietzsche någon betydelse, utan söka inspirationskällor på annat håll. Ossiannilsson erinrar för övrigt själv om, bl a i brev till Ellen Key, att Nietzsches idéer haft föregångare, att denne ej är unik i sin åskådning.⁹

I ovanstående citat nämner Ossiannilsson Machiavelli och dennes verk *Fursten*. Det är naturligt att Ossiannilsson med sin antidemokratiska orientering tilltalats av den statsuppfattning som *Fursten* ger uttryck för, nämligen absolutismen med styrelsen koncentrerad hos en enda person utrustad med suverän och absolut makt.¹⁰ Vi kan notera att Ossiannilsson härifrån hämtat termen *monarkistisk* med betydelsen envælde, en benämning som förvillade i sekelskiftets dagspolitik, där han synnerligen aggressivt vände sig mot rojalismen.¹¹ Machiavellis legitimering av satsen ”ändamålet helgar medlen” när det gäller furstens rätt att härska för ”det allmänna bästa” bör också ha appellerat till honom – det är en tes han ständigt för fram i sina dikter.

”Från det jag lärde mig tänka d.v.s. från sagoåldern har min fantasi (af ingen därtill ledd) lefvat bland *hjältar*”, skriver Ossiannilsson 30/9 1903 till Ellen Key. I samma brev förklarar han vidare:

Öch den tro tiden behöfver är icke tron på en idé – idéer bryta ned, idéer nivellera – utan på personer, människor, oberoende och fria, som ge åt den de vilja och neka hvem de vilja / --- /. Tiden behöfver *härskare* (genom öfverlägsenhet) öfver *fria människor* (genom förstående tro).

Om vi ser närmare på detta Ossiannilssons antiintellektuellt färgade hjälte- och härskarideal, torde en betydande inspirationskälla finnas på annat håll än hos Nietzsche och Machiavelli. I memoarerna (*Klang* s 39) omtalar författaren att Thomas Carlyle hörde till hans ”käraste läsning”, och i *Barbar-skogen* låter han sitt alter ego, skalden Wide, med tillfredsställelse notera att ungsocialisten Flod har Carlyles *Om hjältar* i bokhyllan.

Carlyle uppfattad som en vägröjare för det påföljande seklets fascistiska rörelser och därmed en föregångare till den sekelskiftets idéströmning vi här behandlar är ett kontroversiellt ämne. Det finns de som ser honom som en ”genuine ancestor” till nazismen, andra som förnekar sådan släktskap.¹² Hans tänkande har icke desto mindre stimulerat helt skilda politiska riktningar, och hans ord har tagits till intäkt för såväl imperialism som socialism. Bland radikaler åtnjöt han vid sekelskiftet en viss aktning för sina socialpolitiska reformsträvanden, och den svenska översättningen av hans verk *Franska revolutionen* utannonserades vid denna tidpunkt i arbetartidningar. Klart är att åtskilligt idégods hos honom torde ha attraherat Ossi-

annilsson. Hit hör hans antiideologiska attityd, hans misstro mot abstrakta idéer, likaså föraktet för parlamentarism och demokrati; hans betonande av tapperhet, strängt arbete och pliktuppfyllelse är vidare värderingar som Ossiannilsson själv delar och framför, speciellt uttalat i romanen *Barbarsko-gen*. Av störst intresse i sammanhanget är dock Carlyles hjälte- och ledarkult. För honom är historien "at bottom the History of the Great Men who have worked here".¹³ Ständigt för han i sina skrifter fram kravet på ledarskap av den utvalde, dugligaste mannen vars vilja massorna underkastar sig och troget lyder – "and find their welfare in doing so".¹⁴ I *On heroes* kallar han denna högsta styrelseform Kingship, men avser därmed ej ärftlig monarki, utan ledarskap av den därtill mest lämpade:

/ - - - / so, by much stronger reason, may I say here, that the finding of your *Ableman* and getting him invested with the *symbols of ability*, with dignity, worship (*worth-ship*), royalty, kingdom, or whatever we call it, so that *he* may actually have room to guide according to his faculty of doing it, – is the business, well or ill accomplished, of all social procedure whatsoever in this world! Hustings-speeches, Parliamentary motions, Reform Bills, French Revolutions, all mean at heart this; or else nothing. Find in any country the *Ablest Man* that exists there; raise *him* to the supreme place, and loyally reverence him: you have a perfect government for that country; no ballot-box, parliamentary eloquence, voting, constitution-building, or other machinery whatsoever can improve it a whit. It is the perfect state; / - - - / he means also the truest-hearted, justest, the *Noblest Man*: what he *tells us to do* must be precisely the wisest, fittest, that we could anywhere or anyhow learn; – the thing which it will in all ways behove us, with right loyal thankfulness, and nothing doubting, to do!¹⁵

Denna Carlyles uppfattning delas till fullo av Ossiannilsson. Tydligast framgår sambandet i det inlägg Ossiannilsson gjorde vid ett möte i Göteborgs Folkets hus i början av 1905 och vilket utförligt refererades i *Ny Tid* (16/2 1905).¹⁶ Han erinrar här att han tidigare vid ett tillfälle karakteriserat sig som "monarkistisk socialist", en benämning han fortfarande finner adekvat för sin åskådning "om också 7 000 arbetarnäfvar och 7 000 arbetaregävar stode riktade mot" honom:

Men den klyfta, som härigenom lagts mellan arbetarne och mig, har bildats genom ett missförstånd af ordet *monarkistisk*. Det betyder nämligen "enstyrande".

Han anser ej kungadöme vara liktydigt med det "hänsynslösa kapitalets representation", utan för honom kan en kung lika gärna "stödja sig på de många". Och en furste kan med sin enande vilja "leda ett folk rakare vägar" än de många "stridiga viljornas kompromiss":

Den monark jag vill är den väldiga kraftmänniskan som har förmåga att rycka de många med sig till enat arbete. Jag menar med monarkism ej ett hyckleristiskt sofiakults-kungadöme, och jag menar like litet ett ärftligt kungadöme.

Jag har i allt som jag diktat sökt framhålla härskarne, d.v.s. ledarne, de stora andar som gå i spetsen. / --- / Den ende som nu visat sig äga kraft och vilja att härska och leda så, är den *revolutionära arbetarrörelsen*, som känna vad tiden fordrar. Den kung jag vill är ej en nöjenas konung, utan han är Messias med törnekronan, den som bär de många lidande på sina axlar och sträfvat att utplåna det. Den kung vi ha nu – äger han något af detta Messiaskyne? Men det har dock funnits i vårt land. De män som ägde det ha stått i den kämpande arbetarklassens led: en Axel Danielsson, en Fredrik Sterky och andra.

Vidare förklarar Ossiannilsson i ett samtida uttalande att det är under ”demokratiserande” tider som hans furste, den stora härskartypen framträder: ”Han kan leda sitt ursprung från såväl samhällets botten som dess höjder, och han vet göra sin vilja gällande.”¹⁷ Men för att vara verkligt stor är det ej nog att äga den största kraften inom sig, utan ”denne enskilde skall också vara bäraren af den största välsignelsen för de många”.¹⁸ I ytterligare ett uttalande, refererat i *Ny Tid* och *Arbetet*, kommer Ossiannilssons uppfattning om möjligheten att förena despotism och frihet nära den av Carlyle ständigt i samma formuleringar framförda tankegången att frihet för människorna innebär den okunniges rätt att ledas av den kunnige, att med ledarens, härskarens hjälp tvingas till den rätta vägen och där förbli.¹⁹

Hr Ossian-Nilsson sade, att han tror på en gång på härskandet och friheten, d.v.s. friheten under den starkastes och bästes ledning. Med det vinnes större resultat, mera lycka än då de många krafter splittras. De starka naturerna, despoterna, de som äro hårdast då det gäller att genomföra det de satt sig före, äro oftast hårda emedan de vilja uträtta något stort för sitt land, sitt folk. De vilja härska ej för att skada de behärskade utan för att tjäna dem. Dessa hårda naturer äro oftast från början de kvinligt vekaste, de som känt mäst för andra, men som mäst skaffa sig det hårda skalet för att kunna utföra det som besjälär dem (*NT* 6/3 1905, *Arbt* 8/3 1905).²⁰

Redan i *Masker* utpekade Ossiannilsson ”den ende frihetsskaparen – tyrannen!” (s 37), och nog äger de flesta av hans kraftnaturer och hjältar ett carlylskt drag av att vara utkorade ledare, ensamma och viljestarka, om än med växlande subjektiva mål för vad de uppfattar som ”den största välsignelsen för de många”, antingen det rör sig om imperialismen, den plebiscitära diktaturen eller revolutionen.²¹

Hannah Arendt betonar i sitt stora verk om de totalitära ideologiernas ursprung Carlyles betydelse för den koloniala rörelsens tillskyndare, men hon påminner samtidigt om att hans hjältedykan snarare bör knytas till hans roll som socialreformator än till vad hon betecknar som det orättfärdiga epitetet ”Father of British Imperialism”: ”Among the men who influenced the colonial movement from the middle of the nineteenth century until the outbreak of actual imperialism at its end, not one has escaped the in-

fluence of Carlyle / --- /” (s 180 f). Därmed är vi inne på ämnet engelsk imperialism, och som tidigare anförts (ovan s 101) var de imperialistiska tendenserna något som Gunnar Aspelin såg återspeglade i den sekelskiftets speciella idéströmning vi här penetrerar. Ossiannilsson inledde sin diktarbana med den i *Malmö-Tidningen* publicerade och mycket uppmärksammade hyllningen till engelsk imperialism, nämligen dikten John Bull i vilken han lovordade Englands insatser i det pågående boerkriget; dikten ingick sedan som inledningsdikt i samlingen *Masker*. Ossiannilsson skrev dikten, förklarar han i memoarerna, i opposition mot den svenska opinionens och den närmaste omgivningens fördömande av England i det aktuella kriget:

Jag hade för första gången funnit uttryck för någonting för mitt jag väsentligt. Det var min första hänsynslösa hyllning till personlighetsprincipen, till den skönhet, som har hundra lyten, den styrka, som har tusen svagheter, den rättfärdighet, som består trots sina synder. Som i en förstörande spegel hade jag skådat min egen enhet av motsägelser, och det gick upp för mig, varför jag alltid känt mig dragen till England, personlighetsprincipens och personligheter-nas land framför alla (*Klang* s 51).

Som vi tidigare noterat (ovan s 27 f) ingår flera dikter med motiv från boerkriget i både *Masker* och *Hedningar*, och i samtliga är det engelsmännens bedrifter som prisas.²² Ellen Key, som ej delat Ossiannilssons hänförelse för brittisk erövringspolitik, har uppenbarligen ifrågasatt hans hyllning till dr Jameson och dennes uppsåt att ”befria” Transvaal (jfr ovan s 27 f), ty hon får brevlades 4/1 1902 följande förklaring från skalden:

Beträffande vår meningsolikhet gentemot vissa hjältar, så kan jag endast betona, att mina hjältars *målmedvetenhet* just är deras karaktäristiska sida. Att dessa mål äfven äro (för mig) befrielse, motsäges icke af det skenbara ”erövringskrig” engelsmännen nu föra, besjunget af mig. Ty för mig står imperiitanken såsom en befrielse tanke, och hvart steg, lyckadt eller misslyckadt, som synes leda till denna tanke successiva realisation hälsas af mig med sympati. Boerernas dussinpatriotism är för mig af samma värde som Trelleborgarnas lokalpatriotism.

I ytterligare ett brev till Ellen Key (4/2 1902) klargör Ossiannilsson sin ”imperialism”. Han menar att ett självständigt styrt Indien är lika omöjligt som ett självständigt Egypten på grund av ”resp. infödningfolks indolenta kynne och socialt ännu omogna ståndpunkt”. Om England drog sig bort från Indien skulle ryssarna med sin låga civilisation besätta landet, förklarar han. När det gäller Transvaal finner han Englands överhöghet naturlig, eftersom England är den kulturellt högtstående nationen – England ”har en kultur, som vi icke kunna undvara”. Ett småstatsideal i framtidens statsbildning enligt Haagkonferensens anda överensstämmer inte med hans ideal.²³

Den främste lovsångaren av engelsk imperialism, Rudyard Kipling, omnämndes i flera recensioner av Ossiannilssons första diktsamlingar.²⁴ Det

var främst i formellt avseende man jämförde de båda diktarna i det man antog den kiplingska versen som förebild för den svenske skalden. Ossiannilsson uppger i memoarerna att han förargades över talet om Kiplingpåverkan; vid tidpunkten var dennes lyrik honom helt obekant, medan han däremot hade stiftat bekantskap med författarens prosaverk (*Klang* s 39, 65).

Kipling röntede med sina verk redan från början en omedelbar framgång hos den läsande allmänheten; däremot skördade han länge motgångar bland kritikerna av vilka Richard Le Galienne redan år 1900 angav tonen för generationer framöver tills författaren på 1940-talet omvärderades av T S Eliot och i någon mån av George Orwell.²⁵ Strax efter det Kipling 1907 erhållit Nobelpriset såg sig Ossiannilsson föranlåten att försvara honom mot vad han bedömde som svenska kritikers alltför sparsamma uppskattning. Onekligen känner han här ändå en viss frändskap med den engelske skalden – de drag han uppehåller sig vid hos Kipling tycks antingen utgöra ideal för honom eller också äger han dem själv, och för samma slags ringaktning från kritikerhåll anser han sig själv vara utsatt:

Kiplings stora fel är att vara läsbar för människor på alla litterära stadier / --- /. Detta fel förlåta honom kritici aldrig. Han äger emellertid den märgfullaste, manligaste stil, som för närvarande skrives i världen. / --- / Han har, upptagande den uråldriga engelska balladens traditioner, återväckt engelsmännens lyriska inträse på en tid, då de mer än tröttnat på den Tennysonskt-akademiska värser. Han har ur missromanernas och den bleksiktiga psykologromanens ledsamma trädgårdar räddat den engelska berättarfantasi- en / --- /. Han är seklets populäraste författare och han har *fröjdat* människor som ingen efter Dickens. Han är ingen komplicerad natur, som tänkare är honom Strindberg måhända överlägsen, liksom han som stilist är hans like (NT 16/1 1908).

Det är svårt att tänka sig, att Ossiannilsson strax före sekelskiftet verkligen undgått att stifta bekantskap med Kiplings vers, särskilt med tanke på hans stora intresse för och kännedom om engelsk balladlyrik. I vilket fall som helst finns beröringspunkter mellan skalderna.

Båda framstår som klart avvikande figurer i ett av esoterisk symbolism präglad diktklimat: Kipling med den råa, närmast vulgära tonen i *Barrack-room ballads* och Ossiannilsson med sina smattrande trumpetfanfarer och trumvirvlar i *Masker* och *Hedningar*. När det gäller formen är båda diktarna tekniska virtuoser; båda använder traditionella versmått med stor skicklighet. De föredrar accentstark vers och de har samma överlägsna herravälde över rytmen och rymmen. Den accentstarka versen och de välljudande rymmen får deras lyrik att bäst komma till sin rätt då den deklameras eller sjunges – Kipling tillämpade för övrigt ofta metoden att utgå från en melodi eller en rytm och därefter låta orden följa.²⁶ Kiplings mest favoriserade

versform, balladmetern med sju-åtta höjningar, använder också Ossiannilsson, bl a i John Bull och Kitcheners jakt.²⁷ Om båda skalderna gäller att deras lyrik har sin styrka i berättande struktur; övervägande antalet av deras dikter har snabbt tempo, är av episodisk karaktär och utnyttjar skickligt dramatiska episoder. Där medges inte utrymme för djupare reflexion, ej heller för känslsamhet eller psykologiserande. Deras dikter saknar också djärvt bildspråk och symboliska övertoner.²⁸ En lyrisk form, som båda ofta använder, är rolldikter, dramatiska monologer där en person i jagform karakteriserar sig själv. Nästan alla Kiplings *Barrack-room ballads* är rolldikter,²⁹ likaså ett stort antal dikter i Ossiannilssons *Masker* och *Hedningar*.

Ideologiskt har de båda skalderna mycket gemensamt, vilket väl närmast kan tillskrivas omständigheten att de båda är tidstypiska gestalter i det sekelskiftets kulturklimat som Aspelin beskrivit. Båda hyllar den brittiska imperialismen i dess 1800-talstappning, där innebörden inte så mycket ligger på ekonomiskt betingade faktorer som på vad Orwell i sin Kipling-essay kallar "forcible evangelising", dvs uppsåtet att under vapenhot etablera "Lagen" bland infödingarna.³⁰ Både Kipling och Ossiannilsson har skrivit äreminnen över samma män: Cecil Rhodes, Chamberlain och Kitchener. Kiplings hängivna beundran för armén och för militärt liv är jämförbar med Ossiannilssons martialiska böjelse – soldatheroism och disciplindyrkan är vanliga inslag i deras verk. En viss "vulgar vitality", som Orwell uttrycker det, kan förvisso tillskrivas båda skalderna.³¹ De är antidemokrater, och deras preferenser ligger åt handling, aktivism, brutalitet och våld. Men naturligtvis finns också mycket som skiljer, kanske främst då Kiplings sant konservativa grundsyn med den devota vördnaden för och identifikationen med det egna landets härskande makt.

Men inte bara Kipling och engelsk imperialism bildar den ideologiska fond mot vilken Ossiannilssons dikter avtecknar sig som tidstypiska. Vi har också den franska nationalismen och dess imperialistiska tendenser. Ossiannilsson nämner ej, så vitt jag kan se, Maurice Barrès, den franska nationalismens främste skapare och teoretiker, i sin litterära eller publicistiska verksamhet. Däremot har han litterärt uppehållit sig vid två företrädare för fransk nationalism vilka ideologiskt var intimt sammankopplade med Barrès, nämligen Georges Boulanger och Paul Déroulède.

I den självbiografiska romanen *Ödets man* (1912) låter Ossiannilsson sitt alter ego, Ludvig Malm, i unga år frambära en till fanatism gränsande hyllning till general Boulanger, då aktuell genom sina misslyckade omstörtningsplaner mot den franska republiken.³² I motsats till omgivningen uppfattar Ludvig generalen som en stor man, en man vars like han förutspår överallt kommer att efterträda den misslyckade demokratin – även i Sverige. Och i dikten Déroulède i samlingen *Hedningar* (1901) har Ossiannilsson beskrivit episoden då den franske poeten-politikern hejdat en generals paradrupp och vädjande ber:

”Monsieur, ni har Frankrikes heder
och Frankrikes skam i er hand –
ni befaller de tappreste leder,
som kämpat för Frankrikes land –
ni känner, att fredsrepubliken
har burit oss smälek och ve:
se Gallia trånar besviken,
drag ert svärd mot Palais Elysée!”³³

Drag som förenar de tre boulangisterna Barrès, Boulanger och Déroulède är antiintellektualismen, antiparlamentarismen och krigsaktivismen.³⁴ Boulangismen, som utgjorde begynnelsen av den nya franska nationalismen, uppbars främst av revanschbehovet mot Tyskland och motståndet mot det parlamentariska systemet. Man ropade efter den starke mannen som kunde återupprätta Frankrikes ära och ingripa mot vad man såg som partipolitiskt korrumpierad parlamentarism. Rörelsen, som ursprungligen var radikal, blev efter hand tillflyktsort för alla slags missnöjda politiska grupperingar; den var tillräckligt diffus politiskt för att bli en ”grand dégoûté collecteur”. Ofta har den karakteriserats som en tidig förelöpare till senare tiders nationalradikala och antiparlamentariska rörelser. Boulanger själv, samt Barrès och Déroulède i än högre grad, förespråkade en plebiscitär diktatur, dvs styrelse genom en folkvald ledare med långtgående maktbefogenheter. Det är tankegångar vi igenkänner i Ossiannilssons ideologiska hållning (se text av s 59f, 104f, 163). boulander med sin karismatiska utstrålning torde för övrigt omedelbart ha appellerat till Ossiannilsson som senare med förkärlek utmålar sina diktade hjältar i liknande poser – ensamma, halvt legendariska män på hästryggen till vilka förhoppningar om ära och stordåd knytes. Vi kan förmodligen utgå från att även Déroulède för Ossiannilsson utgjorde ett slags ideal geom sitt författarskap i heroisk, fosterländsk anda kombinerat med högtflygande planer på reella politiska ingripanden. Det är möjligt att hans synnerligen populära och vitt spridda aktivistiska soldatdiker också haft betydelse för Ossiannilssons på en gång fosterländska och krigiska dikter.³⁵ I ett brev till Ellen Key (4/1 1902) kommenterar Ossiannilsson sin dikt Déroulède; Key har uppenbarligen protesterat mot föremålet för dikthyllningen och kallat densamme ”långnäst”. Retoriskt svarar Ossiannilsson:

Déroulède står för mig som ett uttryck för den franska folksjärens sorg öfver att icke längre vara i stånd att verka för imperium, Napoléontanken. Om han är ”långnäst” i kroppslig mening, vet jag icke / --- / och att han blifvit det i sin politik, ökar endast tragiken af det häntynande ädla franska folkets öde ”Frankrike dör af hunger efter hjältar”.

Andra franska namn i sekelskiftets speciella idéströmning är Charles Maurras och George Sorel, vilka båda accentuerar den antidemokratiska tenden-

sen.³⁶ Det är som sådana tidstypiska representanter de bör nämnas här – några direkta impulser till Ossiannilsson torde knappast utgått från Mauras vars förespråkande av ärftlig monarki och katolsk statskyrka ej kan ha attraherat honom, eller från Sorel vars huvudarbete *Réflexions sur la violence* utkom först 1908.

Av 1900-talets borgerliga diktaturer har både fascismen och nationalsocialismen sina rötter i fransk nationalism. De tidigare skedena av dessa ideologier bildar här en naturlig slutpunkt för uppföljningen av den sekelskiftets idéströmning som hyllar antiintellektuella, antidemokratiska och krigiska ideal. Att Ossiannilsson ej var främmande för den idémässiga likheten framgår av det brev han tillställde Marika Stiernstedt då hon 1937 utgav *Barbarskogen* i serien *Svensk litteraturspegel*. Hon citerar honom i förordet:

Om sin personliga inställning meddelar författaren att han under ett par år, till hösten 1904, tillhörde socialdemokratiska ungdomsförbundet som dock då ej var anslutet till partiet. Han skriver: "Snarare skulle min åskådning i ungdomen med dess antiklerikalism, hjälte- och ledaredyrkan och patriotism kunna betecknas som en nationalsocialism före nationalsocialismen." Han tillägger: "Rasfanatiker har jag aldrig varit."³⁷

När Ossiannilsson skrev detta hade han sedan många år befunnit sig långt ute på den politiska högerkanten. Genom sitt medlemskap i Sveriges nationella ungdomsförbund anlätades han från 1928 och flera år framöver som agitationstalare för förbundets idéer på resor genom landet.³⁸ Senare under 1930-talet gjorde han flera uppläsningsturnéer i landet, dock icke i förbundets regi, och föreläste över ämnet *I Mussolinis Italien* varvid han med utgångspunkt från sin italienska resa 1923 förhålligade den nya diktaturen.³⁹

När det gäller hans åskådnings likheter med de nationalistiska, borgerliga diktaturernas ideologier är det främst drag i den italienska fascismen i dess tidigare skede, innan den stagnerat till etablerad statsfilosofi, som Ossiannilsson tycks föregripa i sin litterära och publicistiska verksamhet åren omkring och efter sekelskiftet. De komponenter han nämner i ovanstående brev är bärande inslag också i denna rörelse, medan den nationalsocialistiska ideologins grundläggande element ju är rasmystiken och antisemitismen, idékomplex som lämnade Ossiannilsson tämligen oberörd.⁴⁰ Tidigare har anförts att Gunnar Aspelin som den antidemokratiska tidsströmningens kulmen och våldsammaste uttryck betecknade den italienske författaren Tommaso Marinettis futuristiska manifest med dess dynamiska livsuppfattning, dess nationalism och dyrkan av nuet, handlingen, kriget och våldet. Dessa idéer framfördes av Marinetti, som var personlig vän till Mussolini, i nära samförstånd med den senares propaganda för fascismen. Och nog är likheten med Ossiannilssons åskådning iögonfallande, i synnerhet när det gäller de av Mussolini propagerade idéerna före maktövertagan-

det. Mussolini förfäktade den principiella antiintellektualismen – idéer, teorier, tänkande överhuvud visade han stort förakt.⁴¹ Han förhållande det ständigt skiftande, rörliga livet på förnufts och de teoretiska systemens bekostnad; förnuftstro, kompromissvilja, feghet hatade han, emedan den dynamiska livstron därigenom kunde försvagas och demoraliseras. Det är en ideologisk attityd som vi i detalj kan återfinna i exempelvis Ossiannilssons dikt *Den röda sidan* (jfr ovan s 42). I Mussolinis tro kombinerades positiva inslag såsom handling, heroisk aktivism och krig med extrem individualism och hjältedyrkan. Den parlamentariska demokratin med dess anda av förhandling, diskussion och kompromiss avvisades som viljeförlamande; demokratin är en illusion, och varje styrelse måste stödja sig på våld, menade Mussolini. Nationens storhet uppställdes som myt, och det främsta målet blev att uppnå så stor kraftutveckling, så ärofull position som möjligt.⁴² Detta är några huvudlinjer i Mussolinis åskådning i dess tidiga skede – efter maktövertagandet bytte fascismen i mycket skepnad och blev statisk och dogmatisk statsfilosofi,⁴³ och därmed upphör också de mest iögonfallande likheterna mellan denna rörelses framtoning och Ossiannilssons diktning.

I en artikel om Ossiannilssons författarskap publicerad 1926 (*SvD* 9/5) betonade Fredrik Böök skaldens frändskap med den italienske diktatorn:

/ --- / när han besjög Napoleon och Machiavelli, förebådade han Mussolini. Ja, man skulle kunna påstå, att det är Ossiannilsson, som har prioriteten till Mussolinis mentalitet; grundritningen med sin blandning av socialism, cesarism och imperialism finns i den svenske poetens dikter som en blomma slumrar i sin knopp. Oscar Wilde, som påstod att verkligheten aldrig gjorde annat än plagierade litteraturen, skulle här kunnat få ett nytt belägg för sin sats.

Ossiannilsson själv hyste stor beundran för Mussolini. I memoarerna skrivna 1946 efter diktatorns fall söker han fortfarande apologetiskt förklara sin böjelse:

Mussolini hade tyget i sig att bli en stor man, sitt folks välgörare. Han genomförde nyttiga reformer, dikade tusenåriga träskmarker, byggde akvedukter, utrotade rövarväsendet på Sicilien och vann ej utan ära ett krig mot arvföräddaren Etiopien (*Portar* s 113).

Vidare förklarar han angående Mussolinis politik att "ett folk, som till stor del bestod av analfabeter, inte kunde sätta samma värde på pressfrihet och rösträtt som till exempel det svenska" (*Portar* s 207). Fascismens omsorg om familjen gladdade honom, likaså "försöken att avskaffa klasshatet, strejckerna, lockouterna, pauperismen". Och med tanke på torrläggnings-, bevattnings- och odlingsarbetena, som ovillkorligen måste "väcka beundran", konstaterar han, att man måste vara "en riktigt förbenad fackförenings-

fanatiker för att inte uppskatta det rastlösa reformarbete, som under dessa lyckliga år omgestaltade det utarmade Italien” (ibid s 207 f).⁴⁴

Syftet med föreliggande kapitel har, som tidigare framhållits, icke i första hand varit den komparativa ambitionen att fastställa direkta influenser i Ossiannilssons diktning, vilket för övrigt av kronologiska skäl inte låter sig göra beträffande Marinettis och Mussolinis idéer, utan snarare att söka placera hans litterära och publicistiska framtoning i ett bestämt tidssammanhang. Uppföljningen här av några namn i den ideologiska tidsströmning som Gunnar Aspelin påvisat i sin översikt torde utvisa att Ossiannilsson väl faller in i mönstret. Hans diktning och hans åskådning framträder som relativt tidstypisk om den ställs i relation till en speciell ideologisk utvecklingslinje som kan utgå från vissa inslag i Carlyles verk, närmare bestämt antidemokratismen och hjälte- och ledarkulten, för att så småningom utmyнна i de tidigt propagerade idéerna i Mussolinis fascism.

Ossiannilsson har ständigt själv hävdad sin originalitet, sitt oberoende av litterära eller filosofiska inspirationskällor – han företer på denna punkt en närmast irriterande överkänslighet.⁴⁵ Att knyta hans diktning närmare något av de berörda namnen och påvisa ett reellt beroendeförhållande är kanske inte möjligt att göra, utom i fråga om Carlyles hjältar och ledargestalter. Det torde dock ha framgått av avhandlingen att han uppvisat en hastigt uppblossande men relativt ytlig entusiasm för stämningar i tiden; det är en hållning hos skalden som Erik Hjalmar Linder beskrivit med följande ord:

Det var mycket riktigt en attityd han älskade, icke idéer, och hans människouppfattning var grund; han var övermänniskodyrkare utan Nietzsche, Kiplingian utan Kipling, socialdemokratisk ledare utan socialism och demokrati.⁴⁶

Fredrik Böök kommenterade redan i början av 1910-talet denna Ossiannilssons ideologiska framtoning och menade då att det var möjligt ”att Ossiannilsson varit socialdemokrat på blanka allvaret”, men att han i så fall tillhört den ”konservativ-liberala fraktionen”. Böök beskriver Ossiannilsson som en ”ideologiens Cherubim, hvars hjärta har klappat för alla sköna och strålande tankar han mött”:

Han har varit den varmaste skyttevännen bland antimilitaristerna, den störste Bismarckbeundraren bland demokraterna, full af vildt hat till tyrannerna och af blind kärlek till despoterna, en af de karskaste antiklerikalerna i vårt fattiga land och i hvarje fall den ende, som skrivit en inspirerad lofsång till jungfru Maria. . . Sådan är han, älskvärd på sitt sätt, alltid i farten, ofta underhållande, och säkerligen djupt förgrymmad den dag då han upptäcker, att hans åsikter inte betraktas som något ytterst allvarligt, epokgörande och durabelt.⁴⁷

II. Barbarskogen

1. Barbarskogens tillkomst

Barbarskogen utkom på Bonniers förlag i mitten av november 1908.¹ Som framgår i det följande, avhandlingens del III, väckte romanen stor uppmärksamhet i pressen, där den ägnades utförliga och omfattande recensioner, ofta under sensationsladdade rubriker som En socialistdiktarens afräkning med "partivännerna", En "uppgörelse", K. G. Ossian-Nilssons vidräkning med socialismen. Sedan romanen angripits av Bengt Lidforss i *Arbetet* (30/11 1908) följde en våldsamt pressdebatt som ebbade ut först under januari 1909. Förlaget fick anledning att under utgivningsåret trycka *Barbarskogen* i tre upplagor, jämte ytterligare ett par upplagor 1909.²

Är det möjligt att närmare datera vid vilken tidpunkt Ossiannilsson skrev *Barbarskogen*? I memoarerna lämnar han uppgiften att han 1906 började "skissera brottstycken av två sociala romaner, som skulle omhandla arbetarrörelsen". Båda romanerna, den ena med stoff från författarens barnomsstad Malmö och den andra från skånsk landsbygdsmiljö, hade "hunnit ungefär lika långt mot sin fullbordan" på nyåret 1908, men Malmöromanen, *Barbarskogen*, kom att fullföljas först beroende på de polemiska angrepp som från partihåll riktades mot honom under 1907–1908.³

I förordet till *Barbarskogen* lämnade Ossiannilsson följande upplysning om romanens tillkomsttid:

Berättelsen – eller skildringen, om man så hellre betitlar den – skisserades ner redan vårvintern 1906, och ett par kapitel förekommo samma års sommar som prov i Svenska Dagbladet. I år – sommaren 1908 – har skissen emellertid så gott som helt och hållet skiftat gestalt och omfång (s 7).

Att romanen huvudsakligen tillkommit under sommaren 1908 bekräftas av författarens brev till förläggare K O Bonnier. I breven omnämns ej skissen från 1906, och ej heller finns uppgift om att författaren har två romaner som hunnit en bra bit mot sin "fullbordan". Brevet förmedlar intrycket att det är något nytt Ossiannilsson tänker påbörja i december 1907; han betonar här samtidigt det självbiografiska inslaget: "Jag har beslutat sätta i gång med en roman. Motiv är mitt eget ungdomsliv. Lyckas det, så får Ni den till hösten."⁴ Några veckor tidigare har han meddelat förläggaren att han har stoff både till en diktsamling och till "en roman ur modärnt liv".⁵ Ossiannilsson omnämner romanen i brev till K O Bonnier ännu ett par

gångar i januari 1908 och då i formuleringar som tyder på att arbetet inte mer än påbörjats.⁶ Av de citerade breven framgår ej om författarens planerade roman är *Slätten* eller *Barbarskogen*; först ett brev 16/1 1908 till K O Bonnier tycks peka på den senare romanen med dess mera kontroversiella prägel: "Jag har nu verkligen en hel del att berätta ur mitt liv, som kampen för dagen hittills inte tillåtit komma fram. Det säger sig självt, att tonen och andan blir något helt annat än vare sig hr Söderbergs eller hr Sivertzs böcker."

Härefter upphör korrespondensen fram till den 7/9 1908 då Ossiannilsson insänder manuskriptet till förläggaren; i det åtföljande brevet skriver han bl a:

Eder önskan att få en nutidsroman av min hand har jag härmed sökt förvärliga. Som Ni av företalet ser, har planen länge grott i mig, fast jag först nu sett mig i stånd att fullfölja min avsikt.

Ytterligare ett brev till K O Bonnier (17/9 1908) ger upplysningen, att Ossiannilsson nu tänker vila upp sig tre, fyra dagar – hans hela "sommarferie" – eftersom han "den senaste månaden arbetat mellan åtta à tolv timmar dagligen på boken".

Den digra romanen på närmare fyra hundra sidor har således utarbetats under en jämförelsevis kort tidsperiod, vilket uppenbarligen fått till följd en del slarvfel och inkonsekvenser i dess utformning.⁷ Ossiannilsson har själv efter hand blivit medveten om felaktigheterna. Före tryckningen av första upplagan har han inte haft något att erinra till förläggaren,⁸ men när han några månader senare kommenterar romanen i brev till Fredrik Vetterlund (3/12 1908) förefaller han besvärad över skönhetsfläckarna:

En mängd brister, skrivfel, tryckfel, stavfel, longörer, felande smälänkar o.s.v. hade efter någon mognande besinning kunnat bortarbetas – jag har vid läsningen pinats av dem bittert nog. Skulle en gång en ny upplaga bli behövlig, skall det varken sparas på rättelser eller strykningar eller tillägg.⁹

En omsorgsfullare genomarbetning av romanen har uppenbarligen fått vika för angelägnare bevekelsegrunder. Det är en omständighet som ger oss anledning att dröja vid romanens tillkomstsituation och författarens intentioner med verket.

Ossiannilsson flyttade i slutet av september 1907 till Hälsingborg, men behöll "för ekonomins skull" (citat nedan) uppdraget som litteraturkritiker i *Ny Tid*. Tidigare under sommaren hade den polemiska fejden med Lidforss utkämpats och, som vi konstaterat, tog han mycket illa vid sig av denna polemik, i synnerhet av Hjalmar Brantings ställningstagande (ovan s 98). Till brodern Theodor Nilsson skrev han i november 1907 (25/11) och förklarade sin situation:

Jag har definitivt *på en tid* (hur många år vet jag inte) dragit mig ifrån politiken o den politiska diktningen. Detta förmodl. av det enkla skälet, att politiken efter rösträttens genomförande lämnat det akuta, det dramatiska stadiet och blivit lugn parlamentarism. Men – till en del på grund av arbetarpressens vackra hållning. Kort efter sedan du rest ifrån mitt, anfölls jag i en ytterst perfid trespaltig artikel / --- / av Hjalmar Branting på ledareplatsen i Soc. Dem. / --- / Mitt svar på angreppet, vilket smärtade mig, enär jag alltid trott på Branting / --- /, och enär det kom i samma veva som oförskämdheterna i Arbetet och Hallandsposten, blev det, att jag refuserade alla beställningar från arbetartidningar, alla föredrag o uppläsningar och – för ekonomins skull – nöjde mig med recenserandet i Ny Tid. Att det känns litet tomt och ensamt då och då, vill jag inte neka / --- / men å andra sidan tror jag svaret träffat, och att jag rent litterärt naturligtvis inte far illa av ensamheten.

När Ossiannilsson vintern 1907–1908 tog upp planerna på en social roman, fann han det lägligt att här få utlopp för sin politiska leda och samtidigt utkräva hämnd på de personer i främst tidningen *Arbetet* vilka han betraktade som sina fiender. Angreppen i bl a *Ystadsbladet Aurora* i april 1908 med anledning av anslaget från Svenska akademien ökade med säkerhet hans bitterhet mot arbetarpressen. I *Barbarskogens* företal kan han så förklara, att han inte saknat intresse att skriva en social roman, men att det tidigare funnits ”vissa personliga och politiska hänsyn” att beakta. Nu när emellertid en ”viss älskvärd uppriktighet / --- / präglat umgängelsen med forna stridskamrater” känner han sig fri från dessa hänsyn, och han tillägger att han finner det onödigt med en redogörelse för de förhållanden som lett till den uppkomna situationen. Han anser sig således ha full litterär frihet att uttrycka ”en annan kritisk invändning, riktad mot ett kritiserande parti”; samtidigt betonar han att hans patos i romanen ej är politiskt utan enbart litterärt.

I samband med *Barbarskogens* publicering kommenterade Ossiannilsson romanen i brev till åtskilliga vänner och bekanta,¹⁰ och i samtliga brev uppehåller han sig vid romanens polemiska sida. ”Min bok om Barbarskogen var en slungad eldbrand, avsedd att litterärt belysa de förhållanden, som tvungit mig att utgå ur ditt parti, och väl även avsedd att träffa och såra”, skriver han till Fredrik Ström 29/12 1908. Att romanen utgör ett självförsvar inför fleråriga oförrätter som tillfogats honom av personer inom socialdemokratien, återkommer Ossiannilsson till i flera av breven. Till Erik Hedén skriver han senare (24/1 1910):

Hade man blott tagit mitt inlägg en smula mer på allvar förut o framför allt inte med samlad makt sökt *tysta ner* mitt försvar mot B. L. i Ny Tid, så hade Barbarskogen måhända icke blivit skriven – den hade varit för mig personligen onödig, så länge jag ägde ventiler för mitt missnöje med ett och annat. Där ha samtliga soc. dem. tidningar och de flästa av deras skribenter med

Branting i spetsen, vilka så länge och så dåligt exemplifierade partimannens frihet och rätt till originell uppfattning, att bära ansvaret.

Sina omedelbara intentioner med *Barbarskogen* klaggjorde emellertid Ossiannilsson utan omskrivningar i ett brev till sin förläggare den 17/9 1908:

Skulle allmänheten, kritiken o.s.v. tala om hämnd, så förminskar det inte bokens köpvärde eller litterära värde (Dante hämnades också), och vad beträffar hämndens moraliska värde, så har jag ju skrivit, ofta skrivit om "hämndens stolta mannadrift".

Hällre än hämnd säger jag dock *självförsvaret*. Ni känner nog endast delvis det nät av lögnare, intriger o.s.v. jag omgivits av, innan jag måste uppge min politiska bana. Och jag har farit mycket skonsamt fram, alltför skonsamt, finner jag efteråt.

De ovan nämnda breven är huvudsakligen avfattade under pressdebatten om romanen, vilket givetvis satt sin prägel på dem. Att de så ensidigt kretsar kring oföretter, hämnd och självförsvaret och även upptar långa partier värderingar av Lidforss' moraliska halt, hänger samman med den negativa reaktion i pressen som romanens sk porträtt väckte; Ossiannilsson vill i breven rättfärdiga sin ståndpunkt och avge förklaringar till romanens utformning. Trots att breven kommit att vinklas överdrivet i polemisk riktning, bör vi dock ur dem kunna utläsa att ett personligt och politiskt patos varit nog så betydande vid utformningen av *Barbarskogen* som det utsluttande litterära patos, vilket omtalas i romanens företal.

Det parti av *Barbarskogen*, som Ossiannilsson omnämner som "skissen" från 1906, publicerades detta år i två avsnitt i *Svenska Dagbladet*. Det första avsnittet, benämnt "Strejkmötet. Brottstycke ur en roman" (SvD 29/7 1906) utgör första kapitlet i romanen 1908, och det följande avsnittet "Strejkbrytarna. Brottstycke ur en roman II" (SvD 26/8 1906) motsvarar *Barbarskogens* andra kapitel. Detta andra avsnitt har ingått i romanen nära nog helt utan ändringar, medan smärre omarbetningar kan urskiljas i romanens första kapitel. Så har ett par liknelser byggts ut, några kompletterande satser infogats och enstaka ord bytts ut. I tilläggen 1908 kan skönjas en viss tendens till skärpning i uttrycken som beskriver strejkmötets arbetarmassa; en reflexion som huvudpersonen Halls "Dessa barn, dessa skogsvildar måste kunna uppfostras" finns exempelvis ej i versionen från 1906.

Vilka övriga partier av romanen, förutom dessa båda inledningskapitel, kan tillhöra äldre utarbetat material? Ossiannilsson ger själv en uppgift i romanen *Slättens* förord (s 5) som är undertecknat i september 1909:

I juni 1908 förelägo skisserna till *Barbarskogen* och *Slätten* i ungefär lika långt framskridet skick, d.v.s. för vardera ett tretal utarbetade kapitel, och det hade varit min plan att först – eller måhända endast – befordra *Slätten* till trycket.

Förordet till *Slätten* är avfattat efter den våldsamma pressdebatten om *Barbarskogen*, vilket utan tvivel påverkat dess utformning. Det är tendentiöst – författaren vill bli till varje pris datera *Slättens* och *Barbarskogens* första koncipiering till samma tidpunkt. Emellertid är det sannolikt att den lämnade uppgiften om tre utarbetade kapitel är riktig, vilket inte hindrar att författaren i ofullständig skissform kan ha ägt mera material. Om vi ser till innehållet i kapitel tre, Halls vandring till fattigkvarteren med strejkbrytarens pojke, så hör det intimt samman med inledningens strejkbrytarmotiv, och avsnittet har en med de första kapitlen jämförbar detaljrik miljöbeskrivning huvudsakligen återgiven ur Halls synvinkel. Det bör ha skrivits i nära anslutning till de två första avsnitten. Detsamma skulle kunna hävdas om det följande kapitlet med Halls besök hos konsul Ström, men författaren ger här en mot inledningskapitlet stridande uppgift om sin huvudperson, vilket kunde tyda på att han här påbörjat romanen på nytt och glömt den tidigare lämnade uppgiften.¹¹ Om dateringen av kapitel fyra sålunda är oviss är det lättare att se ett brott före kapitel fem; jag finner det inte uteslutet att författaren här inlett med nytt material eller vidtagit en större omarbetning av tidigare utkast. Här börjar romanens huvudhandling – Hall bryter med sin borgerliga miljö och anställs på en arbetartidning, där han tror sig få fria händer att utveckla en ledarroll – medan de fyra första kapitlens stuveriarbetarstrejk och det därmed förbundna strejkbrytarmotivet skjuts i bakgrunden. I kapitel fem sker också ett markant synvinkelskifte; huvudpersonen Halls minutiösa noteringar av omvärlden överges, och författaren ingriper plötsligt som allvetande med auktoritativa förklaringar, kommentarer och generaliseringar förmedlade i snabb, koncis relation som klart avviker från de fyra tidigare kapitlens detaljrika och omständliga beskrivningar. Vi har anledning att återkomma och närmare granska författarens närvaro i verket i samband med undersökningen av politisk tendens i romanens person- och miljöskildring.

I anslutning till dateringsfrågorna finns det anledning att helt kort dröja vid romanens yttre komposition, eftersom en del drag här snarare tycks härröra från den korta tillkomsttiden än från medveten konstnärlig planering. Författarens metod att utgå från de äldre utkastet, som sedan enligt förordet sommaren 1908 hastigt ”skiftat gestalt och omfång”, torde vara en av orsakerna till att romanens komposition ter sig splittrad. Romanen förefaller inte vara helt genomarbetad, vilket ju för övrigt författaren medgivit, och några partier tycks mindre väl integrerade i dess kontext. Det vore frestande att i detta sammanhang se ett uttalande av författaren i brev till K O Bonnier (17/9 1908) som representativt för hans arbetsmetod i denna roman. Han skriver här:

Det fröjdar mig, att Ni är belåten med boken, och att den är diger nog. Jag hade annars haft ännu tre, fyra ark att skjuta in i tjugonde kapitlet (bokens längsta), en episod, berättad av Adrian med replik av Wide. Men kanske det bleve för drygt. Det är en sannsaga från Norrland, genom en slump ställd till mitt förfogande av en inträsserad.

Det finns avsnitt i *Barbarskogen* som lätt förmedlar intrycket att författarens främsta ambition varit att "skjuta in" en episod, en berättelse eller ett polemiskt angrepp av viss angelägenhetsgrad, och att kompositionens enhetlighet i brådskan blivit av underordnat intresse. En naturlig metod att "skjuta in" sådana avsnitt bör vara att låta någon person muntligt återge dem. I *Barbarskogen* återges berättelserna om lastångarna (s 156–163), fabriken Doffelns brand (s 290–296) och vräkningarna i Myrbacka (s 300–302) i anmärkningsvärt långa monologer. Dessa berättelser har samma motivkrets som romanen men är tämligen löst knutna till dess huvudhandling; framför allt har berättelsen om fabriksbranden stark karaktär av fyllnads-gods. En markant utvikning i romanens komposition utgör också det "minne" som "kommer för" Hall på julafton. Historien upptar cirka åtta sidor i romanens mitt och faller innehållsmässigt helt utanför dess ram. Det förefaller vara material som ursprungligen inte alls var avsett att ingå i just denna roman.¹²

Till det splittrade och litet oformliga helhetsintrycket bidrar vidare de långa monologer som Ossiannilsson bereder sin f d arbetarskald Wide tillfälle att framföra; dennes paradangrepp på arbetarrörelsens hunnerhårar kräver åtta sidor av romanens utrymme och lämnas utan genmäle trots närvaron av fyra representanter för den angripna rörelsen. Den polemiska avsikten och ivern att säga *allt* är här särskilt iögonfallande och har uppenbarligen vägt tyngre än krav på balans och sannolikhet vid inplaceringen av monologen i romanens komposition. Samma förhållande gäller för ytterligare några avsnitt i romanen, varav ett utgör det privat-polemiska angreppet på lektor Lundes kritikerverksamhet (s 79). Wides utförligt redovisade angrepp på det Socialdemokratiska ungdomsförbundets förlagsaffärer (s 286 ff) står också isolerat i kontexten utan anknytning till andra delar av romanen, något som förlänar det en bestämd karaktär av "inskjuten" privat uppgörelse (jfr nedan s 131).

Sammanfattningsvis kan vi notera att Ossiannilsson på mycket kort tid, huvudsakligen under sommaren 1908, författat den digra romanen *Barbarskogen*. Intrycket är att han i denna sin debutroman sökt inarbeta en relativt stor mängd olikartat stoff. Här ingår således oförändrade äldre utkast till en social roman i inledningsavsnitten; av breven till vännerna att döma har hans avsikt varit att rikta polemiska angrepp mot bestämda personer och institutioner och att formulera en uppgörelse med socialismen och arbetar-

rörelsen. Vidare finns här ambitionen att återge ett stycke aktuell samtids-historia samt slutligen det rent litterära patos som omnämns i förordet. Allt har inte kommit att ingå i en genomkomponerad helhet; faktorer som stoff-mängd, tidsbrist och en för författaren angelägen politisk-polemisk tendens har fått till följd en viss löslighet i romanens komposition.

2. Barbarskogen som nyckelroman

Intentioner, modeller, personteckning, politisk tendens

I sin mycket negativa recension av *Barbarskogen* berörde Bengt Lidforss (*Arbt* 30/11 1908) även den speciella utformningen av personkaraktéristiken i romanen:

Det försåtliga i herr Ossian-Nilssons tillvägagångssätt ligger just däri, att han avsiktligt blandar samman påtagliga sanningsmoment med uppiktade händelser, och sedan utger det hela för en anklagelseskrift, vars metod, i och för sig förkastlig, blir så mycket oförsvarligare då man besinnar, att det hela formats till en nyckelroman, där de levande modellerna över hela linjen utpekats med en lika pinsam som okonstnärlig noggrannhet.

Lidforss var nu inte ensam om att konstatera att det rörde sig om en nyckelroman. Många tidningar beklagade att den personliga hätskheten i teckningen av ett par figurer skulle behöva äventyra romanens konstnärliga värde, och praktiskt taget samtliga tidningar vände sig mot den "misstecknade bilden af en rikskänd, radikal vetenskapsman".¹ Däremot var tidningarna återhållsamma beträffande identifieringen av inblandade personer; under iakttagande av diskretion antyde man ofta bara var "de lätt gissade modellerna" hade sin boningsort.²

Hur förklarar Ossiannilsson själv personkaraktéristiken i *Barbarskogen*? I romanens företal kan vi inhämta att han icke avsett att ge självporträtt, men att anledning uppenbarligen finns för en och annan att "spegla sig" i romanen:

Med min strävan till opartiskhet följer, att jag själv inte vill förblandas med någon av de skildrade, även om drag och åsikter här och där motsvara mina egna. Beträffande skildringens detaljer, kan jag endast försäkra, att de äro livets och erfarenhetens, att jag alltså varken förfulat eller förskönat. Jag är fullt beredd på, att man skall säga motsatsen, och det inte bara de, som eventuellt spegla sig. Liksom jag sett solnedgångar, dem kanske ingen målarens publik ville erkänna för sannolika, så är det en allmän iakttagelse, att direkt teckning efter naturen mindre ofta träffar tilltro än rena fantasier. Därmed vill jag inte säga, att jag tömt hela det galleri av minnesbilder, som här kunnat komma i fråga (s 6).

När Lidforss i pressdebatten 1908 angrep romanen, modererade Ossiannilsson uppgiften i företalet och förklarade i en svarsartikel i *Svenska Dagbladet* (4/12 1908) att han i *Barbarskogen* "inte åsyftat personer, endast typer". Det var heller inte hans avsikt att utmåla "det eller det namngifliga samhället"; hans "erfarenheter i klasskampens tecken" spände över halva Sverige, och han har hämtat sina intryck från "skilda orter och perioder". Han fortsätter emellertid mera dubiöst:

Jag har alltså fritt skapat mina typer lika väl som mina situationer, därvid / --- / lånande drag från den verklighet jag genomlevat, och som min skildring hvarken förfulat eller förskönat. / --- / Rent mänskliga hänsyn kunna naturligtvis stundom förbjuda hvarje, om än blott tve tydlig likhet. Sådana hänsyn äro värlöshet, privatmannens fridlyshet o.s.v. I detta fall voro dessa hänsyn ej tillämpliga.

En tidning konstaterade, efter att ha tagit del av denna förklaring, att författaren i artikeln "protesterar på ett sätt, som snarare bestyrker än häver den inom litterära och partikretsar rådande uppfattningen" om romanens modeller.³

Då pressdebatten i fortsättningen också till viss del kom att röra sig om författarens rätt att teckna efter levande modell, gjorde Ossiannilsson ytterligare ett inlägg i frågan, denna gång på uppmaning av *Stockholms Dagblad* (27/12 1908). Här ansåg han denna författarens rätt vara självklar från "både litterär och moralisk synpunkt" och frammanade ett uppbud av omistliga kulturhistoriska porträttörer alltifrån Aristofanes och Juvenalis fram till Ibsen och Strindberg. Däremot riktade han anklagelser mot pressen som borde "låta bli skriva nyckelnotiser till 'nyckelromanerna', låta bli att, som nu ofta sker, direkt utpeka de törhända åsyftade eller rent af förvandla *typer* med verklighetsdrag till minutiösa *porträtt*". Vidare menar han att offentliga personer kan utsättas för "personlig kritik" så länge författaren iakttar en lag: "sannfärdigheten":

Ljuga på en modell, som kan identifieras, är oförsvarligt. Man får visserligen inte förgäta, att bokens teknik nödgar till *formella* ändringar / --- /. Men å andra sidan måste den *ideella* sanningen okränkthet upprätthållas. Ingen modell må tillskrivas uttryck eller handlingar, som icke – med bibehållen karaktär – kunde varit hans.

Efter att ha förklarat "intet vapen verksammare än det typiserade porträttet" när det gäller att "rikta ett dråpslag mot ett samhällsöndt", kommer han in på kritikerbehandlingen av sin egen roman. I resten av artikeln ondgör han sig över att kritikeroviljan i hans fall kommit att "riktas mot röjaren af offentliga hemligheter, af länge allmänt kända fakta"; det som borde angripas är i stället "själfva dessa fakta".

Och i stället för att leta efter de personliga motiven till skildrarens framträdande gjorde man väl i att undersöka, huruvida "sotmålningarna" äga motsvarighet i verkligheten eller ej. Det är väl dock inte nödvändigt att vara en lidelsefri ängel för att få lof att klandra det klandervärda. Det en större allmänhet intresserande bör inte vara skildrarens, utan skildringens motiv.

Ossiannilsson har knappast sökt upprätthålla någon klarare distinktion mellan vad han kallar "typer med verklighetsdrag", "porträtt" eller "typiserade porträtt". Han har uppenbarligen inte i den officiella debatten velat vidgå sin avsikt att ta hämnd på Lidforss; med sin ambivalenta hållning, att hålla lektor Lunde i *Barbarskogen* för "typ" och samtidigt hävda rätten att offentligt klandra Lidforss, tycks han i debattens hetta ha snärjt in sig i sina definitioner.⁴

Om Ossiannilssons förtydliganden angående romanens personliga angrepp är diffusa i den offentliga debatten, framgår hans intentioner på denna punkt desto klarare i brev till förläggaren. Till K O Bonnier skriver han i det tidigare citerade brevet 17/9 1908:

Vad aktualiteten beträffar, så förnekar jag naturligtvis, att någon enda typ är porträtt. Enstaka drag o.s.v. Vill sedan någon spegla sig, så är det hans och inte förf.:s sak. *Skulle* allmänheten, kritiken o.s.v. tala om hämnd, så förminskar det inte bokens köpvärde eller litterära värde / --- /. Och jag har farit mycket skonsamt fram, alltför skonsamt, finner jag efteråt. Min engelska skolning har kanske gjort mig en smula pryd på det sexuella området. Jag nedskriver inte gärna sexuella ohöjdheter. Men även annat (på vilket jag kan åberopa vittne) hade varit att tillägga. / --- / Huvudsaken är, att boken är juridiskt oangriplig. Personkritik av intimaste slag äro vi vana vid i den soc. dem. prässen. Jag har aldrig förr instämt i låten, men för att få tyst har jag för en gång velat överrösta!

Författarens vedermödor i personangreppens tecken ledde till ett förbiseende från hans sida. Några veckor efter det han insänt manuskriptet till förlaget, upptäckte han att han alltför nödortfigt dolt en antagonist, Edwin Malmström, medarbetare i *Arbetet* och nära vän till Lidforss; skyndsamt skrev han till förläggaren (10/10 1908):

På grund av en förarglig och kanske förargelseväckande namnlikhet, som jag först nu upptäckt, nödgas jag be Eder i de redan lästa korrekturerna överallt ändra namnet *Edvin Almström* till *Alfred Hämgren*, vilket senare namn är tillräckligt ovanligt att inte behöva stöta på gengångare.

Rättelsen kom aldrig att införas i romanens första upplaga; däremot har namnet i följande upplagor, dock ej konsekvent, ändrats till Andström.⁵

Ossiannilsson har varit återhållsam i sina uttalanden om eventuella förebilder till persongalleriet i *Barbarskogen*; enda undantaget är Lidforssporträttet som han kommenterar i ett flertal brev och även i memoarerna.⁶ När

det gäller en självbiografisk roman som *Ödets man*, vilken utkom några år senare, avslöjar han utan vidare hela rollistan i ett brev till Fredrik Vetterlund (22/1 1912), men iakttar större restriktion när frågan kommer in på *Barbarskogen* och den följande romanen *Slätten*; ”jag kan i detta fall /romanen *Slätten*/ lika litet som jag kunde betr. *Barbarskogen* röja *ort- och personmodellerna*. En Trelleborgstidning (det är inte Trelleborgstrakten) har redan antytt, att dessa icke i längden kunna döljas!! Det vore ju en onödig grymhet från min sida / --- /”, skriver han till Erik Hedén 30/1 1910.

I memoarerna (*Portar* s 52 f) uppger Ossiannilsson, att ett par större tidningar 1908 sökte få honom att namnge ”de åsyftade” i *Barbarskogen*, och han tillägger: ”Vartill den åtgärden skulle gagnat, är svårt att förstå, och jag hade ingen anledning att gå i snaran.” Termen ”nyckelroman” anser han för övrigt vara missvisande för sin roman, emedan en sådan roman, exempelvis sextonhundralets franska hovromaner, endast kan förstås genom ”personlig bekantskap med modellerna”.

Men ingen sådan personlig nyckel är behövlig för att få ett begrepp om innehållet eller handlingen i *Barbarskogen*. Så är ej heller fallet med romaner som Goethes *Werther* eller dramer som Molières *Tartuffe*, Ibsens *De unges forbund*, *En folkefiende* och *Rosmersholm*, Björnsons *Paul Lange* og *Tora Parsberg* och *Gunnar Heibergs Kong Midas* och *Paradesengen*. Alla dessa verk ha uppbyggts kring samtidsmodeller, men de kunna fortfarande njutas och begripas utan kännedom om modellerna (*ibid* s 54 f).

Det är uppenbart, att författaren genom sin här redovisade hållning i frågan om modeller har sökt värna sin frihet att använda verklighetsunderlag; men han har samtidigt önskat betona sin romans allmängiltighet trots dess uttalade karaktär av samtidsroman – han vill inte insnäva dess, vad han anser vara konstnärliga värde, genom att reducera den till närgånget socialt reportage.

”Arbetarörelsens Svarta fanor” löd rubriken på Zeth Höglunds recension av *Barbarskogen* (*Stormklockan* provnr 2, dec 1908). Vid beaktande av olika faktorer i *Barbarskogens* tillkomst historia kan vi inte undgå att också ta ställning till decenniets mest berömda nyckelroman, Strindbergs *Svarta fanor*. Ossiannilsson recenserade romanen i *Ny Tid* 8/6 1907 och bedömde den som ett stilistiskt ”mästerverk”. Han lovordade också dess ”säkra och träffande satir” och fann ett ”nästan Tolstoyskt patos i detta förbittrade, detta stundom totalt ursinniga angrepp på de stockholmska ’samfundets stötter’ inom kulturens värld”. Däremot vände han sig mot personangreppen, som han fann orättvisa och förfelade.⁷

I sin uppgörelse med tendensdikten år 1910 utpekade Fredrik Böök Strindbergs *Svarta fanor* som det litterära verk, vilket bildat skola och blivit mönster för svensk romankonst hos bl a Ossiannilsson och Henning von

Melsted, och han avsåg då närmast de båda senare författarnas alster i nyckelromansgenren.⁸ Sambandet mellan *Svarta fanor* och *Barbarskogen* har också framhävts av Eric Uhlin. I sin avhandling om Dan Andersson (s 273) citerar han utförligt Ossiannilssons recension av Strindbergs roman och konstaterar:

Ossiannilssons recension av *Svarta fanor* är ett belysande dokument. Den skulle så gott som helt och hållet kunna gälla för hans egen uppgörelsebok *Barbarskogen*. Denna kan betraktas som den direkta fortsättningen på Strindbergs och Geijerstams "efteråttitalism" i början av 00-talet och det kanske viktigaste sambandet mellan 80-talet och tioalet, inte minst arbetarprosan. Här mötte man den fräna angreppslust, som ofrivilligt parodierades i Leon Larssons Samhällets fiende och Fredrik Perssons Parasiter, den objektivitet som sedan utmärkte Kochs Arbetare och den varma känsla för arbetarnas offervilja och solidaritet som fick ett så vackert uttryck i Sandels Virveln.

Uhlins uppfattning av "objektivitet" och varm känsla "för arbetarnas offervilja och solidaritet" i *Barbarskogen* är något man kan ställa sig tveksam till; däremot har han säkerligen helt riktigt betonat *Svarta fanors* betydelse för Ossiannilsson.⁹ Denna roman har förmodligen haft ett avgörande inflytande på utformningen av *Barbarskogen* till en nyckelroman med hätska personangrepp. De tre avsnitt av *Barbarskogen* som utarbetades redan 1906 saknar helt den extremt polemiska och pejorativa tonen som kännetecknar större delen av romanen. Jag finner det mycket troligt, att Ossiannilsson i sitt behov av självförsvar och hämnd under polemiken sommaren 1907 varit i hög grad mottaglig för ett så kraftigt incitament i det litterära klimatet som Strindbergs roman utan tvivel utgjorde.¹⁰

Så långt debatten om modeller och nyckelromaner. I det följande skall jag beröra romanens personskildring i dess helhet, några karikatyrer kommer att granskas, likaså de självbiografiska inslagen jämte frågan om författarens hållning till sina figurer; därefter avser jag undersöka hur den politiska tendensen fördelats vid författarens teckning av några romangestalter.

I *Svenska Dagbladet* 4/12 1908 förklarade Ossiannilsson som svar på Lidforss' angrepp, att han i *Barbarskogen* "inte åsyftat personer, endast typer"; om karakteristiken gäller samtliga i romanen förekommande gestalter eller endast de sk bohemerna har han inte vidareutvecklat. Till Fredrik Böök skriver han (5/5 1909) apropå dennes recension av romanen: "Riktigt har Ni också karaktäriserat min roman som en skildring av sociala tillstånd, där det just (för att övertyga) kom an på det typiska. Den prägel av undantag varje alltför individualiserad teckning lätt får, *ansåg jag* i detta fall böra undvikas. Naturligtvis ha brådska och individuell begränsning också spelat in." Om författaren här tillika avser personskildringen, torde hans intentioner ha förverkligats: de flesta av romanens gestalter tenderar att framstå

mera som typer än som levande, nyansrika människor. Många är rena karikatyrer tecknade med grova medel. Även i fråga om individer, vilka ej kan beskrivas som karikatyrer har enstaka drag ofta renodlats till överdrift, exempelvis Adrians spasmer och fabuleringsförmåga.

Den stereotypa människoteckningen har uppenbarligen samband med *Barbarskogens* karaktär av tendensskrift; dock bör väl ej helt uteslutas vad författaren själv i brevet till Böök angett som "brådska och individuell begränsning". Författarens ambition "att övertyga" har kommit att utesluta eventuella tvetydiga, överraskande eller irrationella drag hos karaktärerna; hans strävan att låta "de åtskilliga synpunkterna" få "sina åtskilliga talesmän" (s 6) har medfört att de uppträdande med växlande framgång kommit att avteckna sig som representanter för skilda politiska meningsriktningar.

Det kan vara motiverat att här fånga upp ett par karikatyrer ur *Barbarskogen* för att närmare granska dem. Att Ossiannilsson var förtrogen med den litterära tradition, i vilken karikeringskonsten kan inplaceras, avslöjar han i en artikel om Strindbergs *Röda rummet* publicerad året före *Barbarskogens* tillkomst (NT 6/5 1907).

Sin porträttkonst åter kunde han /Strindberg/ skolat hos Charles Dickens. /---/ Strindberg som Dickens har en naturlig smak för karrikatyren. Knappast någon av någonderas romanpersoner uppträder okarikerad. /---/ S:s sätt att ge deras yttre person karaktäristik är karrikatyristens: grova, hånfulla färgklickar, rent vidriga liknelser och beteckningar (se Borg). Samma egenhet återfinnes hos Dickens och för övrigt hela den äldre engelska romanskolan från Fielding till Thackeray /---/. Strindberg som Dickens är en stor karrikatyrist – han är en svensk Hogarth /---/ med ord för färger och paradoxer för penseldrag. Även karrikatyristen är porträttör. Just de *förvridna dragen* låta en till evig tid minnas hela ansiktet.

Följande månad recenserade Ossiannilsson Strindbergs *Svarta fanor* och fann då, som omnämnts tidigare, att bokens svaghet låg däri att den "åsyftat *personporträtt* i stället för *tecknade typer*", men att den ändå såsom "allmän satirisk skildring" ägde "hög rang och stort inträse och berättigande". Strindbergs båda samhällskritiska romaner var således aktuella för honom då han tog itu med *Barbarskogen*, och det torde inte vara omotiverat att också inplacera denna romans karikerade porträtt i traditionen från Dickens till Strindberg.

De tre personer som erhållit de mest hatfulla karikatyrerna i *Barbarskogen* har alla anknytning till tidningen *Arbetets* redaktion; författaren har därtill utrustat dem med så lätt igenkännliga drag att det för samtiden inte kunde råda något tvivel om de åsyftade personernas identitet: tidningens redaktör August "Kabbarp" Nilsson (redaktör Nylén) och dess båda medarbetare Bengt Lidforss (lektor Lunde) och Edwin Malmström (Edvin Alm-

ström).¹¹ När Ossiannilsson låter dessa personer uppträda på romanens första hundra sidor, skyr han inga medel för att återge dem i så ofördelaktig och löjväckande dager som möjligt. Målande beskriver han hur detta "bohemekotteri" förvandlat det forna kamporganet *Framåt*, dvs *Arbetet*, till stadens sämsta tidning, en "fadd skandalavisa". Han har i sin skildring inte väjt för mycket personliga angrepp på dessa som han betraktar som sina fiender; här finns exempelvis anspelningar på såväl Lidfors's antisemitism som arten av hans sjukdom.¹² Romanens bohemtyp Edvin Almström erhåller följande presentation:

Almström var en förolyckad ästet, som nyligen relegerats från Högskolan för ett ovanligt snuskigt dåd. Han var Nyléns intima vän och lämnade tidningen högtbetalda pseudo-filosofiska kåserier.¹³

En personlig uppgörelse i liknande hätsk anda hade samtiden tidigare mött i *Svarta fanor*, och Ossiannilsson kan mycket väl ha haft denna romans nidsäckningar och invektiv i åtanke när han själv gick till verket för att nedsvärta sina fiender. Kärnell har beträffande *Svarta fanor* i undersökningen av Strindbergs bildspråk framhållit, att denne författares "verksamaste medel att nedsätta sina fiender är / --- / att karikera dem i deras yttre uppenbarelse" (s 237). Ossiannilsson har i *Barbarskogen* prövat samma metod om också inte med den verv och det raseri som kännetecknar Strindbergs stilkonst i den nämnda romanen. Varje gång han för in sina antagonister i bilden söker han kasta ett löjets skimmer över dem medels pejorativa liknelser. "Den länge, bleke mannen sträckte på sig i stolen, inte olik en yrvaken och litet skallig tupp", heter det om redaktör Nylén. Lektor Lunde har erhållit fler liknelser i den för övrigt bildfattiga romanen:

Det ormlika i hans naturell åsido, så tog han sig övervägande löjlig ut. Hans smala, rödgula och ärriga ansikte liknade en morot, vars rottrådar motsvarades av några glesa, gula skäggrån (s 140).

/ --- /

Han bredde i stället en bekymrad min över sitt magra räv- eller morotsansikte, vilken kom honom att ta sig ut som en oskuldsfull räv eller en kränkt morot – vilketdera var inte gott att avgöra (s 368).

Även berättartekniskt har Ossiannilsson understrukit den nedsättande tendensen i fråga om de här behandlade personerna. Den ovan citerade yttre karakteristiken är närmast iakttagen från huvudpersonen Halls synvinkel, men andra kommentarer om Lunde, så i exempelvis den utförligt återgivna kroginteriören (s 66 ff), har författarens hela auktoritativa tyngd:

Men lektorn lät inte skruva sig fast, han kände sin vän Winterblad och visste, att bakom det hela varken fanns mäjsel eller hammare. Tillräckliga för en lektor åtminstone, när hans skruvar råkat bli så pass lösa som i kväll (s 66).

/ --- /

Lektorn tålte mindre än vanligt på senaste tiden, och tankarna voro stundom till den grad spridda, att huvudet kändes alldeles obebott (s 68).

/ --- /

Lundes känsloliv var med ett hyggligt ord en smula sammansatt (s 72).

Den pejorativa tendensen framgår också i Ossiannilssons böjelse för att i romanen placera sina fiender i förödmjukande situationer. Både lektor Lunde och Almström utsättes för ett kränkande bemötande av den författaren närstående unge hjälten Hall:

Era /lektor Lundes/ bidrag komma hädanefter att underkastas censur – skandalartiklar komma nämligen inte vidare att ta upp utrymmet i Framåt. / --- / Apropos – herr Almströms kåserier äro hädanefter överflödiga – liksom herr Almström själv.

De bäge bohemerna föreföllo nästan halvt tillnyktrade. Med sina skygga, irrande blickar liknade de ett par utvisade tiggare (s 96 f).

På ett liknande sätt suspenderar Hall den tredje i bohemkoteriet, redaktör Nylén (s 92 f). I samma förödmjukande stil låter författaren vid ett senare tillfälle lektorn tigga om Halls vänskap (s 251 ff) för att strax därefter låta den senare ”hyfsa” det bidrag som lektorn lämnat tidningen.¹⁴ I romanen finns inte någon antydning om att lektor Lunde, alias Bengt Lidforss, skulle ha någon betydande roll i sekelskiftets kulturdebatt. Hans vetenskapliga meriter har visserligen ”länge gjort honom professorsmässig”, men hans insatser som folkbildare och upplysningsman i *Framåt* avfärdas magistralt av Hall: ”För rätten är det väl inte meningen att förvandla Framåt till en naturvetenskaplig tidskrift. Lektorns astronomi – förträfflig för all del – är abrakadabra för arbetarna” (s 93). Lundes medel att erövra arbetarna uppges i stället vara ”doften av Matssons öl och ett halvt dussin färska svordomar” (s 351). Någon urskiljbar ideologisk ståndpunkt har författaren inte tilldelat honom med undantag för ett radikalt förflutet som han delar med de två andra tidningsmedarbetarna:

– det var alltså endast ett veterankotteri, som slappnat till bohemecklick. Det var en flock radikaler, som så länge tummat på slagorden, tills dessa smulats mellan deras fingrar. Det var en samling inte längre unga män, vilkas generation förlorat livets mark. Det var en liga skeptiska öf Filosofer, vilkas fysik var lika undergrävd som deras idealism (s 104).

Slutligen berör Ossiannilsson i sin roman även lektor Lundes verksamhet som litteraturkritiker, och här har angreppet på det reella målet, Lidforss, nödtorftigt maskerats såsom Halls uppfattning:

– Då har Framåts publik nu ett dräpande inlägg mindre. Wides bok var nämligen en arbetarbok av en arbetarförfattare, vilken alltså – som vanligt – var bestämd att dräpas av er arbetarrecensent. Den unga socialistiska litteraturen har ingen värre fiende än socialisttidningen Framåt. Lektorns hela ärelystnad går ut på att vara dräpande. Hans spalt är en tillflykt för alla ärekränkingar och smädelser, som inte få rum någon annanstans i tidningen. / --- /

– Framåt är ett vikingaskepp eller borde vara det. Alla ombord skulle fäkta och dräpa för den goda saken. Men vad skulle du säga om en karl, som slog ihjäl alla han mötte, alla utan undantag, utan urskillning, vän och fiende? Skulle du inte föreslå honom för en dårhusdirektion? / --- / Nu förefaller det mig många gånger, som om er lektor själv skulle önska säga, det han med så mycket ursinne dräper. Han dräper i förargelsen att se sig förekommen (s 79).

Utfallet, som har sin motsvarighet i memoarernas angrepp på Lidforss,¹⁵ utgör i *Barbarskogen* det enda isolerade inlägget om lektorns litteraturkritik, och Halls indignation här är väl inte helt motiverad av situationen. Om-dömet om lektorn som fiende till den ”unga socialistiska litteraturen” klar-görs varken här eller annorstädes i romanen; angreppet torde förefalla litet dunkelt för den som ej har kännedom om Lidforss’ apolitiska bedömningsgrunder i litteraturkritiken. Halls anförande skulle närmast kunna karakteriseras som ett av författaren inskjutet personligt utfall, ett led i polemiken från 1907 med Lidforss.

Om vi ser till författarens motiv för dessa svartmålningar, finner vi att det vid sidan av den personliga hämnden funnits ett starkt behov hos honom att avslöja det skadliga inflytande han ansåg Lidforss utöva på samhällsmoralen. Ossiannilsson, som vi tidpunkten torde kunna beskrivas som utrerad renlevnadsman, har uppenbarligen varit övertygad om att Lidforsskretsen med sina okonventionella vanor utgjorde ett hot mot arbetarnas ”andliga hygien”. I slutet av *Barbarskogens* sjunde kapitel demonstrerar han denna effekt genom att låta en flock arbetare glänta på krogdörren och med ”häpna och troskyldiga ansikten” stirra på den druckne partikoryféen:

Lektor Lunde halvlåg i soffan och sjöng med sin spruckna stämma någonting, vars fräna cynism kom till och med den lyssnande flocken av handens arbetare att stelt öppna munnarna. Och omkring hädaren flinade och beundrade dessa andens arbetare, som en gång åtagit sig att leda deras väg mot det nya Kanaan (s 74).¹⁶

Sina farhågor i ämnet utvecklar Ossiannilsson i brev till Fredrik Vetterlund 3/12 1908; vi får här också en förklaring till varför han i romanen ej tilldelat Lunde någon politisk roll:

I allt detta tigande och överslätande och mystiska omskrivande, som kännetecknat behandlingen av en *samhällsfara*, en fara för Lunds studentmoral och anseende, en fara för Malmö, för hela landets arbetarrörelse – var det inte nödvändigt, att en flik av täckelset lyftes, och *en del* åtminstone av den ohyggliga sanningen blottades? Och skall inte ett uppriktigt ord kunna tjäna andra och större syften och behov än blott mitt s. k. hat? Skall detta ord inte tjäna utvecklingen och en sundare framtid?

Må vara, att jag personligen avskyr Lundabohemen, såsom jag avskyr varje förruttnelseprodukt, skall det *därför* vara mig förbjudet att uttala min avsky, att påpeka, vilken fara för arbetarnas och samhällets andliga hygien en sådan

avskrädessamlings tillvaro och tolererade anhopning innebär? / --- / Branting blundar eller ängslas att bli ansedd som obskurant och hycklare. Men ville någon kasta sin person i breschen, åh, ett sådant näste han skulle få att göra med! Det har förgreningar även bland "de borgerliga". Det har överhuvud intet med politik att skaffa. Intet håller med ästetik. Det är bara ett de ohängda slynglarnas heliga samfund.

Är *Barbarskogen* en självbiografisk roman? Författaren har själv avgett svar redan i *Barbarskogens* förord, där han värjer sig mot alltför närgången biografisk tolkning: "Med min strävan till opartiskhet följer, att jag inte vill förblandas med någon av de skildrade, även om drag och åsikter här och där motsvara mina egna" (s 6). Förbehållet ger närmast intryck av brasklapp och torde inte utgöra hinder för oss att uppfatta *Barbarskogen* som en starkt självbiografisk roman. Författaren har också i mindre officiella sammanhang framhåvt det självbiografiska draget. Under arbetet med romanen *Slätten* påpekar han för K O Bonnier (3/6 1909): "Jag gör mig all möda med den nya romanen, behandlande, även den, en episod ur mitt ungdomsliv." Till Ellen Key skriver han 28/4 1910: "Slätten är ett stycke självbiografi, den liksom *Barbarskogen*, dess personer äro så gott som alla tecknade efter naturen / --- /." ¹⁷

Det finns i *Barbarskogen* två gestalter vilka kan uppfattas som självporträtt av författaren, dels den unge huvudpersonen Hall, dels den äldre f d arbetarskalden Wide. Det var åtskilliga recensenter som 1908 konstaterade detta, och i förbigående vände sig Ossiannilsson i den tidigare omnämnda svarsartikeln till Lidforss (*SvD* 4/12 1908) mot kritikernas "tvärsäkra påstående" och påminde om förordets förbehåll. Fredrik Vetterlund, en av recensenterna, skrev exempelvis i *Aftonbladet* 2/12 1908:

Han /Hall/ är tecknad med den sorts sympati och intimitet, i hvilken man strax igenkänner diktarens självporträtt. Och dock skall Hall icke vara den faktiske K.G. Ossian-Nilsson – denne finnes äfven i boken som den mot den andres entusiasm kritiske diktaren Wide –, men Hall är ett ideellt självporträtt och meddelar mycket af hvad författaren själf drömt, känt, velat.

I det fjorton sidor långa brev, som Ossiannilsson redan dagen därefter (3/12 1908) sände Vetterlund, finns ej en antydning till dementi av uppfattningen om författarporträtten. I stället skriver han: "Ett tack också för hela Er fina, nya, djupa artikel, uppfattning, som måste vila på verkligt studium både av boken och av dess författare, hans naturell och psykologi!"

De båda romangestalerna Hall och Wide har erhållit många karaktäristika från författaren. Wide är i själva verket till det yttre ett exakt porträtt av Ossiannilsson. ¹⁸ Han är akademiker av borgerligt ursprung, omnämns som f d arbetarskald, och hans dikter beskrivs som "Arbetardeklamation – tyrannpoesi". Upplysningen att han "en gång varit enstämmigt hyllad av

hela partiet och sedan blivit lika enstämmigt angripen" (s 290) gäller även författaren.¹⁹

Halls bakgrund, "fil. kand. utan provår, en ung lärare i en elementarskola" överensstämmer med författarens.²⁰ Hans erfarenheter av socialdemokratin är i stort desamma som författarens: av social medkänsla och med stor entusiasm över en inflytelserik ledarroll, men utan djupare teoretiska kunskaper om socialismen, ansluter han sig till arbetarrörelsen; med sin utpräglad individualistiska livshållning och sin i grunden borgerliga ideologi kan han emellertid inte förlika sig med en solidarisk massrörelses krav och medel att nå de uppsatta målen, och efter en del kontroverser drar han sig desillusionerad tillbaka. Många detaljer i skildringen, som exempelvis Halls arbete i den socialdemokratiska ungdomsklubben, är hämtade från författarens upplevelser.²¹ Halls avskedstal inför tidningsstämman som vill avsätta honom har t o m sin motsvarighet i Ossiannilssons eget uttåg ur Malmö socialdemokratiska ungdomsklubb.²²

Med dessa två talesmän har Ossiannilsson med så mycket större eftertryck kunnat framföra sitt budskap i romanen. Han låter Wide vara den desillusionerade f d socialisten som auktoritativt fördömer arbetarrörelsen som frihetskränkande och kulturförhärjande. Hall däremot, som från början beskrivs som naivt optimistisk och entusiastisk inför samarbetet med, eller snarare ledarskapet över arbetarna, får efter hand i realiteten erfara vad Wide teoretiskt förkunnat. När han i romanens slut konfronteras med arbetarna har han nått samma desillusionerade ståndpunkt som Wide – hans upplevelse då av arbetarmassan som en "väldig lekamen med tusentals gnistrande ögon, en jätteflock barbarer i stridslynne, ett jättelikt skogs-träd, skälvande i ödemarkens storm" har mycket gemensamt med Wides tidigare framförda anatema över arbetarrörelsens framstormande hunnerhorder.

Att de båda romangestalterna Hall och Wide är idémässigt nära förbundna understryks bl a av deras användning av ett identiskt bildspråk. Båda utnyttjar med förkärlek träd – skog i liknelser som har anknytning till arbetarrörelsen.²³ Halls upplevelse vid ett par tillfällen av arbetarna som "något vilt folkslag" (s 177) eller som "skogsvildar" (s 20) har sin motsvarighet i Wides tirad om den "stora klasshatrörelsen" som "en väldig barbariets urskog", från vilken frammanas ljudet av "masstrampet, barbartrampet, skogsmänniskornas tramp" (s 306–313). En viss frändskap föreligger också mellan Halls och Wides bildval för att åskådliggöra en utpräglad, närmast extrem individualism. Hall talar om akademikerna som "främmande, oförstådda fåglar" i arbetarrörelsens "vidfamniga organisation, trädkronan":

ni förstå inte vårt kvitter, och vi fatta inte riktigt meningen i bruset, som fyller ert träd. Vi längta ibland ut till solen och friheten, allt under det trädkronan

växer och växer, uppåt och nedåt, och sluter sig omkring oss som ett nät eller en bur för alltid. / --- / Vi bli burfåglar, / --- / vi som kanske föddes till örnar eller svanar – ingen i vår krets blir någonsin en fågel Fenix – ert träd skuggar för tätt (s 303 f).

Wides bild för den omhuldade individualismen är av liknande art, men mera hänsynslös:

– Solidariteten är som skogen, den mildrar klimatet och skyddar det svaga och jämstruktura, småblommorna och småtelningarna. Men skola eken och jättefuran få fart, måste småskogen undan, och det blir genast gläntor i skogen. / --- / Endast där bärget reser sig högt och bart, är utsikten fri och världen stor (s 339).

Ideologiskt har Hall och Wide en mycket likartad hållning, vilken till stor del kan föras tillbaka på Ossiannilssons egna tidigare dokumenterade åsikter; vi återkommer till denna fråga i avsnitt 4.

Av de markant självbiografiska dragen jämte den välvilja som författarens berättarattityd till Hall och Wide avslöjar framgår att dessa två personer är Ossiannilssons speciella språkrör i romanen. Särskilt iögonfallande är det moraliska stöd som författaren genom sina kommentarer lämnar Hall, framför allt i romanens början. Halls första provocerande artikel i arbetstidningen *Framåt* beskrivs av författaren på följande sätt:

Hela staden läste emellertid, läste och tjuvläste på kontor, kaféer, klubbrum, t. o. m i skolsalarna den unge lärarens djärva och sanna ord. Somliga läste med nöje, andra med tandagnisslan, men alla med undertryckt eller erkänd beundran. / --- / Vad som överraskade och grep alla, var mäst det upplevda, hjärtekända i det sagda, friheten från utnyttjade slagord, det rent mänskliga greppet på en sak, som alltid varit affärssak eller en partisak. Inte ett ord föreföll beställt, inte en sats smakade parti, men varje stavelse var slående sanning och varje anklagelse ett slag i ansiktet. / --- / Det var varken tidningssvenska eller revolveramerikanska, inga krystade otidigheter, ingen mesig undfallenhet åt vänster, inga nedriga tendenslögnar åt höger. Det stod en personlighet bakom pilskuren, en fruktansvärd, men ridderlig fiende, som kämpade med stål och inte med smuts (s 49 f).

Författarens sympatier följer Hall genom romanen, i den mest påträngande formen, som i ovanstående citat, dock främst i inledningens redaktionsinteriorer, där den arbetsamme, ”hälsofulle” unge hjälten spelas ut mot de slappa bohemerna. Den omedelbara närheten mellan författaren och romanhjälten bekräftas i *Barbarskogens* näst sista kapitel, då författaren i den fortlöpande relationen dels övertar Halls symbolspråk – ”Det blev vindkantring i det stora trädet” (s 364) – dels framför reflexioner som tidigare Hall och Wide gett uttryck för:

Så resonerade massan, som inte hade Halls akademikersamvete. Så tänkte barbarerna, som intet visste om Sofokles’ och Platos Hellas eller Numas och

Justinianus' Rom. Så dömde vilde- och barnaförståndet, som struntade i arv, historia och inhägnader, och som trodde på en katkes, som utgivits av doktor Karl Marx (s 362).

När det gäller Wide är det än svårare att bortse från Ossiannilsson själv i gestalten beroende på den yttre porträttligheten och den omständigheten, att många av hans idéer tidigare i olika sammanhang framförts av författaren, om än ej i så utpräglat polemisk form. Wide erhåller inte liksom Hall direkt stöd i författarkommentarer, men bereds vid två av de tre tillfällen han framträder i romanen ett så oproportionerligt stort utrymme för sina monologer, att vi med Staffan Björcks terminologi kan anse "den episka trovärdigheten" hotad.²⁴ Han uppträder dominerande och auktoritativt vid dessa tillfällen och tillåts inte möta någon likvärdig opposition; hans åtta sidor långa angrepp på arbetarrörelsen bemöts synnerligen lamt av meningsmotståndarna (jfr avh s 155). Ytterligare en sanktion från författarens sida till detta omfångsrika angrepp synes titelvalet utgöra; det är Wides benämning här på arbetarrörelsen som skänkt romanen titeln *Barbarskogen*.²⁵

Sambandet mellan Ossiannilsson och Wide stärks vidare av ett avsnitt, där en privat-polemisk tendens är särskilt iögonfallande. Avsnittet gäller det Socialdemokratiska ungdomsförbundets kommissionärsverksamhet som sedan länge utgjort ett irritationsmoment för Ossiannilsson. Det angrepp han låter Wide rikta mot förbundet (s 286 ff) har han själv tidigare med samma detaljer utvecklat i brev till Fredrik Ström (30/12 1907). Han omnämner i brevet en vag avsikt att "offentligt belysa" förbundets förlagsaffärer och har sedan uppenbarligen funnit det lägligt att inskjuta denna polemik i sin roman.²⁶

Av skäl som här redovisats torde vi till stor del kunna betrakta *Barbarskogens* Hall och Wide som självporträtt av författaren; det förstnämnda porträttet är dock starkt idealiserat (jfr Vetterlund ovan s128). Som språkrör för författaren bör de två romanfigurerna även kunna uppfattas som företrädare för romanens ideologi. Jag kommer emellertid inte att här behandla de idéer och den övertygelse som författaren låter Hall och Wide omfatta, utan finner det lämpligare att återkomma till frågan i avsnitt 4, där romanens ideologi närmare preciseras.

"Jag har framförallt eftersträvat objektivitet, de åtskilliga synpunkterna ha fått sina åtskilliga talesmän – varvid jag gärna erkänner, att synpunkterna kunnat och bort vara flera", förklarar Ossiannilsson i *Barbarskogens* förord (s 6). Har denna ambition till objektivitet infriats i romanen? Får Hall och Wide möta värdiga motståndare? Hur har den politiska tendensen fördelats i romanens personteckning?

Två män ur det socialdemokratiska lägret, båda redaktörer för partitid-

ningar, uppställs som ideal för den unge Hall. Båda befinner sig emellertid i romanens periferi, och av den förstnämnde frammanas endast minnet vid lämpliga tillfällen:

/ --- / om hans företrädare visste han /Hall/, att han redan blivit ett klasshålgon, en stor man i det partis minne, vars skapare han var. Med sympati erinrade han sig legenderna i tal och tryck om den store dödes hänförelse och värksamhetsdrift. Ur intet hade han skapat en redan aktningvärd samhällsfaktor; under försakerler och övermänskliga ansträngningar hade han fått till stånd en arbetarkommun och ett tidningsstryckeri. Mer än en gång hade han vandrat i fångelse för sin övertygelse och för de modiga uttryck, i vilka han vågat hävda den mot kortsynta statsmakter. Hade han inte fått bevittna segern, så hade han dött i förvissningen om en löftesrik framtid, och över hans stoft välvde sig hela partiets innerliga och rörande kärlek.

Åt en värksamhet liknande hans, om ock i blygsammare mått, ville Hall äga sitt arbete och sin kraft (s 53 f).

Det är Axel Danielsson som här lätt maskerats till redaktör Antonsson, tidningen *Framåts*, dvs *Arbetets*, grundare. Att Ossiannilsson valt Axel Danielsson till förebild för sin centralgestalt Hall är inte överraskande. Den temperamentsfulle Danielsson, som ofta demonstrerade en självständig hållning mot en central partiopinion, bör ha haft drag som appellerade till författaren av en rad dikter om suveräna, hänsynslösa kraftnaturer. I *Barbar-skogens* summariska porträtt har Ossiannilsson framhävt individualisten Danielsson med dennes "inspirerande åskstämma" och "revolutionärt storstilade vrede", som stundom med "björnram" sopar makulatur i papperskorgen eller "pryglar om" medarbetarna med knölpåk.²⁷ De tidningspolitiska förvecklingar i vilka Danielsson var inbegripen under 1890-talet har också utan tvivel utgjort ett starkt skäl för Ossiannilsson att utnyttja denne i sin roman, vars huvudhandling rör en partitidningsredaktörs dilemma inför en avtalsstridig strejk.²⁸ Författaren har inte varit sen att utnyttja ett av arbetarrörelsens stora namn, en vid sekelskiftet redan legendarisk arbetarledare, för att i sin roman påvisa paralleller mellan denne och sin egen individualistiske hjälte Hall: "För rästen är det inte så enkelt att vara arbetarredaktör, som du tror. Antonsson var proletärbarn, och de malde honom sönder ändå" (s 87). Antonsson, följd av Nylén och Hall, är således den förste i raden av akademikerredaktörer som "knäcks" av den mäktige arbetarrepresentanten Bärg (s 116). Trots att han i motsats till de två senare har proletär bakgrund, har han samma svårigheter att kontrollera arbetarna.²⁹

Att Danielsson under 1890-talet intog en restriktiv hållning till oöverlagda strejker och självsväldigt ingrep som medlare vid ett par tillfällen, är en uppgift som Ossiannilsson tillvaratagit i teckningen av romanens Antonsson. Han låter Hall, som tagit ställning mot en avtalsstridig strejk, varnas några gånger för "Antonssons öde", enär denne "hållit på att stupa på

något liknande ” (s 113), och på tidningsstämman, som avsätter Hall, låter författaren en av de mera hängivna socialisterna inför arbetarförsamlingen åberopa Halls store föregångare:

– Ja, ni kan gärna säga, att det är skillnad på Hall och Antonsson / --- / . Men ett par likheter finns där ändå. Hall har gjort er en stor tjänst: han har arbetat upp er tidning och ränsat den från odågor / --- / ! Han har skapat Framåt för andra gången, liksom Antonsson skapade Framåt den första gången. Och en likhet till finns- / --- / , och det är den, att Antonsson, er store Antonsson, han, som nu har sin byst därborta i vrån, er Antonsson, säger jag, talade och skrev ackurat likadant mot Doffelsträjken en gång som Hall emot Gyllichsträjken. Och liksom ni galnats mot Hall, era fjarntar – / --- / så galnades ni då mot Antonsson – (s 380 f).³⁰

Det är således en speciellt utvald bild av Axel Danielsson vi möter i *Barbarskogen*.³¹ Författaren har endast uppehållit sig vid karakteristika hos denne som han funnit adekvata för romanens tendens; Danielssons individualistiska hållning får legitimeras liknande drag i mera renodlad form hos författarens språkrör Hall.

I *Barbarskogen* finns ännu en av Hall beundrad redaktör för en partitidning; det är Hällvik i *Morgondagen* som tar vid där Hall misslyckats. Denne beskrivs som en vänlig, korpulent femtioåring, ”född skåning, fast hans vistelse i nordligare landsändar gett hans mål en uppsvensk brytning” (s 273 f). Han är även erfaren politiker (s 276). *Morgondagen* uppges vara ”partitidningen uppe i nordväst”, vilken beskrivs som ”fattig, men rejäl och djärv” (s 118), och Hällviks redigering av tidningen har av författaren tecknats med en välvilja som gränsar till panegyrik:

Politisk mognad och slagfärdighet, djärvhet och takt, ungdomlighet och besinning utmärkte Hällviks ledarespalt framför samtliga partiredaktörers. Allmänt avhållen, även av motståndare, för sitt hjärtliga, öppna mannaväsen, ansågs han som landets främste folktalare och hade, såsom f d kroppsarbetare, arbetarnas lidelser och önskningsar, deras ortodoxa socialism i blodet och pännan (s 274).

Det är Ossiannilssons gode vän A C Lindblad, redaktör för *Ny Tid* sedan 1898, som går igen i romanens Hällvik.³² Denne har av allt att döma omedelbart identifierat porträttet, ty någon vecka efter romanens publicering skrev han till författaren (24/11 1908):

Bortsett från den delen som bär en så stark personlig prägel, måste jag säga dig att jag funnit den /Barbarskogen/ ypperlig; särskilt vissa kapitel i den äro med det bästa jag läst. / --- / På samma gång jag tackar dig hoppas jag snart se dig åter i *Ny Tid*, ty din bok lägger därför inga hinder i vägen. Du kunde så nära spätt rätt i boken, ty om ”Hällvik” velat så hade han troligen nu varit red. av Arbetet och omöjligt är inte att ”Hall” då fått en anmodan

om att ta utrikesportföljen. Men jag vill inte övergiva "Morgondagen" och där är fortfarande plats för både "Vide" och "Hall" med.³³

Som synes är relationerna vid tidpunkten de bästa tänkbara mellan författaren och åtminstone *en* partitidning.³⁴ Emellertid har Hällvik i *Barbarskogen* tilldelats en alltför obetydlig roll för att fungera som ideologisk motvikt till Hall/Wide. Han tillåts inte framföra vägande inlägg för den åskådning han representerar, och hans försteg framför Hall tycks främst bestå i avsaknaden av en viss intellektuell komplexitet, som vållar olägenhet för Hall i den sociala kampen:

Det var mannen, gjuten i ett stycke, ett med sig själv, ett med sitt parti och sin åsikt, mannen utan akademisk tveklöshet, kulturinträdd, men obelastad av den gamla kultur, som i varje akademikerhjärta tiggde för sitt liv, en robust gestalt med ett adligt hjärta, den borne folkledaren / --- / (s 274).

En pejorativ skiftning är märkbar dels i författarens konstaterande av dessa egenskaper, som Hall saknar – "Bland alla Hällviks förträffligheter var dock den avgörande den, att han hade proletärernas blod i sina ådror och i sin vilja. Var det värkligen endast detta, som fattades Hall?" (s 280) – dels i beskrivningen av partiredaktörens hängivenhet för "övertygelsen, klassen, målet". I slutkapitlets hyllning till honom har emellertid en nyans tillkommit, som fört honom närmare Ossiannilssons alter ego Hall:

Hällvik med det varma hjärtat och den vänfasta handen, även om intetdera sviktade, när det gällde övertygelsen, klassen, målet! Hällvik, den nyvalde redaktören, den borne klasshövdingen, född ur klassens eget blod, uppväxt i dess andliga dräkt, sammanvuxen med dess idéer, käck, klok, målmedveten – och ändå så öppet mänsklig! *Hällvik stod redan över sin klass* – kanske var det därför han börjat få svårigheter med kungamakaren! (s 387)

För oppositionen mot Halls åskådning svarar i romanen två yngre socialdemokrater, Örtengren och Adrian Jonsson. För båda gäller att de till stor del betraktas ur Halls synvinkel och därmed döms efter hans värderingar.

Halls gode vän, journalisten Örtengren, erhåller innan han tillåts agera självständigt i romanen en ingående personanalys (s 100 ff) helt präglad av Halls uppfattning. Örtengren har en gång haft Halls entusiasm för arbetet på *Framåt*, men har sedan resignerat och anpassat sig till situationen på redaktionen.

Kanske var det Örtengrens brådmogna typ, som förbjöd honom ta språnget mellan stillatigande kritik och öppen handling. Kanske var det endast den typiska motsägelse, som gör den socialdemokratiske revolutionären till den mest lojala varelsen – en varelsen, som i enighetens namn överser med allt, som blott inte stör enigheten. Örtengren var en idealisk partikamrat, aktiv i tjänsten utan alla överdrifter och passiv utanför "distriktet". Det svartglänsande huvudet, som kunde spy eld och etter över högerparasiterna, blev ett litet knollrigt lamms, så snart det gällde parasiterna inom det egna partiet.

/ --- / Örtengren var född gammal. Fastän ung, hade han inga lidelser. Han var en mönstergill medarbetare åt vilken redaktör det skulle vara. Han kunde arbeta som en maskin och lata sig med smak. Han fann sig i allt och stack aldrig av mot sin omgivning. Han var intet urvärk och intet levande samvete (s 101 ff).

Vid ett par tillfällen tillåts Örtengren spela en självständig roll mot Hall. Inför Hall, som har en lidelsefull rättsuppfattning, söker han förklara att "också lagstiftningen" är "ett maktmedel, som naturligtvis utnyttjas av den starkare" och pekar på Åkarpsslagarna som exempel (s 137). Han kritiserar Hall för dennes egenmäktiga agerande på tidningen: "– Inte håller ett parti en tidning, för att den skall bekämpa partiets åsikter. För rästen leva vi i parlamentarismens tidevarv. En redaktör är ingen enväldig regent" (s 135). Örtengren genomskådar också Halls filantropiska syn på arbetarna som barn, vilka genom uppfostran och lagstiftning kan "tillvinna sig borgarrätten":

/ --- / du tror, att du ännu sitter i en kateder. Därför att du tror, att arbetarna äro barn. Därför att du tror, att deras frammarsch bekymrar sig om sanning och rätt – om moral överhuvud. Den sociala striden är en strid och inte en skola, inte en gång en process. Den scm allt annat är en bacillstrid, ingenting mera. Arbetarna hungra. Arbetarna finna det tråkigt att hungra. Arbetarna förena sig för att tillkämpa sig brödet, det vill säga produktionen. Arbetarnas kamp förefaller dig ju rättfärdig – inte sant? Nåväl, men när nu kampen väl är i gång, när huggen hagla och brödbutikerna stormas, så tar fanken den, som går emellan och pratar om undantag. Än en gång: den sociala kampen är en kraftmätning, ingen ideell process (s 135 f).

Men det mest utmärkande i teckningen av den för Hall sympatiske Örtengren är det perspektiv ovanifrån, som Hall anlägger från sin individualistiska ståndpunkt när han bedömer vännen; Örtengren placeras genom sin "ortodoxt" uppfattade socialism på ett lägre plan:

Han /Hall/ kände, att han avmänskligades, förvandlades till en funktionär, partitjänsteman. Hans fysiologi förenklades, skärptes till en karrikatyr. Han skulle snart vara lika mager andligen, som Adrian var det lekamligen. Till sist skulle han kanske bli en ortodox Örtengren eller – hu – en förslöad Nylén (s 278).

Denna attityd från en person, vilken romanen igenom berättartekniskt erhåller författarens solidariska stöd, desavouerar Örtengren som likvärdig politisk meningsmotståndare.

Örtengren har en aktiv roll i romanens första hälft; därefter förefaller författaren ha tröttnat på honom och reducerat honom till en bifigur, kverulantiskt upptagen av tankar på middagsmål.³⁵

Det blir i romanens senare hälft Adrian Jonsson som hos Hall intar Örtengrens plats som vän och opponent. *Barbarskogens* porträtt av Fabian

Månsson i ungdomsklubbisten Adrian Jonsson är så vedertaget, att jag finner det överflödigt med en redogörelse för likheter och överensstämmelser mellan romanfiguren och förebilden.³⁶ Adrian beskrivs genomgående som en sympatisk och bisarr figur – ”en ovanlig, allt sällsyntare arbetartyp – ett stycke vandrande gesäll, ett stycke fantastisk boheme och inte så litet stycke ursprunglig poet” (s 160). Författaren lämnar frikostigt utrymme för Adrians särpräglade muntliga utläggningar, vilka med drastiska liknelser och uttryck gisslar klassamhällets orättvisor och elände. Men också här blir den attityd Ossiannilsson låter Hall inta mot Adrian utslagsgivande för tendensen i personteckningen. Liksom Örtengren befinnas Adrian vara ”av de mångas tankeras” (s 253) och i grunden främmande för författarens alter ego Hall:

Hans intelligens var obestridlig – i alla händelser hans fantasi, vilket oftast är samma sak. Han ägde en viss förmåga att se i stort, att se längre än till själva örfilen, att också upptäcka örfilens förhistoria, dess orsakskedja. / --- / Han hade rest och kommit hem, inte med förståelse, utan med hat, inte med national-, utan med klassinstinkt. Han hade ännu samma Grönköpingsyn på kapitalisten, samma ursinne mot den individualistiske arbetaren: stråjkbrytaren. Livets gåtor hade passerat honom, men inte som gåtor – deras skuggor hade glidit osedda genom de hjärnsalar, där klass-spöket ensamt och avundsam residerade. Adrian ägde konkret fantasi, men den tjänade en abstraktion. Han var modellen till en individ, men störtade sig självmant i det stora massgötet. Han föreföll fullständigt ortodox, och när intelligensen är ortodox, hurudant skall då genomsnittet vara? (s 168 f)

Det är en otvetydigt överlägsen attityd Hall demonstrerar i sin karaktäristik av Adrian. Något ligger väl i den kommentar Per Meurling i sin temperamentsfulla och personligt utformade skrift om Fabian Månsson ger angående framställningen av Adrian:

Ossiannilssons porträtt av Fabian i *Barbarskogen* är överhuvud en smula ambivalent. / --- / Men det karaktäristiska för den är genomgående den bildade mannens nedlåtande intresse för en kuriös arbetartyp. Det är detta, säkerligen för Ossiannilsson själv omedvetna klasstänkande, vilket han delade med sin tids akademiker, som ger hans i och för sig högst medelmåttiga roman historiskt värde.³⁷

När det gäller den politiska tendensen i *Barbarskogens* personteckning, kan vi således spåra en viss ambition till objektivitet hos författaren i hans försök att jämnt fördela roller och politisk åskådning; han har också stundom berett romanfigurer som representerar motståndssidan (s k ”ortodoxa” socialister) frikostigt utrymme för meningsyttringar. Emellertid har själva utformningen av romanens personkaraktäristik blivit starkt tendentiös. Det råder aldrig någon tvekan om att författarens sympatier ligger hos Hall/Wide. De meningsmotståndare som uppställs mot dessa författarens tales-

män får aldrig tillfälle att etablera en mot dem avvikande solid hållning; författaren oskadliggör dem berättartekniskt genom att i första hand karaktärisera dem genom Halls attityd och hans värderingar.

3. Barbarskogen som samtidsskildring

Tids- och miljöbilden

”Den har större värde för svensk politisk historia och kulturhistoria än för litteraturen”, konstaterade *Nya Dagligt Allehanda* (24/12 1908) efter *Barbarskogens* publicering. Övriga tidningar avgav inte lika kategoriska omdömen, men många fann romanens främsta värde i tids- och miljöskildringen med dess ”rika, brokiga, starka inslag från tidningarnas, arbetarorganisationernas, hela klasskampens värld inom ett industrisamhälles gränser”.¹ ”Värdefull som tidsdokument” är ett omdöme som ofta återkommer i recensionerna.²

I föreliggande kapitel kommer jag att granska tids- och miljöbilden i *Barbarskogen* och därvid söka besvara bl a följande frågor: Hur nära följer författaren den historiska verkligheten? Hur har han bearbetat och använt sitt stoff? Finns det eventuella litterära impulsgivare? Kan någon politisk tendens skönjas i samtidsskildringen?

”Jag undrar, om jag ej fick första ingivelsen att skriva *Barbarskogen* av den fackföreningspamp i Göteborg, vilken förebrådde mig mina engelska noveller. ’Nej, skriv någonting om arbetarrörelsen, även om det blir kritik – sådant roar och intresserar oss mera.’ ” Så förklarar Ossiannilsson långt senare den första impulsen att skriva en samtidsroman om arbetarrörelsen.³ Fackföreningspampens önskemål torde vara belysande för tidssmaken. Staffan Björck har i sin avhandling om Heidenstam och sekelskiftets Sverige visat hur denne författare med sina historiska romaner frustrerats av den för honom ”missshagliga litterära opinionen”, vilken hade sin ”tyngdpunkt inom vänstern, bland liberaler och socialdemokrater”.⁴ Det brev som Heidenstam skriver i oktober 1905, och som Björck citerar, torde kunna exemplifiera även Ossiannilssons situation:

Den /historisk diktning/ anses som en beklaglig svaghet, ett försittande af kraft och tid och som något, hvilket aldrig på allvar kan intressera någon. Man går i stället och väntar på den stora nutidsroman, som skall röra vid arbetarefrågorna m. m. Om jag kastade min bok åt sidan och nu i stället slungade mig in i den politiska kokningen, så skulle det byta kölden i glädje, hvad mig angår. / --- / Arbetarrörelsen är framtiden, och en åttitalistisk skildring däraf skulle kallas stor och djup konst.⁵

Heidenstams erfarenhet är analog med Ossiannilssons; den senare hade från vänsterpressen rönt samma bemötande för både sina historiska noveller med svenska och engelska motiv och för sitt indiska sagospel. Skillnaden blev att Ossiannilsson grep sig an med nutidsromanen, medan Heidenstam alltmer isolerade sig från den litterära vänsteropinionen.⁶

Vidare tror jag det inte obefogat, att åter påminna om Strindberg. Ossiannilsson avfattade de första kapitlen i *Barbarskogen* på vårvintern 1906 och publicerade dem samma års sommar i *Svenska Dagbladet*. Följande vår införde han i *Ny Tid* (6/5 1907) en artikel om Strindbergs *Röda rummet*, med vilken han ”nyss upplivat” bekantskapen. Han skriver här bl a:

Man läser den ännu idag med nöje och skall antagligen göra så länge än. Den satir över svenska samhällsförhållanden träffar säkert ännu sjuka punkter. På sin tid har skildringen nog varit av genomgripande betydelse. Nu kan det emellertid inte hjälpas, att mångt och mycket smakar Aug. Blanche, d.v.s. förefaller tillhöra en tid, vars förhållanden vi längesedan hunnit ur. Det är tavlor från *gamla* Stockholm och *gamla* Sverge, sådana man *nu* icke skulle måla dem. Skildringen av den första spirande arbetarörelsen är t.o.m. knappast ens tillnärmelsevis korrekt.

Jag finner det troligt, att *Röda rummet* varit aktuell för Ossiannilsson även tidigare än den avfattade artikeln, att den utgjort ett slags incitament för honom att åstadkomma en modern motsvarighet med handlingen koncentrerad till arbetarörelsen om vilken han utan tvivel ansåg sig bättre informerad än Strindberg. Och även om han i ovanstående artikel för dagen finner Strindbergs manér att ”måla” sin samtid något förlegat, har han sannolikt ej helt och hållet kunnat undgå att ta intryck av dennes dynamiska berättarkonst. Till eventuella konkreta influenser från Strindberg har vi anledning att återkomma i det följande.⁷

När det gäller *Barbarskogens* tids- och miljöbild kan vi i romanens förord inhämta att Ossiannilsson utgett skildringens detaljer för att vara ”livets och erfarenhetens”, vilka han varken ”förfulat eller förskönat” (s 6). Efter romanens publicering klargjorde han emellertid i *Svenska Dagbladet* (4/12 1908), att hans ”allmänare eller speciellare skildringar” icke avsåg att ”måla det eller det namnfigliga samhället”:

Mina erfarenheter i klasskampens tecken spänna sig öfver halfva Sverige, från Ystad till Gäfle. Jag, såsom hvarje skildrare, har samlat mina intryck från skilda orter och perioder. Den i boken tecknade kravallen är t.o.m. ett minne från skoltiden.

Ovanstående torde delvis vara överord framkallade av recensentkårens enhälliga fördömande av ett par modellstudier i romanen. Romanens handling kan dock utan vidare lokaliseras till ett namngivet samhälle, Malmö,

trots att namnet ej anges någonstans i romanen. Många recensenter identifierade också staden,⁸ varför jag här nöjer mig med att nämna de mest uppenbara kännetecknen.

Det är fråga om en hamn- och industristad med bl a kanaler och spårvagnar. Beläget vid en "förstadsgrata" finns ett Folkets hus som inrymmer både *Framåts*, dvs *Arbetets*, redaktion och lokalen för den socialdemokratiska ungdomsklubben.⁹ Vidare omnämns i romanen fabriken Doffeln flera gånger; så kallades den stora yllefabriken i Malmö, där direktör Schmitz åren efter sekelskiftet gjorde sig känd som fanatisk bekämpare av föreningsrätten.¹⁰ Den äldre fabriksbyggnaden brann ner år 1888; i *Barbar-skogen* låter Ossiannilsson Adrian (Fabian Månsson) ge en livfull minnesbild av branden (s 290–296). Slutligen bör romanens husarer, kallade "kronprinsar", komma från Kronprinsens husarregementets kaserner, från 1897 och framöver belägna inom Södra förstaden i Malmö.¹¹

I miljöskildringen från Malmö är interiörerna från Folkets hus' skilda lokaliteter dominerande, medan exteriörbeskrivningarna koncentrerats till några gatulivsbilder, en stormskildring från hamnen samt några glimtar från fattigkvarteren. Ser vi först närmare på exteriörbilderna, stormskildringen och beskrivningen av fattigkvarteren, finns aspekter att beakta i både stildrag och tendens.

Framställningen av novemberstormen i hamnen är genomförd med en frenesi och i ett tempo som för tanken till *Röda rummets* inledningskapitel:

Hall måste med vågrät överkropp borra sig genom det fösande och knuffande motståndet. Täta, månlysta skyar seglade i väg som för livet, under dem smällde och fladdrade det som under en rad bukiga, jättesömmade segel. Det klingade som av sönderbrustna skärvor under kajernas träpålning. Hamnen var full av frustande och spottande våghuvuden, som smulades mot varandra, medan i hamnmyningen snörräta skumkolonner tågade inåt till undsättning eller till anfall.

Hall stod nu uppe på mittelpirens utsiktsbrygga. Det rev och slet i kläderna, som om blåsten tänkt kläda av honom inpå bara kroppen. Det pep och kved ur gränderna, skrek och vrålade ur de öppna gatorna, gnisslade som med tänder kring bryggor och lyftkranar, rullade och dånade i rymderna som av kanonlavetter över ett stampande örlogsdäck eller som av jättenävar, hamrande på molnens järnport. I magasinssknutarna knakade det, som om taken voro på god väg att uppe kampen och taga till flykten (s 22).

Denna novemberstorm korresponderar med det tidigare skildrade arbetarmötets masseruption, med Halls sinnesstämning och hans fascination inför de elementära krafter han nyss bevittnat; samtidigt åskådliggör den hans ideologiska böjelse för rörelse, handling framför det statiska – "Samhällslugnet och lugnet i naturen med dimmor och smygande baciller, hur mycket sjukligare och fattigare tog det sig inte ut mot ovädrets kraftspänning och vilda, starka glädje?" (s 23). Det citerade avsnittet om stormen är

rikt på visuella och framför allt akustiska effekter; den hektiska strömmen av liknelser med en mångfald rörelseuttryck i verb och adjektiv erinrar om Strindbergs intensiva stilkonst,¹² även om själva liknelserna knappast har dennes djärva, nybildande karaktär. I beskrivningen av fattigkvarteren finns åtskilliga personifierande drag, som exempelvis: gaslyktorna ”balanserade på nyckfulla gat- eller trottoarslänkor och kikade stundom ner i en kvalmig vindsglugg” eller ”gatmitten sköt sin knotttriga broläggning i vädret likt den taggiga ryggen av en sovande krokodil” (s 29 f). Stildraget är ju som Kärnell redovisat (bl a s 119 ff) synnerligen vanligt hos Strindberg, men ingår också i en bredare berättartradition varför det vore vanskligt att här utpeka just Strindberg som inspirationskälla. Emellertid finns denna omsorgsfullt utarbetade deskriptiva teknik i miljöskildringen endast i *Barbarskogens* tre första kapitel, således i de avsnitt som utarbetats redan 1906. När ett utförligare bildspråk någon gång återkommer i den följande miljöbeskrivningen förefaller bilderna närmast överraskande i det stilistiskt mera spartanska sammanhanget, som när författaren utmålar gryningen genom redaktionsfönstren:

Decembermörkets svarta skyken i fönstren började falla. De blevo gråare och tunnare. Den nya dagen nötte på dem, trådslet dem, tills de liknade dammiga spindelvävar, dagens vävar, fyllda med nattens damm; vävarna skakade av sig dammet, deras tunna trådar silvrades, fångade ett par förlupna gnistor, förtärdes, rämnade, upplöstes – in i rummet föll ett knippe blek decembersol, det var dag (s 110).¹³

Det är tydligt, att Ossiannilsson 1906 tagit sig tid att mera minutiöst utarbeta manuskriptet, medan han i större delen av romanen gett avkall på den estetiska utformningen till förmån för angelägnare polemiska krav, som drivit fram romanen på mycket kort tid.

Det är en dyster inblick vi i *Barbarskogen* erhåller i arbetarstadsdelens trånga, osunda gränder och små ruckel som andas ”med sjuka, dunstfyllda lungor”:

Det var något fuktigt, mosslupet, övergräsat och gyttrigt i denna stadsdel, vilket kom en att tänka på en sammangrodd sumpskog, ett snårigt och stinkande träsk, som långt ifrån att begränsas och kvävas av förnuftig dränering, tvärtom befann sig på långsam, men ohäjdad erövring åt alla håll (s 29).

Mats Rehn, som kartlagt Jack Londons inflytande i svensk litteratur, vill i denna framställning se en indirekt influens från Londons *The people of the abyss* (1903; *Avgrundens folk* 1910) förmedlad genom Upton Sinclairs *The jungle* (1906; *Vildmarken* 1906).¹⁴ Det är skildringens perspektiv och bildspråk – ”fattigkvarteren uppfattade som en vildmark fylld av jäsande liv” – som Rehn vill föra tillbaka på London/Sinclair, och han kompletterar med citat från *Barbarskogens* kravallskildring, där arbetarna plötsligt dyker upp

”som vildar ur en skog / --- / hämndgiriga, stridslystna, upphetsade” och bilden av arbetarstadsdelens barn som skygga vildar ”vana som de voro vid sin vildmarks faror”.¹⁵ Den bild av arbetarstadsdelen som Ossiannilsson låter Hall förmedla – en ”sumpskog, ett snårigt och stinkande träsk / --- / på långsam, men ohäjdad erövring åt alla håll” – hänger emellertid tematiskt intimt samman med Wides bildrika anatema över arbetarrörelsen:

Vi ha / --- / låtit deras okunnighetsträsk breda ut sig, deras eländesskogar växa oss in över gränsen. / --- / var och en av dessa organismer, arbetarkommuner är ett träd, varje Folkets Hus är ett växande, skuggande träd, och alla tillsammans äro de en väldig, erövrande storskog, sammanbunden med småskogar av fattighus och fattigkvarter, med snår av eländets nässlor och törne. Den stora klasshatrörelsen är en väldig barbariets urskog, och i dess skugga tälta hunnerhorderna, civilisationens förödare, den anryckande milionhövdade massan (s 306).

Ossiannilsson låter i romanen Hall och Wide omväxlande använda ”barbarer”, ”hunner”, ”vildar”, ”vilt folkslag” som synonymer i liknelser om arbetare; det är ett bildspråk som genomförts med stor konsekvens i romanen.¹⁶ Frågan är om han i sitt bildval inspirerats av de engelskspråkiga författarna; jag ställer mig något tvekande till den förklaringen.

I ett retoriskt utformat brev till brodern Theodor Nilsson använde Ossiannilsson uttrycket ”barbarstormen” redan 1899 (12/4):

Den helleniska racen är död, romaner, germaner – alla vackla de kanske snart sin undergång till mötes i den nya barbarstormen, slavernas asiatyngels stormflod. Men härligare är dock att heta och vara den siste hellenen, mannen med det fria sinnet och den uppräta nacken, än nämnas den förste slaven, ja den förste – slaven.

Passagen i brevet torde vara föranledd av det ryska hotet, vilket utgjorde ett viktigt inslag i svensk opinion under 1899 efter händelserna i februari i Finland;¹⁷ förutom den patriotiska tendensen finns här väl också i vidare mening en nietzscheanskt färgad missaktning för hjordmänniskan i motsättning till ”hellenen” – individualisten och kulturrepresentanten.

Senare samma år fanns i *Svenska Dagbladet* (12/9 1899) en uppmärksammad artikel av Heidenstam, ”Om pöbelns avskaffande”, i vilken denne applicerat begreppet hunner på arbetarklassen:

Det är ingen klok hushållning att, medan vi förskansa oss mot farsoter och utländska inkräktare, vidmakthålla härar av otämda hunner mitt inom våra gränser. En dag vad det lider kunna dessa hunner uppresas sig okallade och då står vår odling i ljus låga.¹⁸

Jag finner det troligt, att Ossiannilsson, möjligen under intryck av Heidenstams ordval, tillägnat sig detta bildspråk oberoende av London och

Sinclair och att han i sin roman jämte begreppen barbarer, hunner/barbar-skog begagnat synonymerna vildar, vilt folkslag/vildmark.¹⁹ "Vildmark" har för övrigt hos dessa författare förankring i skilda associationsfärer; Ossiannilsson anknyter begreppet till en viss historisk bakgrund – "vildmarkens" invånare uppfattas som kulturförhärjare, hunner, vilka breder ut sig med sina "okunnighetsträsk" på grund av det borgerliga samhällets (och akademikernas) underlåtenhetssynder och uraktlåtenhet att vidta "förnuftig dränering". "Vildmarken" hos Sinclair är en djungel, vars invånare i ett bestämt samhällssystem hetsas som vilda djur i ständig kamp för livet.

Ossiannilssons återgivning av miljöerna i Folkets hus bygger på autentiskt verklighetsunderlag, och Malmöbor av 1908 med någon inblick i den sydsvenska socialdemokratien bör utan svårighet i romanen ha igenkänt såväl *Arbetets* redaktion som stadens socialdemokratiska undomsklubb, båda inhysta i byggnaden.

Det är således den socialdemokratiska Malmötidningen *Arbetet* som utgör förebilden för *Barbarskogens* tidning *Framåt*. Lokaliteter i stort, grundare och redaktionspersonal är så detaljerat tecknade, att misstag vid identifieringen av tidningen kan anses uteslutna.²⁰ Skildringen av *Framåts* redaktion hör till de mest polemiskt utformade avsnitten i *Barbarskogen*. Tidningen är "stadens sämsta" – det forna kamporganet har av ett bohemkoteri, Nylén, Lunde, Almström, förvandlats till en fadd "skandalavisa" (s 96). Dessa personers huvudsakliga sysselsättning på den dammiga och skräpiga redaktionen är att dricka öl och berätta historier, medan en och annan ur personalen skarvar till ledare med klipp ur *Vorwärts*, förvandlar klippnotiser till privattelegram och fyller övrigt utrymme i tidningen med klipp ur *Social-Demokraten* och skämttidningarna (s 58 ff).

I denna redaktionsbild finns ju vissa paralleller till Arvid Falks erfarenheter av *Arbetarfanans* redaktion i *Röda rummet*; det är möjligt att Ossiannilsson haft Strindbergs framställning i tankarna, men å andra sidan har han haft sina egna starka, personliga skäl att ge en illvillig bild av den aktuella tidningen. Men vi kan notera, att författarna i pejorativ iver tillgripit liknande metoder, för att inte säga klichéer, i framställningen av en fientligt uppfattad arbetartidnings redaktion. Miljön är oborstad och smutsig i flera avseenden; i redaktionsledningen finns en grov, rå arbetartyp (Bärg i *Barbarskogen*) som visar öppet förakt för den akademiskt bildade; denne bemöts mästrande av den obildade – hans artiklar vägras publicering; tidningen fylls med klipp från andra tidningar och materialet vinklas starkt efter tidningens program. Det vidare perspektivet är likväl annorlunda. Strindberg ser arbetarmassan manipulerad av en korrumperad ledning med överklassinslag; i arbetarförbundet Nordstjärnan härskar "officerare, ämbetsmän, grossörer", medan *Arbetarfanans* redaktör är servilt beroende av

en adlig statsman.²¹ Korrumperad ledning finns också i Ossiannilssons bild, nämligen bohemkottieriet, men det främsta hotet ser denne författare i själva den obildade arbetarmassan, i vars våld akademikerredaktörerna tvingas agera som marionetter (ex-vis s 252 f).

Ossiannilssons bild av *Arbetet* mötte icke oväntat protester efter *Barbarskogens* publicering. En av opponenterna var *Arbetets* redaktör, August Nilsson, som i ett inlägg, publicerat vid sidan av Lidforss' recension av romanen (*Arbt* 30/11 1908), sökte kasta ljus över författarens relationer till tidningen:

/ --- / av hänsyn till den tidning, vars redaktör jag upphör att vara med utgången av denna dag, tillåter jag mig lämna den upplysningen, att den förbindelse, vari hr Ossian-Nilsson stått till denna redaktion, varit av den mest flyktiga beskaffenhet. Han har kommit hit upp ett par gånger – och stannat här ett par minuter var gång – för att sälja någon uppsats eller någon dikt. Men oftast har han sänt oss sina av räkning åtföljda alster pr post eller genom bud. Att skildringens trohet mot verkligheten under sådana förhållanden inte kan vara synnerligen stor, torde vara givet på förhand. Och att troheten ej heller främjats av den omständigheten, att hr Ossian-Nilsson någon gång – dess värre ej så ofta som sig bort – fått ett underhålligt poem refuserat, det torde vara lika givet.

Även Zeth Höglund fann anledning att i sin recension av *Barbarskogen* (*Stormklockan* provnr 2, dec 1908) ifrågasätta skildringen:

Och de interiörer han lämnar från socialdemokratiska tidningsredaktioner och andra parti-institutioner bära näppeligen i det stora hela sanningens prägel. För en 10, 15 år sedan gick det måhända till på det viset på ett eller annat håll men knappast nu.

Ossiannilsson vidhöll emellertid att skildringen var autentisk, vilket närmast framgår av ett brev han tillställt Höglund strax efter dennes anmälan och som finns återgivet i Höglunds memoarer:

Beträffande förhållanden som skulle ha varit "sanna för 10–15 år sedan", så är de det delvis ännu i dag. Men du bör inte förgäta, att jag omedvetet studerat Er i 8 år. Alla detaljer i teckningen av Framåts redaktion kan styrkas genom vittnen sådana som Wicksell, Rydén, Rosenius, J.A. Höglund, E. Kristensson, Ernst Norlind, Bengt Lidforss, m. fl. Och dessa vittnen är nog i dag lika modiga som för ett år sedan, då jag mol allena fick föra mitt krig mot Lidforss' alla vasaller, tills jag nedtystades av Branting.

Red. Nilsson ljuger, medvetet eller omedvetet, när han säger, att jag endast ett par gånger besökt hans redaktion. Under mitt arbete i Frams och U. Förbundets tjänst var jag där hundratals gånger. Wicksell och Rosenius klagade ständigt över Arbetets skötsel, och jag fick ständiga uppmaningar att söka få redaktionen om hand. Värner Rydén skildrade Arbetets redaktion så, att jag efter hans skildringar – omdöpte den till Lättjans redaktion. – Ack, Ni oskyldiga svärmare, du och Ström, Ni känner inte till hundradelen!²²

Som framgår är meningarna delade om situationen på *Arbetets* redaktion. Det är svårt att avgöra hur mycket av romanens bild som verkligen överensstämmer med faktiska förhållanden. Beskrivningen av själva tidningen är likväl polemiskt överdriven: naturligtvis bestod inte *Arbetets* innehåll tiden före 1908 av idel klipp från andra tidningar och ej heller saknades, som romanen gör gällande (s 78), ledare och betydande kulturartiklar. Framför allt bidrog Lidforss' medarbetarskap till tidningens höga renommé bland radikala intellektuella.²³ Däremot är det väl riktigt att *Arbetets* redaktion åtnjöt ett visst rykte för bohemisk frihet, vilket utan tvivel verkat stötande för den prudentlige författaren.²⁴ Att förhållandet mellan honom och tidningen ej varit det bästa framgår av August Nilssons tidigare citerade inlägg. Anledningen till Ossiannilssons aversion mot *Arbetet* var förmodligen Lidforss' dominerande ställning på denna tidning. Det var i *Arbetet* som Lidforss publicerade sina polemiska angrepp på författaren. Det första av dessa infördes i tidningen 1904, men Ossiannilsson räknar själv "förföljelsen" från 1900–1901, då Lidforss något reserverat anmälde hans båda första diktsamlingar.

Som bakgrund till skildringen i *Barbarskogen* av den socialdemokratiska ungdomsklubben finns författarens egen erfarenhet av klubben i Malmö. Vi har tidigare funnit verklighetsunderlag till Halls verksamhet i klubben ovan s 129) och till Wides angrepp på förbundets förlagsaffärer (ovan s 131). Av de mest tongivande gestalterna i Malmö socialdemokratiska ungdomsklubb, Fabian Månsson och Herman Österdahl, har vi uppehållit oss vid den förstnämnde (ovan s 135f). Herman Österdahl har i romanen erhållit en karikatyr i *Framåts* redaktionssekreterare Winterblad, vilken utvecklar som "bondkomiker, anekdotberättare och kuplettsångare en i hög grad enärgisk värksamhet" i ungdomsklubben på Folkets hus (s 59).²⁵ Ossiannilsson har troligen lärt känna Österdahl under sin tid i Malmöklubben; denne omnämns i klubbens protokoll oftast i samband med "muntrationerna" efter förhandlingarna, varvid han svarar för kuplettsång och uppträden av olika slag, medan Ossiannilsson förestår den seriösare underhålningen med föredrag och diktuppläsning.²⁶ I förbigående kan vi notera, att Ossiannilssons beskrivning av de socialdemokratiska ungdomarna i klubben är präglad av Halls intelligensaristokratiska hållning, att det är samma perspektiv ovanifrån här som i dennes syn på Örtengren och Adrian – "De voro barn, dessa pratmakare, och varför missunna barn deras vältalighet?" (s 171).

Vi har hittills lokaliserat romanen i rummet; i det följande kommer så det tidsbetonade perspektivet när det gäller romanens handling att uppmärksammas.

Det finns i romanen en tidsangivelse som har förbindelse med officiell historia: efter Adrians drastiska berättelse om sina upplevelser på en oceanångare gör Hall följande reflexion: "Det var en sanddikt om proletärens liv på den stora rekordskutan Samhället med en regeringslöjtnant som däcksvakt och kapitalismens nervösa totalisator på den fjärran kusten" (s 163). Denna uppgift skulle kunna tidsbestämma handlingen till löjtnant Christian Lundebergs korta statsministerperiod augusti–november 1905, men att så ej är fallet framgår av de riksbekanta händelser med senare tidsanknytning, våren 1906 och sommaren 1908, som också omnämns i romanen.²⁷ Författaren har, som vi konstaterat, målat ett "namngivligt" samhälle, men händelserna har han uppenbarligen hämtat från skilda perioder, så som han uppgett i *Svenska Dagbladet* (ovan s 138). I den följande framställningen kommer jag att närmare undersöka vilka händelser Ossiannilsson använt, och hur han utnyttjat dem både för egna syften och för att ge sin roman en verklighetstrogen tidsbild.

Tre händelser med autentisk verklighetsbakgrund omnämns i *Barbarskogen*; alla återberättas av ungdomsklubbisten Adrian, vilket kan förefalla ett något okomplicerat tillvägagångssätt att förläna romanen aktuell tidsfärg.

Berättelsen om Malmöfabriken Doffelns brand överensstämmer i stora drag med pressreferat av den verkliga branden 1888 (*SDS* 8/3 1888). Skildringen är lång och i förhållande till kontexten av lätt fristående karaktär; för att knyta den närmare romanens motivkrets låter författaren Adrian brodera ut den på Fabian Månssons oefterhärmliga manér med allt vad det innebär av tilldiktade händelser. Adrian väver in en hjältehistoria i skildringen – en "proletär bland fabriken grå nummerhjon" trotsar lågorna, tar sig in i den brinnande byggnaden, öppnar ventilen till pannan och räddar på så sätt halva staden från att flyga i luften. Den enda bedriften från åskådarnas sida som *Sydsvenska Dagbladet* omnämner gäller ett par arbetare, vilka fått i uppdrag att rädda direktör Schmitz' lösegendom, men vilka i stället "läto sig mer angeläget vara att bringa i säkerhet lemningarne af supén, särskildt alla våta varor".

De båda andra händelserna har starkare samband med romanens motivkrets, samtidigt som de avspeglar ett par av decenniets mest uppmärksammade arbetskonflikter. Ossiannilsson låter Adrian i en temperamentsfull förkastelsedom över strejkbrytare yttra följande:

Sträjkbrytaren borde vara var mans niding, varg i veum. Där han nämndes, skulle barnen skrika. Sablar anamma! När en utländsk sträjkbrytare vart skjuten i denna stad, skramlade borgerskapet med Stora Spaltskramlan i spetsen hop schaber till kransar. Kransar åt en självspilling – vördade prästerskap – för *den* har dräpt sig själv, som dött en sträjkbrytares död! / --- / Men inte nog med det! Man skramlade med Stora Harskramlan i spetsen hop

pängar till självmördarens släktingar. Societeten kom och hälsade på hos stråjkbrytaren – låt vara, att di bara fick skaka hand med hans lik. Fattas bara, att landshövdingen själv – (s 174 f).

Här har yttrandet använts för att åskådliggöra vad Hall uppfattar som fanatism och dogmatisk ofördragsamhet hos de proletära ungdomarna i klubben. Uttalandet ger också en glimt av de ytterst hätska motsättningar stråjkbrytarfrågan väckte i samtidens opinionsbildning. Den autentiska bakgrunden utgörs av det uppseendeväckande Amaltheadådet, som inträffade i Malmö hamn den 12 juli 1908. Tre ungsocialister placerade då en sprängladdning ombord på segelfartyget Amalthea, som användes till inhysningsplats för engelska stråjkbrytare under stuveriarbetarkonflikten detta år.²⁸ Den konservativa samhällssidans syn på dådet demonstreras i Adrians återgivande av Stora Spaltskramlans kondolerande insatser, vilka också har sin motsvarighet i samtiden. Den drastiska benämningen bör gälla högertidningen *Skånska Aftonbladet*, med utgivningsort Malmö, i vilken redaktionen den 13 juli 1908 publicerade följande Upprop:

En man, en utlänning har dödats på sin post. Han arbetade i svensk tjänst och hans bostad var ett svenskt fartyg, svenska myndigheter "beskyddade" honom – och hans baneman är svensk. / --- / Denna tidning har i dag öppnat en insamling för änkan och den faderlöse, en insamling, som redan på många håll blifvit beaktad. Mätte den blifva det ännu mera! Mätte alla, som kunna gifva, hjälpas åt att bära sitt strå till stacken! Intet bidrag är för stort och intet håller för litet. / --- /

Den tredje skildringen med verklighetsunderlag, Adrians berättelse om vräkningarna i Myrbacka (s 300 ff), bygger på de genom pressen riksbekanta vräkningarna vid Mackmyra sulfittfabriks arbetarbostäder i april 1906.²⁹ Adrian omtalar i romanen hur arbetare med familjer av "fabriksherrarna" vräks från sina bostäder, eftersom de försökt organisera sig i en förening:

Är det möjligt? Är det värlighet, inte bara skrämskott? Jo, det är värlighet! Där bära konstaplarna ut en soffa – soffan med mors egna överkast i hörnen, soffan, där farmor brukade sitta och sticka, där kisse låg och spann. / --- / Härnäst kommer matbordet, en kaffekopp står ännu kvar halvdrucken – far har nyss satt den ifrån sig; en smörgåsbit är lämnad – den lille minste vart skrämnd och lät den ligga. Härnäst ta de sängen – sängen, där alla barnen fötts, barnen, som redan börjat gå på fabriken, barnen, som voro det lilla hemmets framtid / --- /. Allt kastas ut, huller om buller, stolar och pallar, dynor och skåp, serviser och mattor, lampor och kläder – allt, allt huller om buller, somt genom dörrarna, somt genom fönstren. Ut skall det, ut – det är huvudsaken. Upp med dig, gamle lätting, ligga och dra dig vid åttio års ålder! Upp havandekvinna, dina födslovärkar få vänta! / --- / Upp och ut! Föd ditt proletäryngel på gatan! / --- / I middag flytta stråjkbrytarna in i stället (s 301 f).

Så gick det verkligen till vid vräkningarna 1906. Vid Mackmyra sulfittfabrik i Gävleborgs län hade arbetarna förbjudits att bilda fackförening, och då de ej hörsammade förbudet, avstängdes de från fabriken, och några veckor senare beordrade disponenten vräkning av arbetarna från fabriken bostäder. Under tiden 19–26 april vräktes 42 familjer under former som detaljerat och upprört återgavs i arbetarpressen – bl a tälde en barnsängskvinna ej påfrestningen, utan insjuknade och fick missfall. Framställningen av dessa vräkningar, jämte den bild vi i romanen erhåller av fattigkvarteren, inrymmer något av den kritik som trots allt i *Barbarskogen* riktas mot det borgerliga samhället, mot dess profithunger och underlåtenhetssynder. Den indignation med lätt patetiska övertoner som inflikats i Adrians framställning återfanns i flera arbetartidningars redogörelse för det inträffade, så exempelvis i ett referat på *Social-Demokraterns* första sida 23/4 1906:

Bilden visar en skogsbacke, där tallarnas stammar smäckert reser sig med sina barriga kronor långt uppe mot solen. Vid fuornas rot, i kanten på skogsbacken, där nordanvinden stryker fram kall och bitande, har man placerat några fattiga familjers enkla, men kära bohag, kärt därför att det, innan kapitalisttyrannens brutala hand kastade det ut där i backen, fyllde nödvändiga behov, kärt därför att det utgjorde de fattiga slafvarnas enda egendom. Där står en byrå, hopsparat under många månaders umbäranden; där står sängen med sängkläderna i, där paret efter de långa dagarnas slit och släp hvilade sig för att få krafter till kommande dags ansträngningar och dit de taga sitt lilla minsta barn, som de hålla så innerligt kärt och som framför allt fick skyddas för kölden. Intill dessa nödvändighetsartiklar står på kant familjens lyx – oljetrycken med kungens och drottningens bilder. Allt är nu utkastat huller om buller under bar himmel. / --- /³⁰

Förhållandet är mera komplicerat när det gäller att ange autentisk verklighetsbakgrund till de händelser som inträffar under romanhandlingens gång. *Barbarskogens* handling utspelas inom loppet av ett halvår – upptakten är en novemberstorm och finalen en första majdemonstration. Schematiskt får händelseförloppet under detta halvår följande utseende: 1) stuveriarbetarstrejk 2) strejk på skofabriker 3) sympatistrejk på Gyllichs garveri (innebär avtalsbrott) 4) konflikt på Gyllichs nybygge 5) lokala arbetsgivarföreningen varslar allmän lockout; verkställs först mot skoarbetare och garvare och drabbar sedan hela arbetarkommunen 6) kravaller 7) hotande storstrejk som inleds med typografstrejk,

Det kan genast konstateras, att exakt verklighetsbakgrund saknas till detta förlopp. Inte något år under tiden 1875–1908 kan i Malmö eller omkringliggande städer uppvisa arbetskonflikter enligt ovanstående schema.³¹ Där emot har de enskilda punkterna en viss motsvarighet i verkligheten; punkt 4 och 6 bygger direkt på händelser från år 1890 i Malmö och kommer att behandlas i det följande. För den övriga händelseutvecklingen kan vi, som

jag sökt visa i not 32, ej med större säkerhet ange något bestämt verklighetsunderlag. Författaren har skildrat en rad arbetskonflikter vanliga i 1908 års Sverige, varvid han uppenbarligen sammanvävt fiktivt material med reella händelser hämtade från sin erfarenhet av tidens arbetskonflikter. Det betydelsefulla är att romanens händelsekedja av konflikter på intet sätt strider mot en trovärdig tidsbild åren efter sekelskiftet.³³

Hela konfliktskildringen är emellertid omsorgsfullt tillrättalagd av Ossiannilsson. Han gör tämligen stor affär av garveristrejken avtalsstridiga natur, som tillåter Halls rättspatos att få fritt spelrum – ”en sträjk, han aldrig skulle komma att godkänna, ett lumpet, otacksamt, ohederligt avtalsbrott! / --- / Plötsligt överfall utan krigsförklaring – så handlade vildar, inte civiliserade krigförande” (s 144, 146). Garveridirektören, Gyllich, beskrivs som en ”siratlig och godlynt” gammal man, vilken tidigare hållit på ett ”patriarkaliskt husbonderegemente” och vars tjänare och arbetare hör till de ”bäst behandlade i hela stan”; trots att avtal nyligen undertecknats ”med vilket bägge parter varit fullt nöjda”, bryter arbetarna detta och sympatistrejkar med skofabrikerna. Ossiannilsson uppåddar inte endast minnet av Axel Danielsson för att legitimera Halls hållning till strejken, utan låter också LO med stor tyngd i romanens slut fördöma arbetarnas avtalsbrott.

De komplikationer en avtalsstridig strejk kunde rædföra för arbetartidningarna aktualiserades sommaren 1908 genom kommunalarbetarstrejken i Malmö. Denna strejk, vilken företogs såsom sympatiåtgärd i strid mot gällande avtal och i vars förlopp en del sensationella moment ingick, blev mycket uppmärksammas i pressen över hela landet.³⁴ Jag finner det inte osannolikt, att Ossiannilsson tagit intryck av denna konflikt – han kan genom den ha fått anledning att reflektera över en arbetartidnings ställningstagande till en lokal konflikt som ej sanktionerats av LO; av naturliga skäl kan han ha förenklat det svåröverskådliga och utdragna förloppet av konflikten till att gälla en garveriarbetarstrejk.³⁵

Arbetarpressen var sommaren 1908 splittrad i sin hållning till strejken och *Social-Demokraten* varnade bl a för ”likgiltighet för avtalsbrott”.³⁶ I *Arbetet* förekom ett par inlägg av signaturen Tore, vilka klart tog ställning för arbetarna, men den 11/8 införde redaktör August Nilsson en artikel i vilken han klargjorde att arbetarna, som han kallade ”naiva och okloka”, i denna fråga ”gjort sig skyldiga till felaktigheter”. Två dagar senare (13/8 1908) innehöll *Arbetet* följande notis:

Red. Aug. Nilsson har denna dag till tidningen *Arbetets* styrelse inlämnat sin avskedsansökan.

Den 15/8 meddelade *Arbetet*, att styrelsen behandlat den avskedsansökan, vilken redaktör Nilsson ”på grund av personliga och inre redaktionella förhållanden” inlämnat. Redaktör Nilsson omtalades ha accepterat att kvar-

stanna på posten tre månader tills ny redaktör utsetts. Både Karlbom (s 403) och Uhlén (1949 s 262) ser ett samband mellan redaktör Nilssons avskedsansökan och hans ställningstagande till strejken: "Tidningens styrelse gav dock aldrig uttryck åt något ogillande av hans uttalande. Men han fann troligen själv sin ställning som huvudredaktör något ohållbar" (Uhlén 1949 s 262).

I realiteten fick således händelseutvecklingen samma förlopp som i Ossiannilssons roman. Sannolikt har författaren med utgångspunkt i det spända konfliktläget tidigare under sommaren föregripit de senare händelserna. Vid tidpunkten för redaktör Nilssons avskedsansökan, tre veckor innan Ossiannilsson insände manuskriptet till förlaget, torde större delen av romanens fyrahundra sidor vara avfattade. Det förefaller osannolikt, att han på dessa veckor skulle hinna in- eller omarbeta denna del av intrigen.

En recensent erinrade sig uppenbarligen händelserna på *Arbetets* redaktion och drog därav slutsatsen, att redaktör Nilsson skulle vara förebilden till romanens hjälte Hall. August Nilsson reagerade själv kraftigt mot denna tolkning och skrev i *Arbetet* (30/11 1908):

/ --- / då recensenten i Dagens Nyheter – missledd av den rätt egendomliga omständigheten, att samma hjältebragd, som den utomordentlige Hall utför i fantasien, blivit av den arme, alla dygder fränkande Nylén utförd i verkligheten – uttalar den förmodan, att Arbetets avgående redaktör delvis stått modell för centralfiguren Hall, så måste jag upplysa, att den ärade recensenten där gjort sig skyldig till ett grymt misstag, som säkerligen verkat på "Barbarskogens" författare som salt i surt öga. Jag skyndar att avvärja till och med skenet av att ha blivit omfattad med sympati av en person, som med all sin litterära talang fullkomligt saknar de egenskaper, som bilda gentlemannen,

Våldsamma kravaller bildar kulmen på den strejk, sympatistrejk och lock-out som skildras i *Barbarskogen*. Både stoffkälla till uppträdet och politisk tendens i återgivandet av detsamma är här tämligen väl urskiljbara. "Jag, såsom hvarje skildrare, har samlat mina intryck från skilda orter och perioder. Den i boken tecknade kravallen är t.o.m ett minne från skoltiden", förklarade Ossiannilsson i *Svenska Dagbladet* den 4/12 1908. Han bör åsyfta den sk Malmörevolten, vilken inträffade 1890; författaren var vid tidpunkten femton år och bosatt i nämnda stad. En jämförelse mellan romanens skildring och referat av händelserna 1890 i exempelvis *Sydsvenska Dagbladet* visar att författaren, med undantag för en viss tillspetsning i upplösningen av konflikten, mycket nära följt det autentiska förloppet av kravallerna.

Upptakten till oroligheterna är såväl i verkligheten som i romanen en byggnadsarbetarkonflikt, där arbetsgivarparten till platsen värvat strejkbrytare. I båda fallen drar polisen en vaktkedja kring arbetsplatsen, ett nybygge vid Gustav Adolfs torg, för att skydda strejkbrytarna mot hotfulla

arbetslösa åskådare (s 318, jfr *SDS* 4/6 1890). I *Barbarskogens* skildring växer folkmassan framför nybygget vid Gustav Adolfs torg:

Sedan hade en del halv vuxet slödder ökat flocken, nyfikna hade stannat för att se på, och polisen hade telefonerat till husarkasärnen (s 318).

SDS uppger, att gatuuppträderna blir allt "bullersammare och okynnigare":

Sedan polisen under halfannan timmas tid haft stor svårighet att upprätthålla ordningen på Gustaf Adolfs torg, der massan denna gång samlade sig / --- /, anlände på polismästarens requisition en sqvadron af Kronprinsens husarregemente / --- / (*SDS* 4/6 1890).

Folkmassan i *Barbarskogen* tar i början uppträdet med "kronprinsarna" som en lek och springer planlöst i vägen för dem:

Folkhopen kom alltid undan inne i de trånga gatorna, där det inte var rådligt att ge sig in, om man inte ville ha allvar i leken. Och folkhopen kom alltid igen med högröstade härrop, den följde tätt efter hästhovarna, som i alla fall inte svängde om till angrepp, förrän de galopperat distansen upp till blomsterrabatten i torgets mitt (s 317).

SDS framhåller, att en av husarernas uppgifter var att "rädda den vackra planteringen på torget från att nedtrampas":

Derpå red kommenderingen i mindre trupper flere gånger omkring torget för att, der oordningar uppstodo, drifva orostifterne in på tillstötande gator. Man lyckades väl ej stilla oväsendet, som alltid bröt ut på nytt på de punkter, der ordningsmakten för tillfället var svagast, ej heller minska folksamlingens antal, enär den oupphörligt rekryterades af nyfikne af alla klasser och åldrar / --- / (*SDS* 4/6 1890).

Ossiannilsson låter i romanen en grupp demonstrerande ungsocialister bli anledningen till att händelserna tar en allvarligare vändning. Husarerna söker tvinga bort demonstranterna och följden blir allmänt upplopp. Resultatet av kravallerna blir i romanen följande:

En hel del arbetare hade blivit sårade, några livsfarligt, och lågo nu på allmänna sjukhuset, två konstaplar hade dödats, stenar inkastats på Rådhusets vaktkontor, och arbetarkvarteren ansågos fortfarande så osäkra, att man telegraferat efter infanteri, som antagligen kom att rycka in någon gång i natt. / --- / Det talades t.o.m. om en kommendering fältartilleri (s 329).

Sydsvenska Dagbladet, som uppger att demonstranterna år 1890 beräknades till fem à sex tusen, återger oroligheternas kulmen på följande sätt:

En choc med dragna battonger afstyrde blott för en kort stund ofoget, och polisen kunde ej hindra, att en stark ström under afsjungandet af "Socialistmarschen" drog sig inåt Södergatan och fram till Stortorget. Här skedde snart en formlig attack på polisvaktkontoret, der ett fönster inslogs och åtskilliga personer, som befunno sig framför rådhuset, sårades af kastade stenar (*SDS* 4/6, 5/6 1890).

Följderna av kravallerna blev i verkligheten inte så tragiska som i romanen. Flera personer sårades av kastade stenar, däribland en polisman som fick föras till sjukhus med två krossade revben. Myndigheterna rekvirerade dock från Landskrona 200 artillerister, vilka lades i beredskap utrustade med karbiner med påskruvade bajonetter och försedda med skarpa skott. Efter några dagar avlöstes de av en styrka från Södra skånska infanteriregementet (*SDS* 4/6 1890). Strejkbrytarnas logement efter kravallerna beskrivs som "en belägrad fästning" med en polisstyrka bestående av tio man på gården och med en militärpatrull i bottenvåningen. I *Barbarskogen* har Ossiannilsson vidtagit liknande åtgärder: "Gyllichs bygge och strajkbrytarkasärnen bevakades av en polisstyrka, som beväpnats till tänderna" (s 330).

Även om romanens kravallskildring nära följer det autentiska förloppet av en historisk verklighet, är det dock uppenbart att Ossiannilsson vid avfattandet använt händelserna för sina egna speciella syften; en omisskännlig tendens i skildringen är nämligen inte svår att spåra. Då redovisningen av denna tendens har nära anknytning till återgivandet och den ideologiska preciseringen av skalden Wides anatema över arbetarrörelsen, återkommer jag till den i närmast följande kapitel, som närmare behandlar kritiken av arbetarrörelsen.

Till tidsbilden kan även hänföras den motsättning mellan socialdemokrater och ungsocialister som kommer till uttryck i romanen. Som tidigare redovisats, var stämningen sedan utbrytningen 1903 mycket hätsk mellan "hinkeanerna" i Stockholm och de socialdemokratiska ungdomarna i Malmöklubben. Ossiannilsson låter i *Barbarskogen* ungsocialisterna uppträda särskilt utmanande vid ett par tillfällen. Det är ungsocialisterna som genom sin demonstration vållar kravallerna och vid tidningsstämman, då Hall avsätts från sin post, är det ungsocialisterna som företräder de aggressivare åsikterna (s 355, 360).

I brev till K O Bonnier (7/9 1908) kallar Ossiannilsson *Barbarskogen* en "nutidsroman". Sammanfattningsvis kan vi om tidsbilden i romanen framhålla att handlingen icke hänför sig till något bestämt år. Författaren har använt episoder med exakt verklighetsbakgrund från skilda perioder, men har sedan gett materialet en speciell personlig utformning varvid även fiktiva händelser kommit till användning. Tidsbilden i romanen överensstämmer dock väl med den samhällsbild som en genomgång av press från sekelskiftet fram till 1908 förmedlar. Romanens strejkbrytaruppträden har t ex åtskilliga motsvarigheter i tidningsrubrikerna från denna tid. Inte heller kravallskildringen, som hämtats från en arton år tidigare inträffad händelse, kan betecknas som en överdrift. Liknande uppträden ägde för övrigt rum i Göteborg samma år som romanen skrevs.³⁸

4. Kritiken av arbetarrörelsen. Barbarskogens ideologi

I tidigare kapitel har vi oaktat Ossiannilssons förbehåll i *Barbarskogens* inledning uppfattat Hall och Wide som självporträtt av författaren; därmed framstår de dels som språkrör för den kritik Ossiannilsson vill rikta "mot ett kritiserande parti", dels som företrädare för romanens ideologi.

Utgångspunkten för Halls engagemang i arbetarrörelsen har likheter med Ossiannilssons egen erfarenhet. Som framgår av romanens inledningskapitel sker Halls närmande till arbetarna i det vitalistiska perspektivet. Ossiannilsson beskriver hur Hall med en karakteristisk von oben-attityd både skrämmd och fascinerad åser hur den till strejkmötet församlade tröga och likformiga arbetarmassan plötsligt får ett häftigt utbrott, som lägger i dagen en oerhörd mängd dold, eruptiv kraft. Omedelbart har Hall sin kallelse klar – att bli den som tämjer denna naturkraft, den som dämpar, avleder och koncentrerar den mäktiga styrkan till samhällsgagn: "Dessa barn, dessa skogsvildar måste kunna uppfostras" (s 20).

Men utvecklingen blir inte den han avsett. Arbetarmassan låter sig icke tämjas av Hall, den har andra målsättningar och värderingar än den unge idealisten.

Hur framställs i romanen denna motsättning mellan olika värderingar och målsättningar? Vilken kritik riktar Ossiannilsson genom Hall/Wide mot arbetarrörelsen? Föreliggande kapitel kommer att ta upp olika sidor av kritiken; därefter kommer den ideologiska ståndpunkt preciseras varifrån Hall/Wide riktar sin kritik – vad står de för ideologiskt, vilka politiska målsättningar har de?

Först som sist, Hall missbedömer arbetarna och därmed också sin självpåtaga ledarroll och det personliga inflytande han därigenom tror sig kunna utöva. Långt senare har Ossiannilsson beskrivit detta romanens tema på följande sätt:

I praktisk omklädnad skildrade jag /---/ min, som det tycktes, fåfänga kamp om massornas själ, min illusion att den enskilde kunde med personlig insats, med personligt maktspråk vrida utvecklingen in i en för den enskildes frihet gynnsam fåra. Den unge arbetarledarens Halls tragiska kamp belyses så att säga från sidan eller, om man vill, uppifrån genom den redan besvikne Wides utläggning av massans verkliga tendens.¹

Hur låter Ossiannilsson Hall uppfatta arbetarna före den stora desillusioneringen? Den vitalistiskt färgade entusiasmen igenkänner vi från både författarens tidigare kampdikter och hans artiklar i *Social-Demokraten* 1903. Hall ser arbetarna som det "friska skummet på arbetarrörelsens stormvåg" (s 103), som det "sunda folkets breda barm, dess evigt klappande unga hjärta!" (s 107). I kontrast till den egna borgerliga klassens stagnation väl-

komnar Hall arbetarna, den friska kraftkälla, som kan "ränsa hans hjärna från konvention och andligt tryck":

Det mänskliga hos dem skulle slita den spindelväv, den stora gråa samhällsandan sakta, men säkert spunne omkring honom. Var hälsad, storm! (s 20).

Ledarskapet över dessa "kroppsarbetets glada barn" blir det primära för Hall. Det rör sig för hans del om ett känslöengagemang utan några teoretiska kunskaper som bas: "Utan djupare kännedom om partitärmer eller de föregivna målen för den sociala kampen hade hans hjärta anvisat honom hans väg och hans parti"(s 52). Halls uppfattning av ledarmissionen är densamma som Ossiannilsson tidigare själv tillkännagivit: att vara härskaren, kraftmänniskan som med sin enande vilja blir "bäraren af den största välsignelsen för de många" (ovan s 105); han skall leda arbetarna uppåt mot en "allt högre och friare uppfattning" och lära dem "tillvinna sig borgarrätten i kraft av sin kultursträvan" (s 144):

Nej, till de breda lagren vädjade en ärlig radikal aldrig förgäves. Naiva som barn, öppna och mottagliga voro de. Ropet efter bröd betydde för dem lika mycket ett rop efter kultur. Bland dessa enkla män var kunskapen ännu en makt, som inte behövde vika för protektion eller mutor. Hos dem kunde den rätte mannen ännu komma på sin rätta plats (s 107).

Och vidare accentuerar han åter det uteslutande känslomässiga engagemang: "Hämförelsen för en stor sak – han visste inte så noga vilken, den nya kvastens fröjd att få sopa, den halvmedvetna drift, som gryr i en ung härskarsjäl – det var nya och åter nya böljeslag" (s 107).

Halls förhoppningar på framför allt de unga arbetarna i den socialdemokratiska ungdomsklubben tar sig samma uttryck som Ossiannilssons egna förväntningar i det brev han tillställde tidningen *Arbetet* i början av sitt engagemang för arbetarklassen (ovan s 12): "Ungdomen, som i allmänhet ägde mänskligare, mindre partibundna vyer. Som ägde större krav på livet och inte lärt nykter begränsning. Ungdomen, naturen, som bar fröet till den nya kulturen" (s 169).

Halls hållning är emellertid ambivalent från början. Visserligen betonas den vitalistiskt bejakande attityden till arbetarna, men som ovanstående citat klargör, exponerar han samtidigt överklassmannens distanserade och överlägsna värderingar. Han känner innerst att de tröga, sävliga arbetarna knappast motsvarar hans revolutionsromantiska fantasier om personer och händelser från det "kultiverade tredje ståndets omvälvning" (s 13). Allt partibundet visar han stark misstro; socialdemokratisk ortodoxi är något för honom motbjudande.

Med dessa förutsättningar ter sig den snabba desillusioneringsprocess som Ossiannilsson låter Hall undergå ej helt överraskande. Han låter Hall redan efter ett par motgångar i ledarrollen avge följande reflexion om arbetarna:

Arbetarna voro barn, det bevisade deras osammansatta sym- och antipatier, deras rent fysiska klasshat, deras oförmåga att tänka och handla annat än i klump. Alltsammans berodde naturligtvis, sade sig f. d. läraren, på deras förfärande låga bildningsgrad.

Dessa barn, som med nöd kunde stava sig fram i sin tidning, skulle alltså vara domare över tidningens innehåll. Deras kulturnivå skulle bestämma tidningens. I stället för att vid ledarens hand sträva uppåt till allt högre och friare uppfattning, skulle de tillåtas fjättra och insnäva andras. I stället för att tillvinna sig borgarrätten i kraft av sin kultursträvan skulle de få flytta in i samhället med sin kroppsliga och andliga smuts, sina klassfördomar och sin fetg bemantlade brutalitet (s 144).

Det som Hall vänder sig mot är arbetarnas oförsonliga inställning till och behandling av strejkbrytare, med Halls språkbruk och uppfattning, "den individualistiske arbetaren" (s 169). Därtill hävdar han sin rätt att som ledare för partitidningen få ha en mot arbetarna avvikande åsikt i en principfråga; han fördömer i sin tidning en avtalsstridig strejk och får såväl tidningsstyrelsen som arbetarna mot sig.

Hur framställer Ossiannilsson Halls desillusioneringsprocess? I romanens fortsättning låter han två faktorer väga mot varandra när det gäller Halls värderingar om arbetarrörelsen, å ena sidan breven från den anonyma "arbeterskan" som inger Hall förhoppningar om försoning mellan klasserna, å andra sidan skalden Wides utläggning om "massans verkliga tendens".

Breven upprätthåller och stärker Halls hopp om den "samlade nationen, den enade mänskligheten", han ser i dem hur "hela arbetarklassen förstående och förtroendefullt mötte och uppmuntrade honom" (s 212). Samtidigt utsätts han för starka besvikelser. Både på tidningen och i ungdomsklubben möter han motgångar – ingen förstår "ledaren" av överklass, vad han kanske offrat och drömt, arbetat och tänkt" (s 202). Ungdomarna i klubben finner han dogmatiska och personlighetsföraktande, i deras sällskap upptäcker han "den klyfta han vägrat att tro på, klassklyftan, den färdiga, medvetna, ständigt underhållna klassklyftan" (s 175 f). Hall finner sig ställd inför "elementära krafter, dem han ej förmådde fullt utforska, än mindre behärska" (s 252).

Inför vad han upplever som kompakt klassegoism börjar han t o m känna en viss samhörighet med redaktionens försupna bohemkoteri som han tidigare hårt angripit; han kan nu förstå varför de sjunkit ned i cynisk slöhet. Och han kommenterar de borgerliga akademikernas ställning inom arbetarrörelsen så:

Hur tragisk var inte deras ställning – de individuellt överlägsnes, utvecklades – mellan de två härarna, av vilka den ena släpade dem fram, sköt dem framför sig till kanonföda, medan den andra – deras naturliga bildningsklass – vände hela sin förbittring mot dem? (s 253).

Konkret gestaltas Halls desillusioneringsprocess i ett antal konfrontationer, närmare bestämt fyra, mellan Hall och arbetarmassan, där författaren steg för steg låter Hall komma till insikt om massans fientliga natur; Hall ställs då som den besinningsfulle, ansvarskännande individen mot massans elementära och destruktiva makt.² För detta desillusioneringsdrama är Wides roll viktig. Wides mångordiga utläggningar om arbetarmassans verkliga natur har fått stor tyngd i romanen – det blev också dessa partier som väckte den största uppmärksamheten då romanen utkom, och både borgerliga och socialdemokratiska tidningar citerade långa passager ur dem. Ossiannilsson använder Wide i dessa avsnitt för att konfirmera alla Halls till hälften uttalade invändningar mot arbetarna; det är som en bildningsromanens mentor Wide sätts in i handlingen för att för Hall uppenbara sanningar denne anar men ej fullt accepterat.

När det gäller Halls första möte med arbetarmassan vid det i inledningskapitlet beskrivna strejkmötet, har vi tidigare (ovan s 152) konstaterat att Hall med sin vitalistiskt färgade syn både skrämts och lockats av arbetarmassans elementära utbrott. Men redan vid andra konfrontation, då han söker rädda några strejkbrytare undan en fientlig folkmassas angrepp, upplever han som individ sin maktlöshet inför den hånfulla, fientliga folkhopen, undan vilken han ursinnig och förödmjukad måste rädda sig i en droska (s 185).

Före Halls tredje och sedan avslutande fjärde möte med arbetarmassan har Wide utgjutit sitt anatema över arbetarrörelsen, och då detta tematiskt och ideologiskt är intimt sammanvävt med Halls vidare uppfattning, kommer vi först att närmare ta del av Wides teorier.

Ossiannilsson låter Wide vid detta tillfälle inför Hall och fyra socialister förkunna, att hans väldigaste dikt om arbetarrörelsen ännu är oskriven, men att den kommer att heta Massan och anspela på den ”nalkande barbarstormen” (s 305). Han konstaterar att akademikerna med sin klivna intellektuella hållning missvärdat arvet från ”kulturens Hellas och Rom”, att de ”underskattat barbariet / --- / låtit deras okunnighetsträsk breda ut sig, deras eländesskogar växa / --- / in över gränsen” (s 306). Och här vänder han sig direkt till Hall:

– Trädet, sade ni, redaktör, ja var och en av dessa organismer, arbetarkommuner är ett träd, varje Folkets hus är ett växande, skuggande träd, och alla tillsammans äro de en väldig, erövrande storskog, sammanbunden med småskogar av fattighus och fattigkvarter, med snår av eländets nässlor och törne. Den stora klasshatrörelsen är en väldig barbariets urskog, och i dess skugga tälta hunnerhorderna, civilisationens förödare, den anryckande millionhövda-de massan. / --- /

– O ni akademiker, hör ni inte trampet, trampet av barbarmassan, som skall förstöra den kultur, som är vår stolthet, och den frihet, som är kulturens skappare? / --- / Mot Rom, mot Rom är lösenordet, mot Rom, den urgamla rät-

tens vårdarinna, mot varginnan, krigens moder, hjältarnas amma, mot Rom, lyxens och bildningens eviga marmoratrium! / --- / Mot Hellas brusar stormen, mot Hellas, fosterlandskänslans urhem, chauvinismens stolta hemland, rasrenhetens altare, mot Hellas, den frie individens skola, skaldernas, tänkarnas, skönhetens, förfiningens, de ädelt utrustades slavgrundade Hellas! Mot Rom och mot Hellas rullar trampet, det brusande, landssvämmande trampet; trampet av massan, som störtar, jämnar och förhånar (s 306 f).

När Hall inflikar ett påpekande om att massans barbari måste brytas, att uppfostran ”skall göra romare och hellener av dem” (s 308), svarar Wide med en omfattande utläggning om massans opåverkbara och destruktiva natur:

Massan låter inte förvandla sig. / --- / Dess lösen klingar i alla länder: proletärer, förenen eder, förenen eder till massan! / --- / Den ler åt våra uppfostrings-, våra försoningsplaner, ler ett brett, illmarigt massleende, och leende skall den en gång äta upp oss, likt en leende boa constrictor, en leende Leviathan, en leende Midgårdsorm. / --- / (s 308)

Det skulle föra för långt att här citera längre passager ur Wides monolog som i romanen omfattar åtta sidor, men det citerade ger en representativ bild av aggressiviteten, intensiteten och den i viss mån verbala ekvilibristiken som uppges utöva ett starkt suggestivt intryck på de närvarande.

I samband med motivet individen mot massan, dvs Halls fyra konfrontationer med arbetarmassan, kan vi omedelbart konstatera att Wides långa, varnande förkunnelse av författaren utnyttjats starkt tendentiöst. I romanens komposition låter han denna teoretiska utläggning om den annalkande barbarstormen, de kulturförhärjande hunnerhorderna omedelbart följas av kravallskildringen, som utgör Halls tredje möte med arbetarmassan:

/ --- / fram över er grav marscherar massan, över kulturens grav, över Hellas' och Roms ruiner, masstrampet, barbartrampet, skogsmänniskornas tramp, hör ni inte, hör ni inte?

Wide tystnade, men ingen kom sig för med en protest, det var, som om de till sist låtit sig övertygas, suggereras av hans varnings profetia, som om hans ord haft makt att frammana ett eko av framtidens värlighet, som om de – besynnerligt! – hypnotiserats att höra.

Trampade det inte som av masstramp ute på gatan? Eller var det hästhovar, hunnerhovar? Nej, det var tramp av många människors, många, hundratals, tusentals fötter. Nu avtog det igen, nu närmade det sig – det lät som hurrarop – och så hästhovar och så tramp, tramp, tramp –

Hall mötte de andras stirrande ögon och tröstade sig, att de andra drömde som han. Han torkade sig i pannan med sin näsduk, men höll plötsligt inne.

– Sträjk – framstötte han – det är kravaller ute på torget! (S 312 f).

Wide lämnas oemotsagd av fyra i andra fall synnerligen värtaliga representanter för den angripna rörelsen, och i stället följer upploppet som konkret gestaltning av de frammanade spöksynerna. Massupträdet används både

som illustration till och bekräftelse på Wides omsorgsfullt redovisade teorier. Åter kan författaren ställa Hall som den besinningsfulle men maktlöse individen mot massan framställd som ursinnig, elementär och destruktiv kraft. Han låter Hall reagera troskyldigt naivt, när det konservativa samhället mobiliserar försvarsmakten mot arbetarna:

– Och på den där vapenlösa och fredliga lilla skaran hugger en halv skvadron in med kavallerisablar, sade han till Hällvik (s 324).

Med desto större eftertryck kan författaren så låta sin hjälte desillusioneras av den följande utvecklingen, där det visar sig att den ”lilla skaran” varken är vapenlös eller särskilt fredlig. Det blir inte militären som ingriper med karbiner, utan de dödande skotten fällt ur den blodtörstiga arbetarmassan, och Hall får vanmäktig och halvt avsvimmad ledas undan dessa ”framstormande barbarer”:

/ --- / Tramp – tramp – tramp! Döko de upp ur stengatan? Spydde alla hus ut arbetare? Tramp, tramp, tramp! Ur alla gatmyningar kommo de, i flockar, i kolonner, sjungande, hurrande, marscherande. Tramp, tramp, tramp, i hundratal, i tusental kommo de, ner, genom gatorna, ut på torget, in på hästhovarna, en myllrande, svart, sjungande, frambrusande massa. Som vildar ur en skog hade de plötsligt dykt upp, och nu voro de där, hämndgiriga, stridslystna, upphetsade. Var detta hans arbetare, hans material för den nya kulturklassen? Var detta – (s 326).

Vid den fjärde och avslutande konfrontationen mellan Hall och arbetarna, tidningen *Framåt*s årsstämma, där den ”hämndgiriga” arbetarmassan labilt följer än den ene än den andre talaren för att slutligen på lektor Lundes tecken rikta sitt kulminerade raseri mot Hall, har Halls upplevelse av massan lånat färg av Wides bildspråk: ”Detta var den verkliga massan, en imponerande, väldig lekamen med tusentals gnistrande ögon, en jätteflock barbarer i stridslynne, ett jättelikt skogsträd, skälvande i ödemarkens storm” (s 376 f). Han känner nu att massan är hans fiende:

Som två antagonister hade de två, han och massan, vägt varandra under dessa sex månader. Han med sin kulturs frihet och fördomar, massan med sin stelnade halvkultur. Han med sin individualism, som betraktade socialismen som medel att nå friheten. Massan med sin socialism, som bemötte individen som en fara, vilken stod i vägen för målet, som inte var frihet utan makt. Han med sin hänsynslösa tankeanarkism. Massan med sin hänsynslösa sifferdogmatism. Han överklassen, massan underklassen. Han, som trott sig kämpa mot samhället, medan han blott fört striden mot massan. Han, som trott klasskampen stå mellan redaktör Hall och konsul Ström --. Nu fann han, att klasskampen stått mellan Hall och den gamle stuveriarbetaren. Mellan redaktören och hans publik. Mellan ledaren och hans härskara. Mellan akademikern och massan (s 374).

Men som det ovan angivna Wideinfluerade citatet anger, är det trots den

uttalade fiendskapen fortfarande med vitalistens ögon Hall betraktar arbetarmassan. Till skillnad från det första strejkmötet han bevistade vet han nu att han inte känner "den mäktiga människogyttring, som han en gång drömt om att uppfostra likt en skolklass" (s 372):

Det första intrycket av elementär lidelse, av naturmakt, nästan av vidunder hade inte bedragit honom. Det behärskade honom nu, Wides åsikt hade, till premisserna, om än inte till slutsatsen, blivit hans. Den världsvida, stormiga barbariskogen imponerade, nästan skrämde honom. Han såg i den, liksom Wide, en fara, men, i motsats till Wide, en fara, som var utvecklingsnödvändig. Och skulle världen också ånyo genomgå barbaristadiet, skulle skogen växa igen över en försumpad civilisation, så gällde det för hans klass, kulturklassen, att göra denna civilisation, ens egen, i ens blod levande, ofrånkomliga, så mycken heder som möjligt. Det gällde att förbereda renässansen – gamla Rom och gamla Hellas i nytt och sunt, om än barbariskt kött och blod (s 372 f).

Arten av den kritik som Wide och Hall riktar mot arbetarrörelsen är i hög grad den akademiska humanistens, kulturestetens. Det är som kulturförhärjande och dogmatisk arbetarrörelsen döms. Men Ossiannilsson griper också tillfället att låta kritiken mot vad han anser vara arbetarrörelsens bristande nationalistiska känsla bli en framträdande punkt i främst Wides inlägg.³ Att Hall är nationalistiskt sinnad är uppenbart – "Denna klass, som så gärna lät hem och fosterland brinna, bara arbetslönerna och principerna hävdades!", utropar han om ungdomarna i klubben (s 331 f) – men det är Wide som explicit bygger ut kritiken.

Och denna kritik känner vi väl igen från Ossiannilssons egen publicistiska verksamhet. Han låter Wide angripa arbetarrörelsens internationalism – "för en eftermiddags internationell kaffedrickning skulle de vara i stånd att förstöra all gammal fin, vårdad skönhet, all ung, spirande kultur" (s 343) – och dess svala likgiltighet för fosterlandet. "Varför vill massan aldrig veta av vår svenskhet, vår fosterländska enighetsdröm, vårt nya nationella fosterland, ja, varför hatar massan nationerna?", utropar Wide och svarar själv omedelbart: "Jo, ty massan är en *nation*, en nyfödd, erövrande barbarnation och dess klasshat är ett nationalhat"(s 308). I sina artiklar angrep Ossiannilsson häftigt det konservativa samhället för dess underlåtenhets-synder mot arbetarna, men avkrävde ändå arbetarna en fosterlandskärlek, som han ville se projicerad på ett framtida Sverige (jfr ovan s 63). I romanen låter han Wide också påtala, att den "konservativa klasstaten" misslyckats i social och ekonomisk utveckling, att den måste "reformerar, revolutioneras":

Nationen har inte behandlat arbetarna som sina söner och döttrar, utan som slavar och slavinnor. Så långt bär nationen sitt förtjänta straff (s 341).

Men trots detta bör arbetarna sätta den nationella samhörigheten före flack internationalism, menar Wide, och när han utvecklar dessa sina idéer expo-

nerar han hela sin extrema åskådning, vars frändskap med författarens egen hållning är påfallande:

Men *därför* vill proletariatet avklippa alla utvecklings- och sambandstrådar, / --- / döda nationaliteten och individen, glömma eller döma historien, snöpa viljan och lidelsen, bekämpa det stora allkriget, den stora insolidariteten, kampen för tillvaron, grunda ett evigt omöjlighetsrike, där de många svagas, dummas solidaritet skulle få kväva de få starkas och klokas frihet och erövrarhåg, begränsa det gränslösa, förena det naturåtskilda, göra mänskligheten till ett enda vidrigt bastardyngel av rött och gult och svart och vitt – allt bara för en tillfällig ekonomisk situations brister! / --- / De avskilja sig från den nationella enheten, strunta i sitt folks historia, språk och framtid för att i stället uppgå i den nya nationen, massan. / --- / Stinkande galizier och smutsiga hottentotter tyckas stå dem närmare än svenska stamförvanter. Ett nationalhat utan alla mått sönderar dem från varje annan nation, varje annan klass. / --- / Men jag säger er: i dess spår grov barbariet, den nya medeltiden, den skumma, täta barbarskogen, som kanske aldrig gallras av en ny renässans! (s 341 f).

Wide medger sålunda att den borgerliga klasstaten måste ”reformas, revolutioneras”. Hur framställs detta borgerliga samhälle i *Barbarskogen*? Under pressdebatten om romanen skrev Ossianniilsson till brodern Theodor Nilsson (20/12 1908):

Du har en förständig syn på saken. Inte håller jag gillar högerns glädjerop. / --- / Jag har också på många ställen i boken såsom självklart framhävt borgarprässens korruption, borgarsamhällets sjuklighet o. s. v. / --- / Men helt ensidig är min bok väl ändå inte?

Ossianniilssons farhågor var föranledda av den skadeglädje *Barbarskogen* väckte i stora delar av den konservativa pressen; i spalterna förekom också uppgiften, att redaktör Hildebrand och professor Rudolf Kjellén idkat högläsning ur romanen på sina resor i landet.⁴

Men visst riktas det kritik mot det borgerliga samhället i *Barbarskogen*. Det existerande konservativa Sverige ställs aldrig fram som något ideal för vare sig Wide eller Hall. Wide fastslår att den ”konservativa klass-staten” måste ”reformas, revolutioneras”, och han anklagar den hårt för den svenska arbetarklassens låga bildningsnivå, i vilken han ser ett utslag av missvärd från ”prästkyrkan och prästskolan”: ”Prästerna och samhället skörde nu, vad de sått” (s 340). Följden blir, menar han, att arbetarna i sin ignorans faller offer för det internationella proletärbudskapet.

Åtskillig kritik mot samhällssystemet ligger i beskrivningarna av fattigkvarteren, av vräkningarna i Mackmyra och av interiörerna hos konsul Ström. Även Hall ser klasskillnaderna, samhällsordningsordningarna. Vid åsynen av misären i fattigkvarteren blir hans reflexion: ”Men härnere – ack, här krävdes mycken vrede och många stormar, innan jorden blev, om inte en him-

mel, så åtminstone en beboelig jord" (s 34). Men Halls motvilja mot det borgerliga samhället är i första hand betingad av hans livshållning; med sin vitalistiskt färgade, närmast aktivistiska läggning, kan han inte finna sig till rätta bland sina "klasslika" – de som "gått miste om just det elementära, kraften att harmas, att bryta ut –! Dessa slappa ansikten med sin kyliga ironi och sin matta ovilja!" (s 20) I romanens avslutning återkommer hans känslomässiga avståndstagande från den egna borgerliga klassen till vilken han nyss återvänt: "Här ute i den borgerliga världen, den värld, som skulle föreställa hans Hellas och Rom, hur fjärran från honom tänkte och vandrade inte människorna, hur lika barbarerna voro de inte i sin partiegoism, sin pänningträldom, sitt avgudereri av frasen!" (s 386).

Halls position är den ensamhet; han är elitisten, kulturaristokraten, därtill den frustrerade ledaren, som står isolerad från samhällsklasserna eller snarare från partierna. Han har valt att bli "sin egen" utan att försvära sig till något parti (s 386). Det är samma attityd som Ossiannilsson beskrivit hos sin Condottiere i dikten med samma namn (i *Masker*):

– ty vart ord och var stöt och var fint och vart slag,
de gälla allenast hans eget jag –
varken Genua eller Venedig.

Därmed är vi inne på de tidigare formulerade frågorna om Halls ideologi. Vilka mera preciserade värderingar och målsättningar låter Ossiannilsson sitt alter ego Hall omfatta? Hur starkt är sambandet härvidlag till författarens tidigare publicerade alster?

Hall företräder liksom Ossiannilsson själv alltifrån de första diktsamlingarna en extremt individualistisk åskådning med en stark fixering vid själva ledarskapet. Han är övertygad om sin kallelse som ledare (s 268); han är den utvalde, akademikern-läraren, som kulturellt skall lyfta "sin stads arbetarklass" (s 188), hans personliga inflytande och hans handlingar skall ha avgörande betydelse för utvecklingen. Det är fråga om en självkänsla som stundom stegras till magistrala höjder: "Vara redskap, uttrycka andras åsikter / – – – / det passade inte hans självständiga natur, passade inte den upplyste despot, han i sitt hjärta alltid skulle förbli. Hade hans nation varit en annan, ho vet: kanske han regerat till döddagar. Den centraliserade samtiden var en fattig tid: den hade inte troner på långt när åt alla sina kungsämmen" (s 279). Sin ställning på den socialistiska tidningen uppfattar Hall som enväldshärskarens; det är med viss bitter saknad han i romanens slut mister denna tjänst: "en stol, som i alla fall varit ett slags härskarsäte, varifrån hans vilja kuvat och omformat. Om också en inkräktare, härskare hade han varit, och en smula av en härskare var han av naturen" (s 279).

Framför allt anknyter Ossiannilsson vid Halls sista framträdande inför den fientliga arbetarkommunen i romanens slut till sina tidigare utmålade

hjältar och ledare. Han framställer här Hall som den ensamme ledaren ställd inför människomassans hat, en situation i vilken han tidigare avmålade Caesar, Napoleon, Bismarck m fl, män som ”ger med handling släktet svar på frågorna / och bjuder stormen och förstummar pratet / och får som lön förbittringen och hatet” (Tyrannen, *Masker*):

– Ja, jag har varit er diktator, tidningens diktator – om diktatorn är han, som kommer likt blixten, det vill säga i tjockaste mörkret. Det har varit en kamp mellan er och mig, mellan barbarerna och civilisatorn / --- / – Ja, jag har offrat mig – som diktatorn offerar sig, låtit er utnyttja mig – såsom kraftmänniskan alltid gör. Och har nu diktatorn, har nu mohren gjort sin tjänst, så kan mohren gå. Ni missunnar mig till och med nyttan jag gjort er, därför att ni vilja allt åt er själva, åt massan, intet åt den ende, åt individen. / --- / Ni vilja prassa ner alla till samma nivå, ni vilja fjättra och snöpa – men naturkraften, den eviga kraften låter inte fjättra eller snöpa sig – (s 377 f).

Halls attityd är antiintellektualistisk; han visar samma förakt för idéer och teorier som Ossiannilsson själv; hängivenheten i engagemanget är det viktiga, ej de ”föregivna målen” (s 52, 107). Das Kapital tråkar ut honom, och han rycker på axlarna ”åt hela Marxismen” (s 190). Handling och aktivism är det han värdesätter: ”Abstraktion är andligt stillasittande, det rörliga, retsamt rörliga livet ger ögonblicksbilder, som oupphörigen beljugas av nya ögonblicksbilder” (s 169). Det är samma program som Ossiannilsson uttryckt i exempelvis dikten Den röda sidan (1905): skalden väljer ”den röda sidan”, dvs livets sida med handling och starka känslor, medan han fördömer det förnufts- och lärdomspräglade, och kulmen i budskapet blir: ”Var dag nytt mål, ny kurs för vår galej!” (jfr ovan s 42.)

I detta antiintellektualistiska, vitalistiska perspektiv kan vi också ställa Halls första, omedelbara reaktion inför arbetarna (kap 1–2):

Det var lätt att kalla detta raseri oförnuftigt, meningslöst men lydde inte människohjärnans element samma lagar som himmel och hav? Och låg det inte i naturens som i människornas masseruptioner något gripande, något sympatiskt för alla sunda hjärtan? Samhällslugnet och lugnet i naturen med dimmor och smygande baciller, hur mycket sjukligare och fattigare tog det sig inte ut mot ovädrets kraftspänning och vilda, starka glädje? (s 23).

Denna Halls dragning till stormfylld handling och aktivism avtecknar sig också mot en gedigen fond av författarens tidigare dikter fyllda av stormfloder, stormvindar och tordön aviserande inbrytandet av ”nya tiders makt!”.

Vad vill då Hall, vilken politisk och ideologisk målsättning har han?

Hans idéer i detta avseende kan sammanfattas med orden försoning och förståelse mellan samhällsklasserna. Hans ideal är

ett samhälle, där den manliga, den givande parten, överklassen, intimt beblandat sig med den kvinnliga, mottagande, arbetarklassen. / --- / just sådan

ville Hall tänka sig framtidens klasskamp, den starkares förhållande till den svagare och tvärtom (s 168).

Det är fråga om en välgörenhetsideologi, där det i första hand är arbetarklassen som avkrävs "förståelse", där överklassen ger och arbetarklassen mottager, och där differenserna, den starkare/svagare, behålls.

Att det är i det nationalistiska intressets namn Hall förespråkar försörjning och förståelse mellan klasserna, är helt uppenbart. Arbetarklassen, menar Hall, är besatt av en enda stor tanke, vilken omger den "från skolåldern till graven, eländes- och frigörelsetanken, proletarietets stora, gråa, förblindande klasstanke" (s 163). Genom uppfostran, lagstiftning och möjlighet till resor tror Hall att arbetarklassen kan erhålla vidgade vyer; den skulle då

inte fastna i yttlig internationalism, den skulle förstå, att det finns högre murar än ekonomiens, att den trots allt stode sitt lands överklass närmre än Rysslands underklass. Den skulle lära sig förstå olikheternas uppgift och lagbundna, oryggliga faktiskhet. Den skulle lära sig förstå "den inre fienden" och så föra striden över på det enda plan, där den avgörande segern vinnes: förståelsens (s 169).

Det är temat från artiklarna om klasshatet i *Social-Demokraten* 1903 som Ossiannilsson låter Hall förespråka (jfr ovan s 54 f).

De ovan angivna citaten utmålar uppenbarligen det ideala tillståndet i Halls dröm om framtidslandet. För att nå detta mål tvekar han inte att tillgripa radikala medel:

Vad han politiskt syftade och ville, var en odoktrinär social förnyelse av sitt fosterland. Han ville ett ärligt, demokratiskt genombrott – för att nå det målet vore han t.o.m. livad för organiserat uppror, en samtidigt över hela landet uppflammande, beväpnad resning. Men en sådan tillfällig oordning, som skulle grunda varaktig ordning, var något annat än dessa ständiga gatkravaller, överfall på sträjkbrytare, brandtal à la Adrian, än detta systematiskt predikade klasshat, än det successiva ersättandet av de borgerliga lagarna med andra av parti-jesuitisk tillverkning. Hällre ett ordentligt slagsmål, hällre en allmän, blodig revolution – med *allmän* rättvisa till ändamål och resultat än detta eviga smågnat, än detta dagliga gräl, där privategoism och partiegoism mätte sina tungors och sina intrigers makt (s 190).

Vad avser Hall med "odoktrinär social förnyelse", "varaktig ordning" och "allmän rättvisa"?

I den några år senare utgivna självbiografiska romanen *Ödets man* (1912), vilken har ett flertal partier både motivmässigt och tematiskt gemensamma med *Barbarskogen*, återkommer samma situation som den ovan beskrivna, dvs denna gång är det Ossiannilssons språkrör Ludvig Malm som inför arbetarna utbringar ett leve för revolutionen. Då avser han en

omvälvning som ”sätter fåtalet på fåtalets plats och flertalet på flertalets”, ett folkets väpnade uppror som avsätter kungen och riksdagen samt inför referendum genom vilket folket avgör om de accepterar en ”handlingskraftig diktator eller riksföreståndare med femårig period” (s 394). Vidare förklarar Malm:

För ett fullmoget folk kom det dock främst an på att få någonting utträttat, och då var den demokratiska diktaturen, den gamla svenska riksföreståndarskapet med vidgad myndighet, den naturliga regeringsformen (s 430).

Det torde vara en liknande plebiscitär diktatur som Hall har i åtanke för framtidsstaten i *Barbarskogen*. Kontexten, det kraftiga framhävandet av ledaren-diktatorn genom hela romanen, talar för det, likaså Halls förakt för demokrati och parlamentarism, hans starka nationalistiska medvetande och slutligen hans väl utvecklade rättspatos, hans krav på ”lag och ordning” – ”så länge hans /strejkbrytarens/ gärning skyddas av lagen, ja, så länge ingen lag förbjuder gärningen, är det rättsvidrig, brutal, egoistisk framfart att förfölja och förfördela honom” (s 190) – som egentligen står i paradoxal kontrast till hans böjelser för kamp, strid och t o m revolt. Boulanger och Déroulède, som Ossiannilsson hyllat i dikt och prosa, var förespråkare för en sådan styrelseform, och Ossiannilsson hade själv tangerat ämnet i sina uttalanden om den ideala statsformen under en ledare som träder fram under ”demokratiserande” tider och som ”kan leda sitt ursprung från såväl samhällets botten som dess höjder” (jfr ovan s 59 f och 104).

Fredrik Ström menade i sin recension av *Barbarskogen* (*Arbbl* 3/12 1908), att Ossiannilsson i romanens slut vederlägger sig själv, då han låter Hall ansluta sig till första majtåget. Trots att Hall ”ivrigast applåderade och strök under” Wides ”orättvisa tal mot en rättfärdighetens och kulturens rörelse” kan han inte motstå ”just dess idéers och känslors makt”, anser Ström och konstaterar därmed:

Så slutar denna märkliga bok och detta slut är ju talande nog. Det är nästan en dom över domaren. Men en domarens egen dom och därför avgörande. ”Man kan icke stå det rätta emot”.

Även Erik Hedén (*Tiden* jan 1909) uppfattade romanens slutkapitel som ett slags reträtt: ”Barbarskogen är en stridsskrift mot arbetarpartiet, som slutar med ett fältrop för detsamma. Boken skulle ej vara hälften så mycket värd, om den ej utmynnade i ett varmt och rättfärdigt kapitel, som ock fått det varma hjärtats och rättvisans lön: poesin.”

Ström och Hedén har varit engagerade vapendragare för Ossiannilsson, och det ligger väl i deras intresse att söka se *Barbarskogen* i ett försoningens ljus, men sannolikt för man icke så osökt Ossiannilsson tillbaka till ”rätt” läger. Det är en alltför onyanserad tolkning, att se Halls anslutning till ar-

betartåget i romanens slut som ett uttryck för avbön och återtåg. Romanens sluttrader bildar nämligen kulmen i ett konsekvent genomfört tema, där författaren spelar ut begreppet "mänskligt" mot "proletärt", "partibundet".

Redan under sin ordförandetid i det Socialdemokratiska ungdomsförbundet skrev Ossianniilsson i dikten *Massorna*, publicerad i *Frams* decembernummer 1903, följande strofer:

Jag tror på inga massor,
var aldrig massans tolk,
och sällan såg jag skillnaden
på adel och på folk.
/ --- /
Men främst i min förhoppning
och djupast i min tro
det gick ett tåg af *människor*
i toffel och i sko,
/ --- /
Men aldrig var det massan,
som tände i mitt krut,
det var en karl, som harmades,
en karl, som sjöng det ut,
och aldrig gällde skocken
min trummas dofva slag,
jag trummade för *människor*
som jag.

Det är detta tema, anknutet till kravet på försoning, förståelse, som Ossianniilsson låter bli det dominerande i *Barbarskogen*: "Jag struntar i både proletärer och medelkassare, sade Hall häftigt, mina ögon se endast *människor*. Jag kan inte med att indela folk efter deras ekonomi" (s 138). Ständigt återkommer termen "mänsklig" i positivt värderande sammanhang. Hall beklagar den sociala kampen mellan klasserna, att "det här var fråga om fiender, om partier. Det rent mänskliga hade längesedan skymts undan av symboler och slagord" (s 40). Det är "det mänskliga" hos arbetarna, som förväntas ge Hall en friare, öppnare livsinställning (s 20), och det som fångslar i Halls första artikel om strejkbrytarna uppges vara "friheten från utnyttjade slagord, det rent mänskliga greppet på en sak, som alltid varit en affärs-sak eller en partisak" (s 50). Vidare utnyttjas greppet flitigt i beskrivningen av Halls ruelle beträffande strejkbrytarna: "Han plågades av samvetsqual för varje mänsklig känsla han hyst och visat mot sträjkbrytarna, och dock skulle han aldrig upphöra att betrakta dem som människor – ja, som människor i sin goda mänskliga rätt" (s 269).

Paradexemplet på medmänsklighet, på försonings- och förståelsevilja blir breven från den anonyma "arbeterskan", "handen, som räcket över klassklyftan, / --- / förhoppningen om den samlade nationen, den enade

mänskligheten” (s 195). Naturligtvis härstammar hon inte ur arbetarklassen – det gör Halls dubier klart redan från början: breven luktar ”alls inte proletariat”; brevskriverskan har ”bestämt ett friskt ansikte och en rak, välvuxen rygg” (s 195); hennes ”fina, nästan förnäma fysionomi” får Hall att utropa: ”Att denna gråa klassrörelse likt en skrovlig mussla, skulle gömma på en sådan pärla!” (s 388).

När trådarna på romanens sista sida knyts ihop sker det i ”det mänskliga” tecken. På Halls kommentar – ”Jag tror inte min arbetarhänförelse var så alldeles äkta – och inte håller min arbeterska” – svarar Elsebet, överklasskvinnan och brevskriverskan, att de båda är arbetande människor: ”Och så kan man vara människa och förstå dem, som äro en olika, men ändå bara, bara äro människor” (s 390).

När de omedelbart därpå ansluter sig till det socialdemokratiska demonstrationståget, är det som en gest till detta försonings- och förståelseprogram, icke som ett ställningstagande för den politik första majtåget representerar:

Ett led öppnade sig beredvilligt, och de båda överklassbarnen försvunno i den breda, böljande kolonnen. Musiken rungade, fanorna lyste, röda, blåa och vita, likt brokiga, nyutslagna blommor – det fläktade och vajade, människoträdet bredde sig över dem, det oerhörda stamträdet, som vuxit i millioner och växer i millioner år. Och de två voro blott två knoppar, som nyss sprungit ut i en vårens stund och nu växte tätt bredvid varandra, syskon till varandra och syskon till alla, alla, alla människor (s 390).

III. Pressdebatten om *Barbarskogen*

När *Barbarskogen* publicerades i mitten av november 1908, uppmärksammades den främst i den borgerliga pressen med omfattande och utförliga recensioner, ej sällan under lätt sensationsbetonade rubriker som accentuerade romanens prägel av författarens "vidräkning med socialismen", "uppgörelse" eller "afräkning med 'partivännerna' ". Den egentliga pressdebatten tog sin början efter Bengt Lidforss' nedgörande kritik av romanen i *Arbetet* den 30/11 1908.

Föreliggande kapitel har disponerats så att de borgerliga tidningarnas recensioner uppmärksammas inledningsvis med början i huvudstadspressen, följd först av en grupp rent konservativa tidningar och därefter den liberala och frisinna landsortspressen.¹ Här har även medtagits flera artiklar publicerade efter Lidforss' inlägg, eftersom de huvudsakligen har karaktär av litteraturkritik, om än med politiska övertoner, och ej i första hand debattinlägg framkallade av Lidforss' artikel. Efter genomgången av den borgerliga pressens recensioner följer granskningen av de recensioner i socialdemokratisk press som publicerades före Lidforss' kritik. Efter redovisningen av Lidforss' artikel i *Arbetet* uppföljs debatten kronologiskt efter den ordning i vilken inläggen publicerades i såväl borgerlig som socialdemokratisk press.

De borgerliga tidningarnas recensioner är genomgående mycket uppskattande antingen politiska eller litterära skäl finns i bakgrunden, vilketdera är ej alltid lätt att avgöra. Tor Hedberg i *Svenska Dagbladet* (22/11 1908) uppfattar *Barbarskogen* som en i hög grad aktuell bok:

Ja, så starkt tar, i alla händelser vid den första läsningen, denna aktualitet intresset fångat, så brännande äro de spörsmål som här dryftas, så betydelsefull den belysning af vissa samhällsfenomen som gifves, att det rent litterära intresset skjutes i bakgrunden.

Trots författarens försäkran i förordet om sitt uteslutande litterära patos, anser Hedberg romanens styrka ligga i dess egenskap av "stridsskrift, hvars patos är än anklagelsens, än försvarets". Med undantag för ett fall, där skildringen "skämmas / --- / af en obeslöjad hätskhet, som förryckt bilden", menar han, att romanen "i allt väsentligt bär sanningens och vederhäftighetens prägel, gjord som den är inifrån, af en man, som själf stått i ledet, men som brutit sig ut / --- /". Största förtjänsten finner han i mil-

jöskildringen och i karakteristiken av massan, som "förlänar den stundom något för journalistiskt verklighetsbundna romanen en stegring till verklig episk bredd och storhet".

Verner Söderberg i *Stockholms Dagblad* (2/12 1908) menar liksom Tor Hedberg, att den personliga fiendskapen alltför tydligt skiner igenom teckningen av ett par figurer i romanen:

Hade / --- / sotritningarna, som af författaren angifvits såsom porträtt, bortrensats eller ersatts af öfvervägande litterära medaljonger, så skulle det intryck boken gör ha blifvit ej blott lika starkt utan äfven mindre blandadt.

Men saknar man "ingående bekantskap" med förhållanden i Malmö och kan frigöra sig från de personliga utfallen, kan boken enligt Söderberg läsas som "en käck miljöskildring utaf nutida svensk socialdemokrati, i kritiskt lynne nedskrifven af en impulsiv diktare, som vändt partiet ryggen för att rädda sin själ och sin rättskänsla undan massans herravälde".

I *Dagens Nyheter* (26/11 1908) uppskattas miljöskildringen även av signaturen Mac, som omnämner romanen i termer som "högaktuell", "nyckelbok", "stridsskrift" och "krigsförklaring". I likhet med andra recensenter vänder han sig mot "den sannolikt misstecknade bilden af en rikskänd radikal vetenskapsman". Romanen är enligt hans mening en "betydande bok", vars "journalistiska detaljer komma att blekna", medan "analysen af den aktuella arbetarrörelsens psykologi, af den nutida kulturmänniskans relation till massornas uppmarsch äger bestående värde / --- /".

Vad beträffar övrig borgerlig huvudstadspress instämmer signaturen F. V. /Fredrik Vetterlund/ i *Aftonbladet* (2/12 1908) i lovorden och kallar romanen ett litterärt "kraftprof". Skildringen av bohemerna anser han "bär alla kriterier af väsentlig inre sanning och kan gärna ställas inför offentligheten, sådant det mycket väl kan ha varit".

Stockholms-Tidningen (12/12 1908) intager med en osignerad artikel en svalare hållning till kritiken av arbetarrörelsen. Tidningen framhåller de svårigheter som även en "borgerlig" journalist kan möta i en konservativ tidning, och den påminner om att det konservativa samhällets "skuld" även med rätta betonas i romanen, att "barbarskogen skarpt aftecknar sig mot en mörk bakgrund af samhällelig slöhet, försummelse och vanvård".²

Till skillnad från dessa huvudstadstidningar, vilkas recensioner huvudsakligen uppehåller sig vid romanens litterära förtjänster och vilka mera i förbigående konstaterar att författaren räddat sin själ undan "massans herravälde", uttrycker en grupp konservativa tidningar stor tillfredsställelse, för att inte säga skadeglädje, över de avslöjanden om socialismen som författaren framlagt i sin roman. Signaturen Léon i *Nya Dagligt Allehanda* (24/12 1908) anser den "långdragna" romanen med sina "alltför många sidor" vara av "större värde för svensk politisk historia och kulturhistoria än för litteraturen":

Den utgör en sorts epilög till en snart avslutad period af den svenska socialdemokratiens utveckling – socialismens lyriska period, då intelligenta och akademiskt bildade unga män af romantisk hänförelse för folkets sak ställde sig främst i den nya rörelsens led och trodde sig vara *anförare*, tills de märkte, att de voro snart för bortkastande bestämda *redskap* i helt andra och brutala-re maktens tjänst än den förnuftiga utvecklingens och frihetens.

Han förutspår i slutorden att ungdomen icke längre kommer att lockas av socialdemokratin, ty "Ossiannilsson har på ett oemotsägligt sätt bestyrkt det kända faktum, att outhärdligt tryck och våld på andlig självständighet öfvas inom det yngsta politiska partiet".

Hernösands-Posten (osign art 2/12 1908), som är av åsikten att romanen utgör "ett kraftigt bevis för riktigheten af de borgerligas uppfattning om den socialdemokratiska lärans demoraliserande inflytande", ifrågasätter i artikeln avslutning socialismens berättigande:

Den forne socialistens bok bör om något visa, att den med socialismen hopkopplade arbetarörelsen icke kan tillvarata arbetarnes berättigade kraf. Verklig framgång för sina sträfvanden kunna arbetarne endast vinna genom en politiskt neutral sansad fackföreningsrörelse, som kan förena alla utan afseende på politisk eller religiös åskådning / --- /.

Signaturen S-e L-w i *Östergötlands Dagblad* (3/12 1908), som konstaterar att Ossiannilsson "abdikerat", betraktar hans "oförvägna inlägg i klasskampens historia" som en "förbittrad och desillusionerad ledares offentliga uppgörelse med sitt parti". Han finner det också naturligt, att en diktare "av så voltaireiansk läggning" som Ossiannilsson stötts tillbaka av den "materialism, självgodhet och oförsynthet som präglar våra dagars arbetarörelse eller fastmer ännu dess många utväxter".

För *Örebro Dagblad* (osign art 15/12 1908) andas romanen "en uppsåtets ärlighet som verkar sympatisk och öfvertygande", och man menar att det länge varit uppenbart, att "en så friboren personlighet som denne skald icke skulle för beständigt kunna låta sig instängas inom socialismens snäfva partiskrankor". *Karlskrona-Tidningen* (osign art 9/12 1908) hävdar att en redaktör i den socialdemokratiska tidningsvärlden icke får ha "själfständiga åsikter" och att Ossiannilsson riktigt framställt "all den uselhet" han bevittnat "under den tid, han haft beröring med den socialdemokratiska pressen".

"Friskt utsjunget", konstaterar signaturen J. Wfs /Johan Wigforss/ i *Nya Wermlands-Tidningen* (6/12 1908), men finner till skillnad från övrig konservativ press, att författaren även "tagit vara på" mycket vackert i arbetarörelsen och det på ett sätt som "måste väcka genklang äfven hos den, som i det hela icke kan sympatisera med denna rörelse, men som icke desto mindre kan och vill förstå den".

I den liberala eller frisinnade landsortspressen kan uppmärksammas, att professor Karl Warburg i *Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning* (27/11 1908) ägnar *Barbarskogen* spatiöst utrymme, närmare en halv sida, och att hans recension är klart uppskattande. Warburg är en av de få borgerliga kritiker som påminner om skaldens ambivalenta bakgrund – de övriga har utan förbehåll betecknat honom som ”den forne socialisten” – och menar att skalden i sin diktning

uppenbarat sig såsom en socialdemokrat af mycket egendomlig läggning med ganska ”imperialistiska” tendenser, beundrare af snillearistokrater och kraftnaturer som Caesar och Bismarck och dessutom med ett starkt fosterländskt patos.

Han finner det naturligt, att en sådan natur ”måste stöta hufvudet mot partimuren” och att han på samma gång bör ha ”förefallit meningsfränderna en smula ’misstänkt’”. Ossiannilssons stora ”uppgörelse” i romanform värdesätter Warburg litterärt högt, och han prisar dess följd av ”utomordentligt liffulla karaktäristiska skildringar och typer ur vår tids arbetarerörelse”, dock med reservation för lektor Lunde, som ”synes vara alltför närgånget karrikerad efter lefvande modell”. Warburg anlägger även rent politiskt betingade synpunkter på romanen:

Vi behöfde tvifvelsutän en bok som denna – en gensaga mot ofriheten och tvånget, ensidigheten och dogmtron inom det parti, som framför andra vill gälla såsom frisinthetens främsta. Ty om partitrycket ju inom alla politiska partier i någon mån kan kännas besvärande för mera själfständiga naturer, / --- / så torde knappast någonstades disciplinen utöfvas mera tryckande än inom arbetarepartiet, och den blir här så mycket mer förhatlig som ju strikten föres i ”frihetens” tecken.

I den övriga liberala eller frisinnade landsortspressen (exempelvis *Göteborgs-Posten* 8/12, *Östgöten* 21/11, *Karlstads-Tidningen* 5/12, *Hallands-Posten* 24/11 1908) är man ense om att personliga motsättningar ligger bakom romanens tillblivelse, men man är försiktigare än den konservativa pressen vid bedömningen av sanningshalten i ”verklighetsskildringen”. Flera av tidningarna menar att romanen utträttar mycket gott om den kan ”leda till en välbehöfvig självkritik och självrannsakan hos partiet och dess ledare” (*KT* 5/12 1908). *Hallands-Posten*, den mest radikala av dessa tidningar, beskriver romanen som ”ett ord i rätt tid”, ett varningsrop att beakta av ”de tätande skarorna i den anstormande arbetarehären” (24/11 1908). Litterärt värderar man *Barbarskogen* mycket högt – flera tidningar drar paralleller till Strindberg och *Röda rummet*.

De första recensionerna av *Barbarskogen* i socialdemokratisk press, närmare bestämt de som publiceras före Bengt Lidforss' inlägg 30/11, ger uttryck för uppskattning av romanen. Signaturen Laicus i *Ny Tid* (21/11 1908) är

odelat positiv och karakteriserar *Barbarskogen* som "Röda rummets avkomling i rätt nedstigande led eller till och med en lokalisering till nuvarande tid". En del av dess scener anser han hör "till det mäktigaste som finnes på svenskt språk, medan andra i sin skärande realism värka både agitatoriskt och slitande". Han ser den vidare som en till arbetarklassen riktad "maning att ej stelna i egoism och yverboren självtillräcklighet", och han hoppas, att de beklagliga personliga utfallen ej kommer att bidra till uppfattningen att romanen skulle vara en smådeskrift. På frågan var författaren nu står, "bland socialdemokraterna, bland revolutionärerna eller bland reaktionärerna", kan han ej avge något svar, men konstaterar avslutningsvis, att även om romanen icke är "'rättrogen' i vår partimening, har man alltid den trösten, att den inte är det mer för något annat parti".

Landskrona-Kuriren (osign art 25/11 1908) ger under rubriken "En märklig social roman" en lång "opartisk redogörelse för arbetets innehåll och idéutmyning", varefter den fastställer att Ossiannilsson är "sig själv och ingen annan":

/ --- / man läser med njutning även där skildringen sjunkit ned till pamflettens nivå. Att "barbarskogens" faror säkert överskattats är en sak för sig. Viktigare är att detta kamprop från en, som inte låtit "barbarskogen" kväva sin växt, har betydelse som ett memento för många "träd av ädel stam" vilka äro på väg att låta uppsluka sig av "skogen".

I *Social-Demokraten* (27/11 1908) uttrycker signaturen V. v. K. /Vera von Kraemer/ belåtenhet med en roman som äntligen berör dagsaktuella frågor:

och den är trots sin aktualitet, fullt ut så litterärt vederhäftig, att den säkert skall bli bestående som roman långt sedan de dagspolitiska händelser, han bygger sin handling på, avlösts av andra och mera uppmärksammade.

Hon finner den hätska porträtteringen av redaktören och lektorn onödig, men anser också, att Ossiannilsson som författare haft all rätt att se det "upplevda på sitt sätt".

Som konstverk "långt ifrån otadligt", skriver E Walter Hülphers i *Smålands Folkblad* (26/11 1908) om *Barbarskogen*, men hävdar att romanen trots detta är spännande och värdefull genom sin "kontakt med vår egen tid":

Mycket däri är sant, mycket falskt och skärande. Det är ett slags rå konst, icke utan verkan, nära besläktad med det nordiska proletariats råa livskraft och har föga att göra med "Roms döende legion". Det är snarare en gotisk, djärv och trotsig konst han kommit med, full av felaktigheter, men uppfinningsrik och stark.³

Bengt Lidfors's vidräkning med *Barbarskogen* publiceras den 30 november i *Arbetet* på uppseendeväckande stort utrymme, upptagande i det närmaste

en helsida. Inledningsvis förklarar Lidforss att *Barbarskogen* ingalunda kommer som en överraskning för dem som på nära håll följt Ossiannilssons verksamhet; denne har hela tiden stått "med ena benet i det borgerliga lägeret" och publicerat sina bästa dikter i borgerlig press, medan "vad som sedan blivit över av lättare gods / --- / den socialdemokratiska pressen fått hålla till godo med". Lidforss påtalar också tvetydigheten i Ossiannilssons ideologiska hållning: "Och den idévärld, varåt han velat ge uttryck i sin diktning, har varit så kaleidoskopiskt skiftande och sammansatt av så olikartade, delvis oförenliga element, att det hela en dag förr eller senare måste springa sönder." Vidare framhåller han författarens temperament som en av orsakerna bakom romanen:

I själva verket är ju ett meningsomslag, sådant det här föreligger hos Ossian-Nilsson, ganska vanligt hos unga idealister, som trätt i praktisk beröring med arbetarrörelsen: man startar full av tro på det förtryckta folkets förträffligheter, och när man sedan gör den högst märkliga upptäckten, att det förtryckta folket är behäftat med allehanda fel och brister, så blåser man till reträtt lika frejdigt som man nyss blåste till anfall.

Exempel som Johannes Jørgensen och Strindberg, framhåller Lidforss, visar att "meningsomslag" ej behöver betyda förräderi – "avgörande äro de drivande motiven och de omständigheter, under vilka avfallet sker". Om "avfällingen" vidare håller sig till sanning och sak, kan man inte förmena honom att "offentligt markera och motivera sin nya ståndpunkt", även om han därvid "mot sina gamla stridskamrater spelar ut erfarenheter som han gjort i deras mitt". *Barbarskogen* däremot uppfyller icke fordringarna, anser Lidforss, ty den är en nyckelroman med "personliga biavsikter / --- / av vad art / --- / torde vara överflödigt att påpeka". Lidforss citerar merparten av Wides i romanen åtta sidor långa profetia om hunnerhärarna, barbarskogen och massans verkliga natur, påpekar att dessa "patetiska utgjutelser" skulle göra sig utmärkt i "ett inträdestal i Fosterländska förbundet" och drar slutsatsen att Ossiannilsson "aldrig haft en aning om vad som menas med socialism":

Han har som diktare funnit klasskampens fält vara en god betesmark för sin pegasus, han har för en tid diktat sig in i en demokratisk revolutionär stämning, han har trott att massan kunde göras till föremål för den hjältedyrkan, som hos honom endast är en braskande täckmantel över inre svaghet, och när det sedan visar sig, att massan icke lämpar sig för hjältedyrkan, får han antisocialistisk fallandesot / --- /.

När det gäller kritiken av socialismens strävanden, finner Lidforss det onödigt att "bemöta detta svammel av en politiskt urspårad poet". Om Schröder-Bergegren dominerat svensk arbetarrörelse hade kritiken kanske ägt berättigande, förklarar Lidforss, men nu är det de bildade socialisterna som strider för kulturen; de vill "rädda kulturen från den undergång, åt vilken

all fåtalskultur är vigd". I artikelns avslutning kommer han in på porträttet av lektor Lunde:

Jag har i denna anmälan förbigått de skildringar, som författaren egnat åt tidningen Framåts redaktionspersonal, och som i de flesta fall endast ega skandalens intresse, i ett fall – när det gäller mig (lektor Lunde) – icke ens det. Ty bortsett från några skarpa och ofta upprepade uttalanden angående min yttre fysiologi och klädsel kan jag icke se att författaren här framlägger några nya synpunkter utöver vad som i snart halvtannat decennium idisslats i den konservativa smutspressen, och som folk redan hunnit tröttna på. / --- / frånsett den rent merkantila succès'n / --- / kan jag knappast tro att skalden med dessa skildringar åstadkommit annat än ett nytt och minnesvärt bidrag till sin egen karaktäristik.

I samma nummer av *Arbetet* (30/11 1908) finns också ett inlägg av redaktör August Nilsson som med utgångspunkt från DN:s recension av *Barbarskogen*, i vilken Malmö och *Arbetet* utpekats, vill lämna upplysningen att "den förbindelse, vari hr Ossian-Nilsson stått till denna redaktion, varit av den mest flyktiga beskaffenhet" (jfr ovan s 143). Likaledes har författarens förhållande till arbetarrörelsen i Malmö varit flyktigt, menar Aug Nilsson; visserligen var han en gång medlem av den socialdemokratiska ungdomsklubben, men

med den egentliga arbetarrörelsen har han aldrig tagit någon befattning, varken som iakttagare eller som deltagare – åtminstone inte här i Malmö. / --- / Och på våra parti- eller kommunmöten har han aldrig syntts till, långt mindre spelat någon roll. Därför är också hans skildring av denna arbetarrörelse i väsentliga delar oriktig och falsk.

Ossiannilssons svar till *Arbetet* publiceras i *Svenska Dagbladet* den 4/12, men före detta datum har ett par andra inlägg gjorts i debatten.

Under rubriken "Oro i lägret" berättar det konservativa *Skånska Aftonbladet* (2/12 1908), att "våra vänner socialisterna" med anledning av Ossiannilssons roman befinner sig i "vild upphetsning, hvilken tyckes ha beröfvat dem t.o.m. de sista rästerna af sans och själfmedvetande". Man vänder sig främst mot den långa "afrättningsartikeln" i *Arbetet*:

Det nämnda organet, som aldrig skonat en motståndare och som använt den personliga smutskastningen och den personliga förföljelsen på ett förut i den svenska prässens annaler öofverträffadt sätt – de yrkesmässiga smutstidningarna icke undantagna – detta organ är djupt förvånadt och förorättadt öfver att man djärfts framdraga och kritiskt skärskåda några af de personer, som stå det själfv nära.

Man hoppas, att Ossiannilssons roman kan "bidraga till att befria arbetareklassen från mentorskap af moraliskt förkomna individer", och man tycker sig av anfallat på romanen utläsa en viss fruktan för "att den skulle

öppna ögonen på folket och därigenom medföra mindre behagliga omstörtningar för / --- / själfgjorda koryfèer”.

Fredrik Ström i *Arbetarbladet* (3/12 1908) förklarar inledningsvis, att Ossiannilsson alltid varit ”en känslosocialist” som ”aldrig med sin tankegång fattat den teoretiska socialismen, som är mera bestående än de varmaste och ärligaste känslor”. Han ger en tillbakablick på den mångåriga polemiken mellan författaren och Lidforss och konstaterar:

För den, som i striden mellan O.-N. och B. L. haft och för parterna icke stuckit under stol med att han fann den *sakliga* styrkan ligga hos den förre, är det en dubbelt pinsam känsla att nu läsa *Barbarskogen*. Ty vad man än ville finna förklarligt av en man som blivit sårad i sina bästa känslor och redbaraste avsikter, icke skulle man ett ögonblick velat förnedra honom med att ens misstänka en så pass lumpen hämnd som en bakom en romans genomskinliga figurer förrättad smutskastning av sina fiender / --- /. Här har Ossiannilsson begått en handling, som skall / --- / fläcka hans i övrigt visserligen mycken rättmätig opposition väckande, men inträassanta, originella, på även sanningar och skönheter rika bok.

Liksom Lidforss anser Ström, att arbetarrörelsen ingalunda är en fiende till kulturen; tvärtom har den tillkommit ”för att åt de från kulturen utestängda erövra kulturen, erövra möjligheten till förfining, skönhet / --- /”. Att en akademiker, som i likhet med författarens språkrör Hall härstammar från överklassen, får uppleva ”många bittra erfarenheter” är inte oväntat menar Ström, och har denna person sedan ”svagt själens virke och ett klent sanningspatos” lämnar han rörelsen, som ”varken ger inkomster, borgerligt anseende eller ett lugnt liv”. Men äger han inom sig den ”äkta idealismen”, fortsätter Ström, så sviker han aldrig, ty denna idealism tjänar en ”rättfärdig sak och sanningen”; Ström håller för troligt, att Ossiannilsson är medveten om detta, då han i romanens slutscen låter Hall stiga in i första majtåget.

I en artikel rubricerad ”Arbetarerörelsens Svarta fanor” uppträder Zeth Höglund i *Stormklockan* (provnr 2, dec 1908) delvis till *Barbarskogens* försvar. Även om Ossiannilsson lagt romanens ”sakliga tyngdpunkt” i kritiken av socialdemokratin, anser Höglund att man ej har rättighet att utan vidare ”tillskriva författaren de meningar han låtit bokens figurer förfäktat”. Han vill inte tro att Ossiannilsson själv står för den hårda domen över arbetarrörelsen som Wide uttalar – i annat fall ”vore omdömet att författaren fått antisocialistisk fallandesot nog så berättigat”. Han vill emellertid betrakta romanen främst som ett konstverk, nu när så många vill ”nedsätta den till blott och bart pamflett, smädeskrift, smutslitteratur”, men han vill även betona dess betydelse för arbetarrörelsen:

Han har rätt i att det finns åtskilligt sjukt, fult, reaktionärt i arbetarerörelsen. Det måste skäras bort. Vi få inte i blind fariseism glömma, att även vår rörelse

som allt mänskligt har sina fel och brister. Barbarskogen är en kraftig maning till oss att företaga en allvarlig självrannsakan / --- /.

Bengt Lidforss kommer med ännu ett bidrag till debatten under rubriken "Socialistpressens frihet" (*Arbt* 3/12 1908). Han vänder sig mot att Tor Hedberg rosat *Barbarskogens* teckning av "tidningsredaktionen, med dess stackars kuvade partislavar, det s. k. fria ordets skygga nattvaktare", och han är besviken över att "ett organ med så upplyst-demokratisk läggning som Dagens Nyheter" konstaterat att författaren genom brytningen med socialdemokratien "räddat sin själ". Lidforss stämplar det som "fariséiskt hyckleri" från borgerligt håll att framhäva socialistpressens ofrihet. Om Hedberg anställde efterforskningar i sin tidnings annaler, skulle han finna att "även en liberal journalist är ingärdad i en trollkrets av mer eller mindre ockulta makter, som göra hans tanke- och yttrandefrihet skäligen begränsad". Lidforss ger en rad exempel på hur den socialdemokratiska pressen erbjuder större möjligheter än den borgerliga när det gäller kritik av missförhållanden och diskussion av samhälls- och kulturfrågor. Han erkänner att det visserligen finns "arbetare som i sin kortsynthet begära, att en arbetartidning *under alla omständigheter* skall ta arbetarnas parti", men denna uppfattning existerar ej hos "proletariatets elit".

Svenska Dagbladet publicerar den 4/12 1908 Ossiannilssons genmäle till Lidforss; det är en artikel som anknyter till den tidigare polemiken mellan parterna, då den nästan enbart uppehåller sig vid porträttet av Lidforss i romanen. Ossiannilsson inleder med en erinran om "märket B. L.:s lustiga och oskyldiga vana att i Arbetet uppträda som angifvare och allmän åklagare mot sig själf". Han omnämner exempel från polemiken året innan och konstaterar:

Ingen satir, offentliggjord i tidning eller bok och tangerande uttrycken "boHEME", "docent", "narr", "skomakare" o. s. v., undgår ekot i B. L.-spalten: "O ve, det är jag, det är jag! Det är ingen annan än jag!

Om Lidforss åter har för avsikt att spela martyr, uppger Ossiannilsson, att han tyvärr inte kan stå till tjänst med vare sig stenar eller törnekrona:

I Barbarskogen har jag inte åsyftat personer, endast typer. Inte heller afsågo mina allmänare eller speciellare skildringar att måla det eller det namngifliga samhället.

Han förklarar så att han inte ville "lämna obegagnadt det stoff" hans erfarenhet av socialdemokratien skänkt honom. Han har fritt skapat sina typer och situationer med "lånade drag från den verklighet" han genomlevt och som hans skildring "hvarken förfulat eller förskönat" (jfr ovan s 118 ff). Men han tillägger även följande kommentar:

Rent mänskliga hänsyn kunna naturligtvis stundom förbjuda hvarje, om än blott tve tydlig likhet. Sådana hänsyn äro värnlöshet, privatmannens fridlyshet

o. s. v. I detta fall voro dessa hänsyn ej tillämpliga. I detta fall var det inte fråga om likgiltiga privatäfventyr.

Han hälsar i avslutningen docent Lidforss' eventuella förflyttning till Uppsala med "oblandad tillfredsställelse", då i fortsättningen ingen snyftning behöver höras från sydliga trakter vid omnämmandet av "Lundabohemen": – "Ty man finge väl hoppas, att nämnda boheme inte ändrade sitt ortliga tillnamn med B. L.:s vistelseort."

Social-Demokraten (5/12 1908) griper nu in och förklarar att *Barbarskogens* "förhållande till sin sociala bakgrund" inte fick något utrymme i den tidigare publicerade recensionen, emedan denna inriktat sig på "litterärt bedömande". Man återger såväl Lidforss' som redaktör Nilssons artiklar ur *Arbetet* 30/11, Lidforss' artikel retuscherad när det gäller de mest aggressiva utfallen, och kommenterar avslutningsvis Ossiannilssons genmäle i *Svenska Dagbladet*:

Vi måste för vår del bestämt säga ifrån, att ett sådant stridssätt från hr Ossiannilssons sida synnerligen illa stämmer överens med det rättfärdighetspatos, som vore den enda motiveringen för angreppen i "Barbarskogen". Hans sätt att karakterisera sina "typer" och de namn, han givit dem, vittna tydligt om, att han vid sidan av de litterära intressena haft andra av personlig natur. / --- / Men vi ha till på köpet alldeles nyss erfarit, att han enskilt både skriftligen och muntligen utlovat, att "Barbarskogen" skulle bli en "hämdebok". Att så spela oskuld och insinuera, att de personer, hämnaden avser, blott på grund av sin egen dålighet känt sig träffade, är icke vare sig manligt eller vackert och skulle snarare passat en av "Barbarskogens" egna invånare än kandidat Halls moraliserande pappa.⁴

Den socialdemokratiska *Nya Samhället* (sign -st. 7/12 1908) delger sina läsare innehållet i såväl romanen som den efterföljande debatten, emedan tidningen vill ge en bild av "huru en så remarkabel sortie försiggår". Att all denna koncentrerade vrede, som författaren redovisat, samlats under många år förstår man: "Vid sina om än endast tillfälliga glimtar bakom de dörrar, som öppnats för 'partivännen', har tydligen dessa massor av förbittrat stoff samlats ända sedan den tid förf. under en kort tid sökte vinna sporrar inom härden för den socialdemokratiska ungdomsrörelsen." Man finner att hans roman har en tendens värdig "en rabiät högeragitator", att han är lika intensiv "när han spottar på vad han förr besjungit". Från litterär och konstnärlig synpunkt bedömer man *Barbarskogen* som "ett arbete av framstående kraft, färg och intensitet", men från partisynpunkt är den

de svarta fanorna som hissats av en man, vilken bränt sina skepp hos demokratin och längtar åter till sin faders hus.

Signaturen C. J-n i det socialdemokratiska *Folket* (9/12 1908) anser att Ossiannilssons artikel i *Svenska Dagbladet* snarare "bestyrker än häver den inom litterära och partikretsar rådande uppfattningen" om romanens gestal-

ter. Han kritiserar författarens slarv vid utarbetandet av romanens detaljer, och han saknar helt den objektivitet som utlovas i förordet. Men han ger också författaren rätt i "mångt och mycket". Arbetarklassens skuggsidor är dock inte skäl nog

för alla med ett högre mått av kunskap och bildning, än den "massan" besitter, att genast, vid första motgång, vid första tecken på oförståelse från dem man vill hjälpa, hals över huvud flykta undan för att "rädda sin själ".

Samma dag (9/12 1908) är Lidforss' svar till Ossiannilsson infört i *Arbetet*. Lidforss observerar att Ossiannilssons genmäle "i *sak*" ingenting innehåller; denne har ej heller med ett ord kunnat invända mot red August Nilssons upplysningar. Beträffande Ossiannilssons utvikning från ämnet "i syfte att ådagalägga" Lidforss' "natur av mindre tillräknelig kverulant" har samtliga recensenter som anmält romanen före den 30/11 uttalat kritik mot porträttet av lektor Lunde – så även recensenten i "det partiorgan, vari hr Ossian-Nilsson trots sin hugstora emancipation från socialistförtrycket *ännu* är medarbetare". Lidforss ger en rad citat ur kritiken och förklarar att man torde "finna det begripligt" om han föredrog att "ej spela den totalt oförstående gentemot hr Ossian-Nilssons syfte med teckningen av lektor Lunde". Ossiannilsson kryper sedan "fegt bakom en fras" och förklarar att han endast tecknat typer, men gör i samma drag en helomvändning, då han anger att vissa hänsyn vid tecknandet ej varit tillämpliga. Fallet med en av de mest nedsvärtade "typerna" i romanen, Edvin Almström, och *Arbetets* medarbetare Edwin Malmström, får Lidforss att fråga i vad mån författarens "typskildringar" skiljer sig från "den slags litteratur, som man gemenskapligen kallar skandal- och grislitteratur".

Två dagar tidigare har *Stockholms Dagblad* (7/12 1908) innehållit en ledare med rubriken "Är frihet hänsynsfrihet?", närmast framkallad av Lidforss' inlägg om socialistpressens frihet. Man anser att det för "uppfattningen af barbarkogens, den kulturfientliga massan" är likgiltigt om romanens figurer är "fantasi- eller karrikatyrteckningar eller rena afbildningar af faktiskt existerande personer", eftersom sådan arbetarhären skildrats, "sådan skulle den ha varit, äfven om de aldrig existerat". Lidforss' påstående, att yttrandefriheten i socialdemokratisk press är lika stor som i borgerlig, vill man ej förneka. I ett avseende finner man den obegränsad – den begagnas även "af barbarkogens mest okultiverade subjekt, som eftersträfvat äran att vara meddelare till partitidningen och söka göra sig förtjänta af denna ära genom att spotta åt allt, som faller utanför barbarkogens intressesfär".

Lidforss konstaterar i sin svarsartikel (*Arbt* 12/12 1908, avtryckt i *SocD* 17/12 1908), att det genom den konservativa pressen i dagarna går "en fläkt av Nietzscheanismens ande, ett sus av tillfredsställelse över att man var och en i sin stad tillhör den intelligens- och kulturaristokrati, som

ingenting har gemensamt med den råa massan". Genom Karl Hildebrand (Lidforss antager att denne skrivit ledaren) har nu "från kompetent högerhåll" givits ett bestämt uttalande om "vad man i detta läger tänker om massan av svenska folket", trots att man för någon tid sedan regelbundet talade om våra "hederliga intelligenta svenska arbetare". Lidforss erinrar också om att Ossiannilsson, som "under högerpressens jubel anfallit och avslöjat" partiet, dock icke övergivit dess press, då han fortfarande medarbetar i *Ny Tid*:

/ --- / och vi hemställa härmed, huruvida icke partistyrelsen skulle vilja gå i författning om anskaffandet av en hedersgåva åt redaktör Hällvik-Lindblad, som erkänsla för det storslagna sätt, varpå han med åtsidosättande av personliga hänsyn hävdade tanke- och yttrandefriheten i vår socialdemokratiska press.

Östergötlands Folkblad, socialdemokratisk, framhåller (12/12 1908) att de sociala rörelserna intresserat Ossiannilsson enbart i hans "egenskap av diktare":

Inte är det meningen, att man skall taga anklagelserna mot "massan" eller mot solidariteten såsom ett exakt uttryck för diktarens – eller någon annans – inrotade livsåskådning. Det är ett kraftigt diktareutbrott, vilket naturligtvis K. G. Ossian-Nilsson i vardagslag icke upprepar.

Svenska Dagbladet ger den 11/12 1908 ett referat av Lidforss' replik till Ossiannilsson (*Arbt* 9/12) och kommenterar vidare den polemiska striden i ett kåseri i dialogform signerat Don Quixote. I replikerna omnämns Lidforss' beska anmälan av *Barbarskogen*, och det konstateras att vissa personer "af en ren slump få upp ögonen för nyckelromanens immoralitet i samma ögonblick de vända bladen i det exemplar af diktarten, som handlar om dem själfva". Man finner också att docent Lidforss har en förträfflig stil, "aldrig bättre än när han har litet ömtåliga egna förhållanden att reda ut".⁵

Lidforss svarar i *Arbetet* den 14/12 1908 under rubriken "Öppet brev till Svenska Dagbladets Don Quixote". Han ironiserar över junkerns förståndsgåvor och dennes stormning av väderkvarnarna, och han uppger sig också förstå den sympati den "högvälborne" junkern visat för nyckelromanens metodik:

För en skald av rätta sorten öppnar denna diktart obegränsade möjligheter till expansion: medan diktaren med båda benen står på verklighetens hårda hälleberg, reser han sig med hjässan högt uppe bland skyarne i diktens himmel. Efter att ha givit ett signalement, så realistiskt, att ingen kan ta fel på den utpekade lyfter han sin antagonist upp i diktens och drömmens värld, och låter honom här begå alla de nedrigheter och undergå alla de förödmjukelser, som motsvara det sårade skaldehjärtats hetaste längtan, men som den karga verkligheten icke velat bjuda på. Metoden är lika nobel som bekväm, och förfeljar sällan sin verkan.

Vid invigningen av Falu arbetarförenings nya hus den 14/12 1908 håller Hjalmar Branting ett tal, som bl a refereras av det socialdemokratiska *Oskarshamns-Bladet* (18/12 1908). Branting uttalar sig vid detta tillfälle om *Barbarskogen* och framhåller därvid "den förvånande objektivitet, som framträtt i arbetarpressens bedömande av boken. Intet annat parti / --- / skulle ha varit mäktigt till något liknande". Branting tror också att "högerjulet" över romanen kommer att "förstummas", när författaren "lärt sig närmare känna de kretsar, där han nu tror sig finna en större kulturvänlighet än hos arbetarklassen".

Meningsutbytet mellan Lidforss och *Stockholms Dagblad* är uppenbarligen anledningen till att *Ny Tid* den 19/12 1908 innehåller ett brev tillställt redaktionen av Ossiannilsson, som skriver:

Undertecknad önskar på förekommen anledning härmed tillkännagiva, att jag icke tillhör det socialdemokratiska partiet. Mitt medarbetarskap i den ena eller andra tidningen betyder – för så vitt sådant icke uttryckligen ur tendensen i mina bidrag framgår – icke ett hyllande av ifrågakvarande tidnings åsikter. / --- / Jag anhåller, att samtliga arbetartidningar och övrig inträddad präss ville avtrycka denna förklaring.

Skånska Social-Demokraten (sign W. B. 22/12 1908) är indignerad över de "glåpor" som i romanen riktats mot Lidforss' naturvetenskapliga artiklar. Man finner det egendomligt, att "den man, som i vårt land varit den främste målsmannen för det socialistiska kulturarbetet" skall bli föremål för denna "perfida" kritik i den "smutsiga stridsskrift" med vilken Ossiannilsson "köper borgerlig lycksalighet". Om massan vore så kulturfientlig och akademikerhatande, som "den nyavfallne skalden" vill låta påskina, då hade den kunnat avlägsna Lidforss från *Arbetet*. Men Lidforss intager i stället "en obestridd rangplats bland de män som den svenska arbetaren blickar upp till" och härigenom, anser man, vederläggs allt tal om socialdemokratins "kulturförhärjande bataljoner". I det socialdemokratiska *Blekinge Folkblad* (sign Carolus 24/12 1908) understryker man distansen mellan författaren och arbetarrörelsen; han har "suttit på avstånd och hört trampet från den rörelses frammarscherande kolonner som han kallar barbarskogen och han har diktat några sånger till takten, det är allt". Och romanen har i varje fall, anser man, "klarat upp linjerna" mellan honom och socialdemokratin:

Dessa ha nämligen på senaste tiden varit något dunkla. En dag har en partitidning haft ett kväde från hans hand, fullt av pris åt våra ideal, andra dagen har man kunnat få läsa en stridsskummande skyttevisa av samma författare. Han har nu gått in i sin faders glädje och fått protektion av hrr Hildebrand och Kjönsbergsredaktörerna. Huruvida dessa "övermänniskor" i längden bli ett skalden behagligare sällskap än de vapenbröder han nu lämnat, därpå kommer framtiden att svara.

Ett par socialdemokratiska tidningar, bl a *Smålands Folkblad* och *Stormklockan*, publicerar utan kommentarer utdrag ur Ossiannilssons agitationsbroschyr från 1904, *Är du nöjd med din ställning?*

Under rubriken "Författarnas rätt till levande modell" tar Ossiannilsson åter till orda, denna gång i *Stockholms Dagblad* (27/12 1908). Han ger exempel på hur pressen, framför allt *Arbetet*, tillåts karikera "offentlighetens män" och frågar om man nu vill "förmena boklitteraturen, hvad minsta tidning, talanglösaste tecknare anse för sin solklara rätt". Detta skulle innebära att litteraturen aldrig "fick ge en konkret bild" eller angripa "tids-, samhälls- eller människolyten", och förbudet skulle medföra många "kulturhistoriska förluster" såsom verk av Aristofanes, Platon, Juvenalis, Martialis, Voltaire, Björnson och Strindberg. Han anser att ett konstverk som använt levande modell främst är "en historiebok af en minst lika kompetent historiker som den ensidige statistikern" – vi får därför inte förmena våra diktare "samtidavittnets grundläggande roll". Pressen bör däremot

låta bli skriva nyckelnotiser till "nyckelromanerna", låta bli att, som nu ofta sker, direkt utpeka de törhända åsyftade eller rentaf förvandla typer med verklighetsdrag till minutiösa porträtt. / --- / Nu träffar recensenten eller notisören, när de mätta slaget mot författaren, egentligen hufvudsakligen – den modell de ämnade beskydda.

Författaren eller journalisten, som har för avsikt att kritisera personer eller företeelser, måste dock följa en lag: "sannfärdigheten". Bokens teknik kanske fordrar "formella ändringar", men ingen modell får tillskrivas "uttryck eller handlingar som icke – med bibehållen karaktär – kunde vara hans". I fallet *Barbarskogen*, där "kritikeroviljan riktas mot röjaren af offentliga hemligheter, af länge allmänt kända fakta", borde recensenterna i stället för att "affärda bevisbara skildringar såsom 'sotmålningar'" undersöka huruvida dessa "äga motsvarighet i verkligheten eller ej". Avslutningsvis anser Ossiannilsson att den "socialistiska bohemen" är en företeelse som behöver en "vaskelse":

Sådan den ännu i vissa tidningar regerar, är den, enligt min mening, en kulturfara. Och om undertecknad, efter att i sju år ha stum iakttagit företeelsen och i fjor i tidning opponerat mig, men nedtystats af socialistledningen, ändtligen i år i bok tagit till tvål och borste, så har jag icke förtjänat att af opartisk kritik bli bemött såsom en halft skonad missdådare, men såsom en anklagare, hvars ord bort prövas, innan de bagatelliserades.

Redaktör Mauritz Hellberg i den liberala *Karlstads-Tidningen* (29/12 1908) menar att få människor "torde ha en mera prövande ställning än dessa 'akademiker' i socialistpressen, om vilka det så mycket talas i *Barbarskogen*". De ha offrat allt "för att tjäna en idé", t o m den egna övertygelsen om rätt och orätt, därför att arbetarna fordrar att de "genom tjockt och tunt skola skriva till försvar för dem / --- / och om de visa några betänk-

ligheter att göra det, strax få de höra att de äro 'överklassare', som 'inte förstå arbetarne'. Hellberg tror också att mången "som i själ och hjärta sympatiserar med arbetarne och deras sak", inte vågar ställa sig helt i deras tjänst av fruktan för att inte kunna "hävda sin individualitet och sin kultur-nivå gentemot den massiva massuppfattningen, den sekteriska trossäkerhet och självrättfärdighet för vilken högre synpunkter endast te sig som formalism och panderter".

Hellbergs artikel kommenteras av Walter Hülphers i det socialdemokratiska *Smålands Folkblad* (30/12 1908). Han anser att Hellberg kastar akademikerna inom den socialdemokratiska pressen "en stor orättvisa mitt i ansiktet" genom påståendet, att dessa offerar "sin egen övertygelse för rätt och orätt", när de i själva verket offerar allt just för denna övertygelse. Det finns många akademiker, menar Hülphers, som har "glädjande erfarenheter" av arbetarrörelsen och som enbart mött tacksamhet när de framträtt där. De socialdemokratiska akademikerna utträttar mer för socialismens fostran och mognad, framhåller Hülphers, än "de som stå utanför partiet i ett klenmodigt vojande".

Redaktör Hellberg förklarar i sitt svar (*KT* 9/1 1909) att han nöjer sig med den av Hülphers med ringaktning omnämnda mellanställningen:

Det är *min* begränsning – var och en har sin – att jag inte vågar ställa mig under socialdemokratiens kommando, hur mycket jag än till grundskådningen sympatiserar med den – och hur väl jag inser att den är den förnämsta förnyelsemakten i samtiden.

Beträffande akademiker som har "glädjande erfarenheter" av arbetarrörelsen, tror han visst att sådana existerar, särskilt om de i likhet med "t. ex. Bengt Lidforss (och kanske hr W.-H. själv?) intaga volontärens förmånliga ställning inom arbetarpressen". Men Hellberg har också hört bekännelser om bittra erfarenheter – mer än en gång av Axel Danielsson – och dessa bekännelser har lärt honom "vad det vill säga att gå in i Barbarskogen för att utträtta något".

I *Frams* januarinummer 1909 redovisar Per Albin Hansson, tidskriftens redaktör, sin uppfattning av *Barbarskogen*.⁶ Han förklarar inledningsvis att romanens angrepp mot arbetarrörelsen ingalunda överraskat honom: "Dess författare har redan förut skjutit sina pilar åt samma håll, fastän de aldrig duggat så tätt och därför icke tilldragit sig en större uppmärksamhet." Ossiannilssons försäkran i förordet om objektivitet kan Hansson inte finna bestyrkt; ett par av personskildringarna "slå rekord i förfulingskonst", och många avsnitt avslöjar "felsyn och bristande detaljkänedom". Hansson inflikar dock att mycket i boken "vittnar om fin iakttagelse" och så långt han begriper "stor konstnärlighet". Att Hall som socialdemokratisk ledare "måste" misslyckas, anser Hansson vara helt klart, emedan Hall aldrig var socialdemokrat utan "en drömmande bogerlig social-fredsfantast". Här er-

inrar sig Hansson författarens eget utträde ur det socialdemokratiska ungdomsförbundet:

Jag har själv hört Ossian-Nilsson på ett klubbmöte hålla Halls föredrag om mohren, som gjort sin plikt, och sett mohren demonstrativt lämna mötet – och sannerligen, det förvånar mig ej, att ingen höll honom kvar.

Eftersom de många utfallen från Wide mot arbetarrörelsen tillåts dominera i romanen, och då de ej fått bemötas av socialdemokratiska synpunkter, verkar *Barbarskogen* enbart som ”en politisk stridsskrift mot den socialistiska arbetarrörelsen”. Hansson menar att man av en person ”som dock en tid levat med i arbetarrörelsen och som in i det sista stått den synnerligen nära” kunde fordra ”större vidsynthet, större sanningskärlek och mera förståelse”.

Under de två första månaderna 1909 publiceras i *Stormklockan* (nr 3, 5 och 8) en serie ”Betraktelser över *Barbarskogen*” av Algot Ruhe. Tonen är i artiklarna så hätsk att redaktören, Zeth Höglund, i not reserverar sig och hänvisar till sin tidigare publicerade recension. Ruhe ägnar stort utrymme till att framställa Hall som en bildningshögfärdig nolla, och han frågar.

Vilket intryck skall den lugnt läsande, eftertänksamme arbetaren få av andan, av själva sinnelaget hos dem av ”de bildade”, som nalkas, när det å ena sidan hävdas att en Lundes andliga välde beror på hans smutsiga krage, medan hans snille förtiges, å andra sidan visas en strunt till akademiker, vars lösa mask en fläkt av motvind rycker loss.

Ruhe ger vidare en utförlig beskrivning av hur Halls sista konfrontation med arbetarmassan vid tidningens årsstämma framställs i romanen och konstaterar:

På de kämpande arbetarna torde denna vidriga scen i långa tider komma att verka som en eljest obehövlig påminnelse om vaksamhet, när de ser händer räckas över klyftan. Där kan ju hänga en Hall vid en sådan hand . . .

Halls slutomdöme om arbetarna, ”Ja, sådana är de, socialisterna, inte gitter jag offra mera på dem!”, borde i stället ha varit: ”Tänk sådana är de. Här måste således arbetas med dubbel kraft!” En sådan hållning från ”enstaka andligen gynnades sida”, menar Ruhe, kunde rädda den del av kulturen som verkligen förtjänar att räddas. Talet om att författaren en gång skulle vända tillbaka till socialismen finner Ruhe ”utopiskt”:

Tanken på att se honom supa den kål, han spottat i så kraftigt, förefaller mig i ögonblicket lika vedervärdig som Halls och hans jäntas koketteri med vårso- len, glosan arbetare och den smällande röda duken på sista sidan, första maj.

Erik Hedéns recension av *Barbarskogen* införs i *Tidens* januarinumner 1909. Hedén konstaterar att romanen är ”en stridsskrift mot den svenska socialdemokratin” och förundras över att Ossian Nilsson kunnat vara ”so-

cialdemokratisk partiman så länge, som han varit". Hans skaldenatur och läggning passar, som han själv röjer i sin bok, varken för socialismens teori eller för det "tröttsamma, glanslösa" slit som är "främsta villkoret för arbetarrörelsens seger". Det enda hos rörelsen som attraherat honom, menar Hedén, har varit "dess krigarmod, dess revolutionära hänsynslöshet". Den största orättvisan i Ossiannilssons bok finner Hedén i hans utmålning av arbetarklassen som "den jämnstrukna solidaritetens" representant, medan överklassen ensam är individualitetens:

Det finns bland Sveriges arbetare fullkomligt lika stora anlag till individualitet och till fritt tänkande som bland överklassen, och ha dessa anlag ej fått fullt utveckla sig, så beror det blott på utbildningens brister. Överhuvud är det en svår villfarelse att skildra arbetarne som en särskild, från överklassen skild ras – en villfarelse lika svår, vare sig den avser att smickra arbetarne eller att nedsätta dem.

Konstnärligt står romanen mycket högt, anser Hedén och jämför författarens formgåva och lidelse med Strindbergs. Romanen bevisar också enligt hans åsikt, att det "personliga partitagandet" är "verklighetsskildringens främsta förutsättning". Hedén hör också till dem som accentuerar det faktum att Hall i romanens slut åter ansluter sig till arbetarna, och han drar slutsatsen att *Barbarskogen* är en "stridsskrift mot arbetarpartiet, som slutar med ett fältrop för detsamma".⁷

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att både borgerliga och socialdemokratiska tidningar, med undantag av de tre sydsvenska tidningarna *Arbetet*, *Skånska Social-Demokraten* och *Aurora*, tillmätte *Barbarskogen* ett högt konstnärligt värde. Man berömde stilens kraft och glans och den friska åskådligheten i miljöskildringen; åtskilliga recensenter drog paralleller till både Strindbergs stilkonst och temperament. En del av debatten kom efter Lidforss' inlägg att röra sig om fenomenet nyckelromaner, och i den frågan intog ett överväldigande stort antal tidningar en avvisande hållning till *Barbarskogen*'s k porträtt. Ossiannilsson själv deltog endast i denna del av debatten, varvid han som svar på det hästakt polemiska utfallet från Lidforss' sida, valde att nästan uteslutande uppehålla sig vid frågan om det moraliskt försvarbara i att avmåla Lidfoss i lektor Lundes skepnad. När det sedan gäller de politiska aspekterna, har vi sett hur främst den konservativa pressen, men också en och annan liberal tidning, utnyttjade tillfället att påtala och accentuera vad man uppfattade både som socialismens ödesdigra konsekvenser och den svenska socialdemokratins missförhållanden. Att avslöjandena härstammade från "den forne socialisten", en man som själv "stått i ledet", poängterade man för att med desto större eftertryck kunna utpeka avarterna i socialismens hägn. De socialdemokratiska tidningar, som uttalar sig om *Barbarskogen* före Lidforss' recension, visade stor uppskattning

för dess dagsaktualitet och konstnärliga värde, även om man i den funnit överdrifter och felaktigheter. Lidforss' inlägg kom att skärpa kritiken mot romanen i vissa tidningar, och helt negativa ställde sig de tre ovan nämnda sydsvenska tidningarna jämte Ruhe i *Stormklockan*. Den ledande partitidningen, Brantings *Social-Demokraten*, publicerade avtryck av debattinläggen, men gav inga självständiga bidrag till debatten, förutom ett stöd till Lidforss formulerat i en kommentar. Praktiskt taget alla socialdemokratiska skribenter betecknade Ossiannilssons roman som ett uttryck för "avfall", "meningsomslag" och "sortie", även Lidforss, som i samma artikel ifrågasatt om författaren någonsin varit socialist. Av de tongivande socialdemokratiska namnen underströk, förutom Lidforss, Per Albin Hansson och Fredrik Ström Ossiannilssons känslomässiga anknytning till socialismen. Zeth Höglund och Erik Hedén, de socialdemokratiska kritiker som visade *Barbarskogen* störst förståelse, sökte i likhet med Fredrik Ström tolka romanen i försoningens ljus genom att starkt framhäva omständigheten att Ossiannilsson i romanens slut låter Hall ansluta sig till första majtåget. Något ligger väl i Hjalmar Brantings formulering om den socialdemokratiska pressens "objektivitet" vid mottagandet av *Barbarskogen*. Med undantag för de tre sydsvenska tidningarna och Ruhe var det en hovsam kritik man riktade mot romanens angrepp på arbetarrörelsen; man menade att rörelsen borde hörsamma kritiken och företa "självrannsakan", men man påminde också om såväl författarens som Halls distans till arbetarrörelsen, att båda genom sin bakgrund egentligen varit främmande för socialismen, att de inte ägt den rätta "idealiteten" och att de givit upp för lätt.

Ett avsnitt ur en recension i *Ungdom, organ för templarordens ungdomsförbund* (provnr 1, 1909) får bilda slutvignett till pressdebatten om *Barbarskogen*. Recensenten skulle ett par år senare själv debutera som författare och därmed bli portalfiguren i den efterföljande skolan av diktare, vilka härstammade direkt från arbetarklassen och kanske kunde göra större anspråk på kännedom om proletära förhållanden och proletär livskänsla än *Barbarskogens* författare.⁸ Recensentens namn är Martin Koch.

/ --- / Det lyser för övrigt fram mellan raderna litet varstans, att förf. – liksom bokens hjälte – icke har arbetarblod i ådrorna. Han är ett barn av en annan klass; intresserad och nyfiken inför fenomenet arbetare, men i grund och botten absolut lika oförstående som den mest renodlade Första kammarepamp. Arbetarne ha andra skalder, som dikta sånger, mättade av äkta proletärblod, proletärhat, proletärkärlek / --- /. I den mening arbetareskald blir aldrig hr Ossiannilsson. Jag tar nog inte fel, om jag misstänker, att det är insikten om detta, som varit den innersta drivfjädern till förf:s senaste arbete. Ty det ligger en bitter sanning i de ord, han lägger i journalisten Örtengrens mun: "Endast den, som är född proletär, vet vad klasshatet betyder för proletärerna. Endast den, som svultit, kan göra svälten till en religion."

Inledning

- ¹ De två verken är Leon Larssons *Samhällets fiende* (1909) och Fredrik Perssons *Parasiter* (1909). Se vidare Fogelqvist s 56 ff, Uhlén 1978 s 289 ff, 330.
- ² Bl a Höglund 1928:1 s 356 f, 1951 s 94, 165; Ström 1940 s 203; Hedén 1917, 1922.
- ³ Wigforss 1950:1 s 346, Nerman *GP* 21/6, 22/6 1961.
- ⁴ Wolf s 157–166.
- ⁵ Uhlén 1978 s 117–128.
- ⁶ För uppgifter om tidningarna se Hadenius 1968, Tollin samt Skandinavisk annonstaxa.
- ⁷ Ossiannilsson ägnar sina kontakter med arbetarrörelsen ett kortare avsnitt i första memoardelen *O gamla klang- och jubeltid!* och lägger därvid ner mycken omsorg på att urskulda och förklara sin tillfälliga anslutning till socialdemokratin. Han "övertalades" in i den socialdemokratiska ungdomsklubben, missuppfattade både klubbens politik och sin egen ställning och lämnade förbundet till följd av starka meningsmotsättningar av vilka han gett "en spegelbild" i *Barbarskogen*. Emellertid finner han ännu inte tiden vara inne för en "fullt frimodig framställning" av de händelser som ledde till "brytningen", ett ställningstagande som flera recensenter beklagade (bl a S Stolpe *AB* 11/11 1945, A Österling *ST* 23/11 1945 och E Jonsson *GHT* 29/11 1945).

Redan följande år ansåg Ossiannilsson uppenbarligen tiden vara mogen för framställningen, eftersom han då publicerade den andra memoardelen *Under portar av sång* och där lade skulden för det avbrutna samarbetet med socialdemokraterna på Bengt Lidforss, som han svartmålad lika hätskt som i *Barbarskogen*. De få recensenter som anmälde boken reagerade mot den känsloladdade skildringen med dess polemiska utfall och starka självhävdelse (bl a G Attorps *SvD* 12/12 1946 och I Wizelius *DN* 21/12 1946). Holger Ahlenius i *BLM* (16(1947):4 s 355) skrev: "Den nya delen av hans minnen framvisar ännu tydligare än den förra, att han är troskyldigt oförmögen att ens tillnärmelsevis korrekt referera ett händelseförlopp, i vilket han själv varit inblandad, att hos sig själv finna den minsta anledning till de svåra mothugg han onekligen rönt och att fatta en kritik av hans skrifter som något annat än ett personligt angrepp / --- /."

I. K G Ossiannilsson och arbetarrörelsen 1902–1908

1. Inledning

- ¹ K G Ossiannilsson (fram till 1914 stavades namnet Ossian-Nilsson) föddes i Lund 1875. Hemmet var borgerligt om än icke förmöget; fadern, Rasmus Nilsson, var orgelbyggare och ägare till en orgelverkstad i staden och modern, Elise, född Timelin, var prästdotter. Från 1877 var familjen bosatt i Malmö, dit fadern flyttat rörelsen, och Ossiannilsson tog studentexamen vid stadens läroverk 1894. Efter filosofie kandidatexamen i Lund 1897 verkade han som informator och lärare på olika orter i Skåne; från 1901 ägnade han sig helt åt sitt författarskap.

2. K G Ossiannilssons politiska verksamhet inom arbetarrörelsen

- ¹ År 1900 fanns endast tre socialdemokratiska tidningar med fler än tre utgivningsdagar per vecka, nämligen *Social-Demokraten*, *Arbetet* och *Ny Tid* (jfr Tollin). Av dessa införde endast *SocD* och *Arbi* någorlunda regelbundet litteraturanmälningar.
- ² I *Klang* (s 83 f) skriver Ossiannilsson på tal om urvalet dikter i *Hedningar*: "Bland annat hade jag velat utesluta Tiggarnes fosterland och Marat, som bland arbetarna i decennier varit verkliga slagnummer. Deras folkgunst berodde på det misstaget, att de skulle ha skrivits med modern tendens, och det var just med en för-
aning om detta misstag, som jag velat bränna dem. Marat var för mig endast en historisk skildring. Den andra dikten var en ren fantasiskapelse utan hänsyftning på proletärerna i modern tid och deras förhållanden."
- ³ Av breven till Ellen Key framgår, att Ossiannilsson avreste till London strax efter den 10/12 1901 och återvände till Sverige i mars 1902. I den svenska pressen cirkulerade i januari 1902 en notis om Ossiannilssons vistelse som gäst hos furst Krapotkin i London (Ossiannilsson kommenterar notisen i brev till Ellen Key 21/1 1902). Tidningsnotisen torde ha bidragit till det intresse, som väckts för skalden i radikala kretsar; Krapotkin var här mycket beundrad, framför allt av ungsocialisterna (Fernström passim).
- ⁴ *Klang* s 125 ff. Fabian Månsson (1872–1938), journalist, författare och politiker, var en av socialdemokratins mest verksamma agitatorer, tidigt känd för sin originella och drastiska talarkonst. Ledamot i AK från 1912. Fil hed dr 1932. Debuterade 1916 med romanen *Rättfärdiggörelsen genom tron* med motiv från frikyrklig rörelse; fullföljde senare två historiska romanserier samt ett par rent historiska arbeten.
- ⁵ Protokollbok för Malmö soc ungdom klubb, mötesreferat 15/5 och 29/5 1902.
- ⁶ Matrikel för Malmö socialistiska ungdomsklubb 1898–1905. Fernström, som skrivit en historik över *Ungsocialismen* (1950) och själv var närvarande vid Malmöklubbens möte den 15/5 1902, omtalar att Fabian Månsson blev "eld och lågor av hänförelse", när Ossiannilsson uppenbarade sig vid sammanträdet (s 67).
- ⁷ Svenska socialistiska ungdomsförbundet bildades 1897 och kom med åren att omfatta fler klubbar än de ursprungliga tre socialistiska ungdomsklubbarna i Stockholm, Göteborg och Malmö. Från början betraktades klubbarna som en ungdomsorganisation till det socialdemokratiska partiet, men efter hand kom de att präglas av främst Hinke Bergegrens anarkistiska rörelse, som tillbakavisats av den socialdemokratiska partikongressen 1891. Oppositionen mot partiet och de antiparlamentariska tendenserna blev inom förbundet allt starkare under de sista åren av 1890-talet och början av det nya seklet. Förbundet splittrades 1903, då Malmöklubben utträdde och bildade Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund.

Tage Lindboms *Den socialdemokratiska ungdomsrörelsen i Sverige* (1945, 1952) och Karl Fernströms *Ungsocialismen. En krönika* (1950) behandlar båda förbundets historik; skildringarna är starkt tendentiösa och präglade av respektive författares politiska bakgrund, Lindboms socialdemokratisk och Fernströms ungsocialistisk. En bättre men jämförelsevis kortfattad framställning av splittringen inom förbundet ger Herbert Tingsten i *Den svenska socialdemokratins idéutveckling* 1–2 (1941, 1967). Sigurd Klockare ger från socialdemokratisk synvinkel en bild av förbundet 1905–1909 i *Den unge Per Albin – marxisten* (1974). Anna Lisa Söderblom publicerade till faderns, Per Albin Hanssons, 60-årsdag en populär framställning av Malmöklubben under åren 1902–1907, *Grön ungdom under röda fanor* (1945). En inblick i det nya socialdemokratiska förbundets verksamhet ger

dess jubileumsskrift från 1913, *Fästskrift. Socialdemokratiska ungdomsförbundet 24/3 1903–24/3 1913*, vilken innehåller bidrag till förbundets historik av flera ledande klubbmedlemmar.

⁸ Protokollbok för Malmö soc ungd klubb, mötesreferat 31/7, 4/9 och 2/10 1902.

⁹ Referat i *Arbt* 19/12 1902.

¹⁰ *Portar* s 19 f.

¹¹ De sex dikterna är *Barnen* (ur *Örnar*); *Praeterea censeo...*, *Marat*, *Tiggarnes fosterland*, *John Ericsson* (samtliga ur *Hedningar*) och *Nu komma de svenske* (ur *Norden* 1902). Ossiannilsson tackar förläggare K O Bonnier i brev 8/5 1903 för att denne gett sitt tillstånd för tryckning av dikterna och framhåller samtidigt fördelen med att få häftet spritt till arbetarna ”genom deras egna distributörer”. Tidningen *Arbetet*, som distribuerade häftet genom sin expedition, gjorde vid upprepade tillfällen reklam för det och förklarade bl a, att dikterna utgavs på detta sätt, eftersom författaren ”på sina uppläsningsturnéer iakttagit, att vissa dikter redan voro så kända af arbetarne, att de kunde dem nästan utan till” (*Arbt* 30/4 1903, även 13/5 1903).

¹² Fernström (s 85 ff) och Lindbom (s 50 ff) har utförliga redogörelser för denna kongress’ diskussioner och beslut. Som tidigare nämnts är deras skildringar tämligen subjektiva, varför uppgifterna i vissa fall strider mot varandra.

¹³ Protokollbok för Malmö soc ungd klubb, mötesreferat 10/3, 15/3, 19/3 och 24/3 1903. Jfr Fernström s 91 ff och Lindbom s 71 ff.

¹⁴ Fernström s 86 f.

¹⁵ Protokollbok för Malmö soc ungd klubb, mötesreferat 15/5 1902. Jfr Fernström s 67, Klockare s 27.

¹⁶ Protokollbok för Malmö soc ungd klubb, mötesreferat 7/5 och 27/5 1903.

¹⁷ *Ibid* mötesreferat 4/6 1903.

¹⁸ En notis i *Lysekils-Kuriren* 26/9 1903 uppger, att Ossiannilsson vid ”konstituerande sammanträde med styrelsen” valts till ordförande den 20/9 1903. Den 30/9 1903 skriver Ossiannilsson till Ellen Key: ”Jag är nyligen vald ordförande i centralstyrelsen för klubbarna”. Centralstyrelsens sammansättning presenteras i *Frams* novembernummer 1903: K G Ossian-Nilsson ordf, Herman Österdahl korresp sekr, P Albin Hansson kassör, Sven Håkansson sekr, A Lindkvist vice ordf, Fabian Månsson vice sekr, E Steineck, Sigfrid Hansson och S Sköldman ledamöter.

Uhlén (1978 s 328 f) har en utförlig diskussion angående felaktiga uppgifter, som lämnats i tidigare verk, där Ossiannilssons ordförandeskap i ungdomsförbundet berörts. Hans iakttagelser är till största delen korrekta med undantag för själva dateringarna, där större precision kan erhållas genom andra källor. Förbundets första centralstyrelse valdes således 2/4 1903, varvid A Lindkvist blev ordförande. Den andra centralstyrelsen valdes 3/9 1903 vid ett ordinarie möte, och något senare (20/9) erhöll Ossiannilsson ordförandeposten, som han innehade till 30/8 1904 (Protokollbok för Malmö soc ungd klubb; Wallin s 3). Uhlén har dock ej noterat den felaktiga uppgiften om författarens inträde i klubben, utan citerar förbehållslöst Ossiannilssons utsaga i memoarerna.

¹⁹ Protokollböckerna som finns bevarade i Arbetarrörelsens arkiv, Stockholm, upp-tar ordinarie mötesprotokoll jämte klubbens styrelseprotokoll – däremot saknas centralstyrelsens handlingar.

²⁰ *Fram* nov 1903. Utredningen om ”socialismens begrepp” visar sig av referatet att döma vara författarens konstaterande, att ”socialdemokratiens vägar” uttrycks i ”de tre orden: Frihet, Jämlikhet och Broderskap”; härtill fogar han ett längre anförande om ungdomens glädjande anslutning till den socialistiska rörelsen, och

han betonar särskilt barnen, ”hvilkas uppfostran i rätt riktning han byggde så väsentlig förhoppning på uppfyllelsen af socialismens rika löften”. Han avslutade med att uppläsa sin dikt *Barnen* (jfr ovan s 24).

²¹ *Fram* nov 1903.

²² Referat i *Arbt* 3/6 1903.

²³ Referat i *Arbt* 3/6 1903, *SocD* 6/6 1903.

²⁴ *Tingsten* 1967:1 s 199 f, 1967:2 passim. Jfr *Lindbom* s 74 ff.

²⁵ *Tingsten* 1967:2 s 174 ff.

²⁶ *Ibid* s 177 f.

²⁷ Protokollbok för Malmö soc ungdom klubb, mötesreferat 6/8, 20/8 1903. Samma motivering som Ossiannilsson framförde Fabian Månsson i sitt inlägg. Ordf Billberg i skytterörelsen, som inlett diskussionen, hade däremot avsett en mera revolutionär tillämpning: den socialdemokratiska rörelsen måste försvara och stödja ”de planer och mål som den / --- / tänker sig kunna genomföra”.

²⁸ Punkt III i *Program för Sveriges Socialdemokratiska Arbetareparti antaget på 4:de partikongressen i Stockholm den 4 juli 1897*.

²⁹ Protokollbok för Malmö soc ungdom klubb, mötesreferat 7/5 1903.

³⁰ *Wallin* s 3, *Söderblom* s 128.

³¹ Protokollbok för Malmö soc ungdom klubb, mötesreferat 8/3 1904.

³² Bland andra frågor, som upptagits till diskussion i ungdomsklubben, finner vi ”könsfrågan”, i vilket sammanhang Ossiannilsson krävt reell upplysning i skolorna i stället för den ”skefva uppfattning”, som nu gavs. Han har också förordat ”fria” äktenskap utan juridiska band som hinder vid eventuell skilsmässa (protokoll 27/5 1903). Under pågående lockout i Malmö mot ett antal järnarbetare yrkade Ossiannilsson i klubben på understöd till de av konflikten drabbade arbetarna, samt manade medlemmarna att ”hålla tummen på strejkbrytarna utan att gå åkarpslagen för nära” (protokoll 2/7 1903). I början av maj 1904 riktade både centralstyrelsen och klubben i en resolution stark kritik mot importen av galizisk arbetskraft till Skåne. Denna gång hade Ossiannilsson många meningsfränder i patriotiska sympatier. De fosterländska parollerna ”Sverige åt svenskarna!” företrädades i klubbens diskussion främst av August Palm (inbjuden till mötet), V Rydén, S Håkansson och Per Albin Hansson (protokoll 9/5 1904).

Förutom i diskussionsinläggen figurerar Ossiannilssons namn ofta i samband med de sk ”muntrationer”, som avslutade klubbens möten; han har här medverkat med föredrag och diktuppläsningar. Under en period har han undervisat klubbmedlemmar i engelska (protokoll 17/9 1903, 8/3 1904).

³³ Exempelvis *Östgöten* 21/11 1908 och *Hernösands-Posten* 2/12 1908.

3. K G Ossiannilssons lyrik. Diktsamlingarna *Masker*, *Hedningar* och *Örnar*

¹ Se *Höglund* s 22, *Nerman GP* 21/6 1961 och *Söderblom* s 220.

² Barnen hörde till de dikter arbetarpressen avtryckte (*Fram* juni 1904, *LK* 26/7 1904, *Nfl* 4/6 1907).

³ När jag i avhandlingen använder termen ”vitalism”, ansluter jag mig till Espmarks (s 15 f) definition av begreppet och bortser således från betydelsen i filosofisk terminologi. Både Brandell (s 308) och Espmark (s 128) ser i anslutning till diskussionen om ”livshunger-livsdyrkan” (av Espmark begagnat synonymt med ”vitalism”) Ossiannilsson som en föregångare till exempelvis Artur Lundkvist – dock antar de ej något reellt samband mellan diktarna. Ossiannilssons ”livsdyrkan” eller ”vitalism” kan i förhållande till Artur Lundkvist insnåvas väsentligt, då den sensuella aspekten med anknytning till ”primitivism” nästan helt saknas.

⁴ *Uhlén* 1978 del 2.

4. K G Ossiannilsson och arbetarpubliken

- ¹ Hedén 1927 s 293. *Gabl* 8/11 1902.
- ² Citat ur Fredrik Ströms presentation av skalden i *NT* 12/3 1903.
- ³ Den nyskrivna dikten var Nu komma de svenske. Jfr avh s 45.
- ⁴ Exempelvis *SvD* 12/12 1901, *GHT* 20/12 1901, *NT* 31/1 1903, *SocD* 6/4 1903.
- ⁵ De antiklerikala dikterna erhöll kraftigt bifall vid skaldens uppläsningssamfundandet, uppger exempelvis *Arbt* 19/12 1902. Praeterea censeo. . . (*Hedningar*) ingick i häftet *Stormklockan* (april 1903), som innehöll Ossiannilssons populäraste dikter och som var avsett att spridas bland arbetarna.
- ⁶ Efter sekelskiftet intog socialdemokratien en neutralitetslinje i religionsfrågorna (Tingsten 1967:2 s 258 ff), och Ossiannilsson kom då i sin glödande antiklerikalism att stå närmare ungsocialisterna, vilka excellerade i religionsfientlig propaganda. Som exempel på socialdemokraternas neutrala hållning i frågan nämner Tingsten (1967:2 s 270) det faktum, att Natanael Beskow 1903 på ledarplats i *SocD* bereddes utrymme att rikta kritik mot en kristendomsfientlig artikel av Ossiannilsson i *Arbt*.
- ⁷ Tiggarnes fosterland avtrycktes i *Arbt* 3/1 1902, *NS* 18/4 1902, *Brand* juni 1902, *Arbn* 13/5 1903, *Fram* sept 1905, *F* 21/3 1906. Zeth Höglund (1951 s 82) uppger, att dikten ofta deklamerades på de socialdemokratiska klubbarna, något "som säger mycket om klassmotsättningarnas skärpa i början av detta århundrade." Även Söderblom (s 12) framhåller Tiggarnes fosterland som det deklamatoriska paradnumret framför andra vid ungdomsklubbarnas möten.
- ⁸ Marx-Engels s 41 f.
- ⁹ *Arbt* 4/1 1895.
- ¹⁰ Uppropet *Du unge militär* publicerades i *Brand* april-maj 1902. Se vidare Lindbom s 37 ff.
- ¹¹ *Nya Samhället* (18/4 1902) gjorde ett radikalt ingrepp i sitt avtryck av dikten och slopade de fyra sista stroforna.
- ¹² Uhlén 1978 s 73. Fredrik Ströms (1941 s 30) entusiasm för Ossiannilssons revolutionsdikter får honom att inränga även "förrädaren" Mirabeau bland hjältefigurerna: "Men när Ossian-Nilsson kom med sina revolutionsdikter om Mirabeau, Danton, Marat, om Girondisterna och Berget, så glömdes gamle Cederberg totalt. Han föreföll hjälplöst föräldrad. Ossian-Nilsson blev på allvar den franska revolutionens diktare i vårt land, den märkligaste och mest inflytelserike vi ägt. Alla landets samlingsalar genljöd av hans franska revolutionsdikter." Uhlén (1978 s 48) omtalar, att revolutionsromantiken mot slutet av 80-talet blomstrade till den grad i svensk politisk radikalism, att "så gott som alla beryktade revolutionsledares namn – även 'förrädaren' Mirabeaus – usurperades som signaturer av den svenska socialdemokratins mer eller mindre kända skribenter."
- ¹³ I Ossiannilssons *Samlade dikter 1900–1905* återfinns Pompeji under avdelningen Arbetarsånger.
- ¹⁴ Det är främst i samband med Ossiannilssons dikter av typ *Vår tid*, som en viss avhängighet kan spåras hos exempelvis Arnold Ljungdal: "Jag hälsar dig, gryende, stolta tid, / som stiger ur kvalm och nöd / och lyfter för folken i dådlös frid / din fackla flammande röd!" (Ljungdals *Till den nya tiden*, 1926). Jfr Stenkvist 1971 s 42 ff. Det eskatologiska inslaget i andra strofen av Ljungdals dikt – "Ur en kullstörtad världs ruiner / vi resa, skimrande ny, / den stad, där rättfärdighet skinner / i glans av dagar som gry!" – torde däremot vara reminiscenser från ungsocialisternas kampdikter i vilka ett liknande religiöst bildspråk paradoxalt nog var ytterst vanligt (Lutteman passim; Uhlén 1978 s 11). Stildraget verkar ej vara

särskilt vanligt hos Ossiannilsson; tydligast går det i dagen i dikten Pompejis näst sista strof (avh s 32).

Ej heller Arvid Mörne har gått opåverkad av dikter i Vår tids anda: "Den sång, som skapar ny vår tid, / en sång till dåd, en sång till strid, / skall stöta klingan, blank och hård / i fördom, värd att falla, / han skall som morgonrodnans bård / bebåda dag för alla." Mörnens beroende av Ossiannilsson i den socialt inriktade diktsamlingen *Ny tid* (1903) har framhållits av P O Barck s 291 f, 323, 327 f.

¹⁵ Zennström s 272, Beyer, N s 234.

¹⁶ Ström 1940 s 203.

¹⁷ Höglund 1951 s 22, 76.

¹⁸ Ibid s 202.

¹⁹ Exempelvis Fernström s 64, 225, Espmark s 85 f, Nerman *GP* 21/6 1961.

²⁰ Lilliestam bl a s 52 ff, 271.

²¹ Den ideologiska grunden för ungsocialismens antiintellektualistiska handlingskult låg i anarkismens betoning av "handlingens propaganda" (bl a Tingsten 1967:2 s 49 ff, Schiller s 140). Senare torde Sorel ha utövat ett starkt inflytande i samma riktning (Tingsten 1933 s 68 ff).

²² Jfr not 2 avh s 185.

²³ Jfr avh s 48.

²⁴ Espmark s 91.

²⁵ *NT* 12/10 1905.

²⁶ Ibid.

²⁷ *Arbt* 4/1 1905.

²⁸ *Bidrag till Sveriges officiella statistik, R Valstatistik XV.*

²⁹ I brev till Fredrik Ström (29/12 1908) berör Ossiannilsson de ekonomiska villkoren, då han försvarar sin delaktighet i polemiken med Lidforss 1907: "/ --- / Alltså, ett parti, för vars skull jag uppoffrat mitt anseende i den borgerliga världen, uppoffrat min kraft och min tid / --- /, ett parti, där jag till stor del medarbetat gratis och alltid fått nöja mig med fjärdedels honorar, ett sådant parti tillåter inte ens, att jag försvarar mig mot sju års orättvisor!"

Inför K O Bonnier beklagar Ossiannilsson vid några tillfällen de låga honoraren i *NT*: "Mina bidrag i *Ny Tid* ha i början lämnats gratis, sedan honorerats med 10 och 15 och på sistone med 20 kr st / --- /" (brev 15/1 1908). Tidigare har han meddelat förläggaren, att *SvD* och *Arbt* betalats 25 kr för hans "bästa" dikter (brev 1/3 1906).

Fredrik Ström uppger (1940 s 280 f), att Branting tillhörde de sparsammare inom arbetarpressen; han betalade aldrig mer än 20 kr för en artikel vid denna tiden. Som jämförelse kan nämnas Beyers uppgift (s 241) om Lidforss' honorar på *Arbt*: denne omtalar i brev till fadern 1903 att han "fått ända till 65 (sextifem) kr för en enda artikel".

³⁰ Höglund 1951 s 135.

³¹ Ibid s 98.

5. K G Ossiannilssons kampdiktning

¹ Den socialdemokratiska och radikala press som genomgått och excerperats finns angiven i avhandlingens Inledning s 7.

² En omständighet när det gäller skönlitterärt material i speciellt socialdemokratisk press under denna period har påtalats av Uhlén (1978 s 90) och senare av Wolf (s 87). Som Wolf uttrycker det, äger nämligen en "anmärkningsvärd rundvand-

ring av materialet” rum i denna press. Tidningarna avtrycker obehindrat varandras alster, så att en och samma dikt stundom återfinns i tioalet tidningar under en kortare eller längre period.

I detta sammanhang bör vi även notera den synnerligen framträdande placering, som de flesta av Ossiannilssons kampdikter erhöll i arbetarpressen. Knappast någon skald bereddes under denna period ett så spatiöst utrymme – flera av hans dikter upptog en ansevärd del av tidningarnas förstasidor.

³ Avtryckt i *LyK* 2/6 1902, *SmF* 6/6 1902 och *LK* 5/7 1902.

⁴ Stroferna i *Arbetarsång* motsvarar delvis dikten *Vårens dag* i samlingen *Örnar*.

⁵ Björck 1946 s 230.

⁶ I skaldens *Samlade dikter 1900–1905* har två rader i sista strofen fått en något radikalar utformning: ”om vi talte till slut, om vi ropade ut: / ”En minut utan prut, sedan brinner vårt krut” – / proletärer, jag tror man förstod oss, / och man lydde oss med, proletär!”

⁷ Förutom i *SocD* trycktes *Proletär!* i *ÖK* 25/4 1903, *SmF* 29/4 1903, *LyK* 29/4 1903, *Arbbl* 30/4 1903, *Arbn* 2/5 1903, *Fbl* 2/5 1903, *NS* 8/5 1903, *SmF* 22/12 1905.

⁸ Även tryckt i *Arbn* 1/7 1903, *SmF* 1/7 1903, *NS* 3/7 1903, *Fbl* 4/7 1903, *LK* 4/7 1903, *Arbbl* 9/7 1903, *LyK* 18/7 1903, *BF* 2/4 1907, *LyK* 10/4 1907, *OB* 3/7 1907. Fjärde strofen med titeln *En trycktes separat* i *BF* 27/7 1907, *NS* 31/7 1907, *LK* 18/9 1908. Som framgår av Wolfs excerpering (*Litteratur och samhälle* nr 64 1970, nr 110 1973) trycktes dikten åter upprepade gånger under storstrejken 1909; trots den politisk-litterära striden om *Barbarskogen* året innan fann således åtta socialdemokratiska tidningar diktens samlingsappell åter användbar.

⁹ Rösträttsmarsch: *Fram* maj 1904, *NS* 30/4 1904, *BF* 20/4 1907, *BF* 30/4 1908. Valsång: *Arbt* 26/9 1905, *BF* 29/9 1905, *NT* 3/10 1905, *NS* 8/10 1905, *F* 13/12 1907, *Arbbl* 3/9 1908, *LK* 5/9 1908, *Arbt* 10/9 1908, *Fram* okt 1908.

¹⁰ *NT* 30/4 1906, *NS* 3/5 1906.

¹¹ Den ungsocialistiska tidskriften *Brand* (okt 1904), som uppenbarligen fann Rösträttsmarsch gå väl långt i menlöshet, återger med viss skadeglädje hur ”landtarbetarna korrigerar Ossian-Nilsson”: ”Det var på en plats nere i det ’feta Skåne’, där de utsvultna landtbruksslafvarna nu som bäst ligga i förbittrad kamp med landtpatronerna. / --- / ’Internationalen’ hade synnerligen förtjust landtarbetarna. Man sjöng den både arla och serla, på mötena, på landsvägarna och öfverallt. Så en dag kom en agitator och ville att man skulle sjunga Ossian-Nilssons ’Rösträttssång’. Ja, man sjöng den den kvällen, men utan någon särskild hänförelse, men dagen derpå, då man åter skulle taga upp sången, var det någon som utbrast: / --- / ’Hva fadren ska vi mä’ rösträtten! Nej, vi fordra friheten! / --- / Och så sjöng man: ’Vi fordra den igen, / vår frihet, lefve den! / --- /.’ Nu sjunger man refrängen med en kraft och kläm som försätter patronerna i byängest, med en kraft som icke Ossian-Nilssons egen formulering förmådde skapa. Reflektionerna göra sig själfva.”

¹² Höglund 1951 s 94. Dikten trycktes i *NS* 8/6 1905, *OB* 16/6 1905, *Arbbl* 7/9 1905, *LK* 8/9 1908, *NT* 16/9 1908, *BF* 26/9 1908, *Arbbl* 5/12 1908.

¹³ *NT* 2/1 1906, *SocD* 4/1 1906, *F* 5/1 1906, *LyK* 5/1 1906.

¹⁴ *Arbt* 15/2 1904, *SocD* 17/2 1904, *Arbbl* 18/2 1904, *ÖK* 18/2 1904, *NS* 18/2 1904, *Fbl* 20/2 1904.

¹⁵ Ryska flottans segersång: *Arbt* 29/10 1904, *NS* 1/11 1904, *OB* 2/11 1904, *SmF* 2/11 1904, *BF* 4/11 1904. Amiral Roschdestvensky: *SmF* 2/6 1905.

¹⁶ Björck 1946 s 94, 64, 62.

¹⁷ *BF* publicerade 22/4 1904 en översikt av kända socialisters ställningstagande till det rysk-japanska kriget.

- ¹⁸ I svensk debatt är det främst Rudolf Kjellén, som gör bruk av denna terminologi; se vidare avh s 67 f.
- ¹⁹ *NS* 1/10 1904, *Arbbl* 4/10 1904. Dikten är skriven i samband med Ossiannilssons känsloladdade utträde ur det Socialdemokratiska ungdomsförbundet och den har uppenbarligen en personlig bakgrund i författarens utfall mot Bengt Lidfors, som han för övrigt angripit samma månad i dikten *Ve de besegrade!* Jfr avh s 94.
- Ytterligare illustration till Ossiannilssons förkärlek för krigiska aktiviteter ger dikten *Soldater*, som ej återfunnits i någon arbetartidning, men som ingår i skaldens *Samlade dikter 1900–1905*: ”Jag svärmar för granna soldater, / soldater i grann uniform, / och äro de morske krabater, / då ta de mitt hjärta med storm. / När tappert i takt med musiken / regementena troppa förbi, / prediken, apostlar, prediken – / jag hör till soldatens parti / --- /.”
- ²⁰ Adolf Hedin: *SocD* 23/4 1904, *LK* 23/4 1904, *OB* 25/4 1904, *Arbn* 27/4 1904, *SmF* 20/9 1905, *OB* 22/9 1905, *ÖF* 22/9 1905, *Arbt* 23/9 1905, *LyK* 23/9 1905, *NS* 23/9 1905, *ÖK* 23/9 1905, *Arbbl* 23/9 1905, *SK* 26/9 1905. Axel Danielsson: *Arbt* 5/7 1906, *SocD* 7/7 1906, *NS* 10/7 1906. Lassalle: *NT* 27/7 1906, *NS* 7/8 1906, *Fram* aug 1906.
- ²¹ Föraktet för massan är accentuerat till ytterlighet i en apart dikt, *Siffror*, först införd i *Söndags-Nisse*, av någon anledning sedan avtryckt i *SocD* 22/9 1904, *OB* 23/9 1904 och *NS* 24/9 1904. Av allt att döma har Ossiannilsson skrivit dikten i affekt vid utträdet ur ungdomsförbundet. Skalden omtalar här, att ”nollorna” en tid intresserat honom alltför mycket, men att han drömt att få sätta ”en ärlig siffra” framför dem. När sedan nollorna blåst upp sig för mycket, får de vara hans hjälp förutan: ”De voro en oemotståndlig armé, / den dagen de följde, när jag steg före. / Men där de ensamma ramla omkring, / betalar dem ingen ens med ett öre.”
- ²² Björck 1946 kap 1–2. *Elvander* 1961 s 6 ff, 34 ff.
- ²³ Björck (1946 s 57 ff) har uttömmande klarlagt bruket av termen nationalism från 1890-talet och framöver. Det kan vara adekvat att begagna termen nationalism i diskussionen om Ossiannilssons publicistiska verksamhet av två skäl: dels har denna verksamhet ett starkt drag av nationell självhävdelse, dels har författaren anknytning till de franska nationalisterna Boulanger och Déroulède som han beundrade mycket. Däremot är Ossiannilsson i fråga om nationalismen inte någon politisk-ideologisk systembyggare av Kjelléns typ. Se vidare avh s 67.
- ²⁴ Vårens dag ingick i samlingen *Örnar*. Avtryckt i *Fram* jan 1904.
- ²⁵ Nu komma de svenske är jämte Ungdomsmarsch exempel på sådana dikter av Ossiannilsson som kom att utnyttjas av extremt konservativa politiska riktningar. Nu komma de svenske tonsattes 1914 av Knut Söderström och utgavs på Åhlén & Åkerlunds förlag som *Bondetågets officiella festmarsch 1914*. Av författarens korrespondens med förlaget, vilken finns arkiverad i LUB, framgår att han i det här fallet protesterat mot användningen av dikten. När det gäller Ungdomsmarsch gav han, som redovisats i avh s 47, Sveriges nationella ungdomsförbund tillstånd att för sina syften utnyttja dikten.
- ²⁶ *Sverige!* trycktes i *OB* 1/7 1903, *SocD* 2/7 1903, *ÖK* 2/7 1903, *SmF* 6/7 1903, *NS* 7/7 1903. Liksom *Samling!* (jfr not 8) trycktes dikten åter under storstrejken av flera socialdemokratiska tidningar.
- ²⁷ *Fram* juli 1903, *SocD* 15/7 1903.
- ²⁸ *Ungdomsmarsch* trycktes förutom i *Fram* i *LK* 10/5 1904, *SocD* 2/9 1904, *NS* 3/9 1904, *Arbbl* 15/9 1904, *BF* 19/5 1905, *LK* 22/7 1905, *ÖF* 23/10 1905, *BF* 20/3 1906, *SocD* 1/5 1906, *LyK* 9/3 1907, *SocD* 1/5 1907.
- ²⁹ Nerman *GP* 21/6 1961.

- ³⁰ Björck 1946 s 254 ff.
- ³¹ Ibid s 255. Jfr Linder s 33 f.
- ³² Björck 1946 s 265 ff.
- ³³ Ibid s 254 f.
- ³⁴ Brevet, som finns arkiverat i LUB, är daterat 10/10 1933.
- ³⁵ Hammarström tackar för Ossiannilssons medgivande i brev 31/10 1933: "Det var verkligen värdefullt för oss att få införa Ungdomsmarschen i vår sångbok. /---/"
- ³⁶ Carlsson, H s 122 ff, 136.
- ³⁷ Även tryckt i *Fram* juli 1905.
- ³⁸ Bo Bergmans dikt Vårfröst ur *Marionetterna* (1903). De gamles land trycktes i *Arbt* 21/1 1905, *OB* 23/1 1905, *SocD* 26/1 1905, *NT* 28/1 1905, *NS* 28/1 1905, *SmF* 30/1 1905, *LyK* 8/2 1905, *LK* 28/8 1908, *Fram* sept 1908. Jfr Björck 1946 s 26 ff, 254.
- ³⁹ Låt norrmannen gå! trycktes i *NT* 3/6 1905, *Arbt* 6/6 1905, *SocD* 6/6 1905, *LK* 6/6 1905, *ÖK* 8/6 1905, *OB* 9/6 1905, *NS* 10/6 1905, *Arbbl* 13/6 1905.
- ⁴⁰ Kjellén i *GP* 1895, citerat efter Elvander 1961 s 220.
- ⁴¹ Vedung s 244 f. Domen avtrycktes i *Arbt* 2/6 1905, *SocD* 2/6 1905, *ÖF* 2/6 1905, *ÖK* 3/6 1905.
- ⁴² *NT* 20/6 1905, *BF* 23/6 1905, *Arbn* 26/6 1905, *Arbbl* 29/6 1905.
- ⁴³ *NT* 16/11 1905, *SocD* 25/11 1905.
- ⁴⁴ Jfr avh kap 6.
- ⁴⁵ Den svenska friheten trycktes i *NT* 9/5 1906, *ÖF* 11/5 1906, *BF* 15/5 1906, *Arbn* 23/5 1906, *Arbbl* 25/5 1906.
- ⁴⁶ *NT* 25/5 1906, *F* 26/5 1906, *NS* 29/5 1906.
- ⁴⁷ *NT* 17/5 1906, *F* 21/5 1906, *ÖF* 21/5 1906, *NS* 22/5 1906, *BF* 22/5 1906, *Arbbl* 31/5 1906.
- ⁴⁸ Folket i vapen trycktes i *NT* 23/8 1906, *SocD* 20/11 1907, *NS* 23/11 1907.
- ⁴⁹ *Tingsten* 1967:2 s 131 f.
- ⁵⁰ Elvander 1961 avsnittet Nationalisten Kjellén s 257 ff.
- ⁵¹ *Tingsten* 1967:2 s 145 f.
- ⁵² Ibid s 160.
- ⁵³ Jfr *Tingsten* ibid s 147.

6. K G Ossiannilssons artiklar i socialdemokratisk press 1903–1908. Det nationalistiska temat

- ¹ En översikt av det första decenniets litteraturkritik, däribland Ossiannilssons, ges i Christer Jacobsons avhandling *På väg mot tiotalet. Två studier*, 1961.
- ² Vi noterar, att *SocD* gav Ossiannilssons samtliga artiklar en framstående placering på första sidan. De artiklar från 1903–1904, som ej berörs i kapitlet, utgörs av några antiklerikala inlägg publicerade i *Arbt* jämte ett par artiklar (om bl a Krapotkin och Ellen Key) i *Fram*.
- ³ Artikel avtrycktes i *Arbt* 8/10 1903, *Arbn* 10/10 1903, *LyK* 10/10 1903, *Fbl* 10/10 och *Arbbl* 20/10 1903.
- ⁴ *AB* 8/10 1903 och *StD* 7/10 1903. Ossiannilssons svarsartikel "Massorna" avtrycktes i *Arbbl* 24/10 1903, *LK* 24/10 1903, *LyK* 31/10 1903 och *Fram* nov 1903.
- ⁵ Artikel avtrycktes i *Arbn* 7/11 1903 och *ÖK* 12/11 1903.
- ⁶ Dessa Ossiannilssons relativt okontroversiella om än mycket personligt färgade inlägg möttes av intresse och uppmärksamhet i avtagande grad: den första artikeln, "Individualism, industrialism och socialism", lockade fem arbetartidningar till avtryck, medan historiesynen ej gav något gensvar.

- ⁷ Se bl a Tingsten 1967:2 s 145.
- ⁸ *KT* 25/1 1904. Referat i *SocD* 2/2 1904.
- ⁹ *HP* 26/1, 30/1 1904. När *SocD* 3/2 1904 refererade debatten mellan Viktor Larsson och Ossiannilsson, framgick det klart, att man i denna tidning hade sina sympatier hos redaktör V. L.
- ¹⁰ Tingsten 1967:2 s 156 ff, 177 ff; Lindbom s 98 f.
- ¹¹ "Nationernas individualitet", *Fram* dec 1903. Jfr Lindbom s 79.
- ¹² Ström erhöll moraliskt stöd från red för *Fram*, som i en notis efter artikeln meddelade, att man önskade "helt och hållet understryka" den framförda tankegången.
- När debatten mellan arbetarpressen och den borgerliga pressen om socialdemokratis potentiella fosterlandsfientlighet ånyo blossade upp i juli 1904, hänvisade redaktören för *Fram*, Per Albin Hansson, till Ströms artikel. Av den framgår, menade han, att fosterlandskärleken inom socialdemokratien i stället tagit sig så anmärkningsvärda former, att Ström sett sig nödsakad att påminna om rörelsens internationella målsättning. Hansson torde här åsyfta den nationalistiska propaganda som Ossiannilssons kampdikter gav uttryck för.
- ¹³ Uppropet trycktes även på *Frams* första sida, mars 1904.
- ¹⁴ *Klang* s 179, *Portar* s 24.
- ¹⁵ *Portar* s 26.
- ¹⁶ *Portar* s 24 f.
- ¹⁷ Elvander 1961 s 210 ff, 225, 237 f.
- ¹⁸ Vedung s 234 f. *NT* 16/2 1905.
- ¹⁹ *NT* 16/2 1905.
- ²⁰ Vedung s 91.
- ²¹ *Ibid.*
- ²² *Ibid* s 299 ff.
- ²³ Jfr Vedung s 307 ff.
- ²⁴ Jfr Vedung s 309 ff.
- ²⁵ Vedung s 254 f. Jfr Hadenius 1967 s 31.
- ²⁶ Artikeln "Emigrationen", *NT* 25/2 1905. Även "De svenskes blod", *NT* 15/7 1905.
- ²⁷ Staffan Björck (1946 s 26 ff), som redovisat stämningar kring "det åldrade Sverige", uppger att sådant tal "står i en märklig samklang med befolkningsstatistikens vittnesbörd" (s 28) och pekar på olika faktorer, som bidragit till att åldersfördelningen vid 1890 års folkräkning visade underrepresentation för yngre åldersgrupper, medan högre åldrar var övertaliga.
- ²⁸ Det vitalistiska betraktelsesättet, som sätter så stark prägel på artiklarna "Emigrationen" och "De svenskes blod", offentliggjorde Ossiannilsson även i andra sammanhang och markerade därmed sin individualistiska uppfattning av förhållanden, vilka kanske hans socialistiskt orienterade omgivning tolkade annorlunda. Så skedde exempelvis vid ett opinionsmöte i februari 1905 (referat i *NT* 10/2 1905) med anledning av den blodigt nedslagna revolutionen i Petersburg. Som förste talare framförde Ossiannilsson här sin syn på händelserna, som han snarare ville karakterisera som revolt än revolution:

Ty för en verklig revolution kräfvades ej blott blodiga gatustrider och dylikt utan framför allt en omhjälpning i de moraliska och intellektuella värdena, en helt ny åskådnings frambrytande. / --- / För de usla förhållandena i Ryssland borde man icke blott anklaga regeringen; äfven folket är icke utan skuld och det ligger sanning i ordet att ett folk har den regering det förtjänar. / --- / Det ryska folket har alltid haft lättare för att gråta än för att slå. Ha-

de det ej varit så indolent, så slött, så "kristet", så försupet, så hade nog allt varit annorlunda i Ryssland nu. / --- /

Det blev Zeth Höglund, som fick påminna om mötets karaktär av protest- och solidaritetshandling för det ryska folket mot tsardespotismens våldshandlingar, och den resolution man sedan antog uttryckte den "varmaste sympati för Rysslands pinade folk i den kamp, som ännu förestår detsamma för politisk frihet och social rättfärdighet".

- ²⁹ Det av Zeth Höglund författade uppropet *Ned med vapnen!*, som antagits av det Socialdemokratiska ungdomsförbundets första kongress sommaren 1905, trycktes och spreds i 100 000 exemplar över landet. Det var en protest mot "den svenska öfverklassen och de reaktionära tidningarne" för deras försök att driva upp en aktivistisk stämning mot Norge; det manade vidare Sveriges arbetare och ungdom att "aldrig efterkomma en vädjan till vapen", att vid en eventuell mobiliseringsorder "vägra inställa sig under fanorna, väl vetande att vapnen – om de skulke riktas mot någon – icke borde riktas mot *normmännen*".

Uppropet åtalades av regeringen, och Z Höglund dömdes såsom ansvarig till sex månaders fängelse (se vidare Lindbom s 96 f, 99 ff och Tingsten 1967:2 s 160). Lindbom uppger (s 101), att domen förstärkte de antimilitaristiska stämningarna inom förbundet.

Ossiannilsson, som med sin försvarsvänliga inställning med största motvilja måste ha bevitnat de försvarsnihilistiska stämningarna vid 1905 års kongress, hade emellertid i sin polemik med högerpressen i Göteborg drivits så långt "vänsterut" i sina politiska ställningstaganden angående unionsfrågan, att han här odelat beklagar åtalet och domen mot Höglund.

- ³⁰ Artikelns huvudsyfte är att plädера för en reducering av landets militärbudget. Ossiannilsson ser "militarismen som dess olidligt stegrade skatter och med dess olidliga värnpliktstvång" som den "största och snart enda orsaken till emigrationen". Och den mest angelägna uppgiften i nationalismens namn förklarar han vara att hejda emigrationen: "Så kan det komma sig, att den som minst av allt är fredsutopist, i nutidens Sverige måste förena sig med dem, som ropa: *bort med militarismen!*" (NT 30/7 1906).
- ³¹ Ossiannilsson publicerade under 1905 flera för konservativ överklass utmanande och provocerande artiklar. Han aviserar hoppfullt en svensk revolution med anledning av den ryska (NT 16/2, 18/2 1905); han angriper hätskt det svenska överklassbetonade utbildningsväsendet, ett 9-årigt "demoraliseringsarbete", som frambringar studenter villiga att åtaga sig strejkbrytararbete vid lokala konflikter – "en sådd, sådan som de svenska skolornas, måste bringa sådana skördar" (NT 27/5 1905). Åtskilliga av hans artiklar är starkt antiklerikala, och hans kristendomsfientlighet kulminerar i dikten Krig åt Kristus! (NT 7/7 1905), vars första strof lyder:

Krig åt Kristus, åt den kranke,
alla krankas gud,
svaghetsstundens fega tanke,
dödens aningsbud,
han, som gör de stolta mjuka,
som gör sten till ler,
han, hvars starka vilja sker
endast i de sjuka:
krig åt Kristus, krig åt Kristus,
slå hans värde ner

- ³² Uppgift i *SocD* 1/5 1905. Z Höglund uppger i memoarerna (1951 s 99) att Branting torde medverkat till att Ossiannilsson anmodades tala vid demonstrationen 1906. Höglund bör avse år 1905; *SocD* 1/5 1906 har inte någon uppgift om Ossiannilsson som talare vid demonstrationen.
- ³³ Lindbom s 94, 98 f.
- ³⁴ Tingsten 1967:2 s 158; Lindbom s 99.
- ³⁵ Tingsten 1967:2 s 161 f; Lindbom s 119 f.
- ³⁶ Staffan Björck, *Heidenstam och sekelskiftets Sverige. Studier i hans nationella och sociala författarskap*, s 56 ff. Nils Elvander, *Harald Hjärne och konservatismen. Konservativ idédebatt i Sverige 1865–1922*, s 30 ff.
- ³⁷ Elvander 1961 s 257 ff; Elvander *StvT* s 16; Björck 1946 s 59 ff.
- ³⁸ Ur artiklar i *Gabl* 1899 refererade efter Björck 1946 s 122. Se även Elvander *StvT* s 21. Staffan Björck (1946 s 120) betonar den tyske historikern och politikern Heinrich von Treitschkes roll som inspirationskälla för dessa idéer om krigets värde, vilka som bekant även avspeglas i Heidenstams Åkallan och löfte i diktyckeln Ett folk.
- ³⁹ Elvander *StvT* s 33 ff; Björck 1946 s 63.
- ⁴⁰ Elvander *StvT* s 26 ff.
- ⁴¹ *Gabl* 17/12 1902, citerat efter Elvander *StvT* s 26.
- ⁴² Elvander *StvT* s 26 ff.

7. Arbetarpressens reaktion på K G Ossiannilssons författarskap t o m år 1908

- ¹ *Portar* s 41 f, 46. För Brantings formulering, se avh s 98.
- ² De tidningar som excerperats omnämns på s 7.
- ³ De tolv häftena har följande titlar: *Sverige* (fosterländska dikter), *Arbetarsånger*, *Pilskytte* (satiriska dikter), *Krossa den skändliga* (kyrkofientliga dikter), *Religiösa dikter*, *Erotik*, *Masker*, *Demagoger*, *Tyrannen*, *Napoléon*, *John Bull* (engelska motiv) och *Amerikaner*. I häftena finns även medtagna en del för arbetarrörelsen ideologiskt kontroversiella dikter som exempelvis *Kriget* (jfr s 43), *Siffror* (jfr not 21, s 191) och *Soldater* (jfr not 19, s 191). Noteras kan, att Ossiannilsson bland de fosterländska dikterna inplacerat *Efter Marathon* med dess bön om ledaren med handlingskraft, "mannen, som högge i staten sitt ruskande grepp, / mannen, som mäktade människolynnen samlar, / --- / tvang oss att styra till bragd våra nybyggda skepp!"
- ⁴ Ture Nerman uppger i en minnesartikel (*GP* 21/6 1961), att de tolv 25-öreshäftena "såldes i 10 000 ex. / --- / som de unga köpte och läste sönder".
- ⁵ *SocD* 16/3 1907, *BF* 7/5 1907, *Arbbl* 26/6 1907, *SmF* 19/7 1907 och *NT* 30/10 1907.
- ⁶ Ossiannilsson torde här avse både innehållet i *Orkester* och den tidigare polemiken med Lidforss. I fortsättningen av brevet uppehåller han sig vid Brantings sympatyttring för Lidforss tidigare under året (jfr s 115).
- ⁷ Erik Hedéns recension av Ossiannilssons *Orkester* trycktes inte i någon arbetartidning utan i juninumret av *Ord och bild* 1908. Recensionen är relativt välvillig och väger mellan negativa och positiva sidor i skaldens lyrik, så exempelvis påtalas "morskheten", som lätt "kan bli tomhet" (dikten Appell), medan mångsidigheten och konstfullheten med de klangfulla och rimrika inslagen lovordas.
- ⁸ Referat av debatten fanns i *NT* 27/3 1908, *SkSocD* 28/3 1908, *ÖF* 28/3 1908 och *YB* 30/3 1908. Ytterligare inlägg i *ÖF* 1/4 1908.
- ⁹ *ÖF* 28/3 1908.
- ¹⁰ *SocD* 9/4 1908, *OB* 10/4 1908.

- ¹¹ Lönnroth s 235 ff.
- ¹² Tingsten 1967:1 s 180 ff.
- ¹³ Denna "fördomsfrihet" inom socialdemokratin kring sekelskiftet kan illustreras av den omständigheten, att både Wicksell och Gustaf Steffen erbjöds redaktörsbefattningen i *Arbetet* efter Axel Danielssons död 1899. Lilliestam omnämner i sin avhandling om Steffen (s 82 f), att denne två år efter erbjudandet om en redaktörsbefattning i *Svenska Dagbladet* 1897, erbjöds tjänsten som huvudredaktör för *Arbetet*, och Lilliestam framhåller, att man inom socialdemokratin ej såg något avståndstagande i den kritik Steffen efter hand riktat mot socialismen och som särskilt accentuerades 1899 i skriften *Lönarbetaren och samhället*. Till Steffen skrev man bl a: "Och hvad tidningens färg beträffar, så tro vi att Edra offentligt uttalade åsikter därmed stämma tämligen öfverens. Det socialdemokratiska programmet är ju för öfrigt det, som allt annat, underkastadt 'förvandningens lag'." (Nils Wessel till Steffen 5/12 1900, citerat efter Lilliestam s 83.)
- ¹⁴ Wolf s 77 f. Excerpteringen har publicerats i *Litteratur och samhälle* nr 64 1970 och nr 110 1973.
- ¹⁵ Det enda nyskrivna bidraget av Ossiannilsson, dikten Anno 1909, gällde inte storstrejken utan var framkallat av hädelseåtalet mot Knut Wicksell detta år.
- ¹⁶ Viktor Larsson beskrev det paradoxala i denna hållning, när det gällde polemiken om statsanslaget våren 1908: "I sanning, det känns bra märkvärdigt, att samtidigt bevittna de argsinta utfallen mot skalden i arbetarpressen, och den entusiasm, varmed hans dikter deklamerades och sjunges på ungdomsfesterna" (*HP* 4/5 1908).

8. K G Ossiannilsson och Bengt Lidforss

- ¹ Lidforss *Barbarskogens skald* s 3.
- ² Utöver Beyers biografi har ett större vetenskapligt arbete ägnats Bengt Lidforss, nämligen Erik Vendelfelts *Den unge Bengt Lidforss. En biografisk studie med särskild hänsyn till hans litterära utveckling* (Lund 1962). Övrig litteratur om B L omfattar främst minnesskrifter och essäer (se litteraturförteckningen i Beyers bok).
- ³ Höglund 1951 s 95.
- ⁴ *Portar* s 19. Att han trots allt fått en viss personlig inblick i "bohemskolan", framgår av ett brev till Fredrik Vetterlund (3/12 1908) i vilket han skriver: "Jag har haft förmånen närvara vid en orgie, där dessa herrar /Lidforss och Edwin Malmström/ angävo tonen, och jag vill gärna medge, att jag grundligt tvättade händerna efteråt."
- ⁵ Till Ellen Key skriver Ossiannilsson 29/12 1908: "Jag har, som Ni förstår, betraktat min attack på Lunda-Malmö-bohemerna som en samhällsplikt och för den skull t. o. m. med ett visst jämnmod offrat mitt 'moraliska anseende'. Den hämnd jag därvid obestriddligen övat, har i *mina egna ögon* intet avskräckande - *därför*, att den överallt blott avslöjat 'rena' rama ohyggliga *sanningen* utan överdrifter. / --- / Att jag inte är ensam om min uppfattning av t. ex. Lidforss, torde Ni kunna finna genom att fråga Wicksell eller Vetterlund eller t. o. m. Paul Rosenius." Inför E H G Wrangel förklarar Ossiannilsson (7/12 1908), att det "kostat på" att avslöja allt, då han "i vissa avseenden" varit pryd. "Men", fortsätter han, "förhållandena hade blivit fullkomligt olidliga. Vårt gamla ärorika Lund, min födelsestad till, hade även krav. Den moraliska luften hade blivit så underlig mångestädes där / --- /. Att så denna boheme utan poesi äger åtminstone ett prima vetenskapligt namn, erkännes ju allmänt, och jag är inte kompetent att bestrida det. Även här i Hälsingborg ha vi agenter, studentdamer, som röka cigarr på restauranter och lägga upp benen på borden, osnutna och otvagna studenter även. Mätte den indignationsflod jag lett i rätt fåra rensa stallet / --- /."

- ⁶ Citerat efter Beyer s 271.
- ⁷ Beyer s 268.
- ⁸ Lidforss *Barbarskogens skald* s 4.
- ⁹ Beyer s 337 ff, 192; Malmström s 26.
- ¹⁰ *Arbt* 23/5 1900. Jfr Beyer s 192.
- ¹¹ *Klang* s 51.
- ¹² Till Erik Hedén skrev Ossiannilsson 29/11 1907 och avgav ett omdöme om Ernst Norlind, där hans uppfattning om tyska influenser belyses: ”En man, intressant som typ, i vissa små slättlitografier o vissa vignetter fulländad, men i övrigt, liksom det mesta av tysk skola, improduktiv, övertalande mer än övertygande, absolut oplastisk, suddigt musikalisk.”
- ¹³ *Portar* s 54.
- ¹⁴ Wigforss I s 405.
- ¹⁵ Wigforss omtalar (s 401 ff), att Lidforss’ ”känslighet för invändningar från vad han betraktade som de egna leden” gjort förhållandet mellan dem båda kyligt, sedan Wigforss börjat umgås med Fredrik Böök, som då var B L:s huvudfiende (omkring 1910–1911). Wigforss försvarar sina kontakter med Böök med motiveringen, att han vill ”någorlunda rättvist bedöma också politiska motståndare”. Efter ett sådant meningsutbyte om Böök faller Lidforss avskedsrepliken ”Aristides” till Wigforss.

Den i sammanhanget aktuella strofen av Ossiannilssons dikt Themistokles lyder:

Nej, jag är icke som han, Aristides,
han, som af gråskäggen aktas och lides,
lides på torget, där jag står tillsides,
han med sin barnklara blick:
jag har allt samvetets agg i mitt öga,
flydd af de låga och skydd af de höga;
vänner – jag tarfvade vänner så föga –
gingo ur vägen, där grubblaren gick.

Meurling (s 22) återger också episoden efter Wigforss, men i något förvanskad form, uppenbarligen i syfte att kunna rikta en spydighet åt Wigforss som ”den naive idealisten: ’... han med sin barnklara blick’”. Beyer (s 269 f) antager också att dikten Themistokles varit avgörande för den positiva recensionen av *Örnar*; han baserar av allt att döma sin uppfattning på Wigforss’ *Minnen* (Beyer s 414).

- ¹⁶ Artiklarna i *MT* innehåller ett mycket hästkt angrepp på den ”ynglingaklick” som enligt Th Nilsson under flera år orsakat förgängelsestämning i den tidigare soliga staden Lund. Th Nilsson skriver bl a: ”Den ynglingaklick, om hvilken jag nu talat, som varit orsaken till denna dödsstämning öfver Lund, har velat trycka sin prägel på Skånes konstlif, så långt de mäktat. De ha utvecklat sig till dessa osmakliga konstsnobbar, som tro sig ha makt att dräpa genom ett grin eller en kvickhet, och som en tid såsom klick faktiskt utöfvat ett visst inflytande. / --- / Och dessa herrar, som talade om att dräpa och grina mot en människa i hänförelse, dessa säga sig ha förståelse för det finkänsliga, det veka, spröda och mena sig förakta det brutala och råa i lifvet som i konsten. I sanning äga de icke ett inveckladt känslolif dessa skeptici, som – agitera! Egentligen kunde det ju tyckas vara tämligen obehöfligt att angripa en dylik samling, som väl redan är dömd. Men när dessa konstaristokrater, som själfva höja sig upp till en lika murken och orättmätig öfverlägsenhet, som andra sjuka tiders aristokrater, och vilja uppträda såsom konstdomare och med osmakliga medel söka försvåra och förfula kampen

för unga, friska viljor, ty hindra dem att spränga sig fram kunna de naturligtvis ej, kan det ej skada att ha klargjort deras afsikter och lömska taktik. / --- /” (MT 27/5 1903)

- 17 Th Nilsson bereds i *Arbetet* 8/6 1903 tillfälle att replikera på B L:s artiklar, varvid han närmare utvecklar sin uppfattning av ”ynglingaklicken”, som han nu preciserar som den s k Lundabohemen. Repliken är till stor del ett personligt utfall mot Lidforss, som bl a beskrivs som ”denne geniale man utan grundsatser, ett antropologiskt kuriosum, som E. A. Poe skulle betecknat såsom ett monstrum horrendum”.

Efter Albert Engströms artikel i *Strix* maj 1902 var det allmänt bekant, att beteckningen Lundabohemen gällde Bengt Lidforss och hans sällskap (jfr Beyer s 231).

- 18 Jag finner det inte osannolikt, att Ossiannilsson själv avfattat samtliga tre av brodern signerade artiklar i *MT*. Redan en första genomläsning röjer verbala överensstämmelser med hans egen stil i artiklar, brev etc. Likaså pekar bildval, temperament och polemiskt grepp på honom som författare. Naturligtvis kräver en verifiering av antagandet en noggrannare stilistisk analys; här nöjer jag mig med att ange några likheter.

På tal om tyskt inflytande i E Norlinds konst, skriver brodern: ”Slättstämningar äro sig tämligen lika i alla länder och att staffaget är skänkt betyder mindre, då temperamentet är tyskt. / --- / Lika geniala många af Norlinds vignetter äro, lika avskryvärdt tyska äro somliga”. Jfr Ossiannilssons brev till E Hedén not 12 s 197. Även uppfattningen av Vilhelm Ekelund och Ola Hansson är identisk; brodern: ”Den sjukligt förfinade, kvinnliga känslighet som utmärker Ola Hansson”, Ossiannilsson (*NT* 7/9 1905): ”hans /Ola Hanssons/ ömtåliga veka, böljande kvinnlighet tilltalade mig alls icke”. Vidare är den beundran för ”hänsynslöshet och brutalitet”, som ådagaläggs i *MT* helt i överensstämmelse med Ossiannilssons åskådning. Brodern använder uttrycket ”dekadentyngel” om Lidforss; ”eftersägaryngel” är Ossiannilssons benämning på samma person (brev till K O Bonnier 4/4 1905). Båda sammanför misshagliga personer under benämningen ”klick” (jfr t ex *NT* 22/11 1905). Brodern omnämner ett flertal gånger det ”vämjelige knoddgrin” man möter hos Lidforsskretsen – ”dessa osmakliga konstsnobbar som tro sig ha makt att dräpa genom ett grin eller en kvickhet”. Samma fixering vid ”grinet” har Ossiannilsson; angående Lidforss skriver han exempelvis till K O Bonnier (4/4 1905): ”När man vet hvilken stormakt grinet är i detta kära land, så talar man inte heller i evighet om att ’sätta sig öfver’ o. d. / --- /.” Framför allt uppvisar Ossiannilssons artikel ”Svensk litteratur” (*NT* 12/10 1905) många likheter med artiklarna i *MT*. Ossiannilsson skriver om ”själens gråa hår äfven hos de yngsta författarna”, medan brodern omnämner ynglingars ”invändiga gråhårighet”. Bådas artiklar är överfyllda av vissa bestämda positiva begrepp: friskhet, hälsa, sundhet, sol, hänförelse, det ”härliga, rika lifvet” (brodern), det ”oändligt rika lifvet” (Ossiannilsson). Gemensamma är följande negativa begrepp: förgänglighet, livströtthet, skepticism, intelligens, sjuklighet, ”öfverförfining” (brodern), ”formförfining” (Ossiannilsson).

- 19 Lidforss *Barbarskogens skald* s 4.

- 20 Ossiannilsson hade under år 1903 endast fem artiklar införda i *Arbetet*, medan Lidforss ofta skrev ett par artiklar i veckan. Jag har inte funnit något som vittnar om, att Ossiannilsson skulle vara mer än indirekt orsak till konflikten.

- 21 Dikten ifråga är ett skäligen enkelt deklamationsalster, som ungdomsklubbisterna övat in på Folkets hus dagarna före demonstrationen första maj 1904; den sjöngs sedan i demonstrationståget (Söderblom s 36). Första strofen lyder.

Upp bröder, i förbund
 nu låt oss gå vår rund
 att kräfva ut ett gammalt lån, som kräfts så mången stund.
 Nu säg dem utan prut:
 betala oss till slut,
 ni själf vet bäst, hur det går till att skulder kräfva ut.
 Vi äga fickor fulla
 med era granna ord:
 vi vilja mynt som rulla,
 ej smulor från ert bord.
 Vi kräfva den igen:
 vår rösträtt, lefve den –
 hurra-hurra-hurra!

²² Både Söderblom i boken om fadern (s 36) och Magnusson i sin populära framställning *Socialdemokratien i Sverige* (s 199 f) omnämner incidenten; det är dock troligt, att båda hämtat uppgiften från Möllers artikel.

²³ Protokollbok för Malmö soc ungd klubb, styrelsemöte 16/8 1904 jämte ordinarie möte 30/8 1904. Lidforss var troligtvis ej ovetande om mötet, eftersom ämnet för diskussionen tillkännagavs i *Arbetet* dagen före sammankomsten (29/8 1904).

²⁴ Protokollbok för Malmö soc ungd klubb, ordinarie möte 30/8 1904.

²⁵ Till K O Bonnier skrev Ossiannilsson 13/4 1907, att han sedan augusti 1904 icke längre tillhörde förbundet. I ungdomsklubbens matrikel är hans månadsavgift instämplad till och med december 1904 – den är förmodligen betald på förhand. För år 1905 står han bokförd som medlem nr 74, men stämplar saknas för månadsavgifterna.

²⁶ Lidforss kommenterade händelserna några år senare (*Arbt* 6/6 1907): ”/ --- / för att ytterligare pricka mig, sammankallade han /Ossiannilsson/ Malmö Socialdemokratiska ungdomsklubb till icke ett utan två möten, där 'Agitationens ABC' – i min frånvaro – diskuterades och nagelfors. Då den av hr Ossian-Nilsson krävda opinionsyttringen mot mig ej vann majoritet, avgick han från ordförandeposten, och i stället för att efterkomma Socialdemokratiska ungdomsförbundets uppmaning att sakligt bemöta min kritik, gav han sin vrede luft i ett polemiskt kväde i 'Fram', som allmänt ansågs riktat mot mig, och om vars ton och tendens de två sista verserna kunna ge en föreställning / --- /.”

²⁷ När Ossiannilssons *Samlade dikter* utkom 1907, hade han i dikten låtit utesluta den näst sista strofen.

I svaret på Lidforss' artikel (föregående not) kommenterade han själv dikten (*NT* 18/6 1907): ”/ --- / min dikt mot 'narren' och hans 'hjärnas tomma ingenting' angick från början alls inte herr docenten. Jag har många fiender, och det var helt andra än den i *Arbetet* jag avsåg. Men då docenten nu anammat dikten och epitetet som sina, så varför inte? Det tycks finnas beröringspunkter.” Ett år senare hade Ossiannilsson uppenbarligen glömt, att dikten överhuvud var avsedd för fiender. Han skrev då (*SvD* 4/12 1908) beträffande diktens näst sista strof: ”/ --- / Af rent konstnärliga skäl uteslöt jag denna för öfrigt mycket allmänt hållna och alldeles syftningsfria strof. / --- /”

Möller (s 17 f) gör gällande, att dikten *Ve de besegrade!* utgjorde Ossiannilssons svar på Lidforss' kritik av dikten *Rösträttsmarsch*. Jfr Beyer s 285.

²⁸ Protokollbok för Malmö soc ungd klubb, styrelsemöte 4/10 1904 och ordinarie möte 11/10 1904.

²⁹ Citerat efter Höglund 1951 s 165.

³⁰ Beyer (s 334 f), som genomläst korrespondensen mellan Lidforss och förläggaren av *Socialistisk journalistik*, K O Bonnier, har konstaterat, att Lidforss insänt arti-

keln "Agitationens ABC" till förlaget i sista stund innan boken trycktes; han antager, att Hjalmar Branting övertalat Lidforss att låta artikeln ingå i boken – denne hade nämligen vid tidpunkten ifråga träffat Lidforss i Lund.

- ³¹ Brev till brodern Th Nilsson 25/11 1907 (se avh s 114), Fredrik Ström 29/12 1908, Erik Hedén 24/1 1910 och Viktor Larsson våren 1908 (citerat i Höglund 1951 s 164 f). Några år senare hade indignationen dämpats; till Ellen Key skrev Ossiannilsson 21/11 1912: "Men ilska, nej! Jag kan håller aldrig bli ilsken på Hj. Branting – trots att det var *han*, som gav anledningen till mitt avbrytande av de yttre förbindelserna med socialdemokratin. Han missuppfattade, misstolkade (beljög avsiktligt) mig, men jag kunde aldrig hämnas på honom personligen – jag har tvärtom varit med & hyllat honom på hans jubileumsdag nyligen."
- ³² Till E H G Wrangel skrev Ossiannilsson 7/12 1908: "Efter att tåligt ha tegat i sju år tog jag äntligen till orda i ett par artiklar i fjol. Då emellertid hr Branting ville tvinga mitt organ att utestänga mina artiklar, insåg jag, att radikalmedel måste tillgripas / --- /."

9. K G Ossiannilsson i litterär-politisk samtid och tradition

¹ Elvander 1961 s 313 ff.

² Björck 1946 s 116 ff.

³ Giersing M, Thobo-Carlson, J, Wstergaard-Nielsen, M, *Det reaktionære oprør. Om fascismen i Hamsuns forfatterskab* (Kbhvn 1975).

Vissa av de ideologiska oppositionspar som forskartrion radar upp för Hamsuns författarskap utvisar klart likheten med de idéer som betonats i Ossiannilssons åskådning, så exempelvis följande:

NATUR

Biologisme

- vitalisme
- den medfødte, naturlige storhed
- naturlærdom og naturkunnen
- styrke, snilde og sundhed
- dyrkelse af ungdommen
- / --- /
- overmenneskedyrkelse
- nationalisme

VS. KULTUR

VS. Intellektualisme

- anti-intellektualisme
- den tillærte, kunstige almindelighed
- skolelærdommens fremmedgørelse
- svaghed, nytteløs viden og sygdom
- despekt for alderdommen
- / --- /
- anti-demokratisme
- anti-internationalisme

(Se vidare Giersing. . . s 72.)

⁴ Møller Kristensen s 102 ff.

⁵ Willner s 124 ff.

⁶ H Beyer s 231 ff.

⁷ Ibid s 233.

⁸ Ossiannilsson kommenterar i brev till Ellen Key 4/1 1902 valet av titel till den första diktsamlingen och betonar samtidigt den personliga erfarenhetens roll för de historiska porträtten: "När jag gifvit en bok en sådan rubrik som 'Masker' och således antyd, att bokens lifsvärde beror på dess subjektivitet, vill jag icke gärna klandras för bristande historisk fantasi. Den historiska fantasien har för mig (i dessa böcker) spelat en mycket blygsam roll. Jag har nog objektiverat: jag har sett dessa caesarer och öfriga gubbar lefvande för mig, men jag har sett dem på *mitt* subjektiva sätt, gifvit dem (med ledning af hist. sannolikhet visserligen) egenskaper jag själf i *ngn grad* ägt och sorger dem jag själf bär på. / --- /"

- ⁹ Till Ellen Key skriver Ossiannilsson 17/2 1902 att han läst professor Norströms essay om Nietzsche, varvid han förvånats över att Norström inbillat sig att Nietzsche "var en till jorden förirrad Marsinföding med för jorden *absolut* nya och ohörda Marssanningar":
 – "Han tycktes icke ha rum för den föreställningen, att det Nietzscheanska 'rabies Cæsaris' haft många, många patienter, innan Nietzsche tänkt hedra de feta tyskarne med sin födelse. Han tycktes öfverhufvud icke tro på möjligheten af andlig släkskap och icke heller på betydelsen af en tankes nyansering, lifsbrytning."
- ¹⁰ Här bortses från Machiavellis förordande av det republikanska statsskicket i "Livius-kommentaren" (Discorsi sopra la prima decade di Tito Livio).
- ¹¹ *NT* 16/2 1905. Jfr avhandl s 104.
- ¹² Bentley s 256. Se vidare Cassirer, avsnittet om Carlyle och Frykman, dito. Jfr Hauser s 816 f och Tingsten 1966 s 104 ff, 138.
- ¹³ Carlyle, *On heroes* s 1.
- ¹⁴ *Ibid* s 316.
- ¹⁵ *Ibid* s 317 f.
- ¹⁶ Jfr avhandl s 59 f.
- ¹⁷ Citerat efter Nilson s 16.
- ¹⁸ *Ibid*.
- ¹⁹ Exempelvis i *Chartism, Past and present* och *Latter-day pamphlets*. Jfr Tingsten 1966 s 104 ff.
- ²⁰ *NT* ger avslutningsvis en torr kommentar, vilken *Arbt* upprepar, till denna Ossiannilssons ledarvision: "Under ett bifall, som visade att åtminstone några bland publiken förstått hvad talaren menat, uppläste han sedan några af sina dikter."
- ²¹ De carlylskt influerade hjältarna förekommer sida vid sida med de ego-sinnade av condottiere-typ i samtliga Ossiannilssons här aktuella diktsamlingar. Jag ställer mig därför tveksam till den tes Christer Jacobson förespråkar i sin avhandling, *På väg mot tioalet* (s 275 ff), att det i Ossiannilssons diktning under seklets första decennium finns en klar utvecklingslinje från hänsynslös kraftdyrkan för dess egen skull till anammande av en mera etiskt betonad viljekult och avståndstagande från yttlig övermänniskodyrkan.
 En "sannare" bild av Ossiannilsson torde Jan Myrdal ha fångat i sin korta fiktiva (?) glimt av ett besök hos skalden i romanen *Karriär*, där Myrdal bland annat låter Ossiannilsson deklarerera att dikten Gracchernas moder har ett djupare personligt underlag än den rent historiska dikten Mirabeau.
- ²² I fråga om sympatier för England i detta krig hade Ossiannilsson så gott som enbart den konservative historikern Harald Hjärne som meningsfrände. En överväldigande svensk opinion tog ställning för boerna, dvs för vad man ansåg vara en liten nations frihetskamp mot brittisk övermakt (Elvander 1961 s 374).
- ²³ För att undvika ett anakronistiskt åskådningssätt bör vi erinra oss att termen imperialism vid sekelskiftet för socialister inte ägde dagens starka emotionella, politiska och pejorativa övertoner. Marx använde termen som synonym till emansdiktatur i Napoleon III:s stil. Den första radikala vidräkningen med imperialismen som fenomen var J A Hobsons *Imperialism: a study* vilken utkom 1902 men knappast blev internationellt känd förrän genom Lenins arbete *Imperialism: The highest stage of capitalism* år 1916. Se vidare Kemp *Theories of imperialism*.
- ²⁴ Exempelvis *AB* 12/12 1901, *StD* 20/12 1901, *DN* 12/12 1901, *GHT* 20/12 1901.
- ²⁵ Amis s 110 ff. Se vidare Eliots inledande essay till den utgåva Kipling-dikter han utgav 1941 samt Orwells essay om Kipling i vol 2 av *The collected essays*. . .
- ²⁶ Mason s 145.

²⁷ Jfr exempelvis:

Her rigging was rough with the clotted drift
that drives in a Northern breeze.

Her sides were clogged with the lazy weed
that spawns in the Eastern seas.

(The rhyme of the three captains, 1890)

Mylord har fått spleen, han är stungen av sol,
han vill dränka sig blint i Sudan.

Är han led vid sitt liv, gott, han har sin pistol!
Varför dö i en sandfylld orkan?

(Kitcheners jakt)

²⁸ Jfr Léad s 483 f.

²⁹ Lyon s 27.

³⁰ Orwell s 186.

³¹ Ibid.

³² Ossiannilsson, *Ödets man* se 170 ff. Georges Boulanger (1837–91), fransk general och politiker, vann som krigsminister 1886–87 stor popularitet genom sin aktivistiska hållning mot Tyskland ("général Revanche"). Efter att ha avlägsnats ur regeringen, blev han den enande symbolen för en antiparlamentarisk rörelse med bred folklig anslutning. Kulmen på hans bana blev en väldig fyllnadsvalsseger i Paris 1889. Hans anhängare, däribland främst Déroulède, sökte förmå honom till statskupp, dock utan att lyckas. Regeringen ingrep, Boulanger flydde ur landet, och rörelsen gick därefter snabbt tillbaka. Se vidare Pisani-Ferry.

³³ Paul Déroulède (1846–1914), fransk politiker och författare, propagerade som ledare för Ligue de patriotes (grundad 1882) för revansch på Tyskland och för införande av plebiscitär republik, dvs folklig diktatur. Det ligger nära till hands att uppfatta Ossiannilssons dikt Déroulède som illustration till incidenten vid Félix Faures begravning 1899, då Déroulède hejade en av de från begravningen återvändande trupperna och sökte förmå den ledande generalen att marschera mot Elyséepalatset. I episoden upprepas således omständigheterna från Boulangerkrisen (föregående not). Se vidare Tingsten 1933, s 179, Svensk uppslagsbok och Nordisk familjebok, uppslag Déroulède.

³⁴ Se vidare anförda arbeten av Pisani-Ferry, Sternhell, Curtius och Tingsten 1933.

³⁵ Déroulèdes *Chants du soldat* (1872) och *Nouveaux chants du soldat* (1875) m fl samlingar erhöll en oerhörd spridning. Sternhell (s 66) uppger att fram till år 1878 den förstnämnda volymen utkommit i 49 upplagor, medan *Nouveaux chants du soldat* år 1883 räknade 91 upplagor.

³⁶ Michael Curtis ger i *Three against the Third republic* en sammanställande och jämförande analys av Barrès', Maurras' och Sorels ideologi.

³⁷ Ossiannilsson, *Barbarskogen* 1937, s 7.

³⁸ *Portar* s 171 ff. Sveriges nationella ungdomsförbund var sedan mitten av 1920-talet i praktiken ett ungdomsförbund till högerpartiet. Under 1930-talets början växte meningsmotsättningarna inom förbundet, då många medlemmar sympatiserade med den tyska nationalsocialismens program. SNU bröt 1934 med högern och antog ett eget program (Sveriges nationella ungdomsförbund och Nationella förbund, 1935 Sveriges nationella förbund); det kom därefter att helt domineras av de nationalsocialistiskt orienterade medlemmarna. På grund av den tyska politiken lämnade många samtidigt förbundet. Se vidare Wärenstam 1956 och 1972.

Ossiannilsson omtalar i memoarerna att han hade sitt sista offentliga framträdande hos Nationella förbundet 1935. Han skriver: "Allt som det nya storkriget drev närmare, blev det mig omöjligt att längre samarbeta med mina forna vänner,

som de senaste åren heller inte besvarade mig med någon anhållan om vare sig råd eller dåd. Min roll som politiker var förbi, och jag lämnade såväl förbundet som politiken utan större saknad." (*Portar* s 179.)

De uppgifter Ossiannilsson här lämnar bekräftas av den korrespondens som finns bevarad bland hans efterlämnade papper i LUB. Brevväxlingen med SNU och SNF är som mest omfattande åren 1930–1935; endast sporadiska brev förekommer efter dessa år.

³⁹ *Portar* s 180 ff.

⁴⁰ Korrespondensen mellan Ossiannilsson och SNU/SNF i LUB vittnar om skaldens likgiltighet och ointresse för rasfrågor. De åsikter han stundom ger uttryck för i sin publicistiska verksamhet (t ex not 28 s 193), i brev (ovan s 106) eller låter sina romangestalter fram bära (ovan s 159) är dessvärre vanliga inslag i sekelskiftets debatt och jargong, men sannolikt inte uttryck för någon utrerad rasism. I Ossiannilssons roman *Slätten* (1909) är rasinstinkten hos huvudpersonen mera framhävd, vilket Furuland påtalat i sin avhandling *Statarna i litteraturen* (s 298 ff). Det är dock fråga om en "rasinstinkt" som i nationalismens intresse utdömer alla för fosterlandet främmande inslag, dvs galizier, tattare, tyskar, danskar etc.

⁴¹ Mussolini framförde sina idéer från och med slutet av 1910-talet i den av honom själv grundade tidningen *Il Popolo d'Italia*. Min summariska redovisning bygger på Tingsten 1965 s 136 ff.

⁴² *Ibid.*

⁴³ *Ibid* s 141 ff.

⁴⁴ Av utrymmesskäl har jag förbigått ett annat italienskt författarnamn med nära anknytning till fascismen, nämligen Gabriele d'Annunzio. Såvitt jag kunnat finna nämner Ossiannilsson honom inte, men beröringspunkter torde finnas mellan skalderna. Framför allt bör d'Annunzios senare utveckling med nationalistisk retorik och politiskt utspel med stor sannolikhet ha fascinerat Ossiannilsson.

⁴⁵ I en recension (*NT* 26/9 1905) visade Ossiannilsson skepsis inför komparativa litterära aspekter: "Han skattar också åt lärda herrars mani att till hvarje pris vilja se en påvärkan af en poet på en annan i hvarje den minsta likhet dem emellan. Som om icke både vetenskapliga upptäckter och vittra produkter af öfverraskande syskontycke samtidigt eller efter hvarannat sett dagen på olika orter, där man rent af kunnat *bevisa* omöjligheten och frånvaron af påvärkan!" Av brev bland Ossiannilssons efterlämnade papper i LUB framgår att han mycket kraftigt och aggressivt väjrt sig mot forskares mödor att söka "pådyvla" honom inflytande från andra författare. Se vidare not s

⁴⁶ Linder (Schück-Warburg) s 49.

⁴⁷ *Böök* 1913 s 185.

II. Barbarskogen

1. Barbarskogens tillkomst

¹ Enligt *Svensk bokhandelstidning* utkom *Barbarskogen* i veckan 12–18/11 1908.

² Enligt uppgift från Bonniers förlag AB. Ytterligare upplagor av *Barbarskogen* trycktes 1927 och 1937.

³ *Portar* s 48.

⁴ Ossiannilsson i brev till K O Bonnier 28/12 1907.

⁵ Ossiannilsson i brev till K O Bonnier 16/12 1907.

- 6 Den 8/1 1908 skriver Ossiannilsson till K O Bonnier: "Som jag nämnde, tänkte jag hugga in med en nutidsroman o är, som jag även nämnde, för den skull rätt beroende av ekonomin." I brev till förläggaren den 15/1 1908 hoppas han på ytterligare en upplaga av ett tidigare verk, emedan detta skulle "trygga *min roman*, av vilken jag väntar mig mycket – ingen jämförelse med föregående alltför brådstörtat åstadkomna prosaarbeten!"
- 7 Hall uppges exempelvis s 9 vara lärare i samskola – s 45 och 50 i flickskola. Flod intar s 280 ofta "en halv öl" i stället för middag. På följande sida uppges han vara absolutist.
- 8 I brev till K O Bonnier 17/9 1908 skriver Ossiannilsson: "Jag tror inte något är att stryka eller ändra. Det jag antydde, var bara en del i brådskan felskrivna bokstäver, enstaka ord o. d. / --- / Strykningar är vanskliga att företa. Bokens olika delar gripa in i vartannat och stryker man här, måste man också stryka där."
- 9 Till docent E H G Wrangel skriver han 7/12 1908: "Sist vill jag hjärtligt tacka dig för dina vänliga ord om *Barbarskogen* och min prosa, ord, som då de komma från en fackman i ästetiska ting, särskilt fröjda en skribent. Tyvärr är icke alla partier i boken lika artistiskt genomarbetade. En mängd felaktigheter i formen vore att bortarbeta i en eventuellt kommande ny upplaga."
- 10 Brev från Ossiannilsson till Henning Berger 19/11 1908, Fredrik Vetterlund 3/12 1908, E H G Wrangel 7/12 1908, Th Nilsson 20/12 1908, Ellen Key 29/12 1908, Fredrik Ström 29/12 1908, Fredrik Böök 5/5 1909, Erik Hedén 24/1 1910.
- 11 I *Barbarskogens* första kapitel uppges Hall vara lärare i "Münterska samskolan" (s 9); i kapitel fyra beskrivs han emellertid som "en ung lärare i en elementarskola för flickor" (s 41).
- 12 I memoarerna (*Klang* s 9) uppger Ossiannilsson, att historien i romanen är ett barndomsminne.

2. *Barbarskogen* som nyckelroman

Intentioner, modeller, personteckning, politisk tendens

- 1 *DN* 26/11 1908.
- 2 Exempelvis *KLT* 27/11 1908.
- 3 *Folket* 9/12 1908.
- 4 Intrycket av oklara definitioner stärks vid en jämförelse mellan författarens uttalande om Strindbergs *Svarta fanor* i den nämnda artikeln (*StD* 27/12 1908) och hans recension i *Ny Tid* året innan av samma roman. I *StD* skriver han: "Skulle / --- / någon angreppsbok, riktad mot offentliga företeelser och personer, befinnas öfverdriven eller osann, så drabbar nesan tungt nog den ovederhäftige. Att, såsom i fallet 'Svarta fanor' ömka de där angripna, verkar enbart komiskt, då hela dess porträttserie tydligen är 'frihandsteckning' – där finns inte ett enda träffande drag, inte ett enda öfvertygande porträtt. Modellerna ha säkert tagit den boken lugnare än den lustigt upprörda kritikervärlden gjorde. / --- / De praktiska män och kvinnor, som råkat ut för 'Svarta fanors' vrede, stå fortfarande lika fläcklösa för vår syn."

I den över året äldre recensionen av romanen hade emellertid Ossiannilsson en annan uppfattning om personangreppen (*NT* 8/6 1908): "Men – ty ett graverande men finnes – en bokens svaghet är den omständigheten, att den åsyftat *personporträtt* i stället för *tecknade typer*. Namnligheter, yttre signalement och dylikt hade bort undvikas, inte blott av takt, men i konstnärlighetens inträse. Författarens typer få nu inte leva sitt eget trovärdiga liv – man frestas jämt att jämföra dem med och reducera dem efter deras allt för lätt funna förebilder. / --- / Så-

som personligt angrepp på författarens fiender är boken i många stycken orättvis och förfelad.”

- ⁵ Det framgår ej av korrespondensen mellan Ossiannilsson och förlaget varför rättelsen ej infördes i *Barbarskogens* första upplaga. Lidforss var inte sen att utnyttja namnligheten i debatten efter romanens publicering (*Arbt* 9/12 1908): ”Och då man så ser att en av de mest nedsvärdade ’typerna’ i ’Barbarskogen’ presenteras under namnet Edvin Almström och samtliga *vet*, att en av de flitigaste bland tidningen ’Arbetets’ frivilliga medarbetare heter Edvin Malmström, så kan man med skäl fråga sig: i vad mån skilja sig dessa hr Ossiannilssons ’typ’-skildringar från den slags litteratur, som man gemenligen kallar skandal- och grislitteratur? Måhända kan förläggaren K O Bonnier ge ett svar på detta pikanta spörsmål?”

Om inte K O Bonnier i oktober brydde sig om Ossiannilssons ändringsförslag, bidrog förmodligen Lidforss’ citerade passus, så som Beyer antagit (s 362), till att namnet ändrades till Edvin Andström i följande upplagor av romanen.

- ⁶ Se not 10 nedan. Jfr *Portar* s 51 ff.

- ⁷ Se not 4 ovan.

- ⁸ Arvidsson s 26 f.

- ⁹ Uhlins brev till Ossiannilsson finns bevarade bland författarens efterlämnade papper i LUB. De är intressanta att ta del av, eftersom de med stor skärpa åskådliggör Ossiannilssons närmast paranoida motvilja för att ”pådyvlas” någon form av inflytande från andra författare. I ett brev 26/11 1947 skriver Uhlin bl a: ”Det där om påverkningarna är naturligtvis i och för sig ett föga genialt eller avgörande grepp på en författares insats. / --- / Och Ni själv har väl en så given plats i den svenska litt.-historien och en så egen profil, att Ni inte så konsekvent behöver skjuta ifrån Er alla möjligheter till upplevelser – yttre eller inre – som jag ’försöker pådyvla’ Eder. / --- / Att säga att Ni ’ingenting lärt’ av Svarta fanor är väl överdrift. Man lär sig alltid något av varje bok man läser och jag skulle tro att Sv. fanor kom vid en läglig tidpunkt för Er. Och nog tror jag man kan säga att *Barbarskogens* språk har lärt av Strindbergs / --- /. Upton Sinclairs *Vildmarken* har Ni inte läst. / --- / ’Amerikabesöket hade *intet* inflytande på mig överhuvud’, säger Ni. Det är naturligtvis osanning. / --- / ’Av Gorki har jag inte läst en rad’ – Är det så säkert att man har lyckligen undgått faran att ’påverkas’ eller ’lära av en annan författare för det? / --- /”

Ett par av de uppgifter Ossiannilsson här lämnat Uhlin är såsom denne misstänker ej helt sanningsenliga. Som litteraturkritiker i *Ny Tid* recenserade han verk av såväl Sinclair som Gorki under seklets första decennium. Sinclairs *Vildmarken* gav han ett mycket välvilligt bemötande 25/8 1906, likaså Gorkis båda arbeten *Urspårade* (NT 22/4 1907) och *En mor* (NT 29/2 1908).

- ¹⁰ Anknytningen till Strindberg framhölls i ett flertal recensioner, men det var snarare *Röda rummet* än *Svarta fanor* som gav anledning till jämförelsen. Se exempelvis GP 8/12 1908, NT 21/11 1908, UNT 14/12 1908, Öst D 3/12 1908, SF 26/11 1908.

- ¹¹ Om huvudredaktören på *Framåt*, Nylén, en av Halls hätska fiender, fällt bl a följande omdömen: ”– Om den djävla Nylén skötte sin tidning lika gladeligt som sitt jordbruk därute i trädgårdstappan, så var han inte så klen till humöret, när man kom opp med en notis på redaktionen. / --- / – Där ligger han ute på sitt lantställe och rotar i jorden och låter tidningen gå, som den kan, och inte som den borde. / --- / – Ah, det är en förbannad akademiker – / --- / Han har aldrig varit politiker. Han är en bohemeästet och hans käraste önskan vore att få strunta i *Framåt* och i stället ge ut ett varannandagsblad i Småköping, där han kunde få glänsa som kåsör och fylla sitt blad och sina förmiddagar med svinaktiga histori-

er” (s 105, 271). Därtill lämnas uppgiften att Nylén varit en hårt hållen medarbetare i *Framåt* på Antonssons tid, samt att han velat hävda sitt oberoende då han själv övertog ledningen av tidningen: ”Herr redaktören redigerade och skrev, som han ville, lyddes till sina egna åsikter i stället för till arbetarnas, och så stod han en dag på en tidningsstämma, som ville avsätta honom. Då sjönk han ihop och slog sig på teaterspalten” (s 139, jfr avh s 147 f). I romanens sista kapitel omtalas att Nylén blivit riksdagsman och lämnat *Framåt*.

Bakom denna beskrivning kan igenkännas August Nilsson, sedermera kallad ”Kabbarp”, som i *SMoK* omnämns som tidningsman, politiker och trädgårdsodlare. Efter att ha studerat estetik i Lund började han 1890 som medarbetare och biträde till Axel Danielsson i *Arbetet*. Efter Danielssons död 1899 övertog han redaktörsposten och innehade denna fram till 1908, då han avgick för att helt ägna sig åt riksdagsarbetet (han hade 1906 invalts i AK). Emil Sommarin (s 41 f) påpekar i minnesskriften om vänner i den skånska arbetarrörelsen, att redaktör Nilsson i sin tidning ”kanske hellre /skrev/ tjugofem roliga krönikor än en allvarlig ledare.” Han omnämner även redaktör Nilssons lidelsefulla intresse för sina frukt- och blomsterodlingar på det egna lantstället utanför Malmö.

Identifieringen av lektor Lundes förebild torde inte berett samtiden några svårigheter. Det vi kan notera här är att Ossiannilsson låtit lektorns berömda ”vinlynne” bli det helt dominerande draget. Förebildens, Bengt Lidfors’, genre av artiklar går igen i romanen: naturvetenskap och litteraturkritik; Lidfors’ specialområde, växtfysiologi, har dock omvandlats till astronomi.

Beträffande *Framåt*s medarbetare Edvin Almström, se nedan not 13.

- ¹² Vendelfelt påpekar (s 101) att Lidfors’ sjukdom kom ”att bli ett kort som hans motståndare kunde spela ut mot honom (tex Ossiannilsson i *Barbarskogen* 1908)”.
- ¹³ Som vi tidigare konstaterat, har Ossiannilsson mycket nödtorftigt dolt antagonisten Edvin Almström i romanfiguren Edvin Almström. E Almström medarbetade i *Arbetet* bl a under signaturen Silvio från 1903 och framöver. Han hörde till kretsen kring Bengt Lidfors och har senare (1946) gett ut en bok med minnen och intryck av vännen. Den relegering Ossiannilsson i pejorativ nitälskan drar fram har samband med det sk fallet Sahle, som Beyer utförligt skildrat i boken om Lidfors (s 245 ff).
- ¹⁴ För Lidfors’ kommentar till denna Ossiannilssons metod, se *Arbt* 14/12 1908 (avh s 177).
- ¹⁵ Jfr *Portar* s 18, 54.
- ¹⁶ Angående ”blodskamsvisan” som ”hädaren” (s 72, 74) sjunger, se Böök 1953, s 134.
- ¹⁷ I brev 23/6 1915 avböjer K O Bonnier förläggandet av en ungdomsbiografi som Ossiannilsson sänt honom med motiveringen att denne redan haft tillräckligt med självbiografiskt material i sina romaner: ”Vad är det väl kritiken icke utan en viss rätt förebrätt Eder, om ej just det, att Ni i så många volymer behandlat Er egen person, Er egen historia – med större eller mindre romantiserade utvidgningar visserligen – dock så, att Ni själv varit huvudpersonen, om vilken händelserna rört sig. Så har varit fallet i *Barbarskogen*, i *Slätten*, i *Havet*, i *Ödets man* /---/”.
- ¹⁸ I *Barbarskogen* uppvisar Wide följande yttre drag: ”Han var lika liten och blek som vanligt. /---/ Han hade sin vanliga gråa Raglan över sin vanliga svarta bonjour, den svartbåga pincenezen och det vanliga ironiska leendet. Huvudet var för brett och för stort, skägget för vilt och axlarna för breda för hans korta gestalt”(s119f). Då Zeth Höglundi sin memoarbok (s92) berättar om ett möte

med Ossiannilsson år 1903, beskriver han sin första känsla som en ”chock över, hur litet skaldens yttre motsvarade den bild man gjort sig av honom på grund av hans dikter”: ”Den nakna sanningen hade icke målat hans porträtt som en hjältes eller en hövding. Han var liten till växten, en närsynt blick bakom pincenez'n, skäggig / --- /.” Gunnar Löwegren ger en liknande beskrivning av Ossiannilsson vid denna tidpunkt: ”Han var liten och spåd till växten, men hade ett yvigt svart skägg, som kom honom att se äldre ut än han var / --- /. Enligt tidens mod var han iklädd fotsid svart ’bonjour’ och nyborstad hög hatt, vars reflexer kompletterades av den i ett långt svart band hängande, guldbågade pincenén / --- /” (SvT 1946 s 134).

- ¹⁹ Episoden med Wides dikt Antikrist har sin motsvarighet i verkligheten. Wide försöker få in dikten i *Framåt*, men då han på grund av diktens åtalbara karaktär möter motstånd, beslutar han att sända den till partitidningen uppe i nordväst, *Morgondagen* (dvs *Ny Tid*) (s 118 f). Genom Halls försorg medtas emellertid Antikrist i *Framåt*, och Nylén får såsom ansvarig utgivare ett tryckfrihetsåtal på halsen med åtföljande fängelsestraff på tre månader. Som tidigare omnämnts (not s 194) fick Ossiannilsson själv i *Ny Tid* 7/7 1905 infört en dikt med titeln *Krig åt Kristus!* Enligt brev till K O Bonnier (12/12 1905) tiggdes dikten in i tidningen. Dess provokativa innehåll föranledde redaktionen att samtidigt uttala en reservation: ”Redaktionen har ej velat neka införandet af denna formellt väl skrifna dikt.” Dikten blev ej föremål för något åtal, vilket förvånade Ossiannilsson (*Portar* s 35) – så sent som 1908 dömdes exempelvis Knut Wicksell till två månaders fängelse för brott mot hädelseparagrafen.
- ²⁰ Ossiannilsson har gett *Barbarskogens* huvudperson fler självbiografiska drag. ”Jag är född i Drottensgränd i Katedralskolans skugga i Lund”, säger Hall vid ett tillfälle (s 191). Samma mening inleder författarens första memoarbok (*Klang* s 5). Historia ingår i Halls akademiska examen och är det ämne han helst vill ägna sig åt (s 103, 384 f); förhållandet är detsamma för författaren (*Klang* s 44, 67). Slutligen är romanens hjälte småväxt samt till sin läggning renlevnadsman – uppgifter som även kan tillskrivas författaren (*Klang* s 72, 85).
- ²¹ Halls aktiviteter i ungdomsklubben, föreläsningar, undervisning, diskussionsinledningar, kommittéarbete och söndagsskoleorganisation (s 268) finns även i författarens egen erfarenhet av Malmöklubben.
- ²² I talet finns reminiscenser från Ossiannilssons eget avskedstal i ungdomsklubben; Halls replik ”har nu mohren gjort sin tjänst, så kan mohren gå” ingick också i Ossiannilssons vokabulär (jfr avh s 93).
- ²³ *Barbarskogen* exempelvis s 149 f, 178, 192, 252, 266 f, 270 f, 303, 306, 312 f, 326 f, 339, 342 f, 377, 387.
- ²⁴ Björck 1953 s 22.
- ²⁵ Ossiannilsson framför sina önskemål om romanens titel i brev till K O Bonnier 7/9 1908: ”Skulle Ni finna titeln *I klasskampens tecken* väl tungrodd (i mitt tycke är den mycket lämplig), så skulle jag med en i boken använd symbol betitla den *Skogen* eller *Barbarskogen* e. d. Men som sagt, jag tycker bäst om titeln, sådan den nu står på titelbladet. / --- / Någon vignett anser jag inte behövligen eller lämplig / --- /. Bästa vore kanske med titeln i väldiga skrämmande röda typer på vitt papper.”
- ²⁶ Ossiannilsson vänder sig både i romanen och i brevet till Ström (30/12 1907) mot ungdomsförbundets provisionskrav på 50 % av förläggarna för bokdistribution. Att den författare han åsyftar i romanen – ”en av dem ni jämt klippta och citera” (s 288 f) – är Strindberg framgår av brevet: ”Vet du, vad Strindberg fick för folkupplagan av *Svenska öden och äventyr*, som gick ut i sextiotusen expl. eller mer?”

Han fick *sammanlagt* 2 000 kr. Jag har det från allra bästa källa. Indirekt äro Fram o andra skulden och alltså på sitt sätt kapitalistiska utsugare. Gamle Strindberg, som ständigt slåss för sitt uppehälle! Mina samlade dikter kunde Fram inte heller sprida för mindre än 50 %, och alltså fick jag vara utan hjälpen. Jag har, som du nog förstår, betydligt mindre anspråk än Strindberg, men min inkomst skulle blivit löjligt liten, om Fram fått dela efter sin metod.”

- ²⁷ *Barbarskogen* s 57, 139, 334, 381.
- ²⁸ Danielssons konflikter med tidsningsstyrelsen och hans personliga agerande vid några strejkkonflikter torde varit bekanta för Ossiannilsson som vid tidpunkten var bosatt i Malmö. Se vidare Zennström s 227 ff, 281 f.
- ²⁹ Viss reell bakgrund till Antonssons konflikter med Bårg finns. Enligt Uhlén (1978 s 126) är förebliden till Bårg ”tidsningsstyrelsens ordförande, den i alla läger högt aktade fackliga förtroendemannen, riksdagsmannen och sedermera under många år stadsfullmäktigeordföranden i Malmö, Nils Persson”. Zennström relaterar ett par konflikter, där Nils Persson, då murarnas förtroendemann, hamnat i oppositionsställning mot Danielsson och i viss mån sökt undergräva dennes ställning (s 238 ff, 258).
- ³⁰ Händelsen som åsyftas bör vara Danielssons ingripande i konflikterna kring Malmö yllefabriks, dvs Doffelns, direktör A Schmitz. Zennström (s 236) framhåller, att Danielsson i dessa strider gjorde ”verkningsfulla insatser”, men att hans ”benägenhet att i förlitan på den egna auktoriteten gå förbi arbetarna i sina hänvändelser till arbetsgivarna försvagade / --- / hans personliga ställning”. Konflikten var mångårig men tillspetsades i mars 1899, då Danielsson i *Arbetet* tagit parti för Schmitz vid blockaden av dennes privata bygge. I referatet från ett möte med anledning av konflikten (*Arbt* 18/3 1899) riktades många förebråelser mot Danielsson och skarp protest mot *Arbetet* föreslogs i resolution. Danielsson, som var närvarande vid mötet, varnade deltagarna för att ställa sig själva och tidningen ”i löjlig dager” och hänvisade frågan till ordinarie bolagsstämma (jfr Zennström s 237). Som framgår finns här likheter med Halls situation i romanen.
- ³¹ Två tidningar identifierade Axel Danielsson i romanen, *DN* 26/11 1908 och *TT* 30/12 1908, av vilka den senare fann att ”skuggbilden af Axel Danielsson, som emellanåt faller ned öfver händelserna, är en vrångbild af den sydsvenska socialismens höfdinggestalt”.
- ³² A C Lindblad var född i Malmöhus län, arbetade som skomakare från 1886 fram till 1892 då han blev medarbetare i *Ny Tid*. 1898–1917 var han chefredaktör för tidningen. Han blev 1907 Göteborgs förste socialdemokratiska representant i AK (SMoK del 4 s 622). Ossiannilssons höga uppskattning av honom framgår av författarens brev till Fredrik Ström (30/12 1907): ”/ --- / men det senaste årets händelser ha ätm. tillsv. betagit mig lusten att ha en mening inom Soc. Dem. Partiet. / --- / Jag vill dessutom inte blottställa *Ny Tid*, som alltid varit ett verkligt mönster av solidaritet och hänsynsfullhet. En ypperlig redaktionsbesättning, som man kan vänta, där en Lindblad är surdegen. Lindblad är en av dessa tio rättfärdiga, som skulle avvända straffdomen från mer än ett Sodom.”
- ³³ När redaktör August Nilsson avgick från *Arbetet* hösten 1908 var Lindblad en av de föreslagna kandidaterna till den lediga redaktörsposten (Uhlén 1937 s 138).
- ³⁴ Lidforss kommenterade i *Arbetet* 12/12 1908 den omständigheten, att Ossiannilsson trots sin roman fanns kvar bland *Ny Tids* medarbetare: ”Längre torde man näppeligen kunna gå i storsint fördomsfrihet, och vi hemställa härmed, huruvida icke partistyrelsen skulle vilja gå i författning om anskaffandet av en hedersgåva åt redaktör Hällvik/Lindblad, som erkänsla för det storslagna sätt, varpå han

med åsidosättande av personliga hänsyn hävdad tanke- och yttrandefriheten i vår socialdemokratiska press.”

^{3,5} *Barbarskogen* s 272, 280, 282, 285, 315, 327 f.

^{3,6} Se exempelvis Linder 1965 s 270, Höglund s 162 och Meurling s 28 ff.

^{3,7} Meurling s 30.

3. Barbarskogen som samtidsskildring

Tids- och miljöbilden

¹ *DN* 26/11 1908.

² *Bl a AB* 2/12 1908 och *ÖD* 15/12 1908.

³ *Trots Allt* nr 16 1944. Jfr *Portar* s 48.

⁴ Björck 1946 s 279.

⁵ *Ibid.*

⁶ *Ibid* s 280.

⁷ Beträffande anknytningen till Strindberg se Uhlén s 272 f, Ahlenius s 151. *GP*:s recensent skrev 8/12 1908: ”Det är icke osannolikt, att ’Barbarskogen’ en gång skall komma att stå som en slags pendang till ’Röda rummet’, om icke så mycket från det litterära världets synpunkt, så genom angreppets kraft och skildringens bredd och sakkänedom, genom sin egenskap af att vara ett tvärsnitt genom hela den härfva af förhållanden och spörsmål, som nu äro aktuella.”

⁸ *DN* 26/11 1908, *SF* 25/11 1908, *FK* 2/12 1908, *NWT* 6/12 1908. *TT* 30/12 1908.

⁹ För lokaliteter se Uhlén 1937 s 93, Söderblom s 56 f.

¹⁰ Uhlén 1949 s 129, 155 f, 166 f, 177.

¹¹ Mattssons öl som åtskilliga gånger omnämns i romanen kan ej heller ha varit obekant för en Malmöbo av år 1908 att döma av den reklam bryggeriet införde i årgång efter årgång av exempelvis *Arbetet*. Münterska samskolan (s 9), Bojens mekaniska värkstad (s 236) och Gyllichs garveri (s 75) torde däremot vara fiktiva namn; Malmö adresskalendrar från åren kring sekelskiftet uppstår inte dessa namn.

¹² Jag avser framför allt de stildrag hos Strindberg som kartlagts av Kärnell s 109 ff, 119 ff. Se även Björck s 240 f.

¹³ Ett överraskande rikt bildspråk (kanske dock ej för Fabian Månssons vänner) låter författaren Adrian utnyttja i sina vidlyftiga berättelser: ”/---/ Bogen sprätter, som en rakkniv över en pulsåder, järnsidorna bända upp såret som en jättespole, och propellrarna vispa fåran, tills den vrider sig ända upp i horisonten och skummet forsar som blod, när kvällen skiner på det. Där dimmar ett beständigt duskrägn efter bogsnittet, men däckat håller sig torrt /---/” (s 157). Recensenten i *Smålands Folkblad* (26/11 1908, W Hülphers) hade svårt att tilltro Adrian detta bildspråk: ”Socialisttynglingen Adrian är föga sanningsenligt tecknad. Han berättar och berättar med flytande tunga på en slags mycket målade jargong, men faller allt för ofta ur rollen. /Här följer citatet ovan, varpå recensenten fortsätter:/ En sådan i och för sig charmant och helt genomförd bild gör ingen Adrian, därtill fordras kultur, som inte är honom tillgänglig.” Även Tor Hedberg (*SvD* 22/11 1908) fann att Adrian ”icke riktigt synes aflockad verkligheten utan fått en alltför litterär prägel”.

¹⁴ Rehn s 189 f.

¹⁵ *Ibid.*

¹⁶ *Barbarskogen* s 17, 20, 177, 196 f, 262, 306–308, 310–313, 326 f, 339, 342 f, 362, 372, 377, 382.

¹⁷ Carlsson/Rosén 2 s 578; jfr Björck s 128 ff.

Terminologin i brevet till brodern återkommer i Ossiannilssons artikel "Patriotism och internationalism" som publicerades i *SocD* 3/12 1903 och i vilken han vänder sig mot "ytliga internationalisters" yrkanden på nationell enhet mellan exempelvis Sverige och Ryssland: "Man talar också i samma vevfa om den svenska kulturens låga ståndpunkt och om Rysslands andliga 'toppar', när man vill verka för en 'frivillig underkastelse'. / --- / Och inbillar man sig till på köpet / --- / att vi skulle spela hellener ('graeculi') i det ryska barbariet? Låt oss då hållre eller först åtminstone spela hellener bland oss själfva! Låt oss själfva afskaka vårt barbari, låt oss själfva skapa vår kultur i stället för att i onödan tala om den och jämföra den med sämre lottades, låt oss förjaga Asiens ande ur vårt eget lilla land i stället för att på hednamissionärens sätt belasta oss med hela ryssarnas Asien!"

¹⁸ Se Björck 1946 s 307 f.

¹⁹ Att vildmark och barbariskog använts synonymt framgår klart av Wides följande replik: "–Jag har suttit, fortsatte han, som Hall ännu sitter, i den stora skogens skugga, jag räckte barbarerna handen och bad dem hjälpa mig rödja fosterlandets mark. Vildmarken här är vårt fosterland, svarade de, och den räcker över hela jordens rund. Den skall växa tätare och tätare, så lära oss våra präster, ända tills den växer samman om ditt fosterland, växer samman om Hellas och Rom." (s 312).

Vi kan också notera att Ossiannilsson redan 1903 (*Arbt* 30/5 artikel om Krapotkin) använde termerna synonymt: "Det är karaktäristiskt, att för honom vild- och barbarfolken i deras (låt vara förskönade) fredliga ro bli de mest fullkomliga typerna för mänskligt lif enligt hans grundprincip."

²⁰ Framåt's redaktion bestående av fyra rum, varav två vetter åt gården och två åt gatan, har Ossiannilsson placerat i andra våningen av "det tämligen nybyggda Folkets hus" (s 55 f). Arbetets redaktion flyttade 1893 till lokaler belägna i Malmös Folkets hus färdigbyggt året innan. De första åren använde man en flygelbyggnad, men 1898 hyrdes två lägenheter i Folkets hus' annex och redaktionen kom att förläggas till andra våningen. Efter hand utvidgades redaktionslokalerna, vilka sålunda 1907 omfattade fyra rum mot Skolgatan samt tre mindre rum åt gården (Uhlén 1937 s 107, 153 f). Vid något tillfälle under åren 1898–1907 kan lokalerna ha överensstäm med de av Ossiannilsson beskrivna förhållandena.

²¹ Strindberg SS del 5 kap Sista brickan.

²² Höglund 1951 s 164.

²³ Wigforss skriver exempelvis i *Minnen I* (s 196): "Det första man mötte av Bengt Lidforss i offentligheten var hans Naturvetenskapliga kåserier i Arbetet. De lästes girigt, också av mej. Man kände det spännande i att på en rad punkter befinna sej i frontlinjen för den mänskliga kunskapens framstötter mot det okända." Jfr Höglund 1951 s 34.

²⁴ Beyer (s 189) förklarar att inte heller "mått med enklare mått var August Nilsson så särskilt lämpad som huvudredaktör. Han skötte sitt och lät redaktionsarbetet utveckla sig i bohemisk frihet, utan kraft att ingripa och utan någon egentlig förmåga av samarbete."

²⁵ Winterblad skildras som "överbärande reporter" som bäst trivs "i manegen och på varietéerna", vilket medfört att han har påtagliga svårigheter att "åstadkomma en artikel, som inte handlade om cirkus" (s 111, 115). Herman Österdahl förekom under signaturen Armand nästan dagligen i *Arbetets* spalter under "små oförargliga och som regel opolitiska kåserier, recensioner av teater- och andra nöjeställningar" (Uhlén 1937 s 144). Han var även *Frams* förste redaktör från 1903 till

1906, då han lämnade både denna tidskrift och *Arbetet* för att övergå till *SDS*. Det var Österdahl som jämte Fabian Månsson tog initiativet till Malmöklubbens utbrytning ur det hinkanska förbundet 1903, och Österdahl blev samma år sekreterare i den nya förbundsstyrelsen (Lindbom s 71 f, Söderblom s 23 ff).

- ²⁶ I detta sammanhang kan anföras den reflexion Ossiannilsson låter Hall göra om ungdomsklubbens fest anordnad i Folkets hus: ”/ --- / och programmet sedan! Det bistraste och högstämaste allvar omskiftade med råa gycklarupptåg, s. k. bondkomik! Han beklagade dem bland de uppträdande, som hade något gedignare att komma med. Intrycket av deras ord eller toner sköljdes i nästa nu bort av komikernas fadda ’svampen på’ och de plaskande skurar av plumpa skratt som följde uppmaningen” (s 214).

Frågan om hur klubbens möten borde anordnas var några gånger under år 1904 föremål för debatt. Enligt protokoll från sammanträde 26/1 detta år ansåg flertalet klubbmedlemmar ”muntrationerna” vara nödvändiga för att locka till större uppslutning på mötena. Ossiannilsson och Sigfrid Hansson intog en avvikande ståndpunkt: ”/ --- / Ossian-Nilsson klandrade skarpt anordnandet af roliga möten. Sigfrid Hansson protesterade mot att några kuplettsångare uppträdde under mötena, samt förslog att klubben skulle bannlysa alla sådana.” Förslaget mötte livliga protester och avslogs.

- ²⁷ När Christian Lundeberg omnämndes i pressen titulerades han ofta ”löjtnant”. Ossiannilsson behöver i citatet ej avse just Lundebergs statsministerperiod – Lundeberg var fram till sin död 1911 den mest tongivande gestalten i FK:s högermajoritet. Se nedan not 29. Anledningen till att Ossiannilsson anspelat på honom i egenskap av ”regeringslöjtnant” torde vara att framhäva parallellen till den hjärtlöse löjtnanten i Adrians berättelse (s 161).

- ²⁸ Vi kan notera att Ossiannilsson mitt i sin roman (s 174) medtagit en händelse som inträffade så sent som den 12 juli 1908; om han inskjutit hänsyftningen på Amaltheadädet i efterhand eller endast avfattat halva romanen vid denna tidpunkt är däremot svårare att avgöra.

- ²⁹ Det var i samband med dessa i arbetarpressen mycket uppmärksammade händelser som Chr Lundeberg, styrelseordförande i Mackmyra sulfittaktiebolag, blev omtalad som obarmhärtigt arbetarfiende. I ett brett uppslaget reportage på *SocD:s* första sida 23/4 1906 om vräkningarna har hans porträtt fällt in i bilden av de vräkta familjerna och i texten står att läsa: ”Men öfverst på bilden ser vi ett bekant ansikte. Det är förrre statsministern, vice talmannen i första kammaren, den af kunglighetens högsta nåd omstrålade och af högerpressen och en god del ’liberaler’ öfver all måtta lofsjungna brukspatronen *Christian Lundeberg*. Men här i bilden sitter han icke till någon heder, utan tvärtom. Här sitter han i egenskap af en den *brutalaste kapitalismens* handgångne man.”

- ³⁰ Mackmyra-affären togs upp i riksdagen följande månad varvid interpellanten uppläste det anförda citatet ur *SocD*. På så sätt kom detta citat att återges av flera svenska tidningar.

- ³¹ Enligt *Arbetsstatistik E:1* och *E:2* samt Uhlén 1949 s 60–264. Ej heller Göteborg, där Ossiannilsson var bosatt 1905–1907, har under dessa år någon liknande utvecklingskedja av konflikter.

- ³² Då författaren förlagt romanens handling till Malmö och själv var bosatt i stadens närhet då romanen skrevs 1908, och då han utger romanen för att vara verklighetsskildring, kan det vara av intresse att undersöka vilka arbetskonflikter som då inträffade i staden. Det visar sig att både en stuveriarbetar- och en skoarbetarkonflikt var aktuell i Malmö under förra hälften av åren (*Arbetsstatistik E:2*, Uhlén 1949 och samtida press). Särskilt beträffande stuveriarbetarkonflikten,

som var landsomfattande och under vars förlopp det uppseendeväckande Amaltheadådet inträffade i Malmö, kunde det vara frestande att se ett samband med romanens konfliktskildring. Närmast föregående större stuveriarbetarstrejk ligger för Malmös del så långt tillbaka som 1898 och för landet i övrigt 1903 (Stockholm) och 1905 (Norrländ) (Lindley s 75 ff, 128 ff, 157 ff). Det är emellertid helt uteslutet att 1908 års konflikt skulle återfinnas i romanen – stuveriarbetarstrejken omnämns redan i romanens kisser från 1906. Exemplet visar hur vanskligt det är att söka fastställa speciell verklighetsbakgrund till romanens mera allmänt skildrade konflikter. Det är möjligt att författaren avsett vissa bestämda konflikter, men han kan också ha använt fiktivt material. Beträffande skoarbetarstrejken kan här endast konstateras att en sådan verkligen var aktuell i Malmö sommaren 1908 (strejken varade från 11/6 till 31/8 1908 och gavs relativt stort utrymme i pressen), men att det naturligtvis är ovisst om just denna konflikt gett författaren uppslag.

- ³³ Ossiannilsson låter exempelvis arbetsgivar sidan i romanen varsla om storlockout; vi kan i sammanhanget erinra att 1908, året som föregick storstrejken, medförde många påfrestningar för fackföreningarna. Inte något år tidigare kan uppvisa så många verkställda lockouter (*Arbetsstatistik* E:2 s 25) – därtill hotade arbetsgivar sidan med storlockout fyra gånger under årets lopp, därav två under den tid som romanen skrevs (Uhlén 1949 s 248 f).
- ³⁴ Karl bom s 397. Uhlén (1949 s 259) framhåller att efter träarbetarkonflikten 1890 inte någon lokal konflikt i Malmö föranlett så många presskommentarer landet runt som denna.
- ³⁵ Konfliktens förlopp var följande: Treårigt avtal hade i april 1908 träffats för kommunalarbetarna. Avtalet innehöll en bestämmelse om att strejk, blockad eller lockout vid stadens arbeten ej under några omständigheter fick äga rum. Under stuveriarbetarkonflikten vägrade ett antal arbetare anställda hos staden att arbeta med strejkbrytare. De avskedades 8/7 för avtalsbrott. Efter stuveriarbetarkonfliktens slut 18/7 vägrade staden att återanställa de avskedade. Fackföreningen för kommunalarbetarna beslöt 30/7 att nedlägga arbetet 6/8 om ej de avskedade anställdes. Förbundets ledning godkände ej beslutet och 6/8 telegraferade LO att man ej heller skulle komma att godkänna strejken. Trots detta påbörjades strejken 7/8 (Karl bom s 397 ff). Konfliktens senare förlopp är ej av intresse i detta sammanhang.

DN:s recensent (26/11 1908) påtalade intrigens samband med dessa händelser: "I viss mån är boken högaktuell, i viss mån en nyckelbok. Handlingen är förlagd till en plats och till händelser som vi känna igen från de yttersta af dessa dagar. Den fabriksstad där hjälten / --- / kämpar sin kamp kunna vi utan vidare kalla Malmö, de arbetskonflikter hvarom handlingen till stor del vänder sig har hela Sverige i spänning följt för ett par månader sedan / --- /. I centralfiguren Hall har man rätt att till en viss utsträckning söka författarens egen fysionomi, icke mindre än den i dagarna för sin öfvertygelses skull afgångne redaktörens för tidningen *Arbetet*."

Det som kunde tala mot hypotesen att Ossiannilsson här fått uppslag till *Barbar-skogens* intrig är de sena tidpunkter då konflikten verkligen tillspetsades, nämligen juli och augusti. Ossiannilsson insände manuskriptet till förlaget 7/9 och borde rimligen ha hunnit ett stycke in i romanen i juli. Men det finns även omständigheter som kunde tala för en hastig omarbetning av intrigen under augusti; till K O Bonnier skriver författaren (17/9 1908) att han under augusti arbetat på romanen i åtta till tolv timmar dagligen.

³⁶ Citerat efter Karlbom s 402.

³⁷ Hansson s 87.

³⁸ Lindley s 211.

4. Kritiken av arbetarrörelsen. Barbarskogens ideologi

¹ *Trots Allt* Nr 16 1944.

² Möjligen återfinns i Ossiannilssons skildring av massan reminiscenser från den debatt professor B Gadelius skrift *Massornas själsliv och andlig smitta* väckte då den publicerades 1907; Gadelius anslöt sig till den franske sociologen och läkaren Gustav Le Bons uppfattning (*Psychologie des foules*, 1895), som betonade de negativa, avskräckande dragen i massans "andliga fysionomi". Se vidare Ahlmann Nilsson s 7 f, 221.

³ Staffan Björck (1946 s 302) påpekar att ett av motiven i Ossiannilssons uppgörelse med arbetarrörelsen i *Barbarskogen* är kritiken av den inom socialdemokratien predikade "dogmatiska försvarsnihilismen, internationalismen och läran om proletärens fosterlandslöshet".

⁴ *Fram* januari 1909, *Stormklockan* nr 3 1909. Algot Ruhe i den senare tidskriften omtalar att redaktör Hildebrand och professor Kjellén reser omkring och "läser upp Ossians paschaser, bländade, förtjusta som ett par gula hinkeaner".

Ossiannilsson förklarar i det citerade brevet att dr Hildebrand tillskrivit honom och "berättat om sina citat, men också sitt betonande vid tillfället av hans och min olika ståndpunkt".

Huvuddelen av detta Ossiannilssons brev till brodern ger dock ej uttryck för någon tvekan eller ruelse; han skriver: "/ --- / de egentliga fariseerna äro här de, som icke veta med sig någon som hälst brist: socialdemokraterna. Du skulle se hur de dj-na 'försvara sig' nu. Som domprostar, som jesuiter, som de där ruva på hämnd! / --- / Och så måste jag slå mig fri, en gång för alla hävda min rätt inte bara att avvika från sossarnas ståndpunkt, utan att *överhuvud* skriva annat än klasshat. *Tigerhuden* gav ju anledning till ett / --- / angrepp på mig, *bara därför* att det inte nämndes *klasshat* där, och därför att andra människor än den Lidforskska akademien voro belåtna med den. Tro mig: *faran*, det som måste avvändas, är inte det sjuka samhällets krampslag i dödsögonblicket, utan hunnerhärens muskelmod, som börjat bli ödesdigert för oss alla. Jag ryms inte längre i deras ram."

III. Pressdebatten om Barbarskogen

¹ För tidningarnas politiska hemvist se *Skandinavisk annonstaxa 1908* och Tollin.

² I annonstaxan 1908 anger *Stockholms-Tidningen* sin politiska tendens som "frisinnad". Nordisk familjebok uppger att tidningen fram till storstrejken 1909 för "socialpolitiken och speciellt för arbetarfrågorna har / --- / lagt i dagen ett lifligt och sakkunnigt intresse, och fackföreningsrörelsens sträfvana att förbättra arbetarnas sociala och ekonomiska ställning har städse vunnit dess understöd".

³ *Stadsbladet Aurora*, som tidigare under året hårt angripit Ossiannilsson inför i tidningens kåserispalt den 28/11 1908 några hätska rader om författarens senaste bok "Rabbarbskogen", vilken karakteriseras som "en inbillningens mans gulgröna galla" framproducerad, emedan man åt författaren sagt "att han inte alls är så stor och axelbred, som han själv inbillar sig, att han frenologiskt sett har hjässans baktopp-parti, där bakom självkänslans hjärnkammare befinner sig, allt för starkt utvecklat, varav lätt följer högfärd, samt att han inte passade inom socialisternas läger, emedan han inte alls var socialdemokrat för annat än brödfödans skull".

- 4 Artikeln är osignerad men uppenbarligen avfattad av Hjalmar Branting. Ossiannilsson omnämner den i brev till Fredrik Ström 8/10 1910 som "en synnerligen perfid artikel", i vilken Branting förklarar Vera von Kraemers "berömmande recension förhastad".
- 5 Under signaturen Don Quixote döljer sig Fredrik Böök. Under Strindbergsfejden 1910 inblandades Lidforss i en våldsam polemik med Fredrik Böök; i ett av sina inlägg (*Arbt* 1/10 1910) drar Lidforss fram den anförda artikeln som exempel på Bööks förmåga att "framtrolla perspektiv, vilka sakna varje samband med verkligheten": "Då undertecknad för några år sedan var invecklad i en batalj med skalden Ossiannilsson, passade herr Böök, som vid detta tillfälle kallade sig Don Quijote, på att i Svenska Dagbladet – utan ringaste tillstymmelse till grund – framställa undertecknads inlägg i denna polemik som en enda serie av sentimentala klagovisor och över den på detta sätt framtrollade martyrfiguren lät herr Böök sedan sin kvickhet flöda i plaskande kaskader."
- 6 Det framgår av Malmö socialdemokratiska ungdomsklubbs protokoll, att Per Albin Hansson den 22/12 1908 höll "ett längre intressant föredrag öfver Barbarskogen och dess skald". Något referat av föredraget finns däremot inte. Mötet, liksom efterföljande möten under 1909, avslutades med Ossiannilssons Ungdomsmarsch.
- 7 Ytterligare spridda inlägg om *Barbarskogen* återfinns i olika tidskrifter under 1909–1910, men det skulle föra för långt att uppta dem alla till behandling. Nämnas kan emellertid artiklar och recensioner av bland andra Paul Rosenius (*Det nya Sverige* nr 1 1909), Ebba Heckscher (ibid) och Fredrik Böök (*Tilskueren* 1909).
- 8 Jfr Granlid s 78 f.

Käll- och litteraturförteckning

Otryckt material

Arbetarrörelsens arkiv, Stockholm

Protokoll från Malmö socialistiska (efter 24/3 1903 socialdemokratiska) ungdomsklubb

Matrikel för Malmö socialistiska (efter 24/3 1903 socialdemokratiska) ungdomsklubb 1898–1906

Albert Bonniers förlag AB, Arkivet, Stockholm

Brev från K G Ossiannilsson till K O Bonnier

Göteborgs universitetsbibliotek

Brev från K G Ossiannilsson till Fredrik Ström

Kungl biblioteket, Stockholm

Brev från K G Ossiannilsson till

Henning Berger	Ep B 21:8
Erik Hedén	Ep H 21:4
Ellen Key	L 41:55
Fredrik Vetterlund	Ep V 28

Lunds universitetsbibliotek

Brev från K G Ossiannilsson till Fredrik Böök

Brev från K G Ossiannilsson till E H G Wrangel

K G Ossiannilssons efterlämnade papper:

Brev från K O Bonnier till K G Ossiannilsson

Brev från Uno Hammarström till K G Ossiannilsson

Brev från Per Albin Hansson till K G Ossiannilsson

Brev från Alma Jönsson till K G Ossiannilsson

Brev från A C Lindblad till K G Ossiannilsson

Brev från K G Ossiannilsson till N Th Nilsson

Brev från Eric Uhlin till K G Ossiannilsson

Brev från olika nationella organisationer och institutioner till K G Ossiannilsson

Tryckt material

Tidningar och tidskrifter

Aftonbladet 1901, 1903, 1908

Arbetarbladet 1902–1908

Arbetaren 1902–1908

Arbetet 1895, 1899–1908, 1910

Blekinge Folkblad 1903–1908

Brand 1898–1908

Dagens Nyheter 1901, 1908

Eskilstuna-Kuriren 1900–1908
Falu-Kuriren 1908
Folkbladet 1900–1908
Folket 1906–1908
Fram 1903–1909
Goteborgs Aftonblad 1902, 1905
Goteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning 1901, 1908
Goteborgs-Posten 1908
Hallands-Posten 1904, 1907, 1908
Hernösands-Posten 1908
Karlskrona-Tidningen 1908
Karlstads-Tidningen 1904, 1908
Kristianstads Läns Tidning 1908
Landskrona-Kuriren 1900–1908
Lysekils-Kuriren 1901–1908
Malmö-Tidningen 1903
Norden 1902
Norrskensflamman 1906–1908
Ny Tid 1900–1908
Nya Dagligt Allehanda 1908
Nya Norrland 1907–1908
Nya Samhället 1900–1908
Det nya Sverige 1909
Nya Wermlands-Tidningen 1908
Ord och Bild 1908
Oskarshamns-Bladet 1902–1908
Skånska Aftonbladet 1908
Skånska Social-Demokraten 1907–1908
Smålands Folkblad 1901–1908
Social-Demokraten 1900–1908
Stockholms Dagblad 1901, 1903, 1908
Stockholms-Tidningen 1908
Stormklockan 1908, 1909
Strix 1902
Svenska Dagbladet 1904, 1906, 1908
Svenska Folket 1908
Sydsvenska Dagbladet Snellposten 1888, 1890
Södermanlands Nyheter 1900–1908
Sörmlands-Kuriren 1905
Tiden 1909
Tilskueren 1909
Trelleborgs-Tidningen 1908
Ungdom. Organ för templarordens ungdomsförbund 1909
Upsala Nya Tidning 1908
Vår Lösen 1910
Värmlands Folkblad 1906–1908
Örebro Dagblad 1908
Örebro-Kuriren 1902–1908
Östgöten 1908
Östergötlands Dagblad 1908
Östergötlands Folkblad 1905–1908
Ystadsbladet Aurora 1900–1908

Officiellt tryck

Arbetsstatistik E:1 utgifven af K. Kommerskollegii afdeling for arbeidsstatistik. Arbetsinställelser under åren 1903–1907 jämte öfversikt af arbetsinställelser under åren 1859–1902 / --- / . Stockholm 1909.

Arbetsstatistik E:2 utgifven af K. Kommerskollegii afdeling for arbeidsstatistik. Arbetsinställelser i Sverige under år 1908. Stockholm 1909.

Bidrag till Sveriges officiella statistik. R. Valstatistik XV. Statistiska centralbyråns underdåniga berättelse rörande riksdagsmannavalen åren 1900–1902. Stockholm 1903.

Övrigt tryckt material

Förteckningen upptager ej samtida dikter, artiklar eller recensioner; de återfinns endast i den löpande texten eller i noterna. Kortare recensioner av senare datum upptages likaså enbart i noterna.

Ahlenius, H, *Arbetaren i svensk diktning*. Stockholm 1934.

– ”K. G. Ossiannilsson: Under portar av sång. Minnen från åren 1902–1939.” /Rec./ *BLM* 16(1947):4.

– *Från sekelskifte till fyrtiotal. Svensk dikt och debatt 1893–1943*. Stockholm 1964. (Svensk dikt och debatt under 1900-talet. 1)

Ahlmo-Nilsson, B, *Arvid Brenners romaner. Samtidsanalys och personteckning*. Göteborg 1972. Diss. /Duplic./

Amis, K, *Rudyard Kipling and his world*. London 1975.

Andersson, P, *Pseudonymregister*. Lund 1967.

Arendt, H, *The origins of totalitarianism*. 2 enl ed. London 1958.

Arvidsson, R, ”John Landquist och Fredrik Böök. Vänskapen och brytningen.” *SLT* 37(1974):3.

Aspelin, G, *Tankelinjer och trosformer. Huvudriktningar i vår tids idéhistoria*. 2 omarb uppl. Stockholm 1955. (Vår egen tids historia. 6).

Barck, P O, *Arvid Mörne och sekelskiftets Finland*. Helsingfors 1953. Diss. (Skrifter utg av Svenska litteratursällskapet i Finland. 341.)

Bentley, E, *A century of hero-worship. A study of the idea of heroism in Carlyle and Nietzsche with notes on Wagner, Spengler, Stefan George, and D H Lawrence*. 2 ed rev & reset. Boston 1957. (Beacon contemporary affairs series) (Beacon paperbacks. 52)

Bergman, B, *Marionetterna. Dikter*. Stockholm 1903.

Beyer, H, *Nietzsche og Norden*. Bd 2. Bergen 1959. (Universitetet i Bergen. Årbok. Historisk-antikvarisk rekke. 1959:1).

Beyer, N, *Bengt Lidforss. En levnadsteckning*. Stockholm 1968.

Björck, S, *Heidenstam och sekelskiftets Sverige. Studier i hans nationella och sociala författarskap*. Stockholm 1946. Diss Lund.

– *Romanens formvärld. Studier i prosaberättarens teknik*. 5 uppl. Stockholm 1963.

Bolander, C-A, *Svenska diktare just nu. Litterära essayer*. 2. Stockholm 1916.

Brandell, G, *Svensk litteratur 1900–1950*. 2 omarb o utvidg uppl. Stockholm 1967. (Aldusserien. 180).

Branting, H, *Socialdemokratiens århundrade*. Bd 2. Stockholm 1906.

Bäckström, K, *Arbetarrörelsen i Sverige*. Bok 1–2. Stockholm 1958–1963.

Böök, F, *Essayer och kritiker 1911–1912*. Stockholm 1913.

– ”K. G. Ossiannilsson.” *SvD* 9/5 1926.

– *Resa kring svenska parnassen 1926*. Stockholm 1926.

– *Rannsakan*. Stockholm 1953.

- *Resa kring skånska parnassen*. Ett litteraturkritiskt längdsnitt utg av Rolf Arvidsson. Lund 1977.
- Carlsson, H, *Nazismen i Sverige. Ett varningsord*. Stockholm 1942.
- Carlsson, S, Rosén, J, *Svensk historia 2*. Stockholm 1961.
- Carlyle, Th, *On heroes, hero-worship, & the heroic in history*. Six lectures. Reported, with emendations and additions. London 1841.
- *Works*. The standard edition. Vol 3, 4, 7. London 1904–1906.
- Cassirer, E, *The myth of the state*. 2 print. New Haven 1946.
- Curtis, M, *Three against the Third Republic. Sorel, Barrès and Maurras*. Princeton, N J 1959.
- Curtius, E R, *Maurice Barrès und die geistigen Grundlagen des französischen Nationalismus*. Bonn 1921.
- Danielsson, A, *Urval av Axel Danielssons skrifter*. Med levnadsteckning och karaktäristik av Bengt Lidforss. Malmö 1908.
- Déroulède, P, *Chants du soldat*. Paris 1872.
- *Nouveaux chants du soldat*. Paris 1875.
- Elvander, N, "Rudolf Kjellén och nationalsocialismen." *StvT* 1959:1.
- *Harald Hjärne och konservatismen. Konservativ idédebatt i Sverige 1865–1922*. Stockholm 1961. Diss Uppsala. (Skrifter utg av Statsvetenskapliga föreningen i Uppsala. 42).
- Erdmann, N, "De nya berättarnas typer 6." *NDA* 18/8 1927. Uppl B.
- Espmark, K, *Livsdyrkaren Artur Lundkvist. Studier i hans lyrik till och med Vit man*. Stockholm 1964. Diss.
- Fahlgren, M, *Litteraturkritiker i arbetarrörelsen. En studie i Erik Hedéns dagskritik 1909–1925*. Uppsala 1981. Diss. (Skrifter utg av Litteraturvetenskapliga institutionen vid Uppsala universitet. 14).
- Fernström, K, *Ungsocialismen. En krönika*. Stockholm 1950.
- Fogelqvist, T, *Bok och svärd. Tal och uppsatser*. Stockholm 1917.
- Frykman, E, *De motsägelsefulla viktorianerna*. Stockholm 1980.
- Furuland, L, *Statarna i litteraturen. En studie i svensk dikt och samhällsdebatt. /1./ Från Oxenstierna och Almqvist till de första arbetardiktarna*. Uppsala 1962. Diss. *Fästskrift. Socialdemokratiska ungdomsförbundet 24/3 1903–24/3 1913*. Stockholm 1913.
- Gadelius, B, *Massornas själslif och andlig smitta*. Stockholm 1907. (Studentföreningen Verdadis småskrifter. 152).
- Giersing, M, Thobo-Carlsen, J, Westergaard-Nielsen, M, *Det reaktionære oprør. Om fascismen i Hamsuns forfatterskab*. København 1975. (SIL/Skriftrække fra Institut for litteraturvidenskab. 5)
- Gote, H, Se Stéenhoff, F.
- Granlid, H, *Martin Koch och arbetarskildringen*. Stockholm 1957. Diss. Göteborg.
- Gripenberg, B, *Gallergrinden. Dikter*. Helsingfors 1905.
- Hadenius, S, Molin, B, Wieslander, H, *Sverige efter 1900. En modern politisk historia*. Stockholm 1967.
- Hadenius, S, Seveborg, J-O, Weibull, L, *Socialdemokratisk press och presspolitik 1899–1909*. Stockholm 1968.
- Hansson, S, *Svenska träarbetareförbundets historia. 1899–1923*. Stockholm 1925.
- "I min gröna ungdom. Minnen från den socialdemokratiska ungdomsrörelsens första år." *Frihet* 1927. Jubileumsnummer.
- "Grön ungdom under röd flagg." *Tiden* 27(1935).
- Hauser, A, *The social history of art*. Vol 2. London 1951.
- Hedberg, T, *Ett decennium. Uppsatser och kritiker i litteratur, konst, teater m m*. 1. Stockholm 1912.

- Hedén, E, "De tigande diktarna." *Tiden* 1(1909):9.
 – *Eris och Himeros. Litterära hyllnings- och stridsartiklar*. Ny saml. Stockholm 1917.
 – "En som ej får glömmas 1–2." *Bokstugan* 6(1922).
 – *Litteraturkritik*. 1. Stockholm 1927.
- Heidenstam, V v, *Ett folk*. Stockholm 1902.
- Hoppe, R, "Kring Frams redaktion. Ett knippe minnen från Malmö åren 1906–1909." *Tiden* 27(1935).
- Höglund, Z, *Ned med vapnen!* Socialdemokratiska ungdomsförbundets kongress. Stockholm 1905.
 – *Hjalmar Branting och hans livsgärning*. D 1. Stockholm 1928.
 – *Minnen i fackelsken. /1./ Härliga tider 1900–1911*. Stockholm 1951.
- Inte bara kampsång. Fjorton analyser av arbetarlitteratur*. Birgitta Ahlmo-Nilsson . . . Red Birgitta Ahlmo-Nilsson. Lund 1979.
- Jacobson, Chr, *På väg mot tiotalet. Två studier. Några principfrågor i svensk litteraturkritik 1900–1910. Viljeproblemet i svensk litteratur 1900–1910*. Uppsala 1961. Diss.
- Karlbom, T, *Svenska grov- och fabriksarbetareförbundets historia. B 1. 1891–1909*. Stockholm 1941.
- Kemp, T, *Teorier om imperialismen*. Övers av Olle Moberg. Stockholm 1972. (Tema).
- Kihlman, E, "Från proletär till imperialist. Ossian-Nilssons ungdomsdiktning." *Nya Argus* 23(1930).
- Kipling, R, *Verse*. Definitive edition. New York 1940.
 – *A choice of Kipling's verse made by T S Eliot with an essay on Rudyard Kipling*. London 1941.
- Klockare, S, *Den unge Per Albin – marxisten*. Stockholm 1974. (Tidens samhällsstudier).
- Krogvig, A, *Nordisk digtning, studier og kritikker*. Kristiania 1912.
- Kärnell, K-Å, *Strindbergs bildspråk. En studie i prosastil*. Stockholm 1962. Diss Lund.
- Larsson, L, *Samhällets fiende. Ur en ung arbetares utvecklingshistoria*. Stockholm 1909.
- Léaud, F, *La poétique de Rudyard Kipling. Essai d'interprétation générale de son œuvre*. Paris 1958. Diss. (Coll des Études anglaises. 5)
- Le Bon, G, *Psychologie des foules*. Paris (1895) 1912.
- Levertin, O, *Svensk litteratur*. 1. Stockholm 1908.
- Lidforss, B, *Socialistisk journalistik*. Stockholm 1907.
 – *Barbarskogens skald. Recensioner och polemiker*. Malmö 1908.
- Lilliestam, Å, *Gustaf Steffen, samhällsteoretiker och idépolitiker*. Göteborg 1960. Diss. (Scandinavian university books).
- Lindbom, T, *Den socialdemokratiska ungdomsrörelsen i Sverige. En historik*. 2. uppl. Stockholm 1952.
- Linder, E Hj, *Fyra decennier av nittonhundratalet*. (Schück-Warburg, *Illustrerad svensk litteraturhistoria*. 8. Stockholm 1952).
 – *Fem decennier av nittonhundratalet*. 4. omarb o utök uppl av *Fyra decennier av nittonhundratalet*. Bd 1. (Ny illustrerad svensk litteraturhistoria 5. Stockholm 1965).
- Lindley, Ch, *Svenska transportarbetareförbundet. Historik. Första delen 1897–1922*. Stockholm 1943.
- Litteratur och samhälle*. Meddelande från Avd för litteratursociologi vid Litteraturhistoriska institutionen, Uppsala, Nr 64, 1970 och nr 110, 1973.
- Ljungdal, A, *Till den nya tiden. Dikter*. Stockholm 1926.
- London, J, *The people of the abyss*. London 1904.
- Lutteman, A, "En årgång Brand." *Vår Lösen* 1910.

- Lyon, J K, *Bertolt Brecht and Rudyard Kipling. A marxist's imperialist mentor.* The Hague 1975. (Studies in general and comparative literature. 3).
- Lönnroth, L, *Den dubbla scenen, Muntlig diktning från Eddan till ABBA.* Stockholm 1978.
- Löwegren, G, "Ossiannilssons ungdomsmemoarer." *Svensk Tidskrift* 1946.
– "Ossian-Nilsson och Skånes socialdemokratiska ungdom." *Arb* 1/9 1957.
- Machiavelli, N, *Nicolo Machiavelli's furste.* Öfvers af Rudolf Afzelius. Stockholm 1867.
- Magnusson, G, *Socialdemokratien i Sverige.* D 2. Stockholm 1921.
- Malmström, E, *Bengt Lidfors. Några minnen från åren kring sekelskiftet.* Stockholm 1946.
- Marcus, C D, *Den nya litteraturen.* Stockholm 1911.
- Marx, K, Engels, F, *Det kommunistiska manifestet.* Öfvers 1886 af Axel Danielsson / --- /. Stockholm 1903.
- Mason, Ph, *Kipling. The glass, the shadow and the fire.* London 1975.
- Meurling, P, *Fabian Månsson och bondesocialismen.* Stockholm 1972. (Tidens samhällsstudier)
- Myrdal, J, *Karriär.* /Ny utg/ Stockholm 1976. (En Panbok).
- Möller, G, "Om och ur *Fram*." *Fästskrift. Socialdemokratiska ungdomsförbundet 24/3 1903–24/3 1913.* Stockholm 1913.
- Möller, Kristensen, S, *Litteratursociologiske essays.* København 1970.
- Mörne, A, *Ny Tid.* Helsingfors 1903.
- Nerman, T, "I sol och sång och segertrö. K. G. Ossiannilsson som ungdomens diktare." *GP* 21/6 1961.
– "När Barbarskogen kom." *GP* 22/6 1961.
- Nilson, A B, *Människor som jag mött.* Malmö 1912.
- Nordisk familjebok. Konversationslexikon och realencyklopedi.* Ny revid o rikt ill uppl. Bd 1–38. Stockholm 1903–1926.
- Orwell, G, *The collected essays, journalism and letters of George Orwell. Vol 2. My country right or left 1940–1943.* Ed by Sonia Orwell and Ian Angus. London 1968.
- Ossiannilsson, K G, *Masker. En diktsamling.* Stockholm 1900.
– *Hedningar. En diktsamling.* Stockholm 1901.
– *Örnar. En diktsamling.* Stockholm 1902.
– *Stormklockan. Ett urval dikter ur samlingarna Hedningar och Örnar.* Malmö 1903.
– *Militär!* Malmö 1904. (Socialdemokratiska ungdomsförbundets agitationsskrift. 2).
– *Svart och hvitt (med dramat Jörgen Kock). Dikter.* Stockholm 1904.
– *Är du nöjd med din ställning?* Malmö 1904. (Socialdemokratiska ungdomsförbundets agitationsskrift. 1).
– *Amerikaner och byzantiner.* Stockholm 1905.
– *Marx Meyer på Varberg och andra berättelser.* Stockholm 1905.
– "Strejkbrytarna. Brottsstycke ur en roman. 2." *SvD* 26/8 1906.
– "Strejkmötet. Brottsstycke ur en roman." *SvD* 29/7 1906.
– *Äfventyr. Berättelser för ungt folk af alla åldrar.* Stockholm 1906.
– *Dikter i urval. Masker – Demagoger – Tyrannen – Napoléon – John Bull – Amerikaner.* Stockholm 1907.
– *En kritik över kritici.* Stockholm 1907.
– *Samlade dikter 1900–1905.* Stockholm 1907.
– *Orkester. En diktsamling.* Stockholm 1907.
– *Barbarskogen. En berättelse i klasskampens tecken.* Stockholm 1908.
– *Tigerhuden. Skådespel i fem akter. En modärn kvinna och andra dramatiska ting.* Stockholm 1908.

- *Slätten. En berättelse från brytningstider.* Stockholm 1909.
- "Gustaf Fröding och de unga." *Bonniers månadshäften* 4(1910).
- *Havet. Roman.* Stockholm 1910.
- *Ödets man. Roman.* Stockholm 1912.
- *Valda dikter.* Stockholm 1934.
- *Barbarskogen.* (Svensk litteraturspegel under red av Marika Stiernstedt. 4. Stockholm 1937).
- "Hur *Barbarskogen* kom till. K G Ossiannilsson berättar om upptakten till den politiskt-litterära storstriden 1908." *Trots Allt* nr 16 1944.
- *O gamla klang- och jubeltid! Minnen från åren 1875-1914.* Stockholm 1945.
- *Under portar av sång. Minnen från åren 1902-1939.* Stockholm 1946.
- "Fram i arbetets här... K. G. Ossiannilsson berättar hur Ungdomsmarschen kom till." *Arbt* 6/8 1947.
- Persson, F, *Parasiter.* Stockholm 1909.
- Persson, L K, *Syndikalismen i Sverige 1903-1922.* Stockholm 1975. Diss. Göteborg.
- Pisani-Ferry, F, *Le Général Boulanger.* Paris 1969.
- Rehn, M, *Jack London i Sverige. Studier i marknadsföring och litterärt inflytande.* Uppsala 1974. Diss. Stockholm. (Meddelanden utg. av Avd för literatursociologi vid Litteraturvetenskapliga institutionen i Uppsala. 7).
- Rhodes, A, *The poet as superman. A life of Gabriele D'Annunzio.* London 1959.
- Runnquist, Å, *Arbetarskildrare. Från Hedenvind till Fridell.* Stockholm 1952.
- Schiller, B, *Storstrejken 1909. Förhistoria och orsaker.* Göteborg 1967. Diss. (Studia historica Gothoburgensia. 9) (Scandinavian university books)
- Sinclair, U, *The jungle.* London 1906.
- *Vildmarken. Skildringar från slakthusstaden i Chicago.* Omarb till svenskan. Stockholm 1906.
- Skandinavisk annonstaxa.* Utgifven i januari 1908 af S Gumælii Annonsbyrå. Stockholm 1906.
- Sommarin, E, *Studenter och arbetare. Minnen av skånsk arbetarrörelse och lundensisk radikalism.* Lund 1947.
- Stéenhoff, F, *Stridbar ungdom.* Skådespel i tre akter av Harold Gote. Malmö 1907.
- Stenkvist, J, *Den nya livskänslan. En studie i Erik Blombergs författarskap till och med 1924.* Stockholm 1968. Diss. Uppsala.
- *Arnold Ljungdal, Clarté och tjugoåret.* Stockholm 1971.
- Sternhell, Z, *Maurice Barrès et le nationalisme français.* Paris 1972. /Diss 1969./ (Cahiers de la Fondation nationale des sciences politiques. 182).
- Strindberg, Aug, *Samlade skrifter* 1-55. Utg o kommenterade av J Landquist. Stockholm 1912-1920.
- Ström, F, "Ungdomsförbundets förlagsverksamhet 1903-1913." *Fästskrift. Socialdemokratiska ungdomsförbundet* 24/3 1903-24/3 1913. Stockholm 1913.
- *Min ungdoms strider. Memoarer.* Stockholm 1940.
- *Arbetardikt i kamps tid.* Stockholm 1942. (Studentföreningen Verdandis småskrifter. 440)
- *Fabian. En bok om Fabian Månsson.* Av Fredrik Ström i samarb med Rune Hillbom o S Jacob Boëthius. Stockholm 1948.
- Svanberg, V, *Diktaren i samhället. Litteratursociologiska studier.* Stockholm 1968, (W&W-serien. 205)
- Svensk bokhandelstidning.* Årg 56. Stockholm 1908.
- Svensk uppslagsbok.* 2. omarb o utvidg uppl. Bd 1-32. Malmö 1947-1955.
- Svenska män och kvinnor. Biografisk uppslagsbok.* 1-8. Stockholm 1942-1955.
- Svenska socialdemokratiska arbetarepartiets politiska program och kommunalprogram antagna å partiets sjätte kongress i Stockholm 17-25 februari 1905.* Stockholm 1905.

- Söderblom, A L, *Grön ungdom under röda fanor. Glimtar ur den socialdemokratiska ungdomsrörelsens historia och Per Albin Hanssons liv*. Stockholm 1945.
- Söderman, S, *Böcker och författare. Kritiker och studier (1894–1914)*. Stockholm 1914.
- Söderström, K, *Bondetågets officiella festmarsch 1914 / --- / till K. G. Ossian-Nilsons dikt Nu komma de svenske*. Stockholm 1914.
- Tingsten, H, *Demokratiens seger och kris. Den författningpolitiska utvecklingen 1880–1930*. Stockholm 1933. (Vår egen tids historia. 1).
- *Nazismens och fascismens idéer*. /Ny utg/ Stockholm 1965. (Aldusböckerna. 149).
 - *De konservativa idéerna*. /Ny utg/ Stockholm 1966. (Aldusserien. 174)
 - *Den svenska socialdemokratin idéutveckling. 1–2*. /Ny utg/ Stockholm 1967. (Aldusserien. 215–216).
- Tollin, S, *Svensk dagspress 1900–1967. En systematisk och kommenterad kartläggning*. Stockholm 1967.
- Uhlén, A, *Arbetet 1887–1937. Minnesskrift*. Malmö 1937.
- *Facklig kamp i Malmö under sju decennier. Historik*. Malmö 1949.
 - *Arbetardiktningens pionjärperiod 1885–1909* med efterord av Lars Furuland. /Ny utg/ Stockholm 1978.
- Uhlen, E, *Dan Andersson före Svarta ballader. Liv och diktning fram till 1916*. Stockholm 1950. Diss. Göteborg.
- Wallin, E, "De tio åren." *Fästskrift. Socialdemokratiska ungdomsförbundet 24/3 1903–24/3 1913*. Stockholm 1913.
- Vedung, E, *Unionsdebatten 1905. En jämförelse mellan argumenteringen i Sverige och Norge*. Stockholm 1971. Diss. Uppsala. (Skrifter utg av Statsvetenskapliga föreningen i Uppsala. 57).
- Vendelfelt, E, "Bengt Lidforss i svenska romaner." *Arbt* 30/7 1932.
- *Den unge Bengt Lidforss. En biografisk studie med särskild hänsyn till hans litterära utveckling*. Lund 1962. Diss.
- En verklig folktidning. Arbetet 1887–1962. En festskrift till 75-årsjubileet* red av Alvar Alsterdal och Ove Sandell. Malmö 1962. (Skrifter till Arbetets historia. 1).
- Wigforss, E, *Minnen 1. Före 1914*. Stockholm 1950.
- Willner, S, *Dikt och politik*. Helsingfors 1968.
- Wolf, L, *Tigande diktare? En studie kring litterära reaktioner på 1909 års storstrejk*. Uppsala 1975. (Meddelanden utg av Avd för litteratursociologi vid Litteraturvetenskapliga institutionen i Uppsala. 9).
- Wärenstam, E, *Sveriges nationella ungdomsförbund och högern 1928–1934*. Stockholm 1956. Diss. Uppsala. (Studia historica Upsaliensia. 19). (Scandinavian university books).
- *Fascismen och nazismen i Sverige 1920–1940. Studier i den svenska nationalsocialismens, fascismens och antisemitismens organisationer, ideologier och propaganda under mellankrigsåren*. Stockholm 1970.
- Zennström, P-O, *Lucifer. En bok om Axel Danielsson*. Stockholm 1967.

Förkortningar

AB	Aftonbladet
AK	Andra kammaren
Arbbl	Arbetsbladet
Arbn	Arbetaren
Arbt	Arbetet
BF	Blekinge Folkblad
B L	Bengt Lidfors
BLM	Bonniers litterära magasin
DN	Dagens Nyheter
F	Folket
Fbl	Folkbladet
FK	Falu-Kuriren
GAbl	Göteborgs Aftonblad
GHT	Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning
GP	Göteborgs-Posten
HP	Hallands-Posten
Klang	Ossiannilsson, K G, O gamla klang- och jubeltid!
KLT	Kristianstads Läns Tidning
KT	Karlstads-Tidningen
LK	Landskrona-Kuriren
LUB	Lunds universitetsbibliotek
LyK	Lysekils-Kuriren
MT	Malmö-Tidningen
NDA	Nya Dagligt Allehanda
Nfl	Norrskensflamman
NS	Nya Samhället
NT	Ny Tid
NWT	Nya Wermlands-Tidningen
OB	Oskarshamns-Bladet
Portar	Ossiannilsson, K G, Under portar av sång
SDS	Sydsvenska Dagbladet Snällposten
SF	Svenska Folket
SK	Sörmlands-Kuriren
SkSocD	Skånska Social-Demokraten
SmF	Smålands Folkblad
SMoK	Svenska män och kvinnor
SNF	Sveriges nationella förbund
SNU	Sveriges nationella ungdomsförbund
SocD	Social-Demokraten
SS	Samlade skrifter
ST	Stockholms-Tidningen
StD	Stockholms Dagblad
StvT	Statsvetenskaplig tidskrift
SvD	Svenska Dagbladet
SvT	Svensk tidskrift
TT	Trelleborgs-Tidningen
UNT	Upsala Nya Tidning
YB	Ystadsbladet Aurora
ÖD	Örebro Dagblad
ÖF	Östergötlands Folkblad
ÖK	Örebro-Kuriren
ÖstD	Östergötlands Dagblad

Summary

K G Ossiannilsson and the labour movement A study in an ideological confrontation

Introduction

K G Ossiannilsson's novel *Barbarskogen* has become known as one of the more famous political "turnabouts" of Swedish literature. When it was published in 1908, it created quite a stir, and was fiercely debated in the bourgeois and social democratic press. In the second part of the thesis the novel is analysed from different points of view: the intentions of the author, background history, political tendency. But this analysis of the novel demands a mapping back in time. The first part of the thesis seeks to clarify K G Ossiannilsson's relations to the labour movement during the years that preceded the publication of the novel. Was he ever a social democrat and what did he do in the labour movement? Different interpretations have been put forward about his ideological position. Some people say that he was a committed social democratic writer, others find his point of view strongly individualistic and question whether it had anything in common with socialism. As Ossiannilsson's ideology is controversial, an aesthetic analysis in terms of the reception is especially interesting: how was the author received by the labour movement and how was his work evaluated.

Apart from letters and protocols the source-material of the thesis mainly consists of newspaper excerpts. Twenty-three social democratic newspapers from the period 1900–1908 have been systematically analysed and excerpts made of them.

I. K G Ossiannilsson and the labour movement 1902–1908

1. Introduction

2. K G Ossiannilsson's political activity within the labour movement

The chapter covers Ossiannilsson's earliest contacts with the labour movement and his activities within the Social Democratic Youth Association, as extracted from protocols and newspaper items. Ossiannilsson became popular among workers and young intellectual radicals through his collections of poems *Masker* (1900) and *Hedningar* (1901). He became involved in the social democratic youth movement in Malmö and in 1903 was elected chairman of the central board of the Social Democratic Youth Association.

From the protocols we learn that he did not play an important political role in the association; instead his contribution was cultural in that he used lectures and poetry readings to inform and educate the club members. The chapter also makes clear that Ossiannilsson's memoirs give a somewhat misleading picture of his approaches to the labour movement, that he has strongly understated his own initiative, giving credit instead to the forces that persuaded and attracted him into the movement.

3. *K G Ossiannilsson's poems. The collections of poems: Masker, Hedningar och Örnar*

A backward glance is given to the collections of poems – *Masker* (1900), *Hedningar* (1901) and *Örnar* (1902) – that made Ossiannilsson so popular among workers and radicals that, through them, he received the epithet "the young Swedish peasant and workers' poet". In this chapter, the account of the impressions left by the individual poems, shows a commitment to hero worship, to anti-democratic views that coupled with an anti-intellectual cult of activity, result in a devotion to the advancement of naked power. This is the ideological quintessence in Ossiannilsson's three first poetry collections. And the question is – how did he become accepted by the worker audience through those collections and become their special revolutionary poet?

4. *K G Ossiannilsson and the worker's audience*

This chapter illustrates how Ossiannilsson won popularity through his poetry collections and through his poetry readings given to the workers in "Folkets hus". Furthermore, examples are also given of how the bourgeois and social democratic press looked upon him as a revolutionary and an anarchist. Following this, the poems are analysed that made a strong impression on the workers, among them the anti-clerical poems and poems with revolutionary motifs. For the poet, however, there was never a question of a political-proletarian revolt, but a vitalistically accented revolt aimed at our degenerate cultural forms, against spiritual slovenliness and lethargy. Here is stressed how the working class read into Ossiannilsson's revolutionary poems a strong political tone that really was not there; such an interpretation gave him a more revolutionary-proletarian point of view than he had in reality. That the ceremonial poems to heroes, despots and other people in power also became popular, is explained by the reference to the special climate of ideas at the turn of the century, and a number of pronouncements are accounted for by radicals, where they try to explain the Nietzschean sentiments at the time.

As a conclusion it is stated that it was in the vitalistically coloured perspective that Ossiannilsson approached the labour movement. He saw the

labour movement as a young power factor conscious of its strength, and ready to fight in line with these tendencies in his own poetry and it was to this movement he tied his hopes about a renaissance for the country. It is also pointed out that Ossiannilsson's poetry did not meet with success with the bourgeois readers who preferred the fin-de-siècle influenced lyrics. It is stated that Ossiannilsson himself did not gain any advantage by his connection with the labour movement, he worked without pay for the association and the labour press was not over-generous with payments for published poems.

5. *K G Ossiannilsson's political poetry*

In the chapter those poems by Ossiannilsson are analysed that have a political-tendentious character. They were published in the labour press in the years 1902–1908. The poems are analysed above all from the ideological point of view. Many of the first published poems were political utterances and solidarity pronouncements of a conventional character completely in line with the propaganda of the reformistic labour movement. Other poems had a more revolutionary image, as for example the often quoted poem *Proletär*. Other examples show how the ideological tendency from earlier collections finds expression in these poems: vitalism, heroism, extreme individualism and preference for war and militarism. .

The largest group of Ossiannilsson's political poems have a nationalistic theme; they express national self-assertion and call the workers to the defence of the father-land, at the same time as several of the poems criticise the emigration which robs the country of its youth. If one follows the fate of *Ungdomsmarsch* the most popular political poem, one finds that it was taken up as a political song in the 1930s by the nationalistic youth movement, which at that time was almost totally national-socialistically orientated. Several of the nationalistic poems have connections to the union debate; Sweden is here portrayed as ageing and degenerate in comparison with the young and vital Norway. These poems, which at the same time were strongly anti royalistic, pulled the writer into polemics with the right wing press and through this sharpened his criticism against the governing conservative society in such poems as *Den svenska friheten*, *Engelbrekt* and *Handling*.

That these poems could become popular within a movement that had an international outlook and which lacked ambitions to national self-assertion, is explained by the fact that the poet in the poems has woven in the strong feeling of nationality in a very severe criticism of the governing conservative social order.

6. *K G Ossiannilsson's articles in social democratic press 1903–1908. The nationalistic theme*

Because of space reasons only those articles, relating to nationalism, from the large amount of material published in the labour press, have been analysed. In some of these first articles Ossiannilsson turned against class-hatred, which, preached within the labour movement, he found nationally destructive. His advocacy in these articles for national solidarity over class differences created opposition within the labour press. The background to the author's articles was the development within the Social Democratic Youth Association where in 1903 they had taken a positive attitude to the defence of the country, an attitude that more and more became transformed into a negative attitude towards defence coupled with slogans inimical to the native country as exemplified by the Young Socialist Movement.

From the beginning of 1905 Ossiannilsson contributed to the Gothenburg newspaper *Ny Tid* with articles, poems and literary criticism. The debate in the press that year was dominated by the dissolution of the union between Sweden and Norway, and Ossiannilsson engaged himself ardently in this question where he joined the social democratic side and advocated a dissolvment of the union. He saw Norway as a model of democracy, a country characterised by a youthful power-conscious nationalism in contrast to the old, conservative and backward looking patriotism in Sweden. In several of the articles he talks about the slow Swedish mind, the weak character and lack of will to action. Emigration as a denationalizing factor is pointed out in the articles, so are the sins of omission of the conservative class and their oppression of the workers. The demand for the workers' patriotism, however, is the permanent feature in those articles and Ossiannilsson's strong emphasis on defence and his negative view of the peace movement is what divorces him from the views of the Social Democratic Youth Association. At the end of the chapter is shown how great the ideological likeness is between Ossiannilsson and Rudolf Kjellén, the extreme right's leading representative at that time in Sweden.

7. *The reaction of the worker's press to K G Ossiannilsson's writing up to 1908*

This chapter discusses the reviews that were published in the worker's press of Ossiannilsson's work written during the period 1904–1908. It turns out that the working press was rather uninterested in Ossiannilsson's works composed in genres other than that of the poem, that is to say above all the political poem. His historical novels and drama were received coolly, while his *Samlade dikter* that were published in 1907 generated great enthusiasm. This chapter also considers the polemical discussions Ossiannilsson had with specific writers and newspapers, in which he was involved. They were

of both literary and political character, and they accentuated the widened ideological rift between the author and the Youth Association after 1905. In 1907 Ossiannilsson published a collection of poems, *Orkester*, which contained poems that could seem challenging to the workers' press through its strongly nationalistic and warlike tendency. That he received a reward for this collection in the form of a state grant from the conservative society, was the cause of open conflict between him and some writers in the worker's press. The chapter discusses in conclusion the reception of the author by the labour movement and it is stated that the enthusiasm within the movement over having in its own ranks a poet with renommé overshadowed the doubt they felt over ideological ambiguities present in his production. An ambivalent, selective process by the labour movement filtered away components of the poet that were less attractive and useful for the movement in order to take up and absorb with greater enthusiasm what was purposeful and useful for the movement.

8. *K G Ossiannilsson and Bengt Lidforss*

This chapter shows the relationship between Ossiannilsson and Bengt Lidforss, the most influential critic and cultural writer of the social democratic press. As a background to the hateful caricature of Lidforss in Ossiannilsson's novel *Barbarskogen* is given an account of the polemic that continued for many years between the two parties as it was enacted in the newspapers during the years before 1908. The chapter shows that it was Lidforss' attack that was the cause of Ossiannilsson's resignation in 1904 from the post as chairman in the Social Democratic Youth Association, furthermore that the polemic between him and Lidforss in the Summer of 1907 and the support of Branting and the party for Lidforss in this feud was the immediate reason for writing the novel *Barbarskogen*. But it is also stressed that even if this polemical attitude meant a great deal to the sensitive poet it cannot be considered Ossiannilsson's only motive for his split with the labour movement. The ideological opposition was there from the beginning and the extreme individualism of the poet, his cultural elitism, his nationalism and war worship showed themselves eventually incompatible with the labour movement. As a conclusion it is stated that Lidforss hardly belonged to those people who saw the ideological rift between the poet and the movement clearer than others as he himself was strongly influenced ideologically by the specific intellectual climate of the turn of the century.

9. *K G Ossiannilsson and the literary-political ideas of the contemporary and past period*

As an introduction it is explained that Ossiannilsson's ideological tone of extreme individualism, the cult of the hero and of the leader, anti-democratism and anti-intellectualism, together with his glorification of fighting and war were not unique at this time, and examples of similar thoughts from among other Swedish and Nordic area are given. Starting from Gunnar Aspelin's survey in *Tankelinjer och trosformer* of the specific turn-of-the-century anti-democratic, anti-intellectual, nationalistic and worship of violence flow of ideas, Ossiannilsson's ideological stature is compared with a collection of both older and newer names from the then intellectual climate. Comparisons are made with Friedrich Nietzsche, Machiavelli, Thomas Carlyle, Rudyard Kipling, Maurice Barrès, Georges Boulanger, Paul Déroulède and lastly Benito Mussolini and it is stated that Ossiannilsson's stature fits comfortably into this ideological pattern. His poetry and his views are portrayed as relatively typical of the time, when placed in relationship to a specific ideological line of development that can be traced from certain elements contained in Carlyle's work, more specifically, anti-democratism and the cult of hero and leader, in order to eventually flow out in the earlier propagated ideas in Mussolini's fascism.

II. *Barbarskogen*

1. *The origin of Barbarskogen*

In the second part of the thesis the novel *Barbarskogen* is analysed from different aspects. The first chapter treats questions of date and the author's intentions with the work but touches also briefly some characteristics of the composition of the novel. It is pointed out that Ossiannilsson, in a very short period, mainly during the Summer of 1908, wrote the large novel which was published in November the same year. The circumstances that caused the novel to be written are shown with the aid of, amongst other things, letters that show that Ossiannilsson, after the polemics in 1907 with Lidfors and the attacks in the labour press in the Spring of 1908 isolated himself from political writing and that at the time, he felt a strong need to defend himself and turn the attack against personal enemies within the labour movement.

2. *Barbarskogen as a "roman à clef"*

As an introduction Ossiannilsson's different pronouncements are discussed about the character of *Barbarskogen* as a "roman à clef" and it is apparent that he has been franker in his letters to friends and acquaintances than in the official newspaper debate after the publication of the novel. It is also

shown that Strindberg's famous "roman à clef" *Svarta fanor* which was published in 1907 probably had a decisive influence on the formation of *Barbarskogen* into a novel containing vicious personal attacks on his enemies. Following the above the chapter considers some caricatures in the novel. All are formed after models of the enemies of the author in the newspaper *Arbetet* and the background is given to the caricatures. It is further pointed out that *Barbarskogen* is a strongly autobiographical novel in which Ossiannilsson sketched two portraits of himself, on one hand the young main character by the name of Hall from the bourgeois class, on the other the older former worker's poet by the name of Wide. A couple of the characters of the novel from the labour movement are analysed, especially from the point of view of the author's story-telling technique. The conclusion is that in the question of political tendentiousness in the character drawing in *Barbarskogen* there is a certain ambition towards objectivity by the author, but the construction of the characterizations becomes strongly tendentious.

3. *Barbarskogen as a contemporary description*

In this chapter, the period and environment in *Barbarskogen* is scrutinized, where special consideration is given to literary impulses, political tendencies, and historical context. It is the town of Malmö in the south of Sweden and the there situated office of the newspaper *Arbetet* which gives the authentic background to the author's work. It seems possible that Strindberg's art of story telling in the novel *Röda rummet* has had importance for both the exterior and interior descriptions. Through collected letters the background is given to Ossiannilsson's spiteful picture of the newspaper *Arbetet*.

Where the description of the times is concerned it is shown how the author has woven together authentic and fictitious events, where he has given the material a special personally tendentious expression. Some of the descriptions exactly follow the historical reality, for example the pictures of the factory fire, the eviction of working class families in Myrbacka and the riots, all events a few years back in time, while a couple of working conflicts actual in the Sweden of the year 1908 left more peripheral traces. As a contemporary novel *Barbarskogen* gives a true picture of the time and environment in Sweden just after the turn of the century and critics also stressed its great value for Swedish political history and cultural history.

4. *The criticism of the labour movement – the ideology of Barbarskogen*

The chapter takes up different sides of the criticism that is levelled at the labour movement through the author's mouthpieces Hall/Wide. The analy-

sis shows how Ossiannilsson at first lets Hall experience the workers naively and idealistically in order to let him be disillusioned through a number of confrontations where Hall as the moderate and responsible individual is set against the mob of workers described as a violent, elemental and destructive power. Wide's role in the novel is stressed; amongst others is his prophesy described about the uncouth masses, "the barbaric forest", that will molest and destroy all culture. This chapter also shows how criticisms of the labour movement are closely associated with the criticism Ossiannilsson in earlier publications directed against the movement, above all in the question of the failing nationalistic sentiments of the working-class. But the conservative society is also criticized in *Barbarskogen* and it is stated that Hall is the loner, the elitist who stands outside society and political parties. A strong connection is shown between Hall's ideological position and the author's values. Here belongs Hall's extreme individualism, his strong fixation with the concept of the leader, furthermore his anti-intellectualism and his contempt for democracy and parliamentarism. His ideological goal is harmony and understanding between the classes in a society where the social differences are kept, where law and order dominate and everything is directed to the strengthening of the national unity.

To do as certain critics have done, take the end picture of the novel as an apology and a retreat for Hall and the author, is shown to be too unsubtle an interpretation. The final lines of the novel form the climax in a consistently executed theme in which Ossiannilsson throughout the novel plays out the term "human" against "proletarian" and where he lets Hall through his participation in the demonstration take a stand point for the former concept and not the latter.

III. The press debate about *Barbarskogen*

When *Barbarskogen* was published in the middle of November 1908, it was received in the bourgeois press with extensive and comprehensive reviews,, often with slightly sensational headlines that accentuated the author's quarrel with socialism. The actual press debate began after Bengt Lidforss' devastating criticism of the novel in the newspaper *Arbetet*. Both bourgeois and social democratic newspapers with the exception of three newspapers from the south of Sweden granted a great artistic value to the novel. They praised the power and the elegance of the style and the fresh perspicuity in the descriptions of the environment. Part of the debate was about the phenomena of "roman à clef", in which question, an overwhelming number of newspapers took a negative position as to the novel's so called "portraits". Ossiannilsson himself took part only in this part of the debate, when he, as an answer to the severely polemical attack from Lidforss, chose almost ex-

clusively to dwell on the morally defensible position of caricaturing Lidforss.

When considering the political aspect, it was above all the conservative press, though also one or other liberal newspaper, which took the opportunity to tell what people took to be the fatal consequences of socialism and the shortcomings of Swedish social democracy. It was stressed that the revelations stemmed from "the former socialist", a man who himself had "stood on the barricade", in order to be able to point out with even greater emphasis the degenerate brand of socialism. The social democratic newspapers that discussed *Barbarskogen* before Lidforss' criticism appeared, showed great appreciation for its actuality and artistic value, even if exaggerations and mistakes had been found in it. Lidforss' contribution however made certain newspapers sharpen their criticism of the novel. The leading party newspaper, Branting's *Social-Demokraten* published reprints of the contributions to the debate but did not make any independent contribution to it except for support for Lidforss, formulated as a commentary. Practically all social democratic writers characterized Ossiannilsson's novel as an expression for "defection" and a turn-about. Of the leading social democrats Per Albin Hansson and Fredrik Ström underlined Ossiannilsson's emotional attachment to socialism. Zeth Höglund and Erik Hedén, the social democratic critics who showed the greatest understanding for *Barbarskogen*, tried as did Ström to interpret the novel in the light of conciliation by stressing the fact that Ossiannilsson at the end of the novel lets Hall join the demonstrations of the workers. There is surely something in Branting's formulation of the objectivity of the social democratic press at the reception of *Barbarskogen*. With the exception of the three southern party papers the criticism was lenient when pointing at the attack of the novel on the labour movement; they meant that the movement should listen to the criticism and undergo self-criticism, but they also reminded about both the author's and Hall's distance from the labour movement; that both through their background really were strangers to socialism; that they had not had the right "ideality" and that they had given up too easily.

Translated by Ingrid Cantwell

Personregister

- Ahlenius, H 6, 32, 184, 209
Ahlmo-Nilsson, B 213
Amis, K 201
Andersson, D 123
Arendt, H 105
Arvidsson, R 205
Aspelin, G 101, 106, 108, 110, 112
Attorps, G 184
Barck, P O 189
Barrès, M 44, 68, 101, 108, 109, 202
Bentley, E 201
Bergegren, H 10, 15, 80, 94, 171, 185
Berger, H 204
Bergman, B 48, 192
Beskow, N 188
Beyer, H 102, 200
Beyer, N 6, 34, 86, 87, 90, 100, 189, 196, 197, 199, 205, 207, 210
Billing, G 79–81
Björck, S 44, 46, 48, 67, 68, 100, 131, 137, 190–193, 195, 200, 207, 209, 210, 213
Blomberg, E 35
Bolander, C A 6
Bonnier, K O 37, 38, 95, 114–115, 117, 121, 128, 151, 186, 189, 198, 199, 203–207, 212
Boulanger, G 108, 109, 163, 191, 202
Brandell, G 187
Branting, Hj 11, 14, 18, 29, 30, 34, 38, 52, 66, 69, 74, 80, 90, 97–99, 114–116, 128, 178, 183, 189, 195, 200, 214
Böök, F 6, 101, 111–112, 122–124, 197, 203, 204, 206, 214
Carlsson, H 192
Carlsson, S 210
Carlyle, Th 103–106, 112, 201
Cassirer, E 201
Curtis, M 202
Curtius, E R 202
Dalström, K 57
Danielsson, A 30, 31, 34, 43, 44, 60, 86, 100, 105, 132, 133, 148, 180, 191, 196, 206, 208
D'Annunzio, G 203
Déroulède, P 22, 28, 108, 109, 163, 191, 202
Dickens, Ch 107, 124
Diktonius, E 25
Ekelund, V 37, 87, 89, 90, 198

Eliot, T S	107, 201
Elvander, N	44, 67, 68, 191–193, 195, 200, 201
Engdahl, P	47
Engström, A	198
Espmark, K	25, 36, 187, 189
Faure, F	202
Fernström, K	15, 185, 186, 189
Fogelqvist, T	184
Frykman, E	201
Fröding, G	32, 46, 88
Furuland, L	203
Gadelius, B	213
Giersing, M	101, 200
Gorki, M	205
Gote, H	74, 75
Granlid, H	214
Gripenberg, B	101
Hadenius, S	184, 193
Hammarström, U	47, 192
Hamsun, K	101, 200
Hansson, O	37, 89, 198
Hansson P A	15, 66, 74, 75, 92, 93, 180, 181, 183, 185–187, 193, 214
Hansson, S	92, 93, 186, 211, 213
Hauser, A	201
Heckscher, E	214
Hedberg, T	166, 174, 209
Hedén, E	5, 26, 27, 74, 115, 122, 163, 181–184, 188, 195, 197, 198, 200, 204
Hedin, A	43, 191
Heidenstam, V v	35, 41, 43, 45, 100, 137, 138, 141, 195
Hellberg, M	179, 180
Hildebrand, K	159, 177, 178, 213
Hjärne, H	29, 79, 84, 201
Hobson, J A	201
Hülphers, E W	170, 180, 209
Höglund, Z	5, 12, 35, 38, 42, 64, 65, 70, 83, 87, 100, 122, 143, 173, 181, 183, 184, 187–190, 194–196, 199, 200, 206, 209, 210
Jacobson, Chr	6, 192, 201
Jensen, A	15
Jonsson, E	184
Järle, S	71–73, 95
Jönsson, A	93
Jørgensen, J	171
Karlbom, T	212, 213
Kemp, T	201
Key, E	10, 35, 38, 93, 103, 106, 109, 128, 185, 186, 192, 196, 200, 201, 204
Kipling, R	101, 106–108, 112, 201
Kjellén, R	43, 44, 48, 51, 59, 67, 68, 77, 80, 100, 159, 191, 192, 213
Klockare, S	185
Koch, M	123, 183
Kraemer, V v	71, 78, 99, 170, 214
Krapotkin, P	10, 185, 192, 210

Kärnell, K-Å	140, 209
Lagerlöf, S	80
Larsson, L	123, 184
Larsson, V	55, 56, 81, 82, 95, 97, 193, 196, 200
Léaud, F	202
Le Bon, G	213
Le Galienne, R	107
Lenin, V	35, 201
Levertin, O	11, 84
Lidforss, B	6, 9–11, 13, 18, 34, 35, 38, 69–71, 74, 80, 83, 86–100, 113–116, 119–121, 123–128, 143, 144, 166, 169–178, 180, 182–184, 189, 191, 195–200, 205, 206, 208, 210, 214
Lidman, S	101
Lie, J	13, 15
Liebknecht, K	35
Lindblad, A C	58, 133, 208
Lindbom, T	6, 185–188, 193–195, 211
Linder, E Hj	112, 192, 203, 209
Lindkvist, A	186
Lindley, Ch	212, 213
Lilliestam, Å	35, 189, 196
Ljungdal, A	21, 39, 188
London, J	140, 141
Lundeberg, Chr	145, 211
Lundkvist, A	25, 36, 187
Luxemburg, R	35
Lutteman, A	188
Lyon, J K	202
Lönnroth, L	85, 196
Löwegren, G	207
Machiavelli, N	102, 103, 111, 201
Magnusson, G	199
Maistre, X de	19
Maistre, J de	19
Malmström, E	91, 121, 124, 176, 196, 197, 205, 206
Marinetti, T	101, 110, 112
Marx, K	188, 201
Mason, Ph	201
Maurras, Ch	109, 202
Melsted, H v	122
Menander, H	85
Meurling, P	91, 136, 197, 209
Molin, A	43
Mussolini, B	35, 110–112, 203
Myrdal, J	201
Månsson, F	10, 12, 13, 15, 16, 18, 84, 136, 139, 144, 145, 185–187, 209, 211
Möller, G	91, 199
Møller Kristensen, S	101, 200
Mörne, A	189
Nerman, T	6, 34, 39, 45, 46, 184, 187, 189, 191, 195
Nietzsche, F	35, 46, 89, 101–103, 112, 201

Nilson, A	201
Nilsson, Aug	13, 124, 144, 148, 149, 172, 176, 206, 208, 210
Nilsson, Th	77, 89, 114, 141, 159, 197, 198, 200, 204
Norén, O	59
Norlind, E	89, 90, 143, 197, 198
Norström, V	100
Orwell, G	107, 108, 201, 202
Palm, Aug	30, 187
Persson, F	123, 184
Persson, N	208
Pisani-Ferry, F	202
Rehn, M	6, 140, 209
Rosenius, P	143, 196, 214
Ruhe, A	181, 183, 213
Rydberg, V	25
Rydén, V	143, 187
Sandel, M	85, 123
Schiller, B	189
Schmitz, A	139, 145, 208
Schröder, C	80, 171
Sinclair, U	140, 142, 205
Sommarin, E	206
Sorel, G	101, 109, 189, 202
Steffen, G	35, 196
Stenkvist, J	21, 35, 39, 40, 188
Sternhell, Z	202
Sterky, F	105
Stiernstedt, M	110
Stolpe, S	184
Strindberg, Aug	107, 122–125, 138, 140, 142, 169, 171, 182, 204, 205, 207, 209, 210, 214
Ström, F	5, 12, 19, 34, 57, 70, 71, 73, 83, 98, 100, 115, 131, 163, 173, 183, 184, 188, 189, 193, 200, 204, 207, 208, 214
Söderberg, V	167
Söderblom, A L	185, 187, 188, 198, 199, 209, 211
Söderström, K	191
Thobo-Carlson, J	101, 200
Thunman, O	46
Tingsten, H	185, 187–189, 192–196, 201–203
Tollin, S	184, 185, 213
Treitschke, H v	77, 195
Uhlén, A	6, 7, 28, 29, 31, 39, 184, 186–188, 208–212
Uhlen, E	123, 205, 209
Wallin, E	186, 187
Warburg, K	11, 79, 169
Vedung, E	48, 60, 192, 193
Vendelfelt, E	196, 206
Vetterlund, F	114, 122, 127, 128, 131, 167, 196, 204
Wessel, N	196
Westergaard-Nielsen, M	101, 200
Wicksell, K	85, 143, 196, 207

Wigforss, E	6, 85, 89, 184, 197, 210
Wigforss, J	168
Willner, S	101, 200
Wirsén, C D af	79–81
Wizelius, I	184
Wolf, L	6, 7, 85, 184, 189, 190, 196
Wrangel, E H G	196, 200, 204
Wäger, H	79, 80
Wärenstam, E	202
Zennström, P-O	34, 189, 208
Österdahl, H	15, 16, 144, 186, 210
Österling, A	89, 184

*Skrifter utgivna av Litteraturvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet.
Redaktör Peter Hallberg.*

1. Hans-Erik Johannesson, Studier i Lars Gyllenstens estetik. Hans teorier om författarskapets villkor och teknik t o m Barnabok, 1978.
2. Gerd Kwart, Arbetsglädje och gemenskapstro. En studie i Josef Kjellgrens författarskap, 1979.
3. Sven Hugo Persson, Från grymhetens till motståndets estetik. Peter Weiss tidiga författarskap och dramat Marat/Sade, 1979.
4. Thomas Olsson, Idealism och klassicism. En studie kring litteraturhistoria som vetenskap under andra hälften av 1800-talet med utgångspunkt i C. R. Nybloms estetik, 1981.
5. Stina Hansson, "Afsatt på svensko". 1600-talets översättningslitteratur, 1981.
6. Gunnar Arrias, Jaget, friheten och tystnaden hos Willy Kyrklund, 1981.
7. Eva Lilja Norrlind, Studier i svensk fri vers. Den fria versen hos Vilhelm Ekelund och Edith Södergran, 1981.
8. Sten Torgerson, Översättningar till svenska av skönlitterär prosa 1866–1870, 1896–1900, 1926–1930, 1982.
9. Mayre Lehtilä-Olsson K. G. Ossiannilsson och arbetarrörelsen. En studie i en ideologisk konfrontation, 1982.